

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ВОЙЦІЦЬКА КАТЕРИНА МИКОЛАЇВНА

УДК 351.82 :911.375.1

**ДИСЕРТАЦІЯ
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ
УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ**

Спеціальність 281 – публічне управління та адміністрування

Галузь знань – 28 – публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора філософії у галузі публічного управління та адміністрування

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ К.М. Войціцька

Науковий керівник
Сергієнко Лариса Василівна,
доктор наук з державного управління, доцент

Житомир – 2023

АНОТАЦІЯ

Войціцька К.М. «Публічне управління економічним розвитком урбанізованих територій». Кваліфікована наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування. – Державний університет «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2023.

Дисертаційна робота присвячена вирішенню наукового завдання – обґрунтуванню теоретичних, методичних та організаційних положень, а також формуванню напрямів удосконалення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

Об'єктом дослідження є система публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій. Предметом дослідження є теоретичні, методичні та організаційні положення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

В роботі проведено аналіз публікаційної активності вітчизняних та зарубіжних вчених, в результаті чого визначено періоди розвитку урбанізаційних процесів у світі, ідентифіковано та охарактеризовано концепції та теорії на кожному з визначених етапів. За допомогою бібліометричного аналізу у наукометричній базі даних Scopus та використання програми VOSviewer виокремлено три етапи розвитку наукової думки (1949-1994; 1995-2006; 2007-до т.ч.), що дозволило сформувати картограми ключових слів та виявити основні тенденції, характерні для різних періодів. Проведений бібліометричний аналіз дозволив визначити основні дослідницькі напрями в даній сфері, ідентифікувати проблемне поле публічного управління щодо економічного розвитку урбанізованих територій та сформуванню подальші завдання для їх наукового розв'язання.

Запропоновано авторські підходи до побудови понятійного апарату, з огляду на предмет даного дослідження та із врахуванням ідентифікованих характеристик урбанізованих територій, зокрема уточнено поняття «урбанізація», «місто»,

«агломерація», «мегаполіс». Встановлено, що *публічне управління економічним розвитком урбанізованих територій* – здійснення органами публічної влади цілеспрямованого впливу на економічну сферу міського суспільного життя, з метою забезпечення інтенсивного та екстенсивного розвитку економіки урбанізованої території та підвищення рівня життя населення.

Запропоновано авторську модель класифікації урбанізованих територій для цілей публічного управління, яка дозволяє ідентифікувати властивості урбанізованих територій та відповідно враховувати їх при формуванні та реалізації державної політики, стратегій та прийнятті публічно-управлінських рішень щодо економічного розвитку урбанізованих територій, зокрема: за формою територіального поселення, планувальною структурою, густотою населення, рівнем містобудівного освоєння, функціями, які вона виконує, за екологічним станом, а також рівнем економічного та соціального розвитку відповідної території, рівнем пошкоджень та рівнем безпеки.

Здійснено оцінку сучасного стану економічного розвитку урбанізованих територій України, шляхом визначення місця України в світових урбанізаційних процесах через аналіз рейтингів країн, що характеризують демографічні та урбанізаційні процеси (рівень урбанізації; темпи зростання населення; густота населення; глобалізація міст; комфортність міст) та рейтингів, що характеризують економічний розвиток країни (розмір валового внутрішнього продукту, рівень прямих іноземних інвестицій, рівень зайнятості, індекс процвітання країн світу, індекс щастя).

Удосконалено процес ідентифікації урбанізаційних факторів впливу на економічний розвиток на основі побудованої кореляційно-регресійної моделі, яка дала можливість: визначити економічні фактори, які мають взаємозв'язки з рівнем урбанізації; підтвердити тісні взаємозв'язки між економічними показниками, зокрема ВВП на душу населення, середньою заробітною платою, капітальними інвестиціями та рівнем урбанізації. Теоретичний метод досліджень підтвердив також наявність взаємозв'язків рівня урбанізації з рівнем безробіття, зайнятості та бідності. Вищезазначене актуалізує необхідність формування та реалізації

державної політики, щодо управління урбанізаційними процесами загалом та урбанізованими територіями зокрема, їх економічним розвитком з фокусуванням на стимулюванні останнього через міську концентрацію, агломераційну економіку, розширення територій забудови, а також підвищення інвестиційної привабливості урбанізованих територій.

Ідентифіковано сучасні проблеми економічного розвитку урбанізованих територій, зокрема: диспропорції в розвитку урбанізованих територій; низький рівень співробітництва між територіями; застарілі підходи щодо містобудівного планування, що призводить до розповзання міст та хаотичної забудови; незбалансована житлова політика; не відповідність міської інфраструктури сучасним вимогам; російська військова агресія, що зумовила ряд проблем на урбанізованих територіях, на основі чого визначено напрями формування завдань публічного управління.

Удосконалено вихідні положення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, зокрема визначено: *мету* (створення необхідних умов для економічного зростання урбанізованих територій, на основі розробленої органами публічної влади ефективної політики, що спрямована на зміни в економіці, стале функціонування урбанізованих територій та зростання добробуту їх населення); *завдання* (1. сприяння зменшенню економічних диспропорцій між урбанізованими територіями, шляхом створення умов для розвитку галузей економіки та формування центрів економічного зростання на урбанізованих територіях, враховуючи конкурентні переваги кожної з них; 2. сприяння ефективному використанню наявних ресурсів та потенціалу урбанізованих територій; 3. сприяння ефективному плануванню, управлінню земельними ресурсами, будівництву та розвитку інфраструктури урбанізованих територій; 4. підвищення економічної стійкості за забезпечення безпеки урбанізованих територій; 5. сприяння ефективному управлінню міграційними процесами); *принципи* (науковості, цілісності та комплексності, збалансованості, відкритості та прозорості, функціональності, повноти територіального охоплення, соціальної справедливості та доступності, безпеки та комфортності середовища,

економічності, екологічності), що дозволяють в комплексі підійти до вирішення нагальних проблем та сприяють формуванню ефективних публічно-управлінських рішень з питань економічного розвитку урбанізованих територій.

В роботі досліджено правовий, організаційний, економічний та інформаційний механізми публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій та ідентифіковано напрями їх удосконалення. У розрізі кожного механізму визначено мету, завдання, інструменти, очікувані результати та запропоновано заходи, зокрема з позиції: 1) *правового механізму*: утвердження в нормативно-правовій сфері понятійно-категоріального апарату публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій та класифікатора урбанізованих територій для цілей публічного управління; узгодження та приведення у відповідність до міжнародних стандартів та нових умов існуючого нормативно-правового забезпечення економічного розвитку урбанізованих територій; узгодження нормативно-правового забезпечення щодо економічного розвитку, відбудови територій, управління постраждалими територіями тощо в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення; побудова нормативно-правового забезпечення інституційної системи та інформаційного простору публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій; 2) *організаційного механізму*: створення нових суб'єктів управління, завданнями яких буде відновлювати та економічно розвивати урбанізовані території; розподіл функцій, завдань та повноважень між існуючими органам публічної влади; вдосконалення механізмів співпраці органів публічної влади; 3) *економічного механізму*: удосконалення механізмів фінансування відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій; розвиток економічних інструментів підтримки функціонування та стимулювання відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій; 4) *інформаційного механізму*: побудова системи централізованих інформаційних ресурсів, які акумулюють та передають інформацію щодо відновлення урбанізованих територій для різних груп стейкхолдерів; побудова системи централізованих інформаційних ресурсів, які акумулюють та передають інформацію щодо економічного розвитку

урбанізованих територій для різних груп стейкхолдерів; інформаційне стимулювання економічної свідомості бізнесу, населення, посадових осіб органів публічної влади щодо відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій.

Удосконалено інституційну модель публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, відповідно до розробленого організаційного механізму, шляхом реорганізації та перегляду сфер відання комітетів Верховної ради України – виокремлення Комітету з питань розвитку територій, містобудування та міської інфраструктури та створення підкомітету з питань розвитку та відновлення деокупованих та постраждалих територій; створення Агентства з відновлення та розвитку територій України та урегулювання питання створення, управління і розвитку агломерацій, шляхом створення Ради агломерацій України, як консультативно-дорадчого органу при Міністерстві розвитку громад, територій та інфраструктури України, що в свою чергу, сприяє узгодженості та ефективному розподілу завдань та повноважень, вирішенню проблем економічного розвитку урбанізованих територій.

Розроблено комплексний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, що ґрунтується на удосконаленні правового, організаційного, економічного та інформаційного механізмів в розрізі ключових напрямків: 1) *розвиток економічного потенціалу та конкурентних переваг урбанізованих територій* (створення центрів економічного розвитку, шляхом формування агломерацій, створення кластерів, технополісів, технопарків та бізнес-інкубаторів; розвиток переробної промисловості: перехід від торгівлі сировиною до торгівлі товарів з високою доданою вартістю; створення нових робочих місць, через розвиток малого та середнього бізнесу; визначення пріоритетних галузей, що слід розвивати відповідно до потенціалу урбанізованих територій); 2) *відбудова та розвиток інфраструктури, що відповідає вимогам екологічності та енергоефективності, орієнтованої на інклюзивність та інноваційність* (відновлення критичної інфраструктури, зокрема енергетичних об'єктів, електро,

водо- та газопостачання; розвиток логістичного забезпечення, зокрема відновлення доріг, мостів, аеропортів, залізничної інфраструктури; відбудова та розвиток соціальних об'єктів, зокрема закладів освіти, закладів охорони здоров'я, закладів культури); 3) *розвиток сфери містобудування, відбудова та розвиток житлового фонду* (удосконалення планування та забудови територій; оновлення аварійного та ветхого фонду житла; забезпечення тимчасовим житлом внутрішньо-переміщених осіб; відбудову пошкоджених в результаті військової агресії та будівництво нових житлових будинків із забезпеченням інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури). В цілому запропонований комплексний механізм сприятиме подоланню наслідків російсько-української війни на урбанізованих територіях та їх подальшому економічному розвитку.

Ключові слова: публічне управління, урбанізована територія, урбанізація, економічний розвиток, механізми публічного управління, економіка, економічна безпека, органи публічної влади, економічний розвиток територій.

ABSTRACT

Kateryna Voitsitska. «Public administration of the economic development of urban areas». Qualified scientific work with manuscript rights. Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in the specialty 281 Public administration and administration. – Zhytomyr Polytechnic State University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr, 2023.

The dissertation work is dedicated to the solution of the scientific task – the justification of theoretical, methodological and organizational provisions, as well as the formation of directions for the improvement of Public administration of the economic development of urban areas.

The object of the study is the system of Public administration of the economic development of urban areas. The subject of the study is the theoretical, methodical and organizational provisions of Public administration of the economic development of urban areas.

The paper analyzes the publishing activity of domestic and foreign scientists, as a result of which the periods of development of urbanization processes in the world are determined, concepts and theories at each of the identified stages are identified and characterized. With the help of bibliometric analysis in the Scopus scientometric database and the use of the VOSviewer program, three stages of the development of scientific thought (1949-1994; 1995-2006; 2007-up to and including) were distinguished, which made it possible to create cartograms of key words and identify the main trends characteristic of different periods. The conducted bibliometric analysis made it possible to determine the main research directions in this field, to identify the problematic field of public administration regarding the economic development of urban areas, and to formulate further tasks for their scientific solution.

The author's approaches to the construction of the conceptual apparatus are proposed, taking into account the subject of this research and taking into account the identified characteristics of urban areas, in particular, the concepts of «urbanization», «city», «agglomeration», «megalopolis» are clarified. It has been established that

Public administration of the economic development of urban areas is the exercise of purposeful influence by public authorities on the economic sphere of urban social life, with the aim of ensuring intensive and extensive development of the economy of the urbanized area and raising the standard of living of the population.

The author's model of the classification of urban areas for the purposes of Public administration is proposed, which allows identifying the properties of urban areas and taking them into account, accordingly, in the formation and implementation of state policy, strategies, and the adoption of public-management decisions regarding the economic development of urban areas, in particular: according to the form of territorial settlement, planning structure, the population density, the level of urban development, the functions it performs, the ecological condition, as well as the level of economic and social development of the respective territories, the level of damage and the level of safety.

An assessment of the current state of economic development of the urban areas of Ukraine was carried out, by determining the place of Ukraine in the world urbanization processes through the analysis of country ratings characterizing demographic and urbanization processes (level of urbanization; population growth rates; population density; globalization of cities; comfort of cities) and ratings that characterize the economic development of the country (the size of the gross domestic product, the level of direct foreign investment, the level of employment, the index of prosperity of the countries of the world, the index of happiness).

The process of identifying urbanization factors influencing economic development has been improved on the basis of a constructed correlation-regression model, which made it possible to: identify economic factors that are interrelated with the level of urbanization; to confirm the close relationships between economic indicators, in particular GDP per capita, average wages, capital investment and the level of urbanization. The theoretical research method also confirmed the existence of interrelationships between the level of urbanization and the level of unemployment, employment and poverty. The above actualizes the need for the formation and implementation of state policy regarding the management of urbanization processes

in general and urban areas in particular, their economic development with a focus on stimulating the latter through urban concentration, agglomeration economy, expansion of built-up areas, as well as increasing the investment attractiveness of urban areas.

Modern problems of economic development of urban areas are identified, in particular: disproportions in the development of urban areas ; low level of cooperation between territories; outdated approaches to urban planning, which leads to urban sprawl and chaotic construction; unbalanced housing policy; non-compliance of city infrastructure with modern requirements; Russian military aggression, which caused a number of problems in urban areas, on the basis of which directions for the formation of public administration tasks were determined.

The initial provisions of the Public administration of the economic development of urban areas have been improved, in particular the following goals have been defined (creating the necessary conditions for the economic growth of urban areas, based on effective policies developed by public authorities aimed at changes in the economy, the sustainable functioning of urban areas and the growth of the well-being of their population); tasks (1. promoting the reduction of economic disparities between urban areas, by creating conditions for the development of economic sectors and the formation of centers of economic growth in urban areas, taking into account the competitive advantages of each of them; 2. promoting the effective use of available resources and the potential of urban areas; 3. promoting effective planning, management of land resources, construction and development of the infrastructure of urban areas; 4. increasing economic stability while ensuring the security of urban areas; 5. promoting the effective management of migration processes); principles (scientific, integrity and comprehensiveness, balance, openness and transparency, functionality, completeness of territorial coverage, social justice and accessibility, safety and comfort of the environment, economy, environmental friendliness), which allow to approach the solution of urgent problems in a complex manner and contribute to the formation of effective Public administration decisions on economic development of urban areas.

Legal, organizational, economic and informational mechanisms of Public administration of economic development of urban areas are investigated in the work and directions for their improvement are identified. In terms of each mechanism, the purpose, tasks, tools, expected results are defined and measures are proposed, in particular from the standpoint of: 1) legal mechanism: approval in the regulatory and legal sphere of the conceptual and categorical apparatus of Public administration of the economic development of urban areas and the classifier of urban areas for the purposes of public administration ; coordination and bringing into line with international standards and new conditions of the existing normative and legal provision of economic development of urban areas ; coordination of legal provisions regarding economic development, reconstruction of territories, management of affected territories, etc. in the conditions of martial law and post-war reconstruction; construction of regulatory and legal support of the institutional system and information space of Public administration of the economic development of urban areas; 2) organizational mechanism: creation of new management entities whose tasks will be to restore and economically develop urban areas ; distribution of functions, tasks and powers between existing public authorities; improvement of cooperation mechanisms of public authorities; 3) economic mechanism: improvement of financing mechanisms for reconstruction and economic development of urban areas; development of economic tools to support the functioning and stimulation of reconstruction and economic development of urban areas; 4) information mechanism: building a system of centralized information resources that accumulate and transmit information on the restoration of urban areas for various groups of stakeholders; building a system of centralized information resources that accumulate and transmit information on the economic development of urban areas for various groups of stakeholders; information stimulation of the economic awareness of business, the population, officials of public authorities regarding the reconstruction and economic development of urban areas.

The institutional model of Public administration of the economic development of urban areas has been improved, in accordance with the developed organizational

mechanism, by reorganizing and revising the areas of responsibility of the committees of the Verkhovna Rada of Ukraine - the separation of the Committee on Territorial Development, Urban Planning and Urban Infrastructure and the creation of a subcommittee on the development and restoration of de-occupied and affected territories ; creation of the Agency for the Restoration and Development of the Territories of Ukraine and settlement of the issue of the creation, management and development of agglomerations, through the creation of the Council of Agglomerations of Ukraine, as a consultative and advisory body under the Ministry of Development of Communities, Territories and Infrastructure of Ukraine, which, in turn, promotes consistency and effective distribution of tasks and powers, solving the problems of economic development of urban areas.

A comprehensive mechanism of Public administration of the economic development of urban areas in the conditions of martial law and post-war reconstruction has been developed, which is based on the improvement of legal, organizational, economic and informational mechanisms in terms of key directions:

- 1) development of the economic potential and competitive advantages of urban areas (creation of centers of economic development, through the formation of agglomerations, the creation of clusters, technopolises, technology parks and business incubators; the development of the processing industry: the transition from the trade of raw materials to the trade of goods with high added value; the creation of new jobs through the development of small and medium-sized businesses; identification of priority industries that should be developed according to the potential of urban areas);
- 2) reconstruction and development of infrastructure that meets the requirements of environmental friendliness and energy efficiency, focused on inclusiveness and innovation (restoration of critical infrastructure, in particular energy facilities, electricity, water and gas supply; development of logistics support, in particular restoration of roads, bridges, airports, railway infrastructure, reconstruction and development of social facilities, in particular educational institutions, health care institutions, cultural institutions);
- 3) development of the field of urban planning, reconstruction and development of the housing stock (improvement of planning and

development of territories; renewal of emergency and dilapidated housing stock; provision of temporary housing for internally displaced persons; reconstruction of damaged as a result of military aggression and construction of new residential buildings with the provision of engineering, transport and social infrastructure). In general, the proposed complex mechanism will contribute to overcoming the consequences of the Russian-Ukrainian war in urban areas and their further economic development.

Key words: public administration, urbanized area, urbanization, economic development, mechanisms of public administration, economy, economic security, public authorities, economic development of territories

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Ksendzuk V., Voitsitska K., Sergiienko I. Public Management of Socio-Economic Development of Inclusive Cities. *Association agreement: driving integrational changes*. Chicago: Accent Graphics Communications. Edited by: M. Dei, O. Rudenko, V. Lunov. 2020. P. 77-88. *Особистий внесок здобувача: визначено сутність поняття «місто», проаналізовано вплив економічного розвитку на інклюзивність міста.*

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Сергієнко Л.В., Войціцька К.М. Сутність, особливості та стадії розвитку урбанізації. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 4 (90). С. 207-213. *Особистий внесок здобувача: ідентифіковано сутність поняття «урбанізація» та проаналізовано особливості її розвитку.*

3. Ксєндзук В.В., Войціцька К. М., Орел В. Р., Сергієнко І. Г. Публічне управління містом в контексті інклюзивного розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 12. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1554>. *Особистий внесок здобувача: визначено функціонально-організаційну модель публічного управління інклюзивним містом.*

4. Войціцька К.М. Трансформація системи публічного управління урбанізованими територіями. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2021. № 1 (71). С. 176-184. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2021/29.pdf.

5. Войціцька К.М. Економічний розвиток урбанізованих територій як наукове дослідження в сфері публічного управління. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. Вип.3 (101). С.41-47.

Публікації у збірниках матеріалів конференцій:

6. Войціцька К.М. Вплив урбанізації на соціально-економічний розвиток регіонів України. *Сучасна парадигма публічного управління* : Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. За наук. ред. к.е.н., доцента

Сташишина А.В. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 17–18 жовтня 2019 р. Львів, 2019. 629 с. С.199-201.

7. Войціцька К.М. Вплив урбанізації на економічне зростання країни. *Тези III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ»*, 19 листопада 2019 р. Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. С.99-101.

8. Войціцька К.М., Пожарко Я.В. Місцевий економічний розвиток . *Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки, 11-15 травня 2020 року*. Житомир : Житомирська політехніка, 2020. С.706 *Особистий внесок здобувача: визначено компоненти політики місцевого економічного розвитку*.

9. Войціцька К.М. Публічне управління урбанізованими територіями. *Місьцеве самоврядування в Україні: теорія та практика : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю)*, м. Полтава, 08 грудня 2020 року. За заг. ред. Т.М. Лозинської, О.В. Дорофєєва. Полтава : ПДАА, 2020. 204 с.С.140-142.

10. Войціцька К.М. Публічне управління економічним розвитком урбанізованих територій: зарубіжний досвід для України. *Розвиток компетентності в публічному секторі: європейські стандарти та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, 30 вересня 2021 р. Івано-Франківськ, 2021. С. 152-154.

11. Войціцька К.М. Понятійно-категоріальний апарат публічного управління урбанізованими територіями: проблеми визначення. *Місьцеве самоврядування в Україні: теорія та практика : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Полтава, 07 грудня 2021 р., 2021. С. 70-72.

ЗМІСТ

ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. Теоретичні положення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій	26
1.1. Економічний розвиток урбанізованих територій як напрям наукових досліджень в сфері публічного управління	
1.2. Понятійний апарат публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.....	57
1.3. Класифікація урбанізованих територій для цілей публічного управління	80
Висновки до розділу 1	102
РОЗДІЛ 2. Сучасний стан публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій	105
2.1. Сучасний стан економічного розвитку урбанізованих територій України та світу	105
2.2. Оцінка впливу урбанізації на показники економічного розвитку України.....	133
2.3. Сучасні проблеми економічного розвитку урбанізованих територій.....	146
Висновки до розділу 2	168
РОЗДІЛ 3. Напрями удосконалення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій	171
3.1. Трансформація системи публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.....	171
3.2. Розвиток механізмів публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.....	186
3.2. Комплексний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.....	227
Висновки до розділу 3	252
Висновки	257
Список використаних джерел	266
Додатки.....	293

ВСТУП

Актуальність теми. Для економічно розвинутих країн світу характерний високий рівень урбанізації, що підтверджує безпосередній вплив останньої на світову економіку. Урбанізовані території виступають центрами економічного розвитку, будучи сприятливими для розміщення складних виробництв та розвитку різних сфер діяльності такі території забезпечують формування більшої частини ВВП. Україна належить до країн з високим рівнем урбанізації, однак за своїми економічними показниками відстає від високо розвинутих країн світу, що обумовлено неефективністю використання ресурсного, інвестиційного та інноваційного потенціалів, наявністю диспропорцій у економічному розвитку великих, середніх та малих міст.

Проблематика економічного розвитку вітчизняних урбанізованих територій загострилася внаслідок російсько-української війни. Згідно офіційних даних [46], Донбас до 2014 року вважався одним із найбільш урбанізованих регіонів, який забезпечував близько 15% ВВП України. За підрахунками Британського Центру економіки та бізнес-досліджень (CEBR) [189], з 2014 року, щорічні втрати України складають близько 14,6 млрд. дол. США, а за даними ООН [286], після 24.02.2022 р., економіка України скоротилася на більше ніж 35%, щомісячний дефіцит бюджету становить 5 млрд. дол. США.

Урбанізовані території, що були основними двигунами економіки країни, наразі потерпають від ракетних ударів, постійних обстрілів, що забирають життя людей, знищують інфраструктуру, житловий фонд. Згідно даних [25, 46, 201] звільнено близько 28 % територій, що були окуповані країною-агресором з 2014 року, однак більше 100 тис. км² залишаються окупованими і 30% всієї території – замінованою, також на значній кількості територій України відбуваються та/або відбувалися активні бойові дії, зокрема це Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Луганська,

Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська області і м. Київ.

Зазначене вище обумовлює необхідність пошуку нових підходів до публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, особливо в період післявоєнної відбудови України, коли економічний потенціал урбанізованих територій стає і об'єктом, і засобом відновлення країни.

Питання публічного управління урбанізованими територіями досліджували вітчизняні вчені, зокрема: Сергієнко Л.В., Кравченко С.Г., Ярощук В.І., Олешко А.А., Павленко А.О., Лесечко М., Вакуленко В.М., Гринчук Н.М., Бабаєв В. М., Аверкіна М. Ф., та зарубіжні: Брей Д. (Gray D.), Бредфорд Н. (Bradford N.), Воттс К. (Watts K.), Ван Х. (Wang H.), Брюкнер Дж.К. (Brueckner J.K.), Моханті П.К. (Mohanty P.K.), Мішра А.К. (Mishra A.K.) та інші. Публічне управління економічним розвитком урбанізованих територій, а також вплив урбанізаційних процесів на економічний розвиток вивчали: Свірко С.В., Іванюта В.В., Шпак Ю.В., Драган І.О., Васильєва Н.В., Дацій Н.В., Галямар В. О., Засадко В.В., Яровенко Т.С., Дон О.Д., Федоров Г.А., Голодяненко В.Г., Блейклі Е.Дж., Кресін Дж.П. (Cresine J.P.), Коен М.А. (Cohen M.A.), Бертран Н. (Bertrand N.), Русієр Н. (Rousier N.), Фаллах Б.Н. (Fallah B.N.), Партрідж М. (Partridge M.), Мрінська О. (Mrinska O.), Лі Х. (Li H.), Лонг Р. (Long R.), Чен Х. (Chen H.), Холгерсен С. (Holgersen S.) та інші.

Віддаючи належне вітчизняним та зарубіжним науковцям, слід відмітити про динамічність та особливості впливу урбанізаційних процесів, що формують перед системою публічного управління нові виклики щодо забезпечення економічного розвитку урбанізованих територій.

На сьогоднішній день, для України особливої актуальності набуває питання пошуку напрямів та механізмів удосконалення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, що в свою чергу сприятиме подоланню наслідків російсько-української війни на урбанізованих територіях та їх подальшому економічному зростанню.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного університету «Житомирська політехніка» за темою: – Забезпечення економічної безпеки територіальних виробничих комплексів (номер державної реєстрації 0120U103443). У межах теми автором проведені дослідження, пов'язані з удосконаленням механізму публічного управління урбанізованими територіями в контексті забезпечення економічного розвитку.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в обґрунтуванні теоретичних, методичних та організаційних положень, а також формуванні напрямів удосконалення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій. Для досягнення мети в роботі поставлено та вирішено наступні завдання:

- проаналізувати публікаційну активність щодо питань економічного розвитку урбанізованих територій в сфері публічного управління;
- охарактеризувати основні поняття в сфері публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій;
- розробити класифікацію урбанізованих територій для цілей публічного управління;
- проаналізувати сучасний стан розвитку урбанізованих територій та місце економічного розвитку урбанізованих територій України в світових рейтингах;
- встановити взаємозв'язки між економічними показниками та рівнем урбанізації в Україні;
- визначити сучасні проблеми урбанізованих територій в контексті економічного розвитку України;
- ідентифікувати вихідні положення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій;
- удосконалити складові механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій;

- розробити комплексний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

Об'єктом дослідження є система публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та організаційні положення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнофілософські та загальнонаукові методи пізнання явищ і процесів у системі публічного управління. Методи бібліометричного аналізу були застосовані для визначення публікаційної активності щодо проблем публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій (п. 1.1). Понятійний апарат, а також класифікаційну модель об'єкту дослідження було розроблено за допомогою методів аналізу та синтезу, теоретичного узагальнення, групування та систематизації (п. 1.2, 1.3). Методи статистичного аналізу використані в процесі оцінки сучасного стану економічного розвитку урбанізованих територій та визначення місця економічного розвитку урбанізованих територій України в міжнародних рейтингах (п. 2.2). Методи кореляційно-регресійного аналізу були використані при встановленні взаємозв'язку між рівнем урбанізації та економічними показниками (п. 2.3). На основі методів систематизації, узагальнення, абстрагування, моделювання, групування були визначені сучасні проблеми економічного розвитку урбанізованих територій (п. 2.3). Вихідні положення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій (п. 3.1), складові механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій (п.3.2) та комплексний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій (п. 3.3) розроблені шляхом використання методів моделювання, узагальнення, абстрагування, систематизації.

Інформаційною базою дослідження є наукові джерела, зокрема монографії, наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених, дисертації із проблем публічного управління, матеріали конференцій; офіційні документи, що включають в себе кодекси, закони та підзаконні нормативно-правові акти України та міжнародних організацій; офіційні статистичні дані, інформаційні дані соціологічних досліджень; довідкові та інформаційні видання та оприлюднені фактологічні матеріали міжнародних організацій з питань публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розвитку теоретичних, методичних та організаційних положень публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

Найбільш вагомі положення наукової новизни представлені наступними позиціями:

удосконалено:

- вихідні положення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, зокрема визначено: *мету* (створення необхідних умов для економічного зростання урбанізованих територій, на основі розробленої органами публічної влади ефективної політики, що спрямована на зміни в економіці, стале функціонування урбанізованих територій та зростання добробуту їх населення); *завдання* (1. сприяння зменшенню економічних диспропорцій між урбанізованими територіями, шляхом створення умов для розвитку галузей економіки та формування центрів економічного зростання на урбанізованих територіях, враховуючи конкурентні переваги кожної з них; 2. сприяння ефективному використанню наявних ресурсів та потенціалу урбанізованих територій; 3. сприяння ефективному плануванню, управлінню земельними ресурсами, будівництву та розвитку інфраструктури урбанізованих територій; 4. підвищення економічної стійкості за забезпечення безпеки урбанізованих територій; 5. сприяння ефективному управлінню міграційними процесами); *принципи* (науковості, цілісності та комплексності, збалансованості, відкритості та прозорості,

функціональності, повноти територіального охоплення, соціальної справедливості та доступності, безпеки та комфортності середовища, економічності, екологічності);

- комплексний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, що ґрунтується на удосконаленні правового, організаційного, економічного та інформаційного механізмів в розрізі ключових напрямків: 1) *розвиток економічного потенціалу та конкурентних переваг урбанізованих територій* (створення центрів економічного розвитку, шляхом формування агломерацій, створення кластерів, технополісів, технопарків та бізнес-інкубаторів; розвиток переробної промисловості: перехід від торгівлі сировиною до торгівлі товарів з високою доданою вартістю; створення нових робочих місць, через розвиток малого та середнього бізнесу; визначення пріоритетних галузей, що слід розвивати відповідно до потенціалу урбанізованих територій); 2) *відбудова та розвиток інфраструктури, що відповідає вимогам екологічності та енергоефективності, орієнтованої на інклюзивність та інноваційність* (відновлення критичної інфраструктури, зокрема енергетичних об'єктів, електро-, водо- та газопостачання; розвиток логістичного забезпечення, зокрема відновлення доріг, мостів, аеропортів, залізничної інфраструктури; відбудова та розвиток соціальних об'єктів, зокрема закладів освіти, закладів охорони здоров'я, закладів культури); 3) *розвиток сфери містобудування, відбудова та розвиток житлового фонду* (удосконалення планування та забудови територій; оновлення аварійного та ветхого фонду житла; забезпечення тимчасовим житлом внутрішньо-переміщених осіб; відбудову пошкоджених в результаті військової агресії та будівництво нових житлових будинків із забезпеченням інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури);

- процес ідентифікації урбанізаційних факторів впливу на економічний розвиток на основі теоретичного методу досліджень, а також побудованої кореляційно-регресійної моделі, що дали можливість визначити економічні

фактори, які мають взаємозв'язки з рівнем урбанізації; підтвердити тісні взаємозв'язки між економічними показниками, зокрема ВВП на душу населення, середньою заробітною платою, капітальними інвестиціями та рівнем урбанізації; обґрунтувати наявність взаємозв'язків рівня урбанізації з рівнем безробіття, зайнятості та бідності;

- інституційну модель публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, відповідно до розробленого організаційного механізму, шляхом реорганізації та перегляду сфер відання комітетів Верховної ради України – виокремлення Комітету з питань розвитку територій, містобудування та міської інфраструктури та створення підкомітету з питань розвитку та відновлення деокупованих та постраждалих територій; створення Агентства з відновлення та розвитку територій України та урегулювання питання створення, управління і розвитку агломерацій, шляхом створення Ради агломерацій України, як консультативно-дорадчого органу при Міністерстві розвитку громад, територій та інфраструктури України, що в свою чергу, сприяє узгодженості та ефективному розподілу завдань та повноважень, вирішенню проблем економічного розвитку урбанізованих територій;

набуло подальшого розвитку:

- понятійний апарат публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій шляхом авторських підходів до розуміння *урбанізації* (глобальний процес, що характеризується підвищенням ролі міст у розвитку суспільства, який впливає на природне середовище, сільські поселення, розвиток країни, соціально-економічні відносини та спосіб життя людей); *міста* (населений пункт, якому присвоєно адміністративні права, з кількістю населення понад 10 тис. осіб, що представляє собою складну соціально-економічну та культурну структуру); *агломерації* (територіальне утворення, яке виникло на основі співробітництва територіальних громад, що включає в себе скупчення населених пунктів, центром якого є місто, або декілька міст, яке характеризується інтенсивними економічними, виробничими,

господарськими, логістичними, соціальними та іншими зв'язками); *мегаполісу* (сукупність агломерацій, які об'єдналися та функціонують як єдине ціле; виступає найбільшим центром соціально-економічного розвитку); *публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій* (здійснення органами публічної влади цілеспрямованого впливу на економічну сферу міського суспільного життя, з метою забезпечення інтенсивного та екстенсивного розвитку економіки урбанізованої території та підвищення рівня життя населення);

- класифікація урбанізованих територій шляхом розробки інформаційної моделі, яка враховує їх властивості для цілей публічного управління: за формою територіального поселення, планувальною структурою, густотою населення, рівнем містобудівного освоєння, функціями, які вона виконує, за екологічним станом, а також рівнем економічного та соціального розвитку відповідної території, рівнем пошкоджень та рівнем безпеки;

- обґрунтування властивостей розвитку наукових знань про економічний розвиток урбанізованих територій, що ґрунтується на вивченні публікаційної активності вітчизняних та зарубіжних вчених, в результаті чого: 1) сформовано картограми ключових слів та виявити основні тенденції, характерні для різних періодів; 2) визначено основні дослідницькі напрями в даній сфері; 3) ідентифіковано проблемне поле публічного управління щодо економічного розвитку урбанізованих територій;

- встановлення місця України в світових урбанізаційних та економічних процесах через аналіз рейтингів країн, що характеризують демографічні та урбанізаційні процеси (рівень урбанізації; темпи зростання населення; густота населення; глобалізація міст; комфортність міст) та рейтингів, що характеризують економічний розвиток країни (розмір валового внутрішнього продукту, рівень прямих іноземних інвестицій, рівень зайнятості, індекс процвітання країн світу, індекс щастя).

Практичне значення одержаних результатів. Результати, що полягають в теоретичних, методичних та організаційних положеннях

публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій можуть бути використані: органами дежравної влади; органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання. Окремі положення можливо використовувати для модернізації підходів із підготовки фахівців з публічного управління та адміністрування.

Основні положення дослідження доведені до рівня конкретних розробок, придатних до використання суб'єктами державного управління, зокрема: Житомирською обласною радою (довідка № р-5-22/189/1 від 10.02.2022 р.); Державним університетом – Житомирська політехніка (довідка № 44-02.02/1644 від 05.09.2022 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові розробки, висновки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача, що полягає у дослідженні комплексу питань, пов'язаних із публічним управлінням економічним розвитком урбанізованих територій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження, викладені в дисертації, доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на 6 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях.

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 11 наукових працях, із них: 1 закордонна монографія; 4 статті у наукових фахових виданнях України; 6 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 249 сторінках друкованого тексту. Робота містить 40 таблиць, 42 рисунки. Список використаних джерел нараховує 292 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

1.1. Економічний розвиток урбанізованих територій як напрям наукових досліджень в сфері публічного управління

Урбанізація є історичним феноменом і її дослідженням займалися науковці різних галузей на різних стадіях розвитку суспільства. У зв'язку з тим, що довгий час проблема публічного управління процесами урбанізації не визнавалася в Україні як процес, що має безпосередній вплив на економіку, у дослідженнях вітчизняних науковців дана проблема майже не підіймалася, проте питання розвитку теорії та методології публічного управління процесами урбанізованих територій є надзвичайно важливим в контексті необхідності забезпечення економічного розвитку України.

«Масштабні урбанізаційні процеси впливають на економічне зростання національної економіки за рахунок збільшення обсягу капіталовкладень в економіку, розвитку інфраструктури, підвищення рівня попиту і пропозиції, розвитку сільських регіонів та інноваційному розвитку міст» [37]. Це потребує розвитку методологічного апарату дослідження за допомогою розвинутої системи наукових методів.

Важливим етапом дослідження є вивчення теоретичних підходів до розв'язання наявної проблеми, проведення історичного аналізу наукових праць та встановлення перспективних напрямів дослідження в науці публічного управління.

З метою оцінки розвитку теорії та методології публічного управління урбанізованими територіями в контексті забезпечення їх економічного розвитку, за допомогою методів бібліометричного аналізу, доцільно провести суцільний аналіз наукових публікацій, що індексуються у міжнародній наукометричній базі

даних Scopus. Це дозволить виявити основні напрями досліджень, у тому числі на різних етапах розвитку суспільства, визначити проблемні питання та шляхи їх розв'язання.

Питання урбанізації були об'єктом дослідження вітчизняних науковців у різних галузях знань, що свідчить про їх міждисциплінарний характер. В таблиці 1.1. відображено дисертації, у яких підіймалося питання урбанізації.

Таблиця 1.1

Дисертації, що присвячені проблемам урбанізації

<i>Галузь знань</i>	<i>Автор</i>	<i>Рік</i>	<i>Тема</i>
<i>Дисертації</i>			
<i>географічні науки</i>	Чуєв О. С.	2018	Просторовий ГІС-аналіз інфраструктурної складової урбогеосистеми (на прикладі міста Харків)
	Омельченко Н. В.	2018	Урбанізація в контексті якості життя населення (на прикладі Херсонської області)
	Растворова М.О.	2019	Суспільно-географічне дослідження управління розвитком міста (на прикладі міста Запоріжжя)
<i>архітектура</i>	Павлів А.П.	2019	Теорія імпульсів в урбаністичному розвитку Великого міста
<i>економічні науки</i>	Биченко Л.А.	2015	Регулювання соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням впливу агломераційних процесів
	Корепанов О.С.	2018	Методологічні засади статистичного забезпечення управління розвитком «розумних» сталих міст в Україні
	Лисяк Н.М.	2021	Теоретико-методологічні засади інтегрованого розвитку урбанізованих систем
<i>історичні науки</i>	Качан Ю.В.	2018	Еволюція селянської сім'ї південноукраїнського регіону в контексті модернізаційних процесів кінця хіх – першої чверті хх ст.
<i>науки з державного управління</i>	Мариненко В.О.	2010	Екологічна політика органів місцевої влади великих міст України
	Іщенко Г.Г.	2010	Механізми державного регулювання природно-техногенної безпеки великих міст
	Гарькавий І.Б.	2010	Діяльність органів місцевого самоврядування у сфері розвитку виробничої та соціальної інфраструктури в містах
	Чеботарьова О.К.	2011	Механізми державного управління земельними ресурсами великого промислового міста
	Дерун Т.М.	2011	Формування і реалізація державної політики розвитку малих міст України
	Махиня Р.А.	2015	Механізми формування та реалізації публічного управління в містах-мегаполісах

Проаналізувавши дисертаційні роботи, що присвячені проблемам урбанізації було виявлено, що дане питання досліджувалося у географічних, економічних, історичних науках та науках з державного управління. Зокрема:

- з позицій географічних наук, вчені досліджували в більшій мірі питання просторового розташування міст та населених пунктів;

- у дисертаціях з економічних наук – підіймалися питання впливу урбанізаційних процесів на економічний розвиток;

- у контексті історичних наук, вченими досліджувалися тенденції та еволюція виникнення, розвитку та занепаду міст.

Що стосується дисертаційних робіт у галузі науки державного управління, виявлено, що більшість наукових праць було захищено за спеціальністю механізми державного управління. Зокрема, дані наукові дослідження стосувалися питання екологічної політики, розвитку малих міст, публічного управління мегаполісами та їх інфраструктурою.

Вважаємо за необхідне дослідити праці зарубіжних науковців, за допомогою методу бібліометричного аналізу, задля виявлення актуальних та перспективних напрямів дослідження.

«Бібліометрія – це комплекс математичних та статистичних методів, що застосовуються для вивчення наукових та ненаукових документів та бібліотечних мереж» [178].

Наразі створено ряд бібліометричних платформ. Базою для проведення бібліометричного аналізу, для даного дослідження, обрано одну з найбільш відомих та популярних міжнародних наукометричних баз даних – Scopus.

В міжнародній наукометричній базі даних Scopus нараховується більше 35000 наукових праць, серед ключових слів у яких зазначено «урбанізація» (urbanization).

Вперше даний термін був згаданий у 1946 році вченими К. Девіс та А. Казіс (Davis K., Casis A.) у науковому дослідженні, що присвячене питанням урбанізації в Латинській Америці.

У 50-х роках, найбільш урбанізованим континентом була Північна Америка, проте до 60-х років питання урбанізації майже не досліджувалися, про що свідчить лише три публікації за даною тематикою у базі Scopus. Наукова активність щодо дослідження проблем урбанізації розпочалася у другій половині 60-х років.

На рис. 1.1. відображена динаміка використання поняття «урбанізація» у публікаціях, що містяться у міжнародній наукометричній базі даних Scopus.

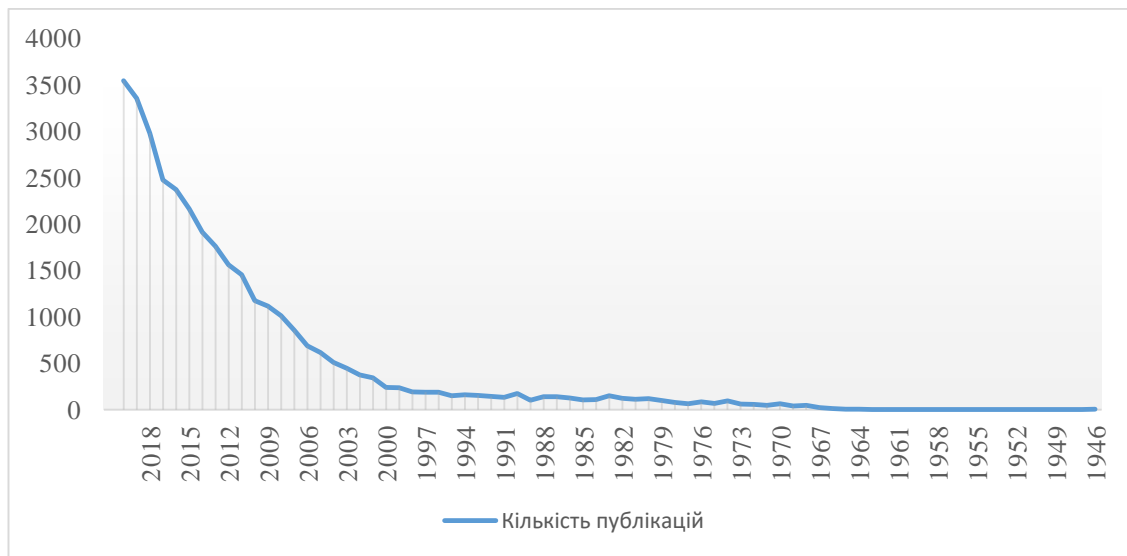

Рис. 1.1. Динаміка використання поняття «урбанізація» у публікаціях, що містяться у міжнародній наукометричній базі даних Scopus [257]

У 1900 році в містах проживало не більше 15% населення та налічувалося близько 12 міст-мільйонерів. Проте вже на початку XXI ст. більше половини населення Землі проживає у містах, кількість міст-мільйонерів стрімко зростала, у зв'язку з чим значно зріс інтерес вчених до проблем урбанізації, росту та розвитку міст, а також їх впливу на світову економіку та національну економіку відповідно.

На рисунку 1.2. відображена структура публікацій, що містяться у наукометричній базі Scopus та у яких використовується поняття «урбанізація» у розрізі наук.

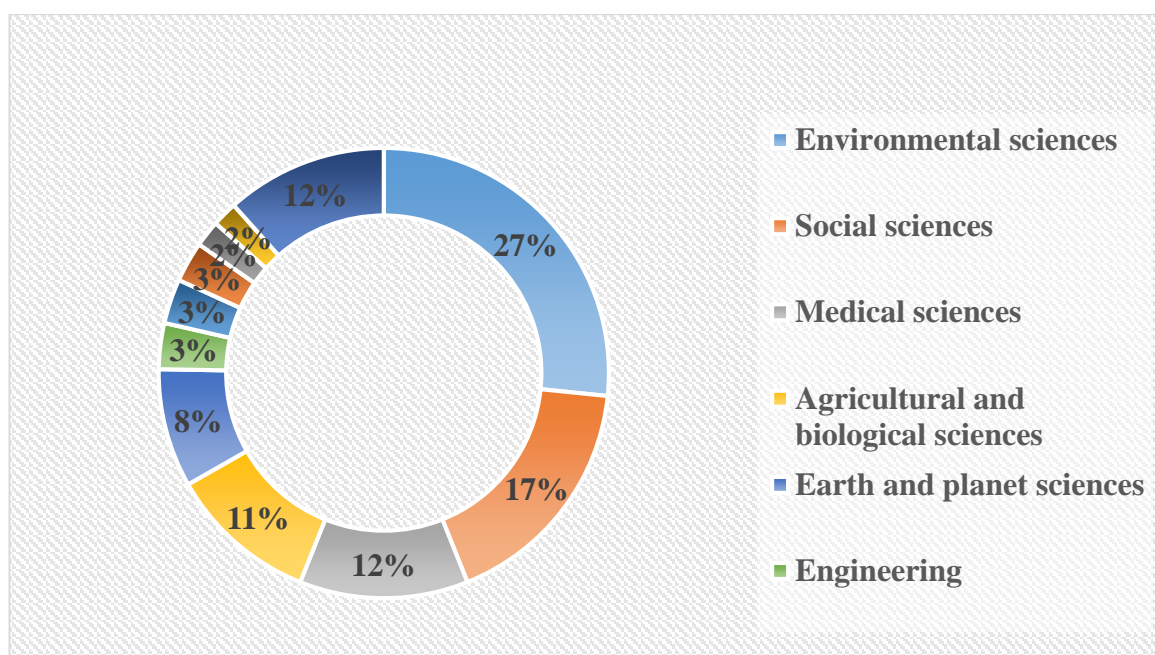

Рис.1.2. Структура публікацій, що індексуються у наукометричній базі Scopus та у яких досліджуються проблеми урбанізації за галузями наук [257]

Проаналізувавши публікації що індексуються у наукометричній базі Scopus та у яких досліджуються проблеми «урбанізація» за галузями наук встановлено, що більшість праць припадає на природничі науки (27%) та соціальні науки (17%). Також проблеми урбанізації досить часто досліджувалися у медичних науках (12%).

Урбанізація вважається складним багатоплановим процесом та є об'єктом міждисциплінарних досліджень. Дане поняття інтерпретують по-різному науковці різних галузей. Саме тому, на сьогоднішній день, відсутнє єдине загальноприйняте визначення урбанізації. Проведений аналіз показав, що більшість праць, присвячених урбанізації були написані в екологічних науках, які розглядали урбанізацію міст як глобальну екологічну проблему та соціальних науках.

Урбанізація як процес, мала місце на різних етапах цивілізаційного розвитку, та у свою чергу, обумовлювала вплив на економічну складову розвитку держави. Вважаємо за необхідне проаналізувати процеси урбанізації, в контексті історичного розвитку суспільства, а також визначити їх вплив на

формування та розвиток наукового знання. Періодизація розвитку урбанізаційних процесів та їх вплив на формування та / або розвиток нових наукових течій подано на рис 1.3.

Рис. 1.3. Періодизація розвитку урбанізаційних процесів у світі

Перші міста зародилися за часів доіндустріального суспільства, проте в даний період часу їх кількість була незначна. У той час переважав аграрний сектор, більшість людей займалося сільським господарством, а соціальна сфера була слаборозвиненою. Натомість, процеси урбанізації характерні саме для періоду індустріалізації, який характеризується стрімким розвитком міст та переходом до промислового виробництва, адже будівництво фабрик і заводів обумовлювало появу нових робочих місць, що в свою чергу сприяло збільшенню кількості міського населення. Вважається, що першою країною, в якій зародилися процеси урбанізації була Великобританія, адже саме там виникло перше місто-мегаполіс (з чисельністю населення понад 1млн) – Лондон. Саме у період індустріального урбанізму починаються зароджуватися перші теорії розвитку міст та урбанізму.

Однією з найбільш відомих теорій урбанізму є теорія соціології міста Макса Вебера. У 1921 році була опублікована книга «Місто», у якій зазначається, що місто виступає політично автономним та фізично відокремленим утворенням, густонаселеним, де люди займаються спеціалізованою працею [279].

В кінці ХХІ ст. створилася Чиказька школа соціології, один з представників якої – Роберт Парк активно досліджував місто як соціальне середовище. Однією з теорій урбаністики, яка зародилася у даній школі, була «урбаністична екологія», представником якої є Роберт Парк. Згідно даної теорії міста зароджуються і розвиваються відповідно до особливостей навколишнього середовища.

У книзі Роберта Парка «Місто» описано можливості об'єднання людей та навколишнього середовища у розростаючому місті, зокрема, охарактеризована перспектива змін життя людей, їх роботи та відпочинку, в результаті піднесення капіталізму та змін у зв'язках між людиною, сім'єю, вулицями та владою [253].

Також Роберт Парк разом з Ентоні Верджес розробили модель концентричних зон: створили соціальну карту міста, де було відображено структуру міста Чикаго, зокрема: зони підліткової злочинності та расової напруженості, розподіл кінотеатрів, танцполів, магазинів та ін.

Один з учнів Роберта Парка – Луїс Вірт розробив концепцію «урбанізм як спосіб життя», де описав «сучасне місто», у якому охарактеризував поведінку людей з точки зору психології, акцентував на тому, що життя в місті руйнує первинні взаємозв'язки між людьми. Розглядав урбанізм з позиції наступних властивостей: розміру території міст, щільності та гетерогенності населення [284].

Ще одна із теорій, що характерна для індустріального урбанізму – композиційна теорія, прихильником якої є Герберт Ганс. Від розкритикував концепцію Луїса Вірта «урбанізм як спосіб життя», адже згідно з Гансом життя людей проходить в невеликих групах і місто не руйнує первинні взаємозв'язки між людьми. Важливим є вивчення суспільного класу, етапів життєвого циклу та етнічного походження.

На сучасному етапі розвитку постіндустріального урбанізму, виникають нові теорії та концепції розвитку міст. Значна увага вчених приділяється знанням та високим технологіям. В контексті розвитку міст виникають тенденції до субурбанізації, а також децентралізації та підвищення ролі місцевого самоврядування. Теорії урбанізації, які характерні для постіндустріального суспільства характеризують урбанізм як процес який безпосередньо пов'язаний з політичними, економічними та соціальними чинниками.

Теорію нової соціології міста Мануеля Кастельса можна віднести до постіндустріального урбанізму. Мануель Кастельс цікавився урбанізаційними процесами, які виникають на тлі швидкого розвитку інформаційних технологій. «У межах неомарксистського підходу в соціології міста працює ряд відомих дослідників серед яких можна назвати – М. Кастельса, Д. Гарві, у

працях яких за основу аналізу береться вивчення економічних і політичних чинників, що впливають на формування міста, приділяється увага соціально-територіальним наслідкам застосування новітніх технологій, розглядається, як змінюється місто внаслідок переходу економіки в нову епоху – інформаційну» [85].

Кайс З.В. зазначає, що ««Новий урбанізм» характеризується поглядом на місто як на складну, сповнену різними формами та змістами сутність. «Новий урбанізм» спрямований на дослідження повсякденності міського існування людини (його буденність), живої реальності тут-і-тепер, співіснування повсякденності із багатьма аспектами урбаністичного життя, взаємопричиненість та обмеженість міських контекстів в повсякденному бутті, а також вихід за ці межі. Цей підхід віртуозно поєднав в собі більшість сучасних теорій нового урбанізму та досліджень в руслі повсякденності (Э. Соха, М. Кастельс, С. Сассен, М. Дір, А. Лефевр, М. де Серто, В. Беньямін та ін.)» [65].

Концепція Джейна Джекобса «компактне місто», визначає, що міста з багатофункціональною забудовою і високою щільністю є найкращим типом розвитку територій [219], а концепція «креативне місто» Чарльза Лендрі, характеризує креативне місто як місто, жителі якого здатні оцінювати, нарощувати та використовувати свій творчий капітал, як інструмент в конкурентній боротьбі з іншими містами [226].

Культура творчості залежить від критичної маси людей, які зацікавлені у спільній роботі та впровадженні змін. Він заохочує використання уяви та креативу в державних, приватних і суспільних сферах, тим самим створюючи банк ідей для можливостей і потенційних вирішень будь-якої міської проблеми. Суть концепції полягає в тому, що кожне поселення – незалежно в якій країні воно знаходиться – може функціонувати більш творчо та інноваційно [54].

Згідно концепції Яна Гейла «місто для людей», місто представляє собою ідеальне інклюзивне місто, що сприяє спілкуванню мешканців, накопиченню культурного та соціального капіталу. Ян Гейл вважається засновником підходу до міського планування – «нового урбанізму».

Концепція «розумного міста» виникла в 90-х роках і передбачає собою взаємодію міста та його жителів на основі нових сучасних технологій. «Європейське тлумачення розумного міста базується на розробках Віденського технологічного університету, які покладено в основу дослідження «European Smart Cities», що визначає відповідність європейських міст критеріям розумності. Дослідження виокремлює шість основних складових розумного міста, кожна з яких містить певну кількість факторів. Зазначеними складовими за віденською методологією є розумна економіка, розумне управління, розумні люди, розумна мобільність, розумне довкілля, розумне життя. Розумна економіка визначається за такими напрямками, як інновації, підприємництво, торгові марки, продуктивність, гнучкість ринку праці та участь у міжнародних процесах» [146, с.298].

З позицій дослідження публічного управління урбанізованими територіями в контексті економічного розвитку, доцільно розглянути поняття «міська економіка». На рисунку 1.4 продемонстрована динаміка використання терміну «міська економіка» («Urban Economy») у публікаціях, що містяться у міжнародній наукометричній базі даних Scopus. Проаналізувавши кількість публікацій, вважаємо за необхідне поділити дослідження поняття «міська економіка» умовно на три періоди з урахуванням динаміки підвищення наукової уваги до дослідження проблематики міської економіки (рис.1.4).

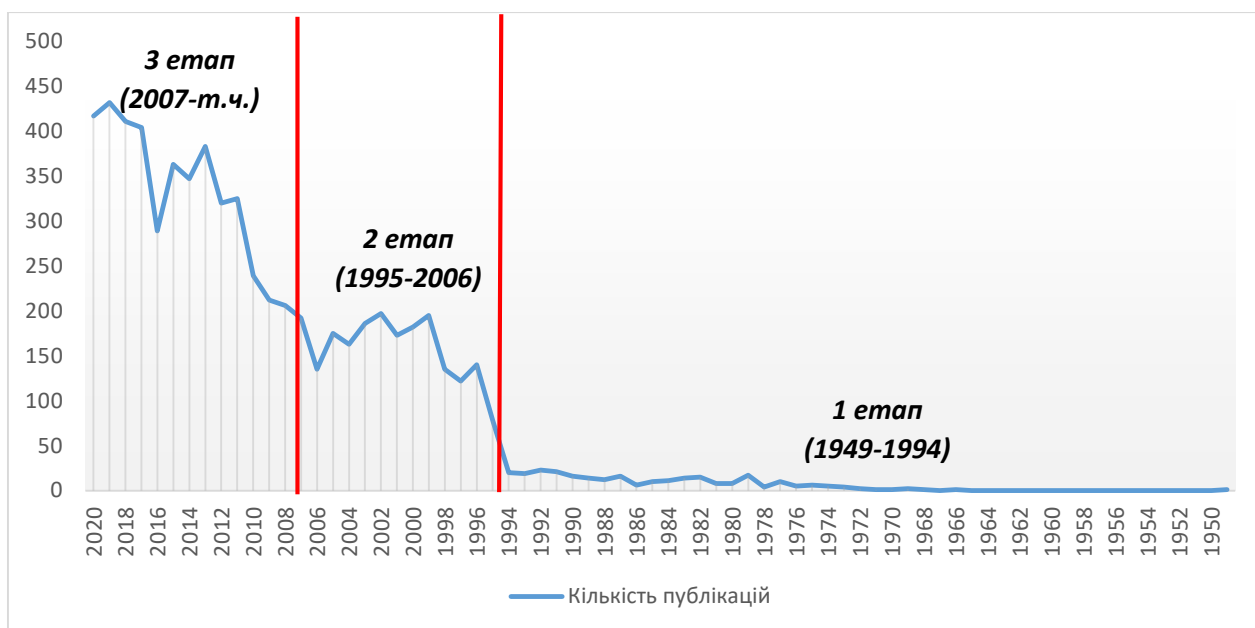

Рис. 1.4. Динаміка використання терміну «міська економіка» («Urban Economy») у міжнародній наукометричній базі даних Scopus в контексті економічного розвитку [257]

Вперше термін «міська економіка» згадується у публікаціях, що містяться у міжнародній наукометричній базі даних Scopus, у 1949 році. Підвищення публікаційної активності припадає на кінець 60-х років. Зокрема, це праці Ньюман М., Марч І.П. (Newman M., March E.P.), що присвячено дослідженню сільських районів в міській економіці [250] та Вінгера А.Р. (Winger A.R.), у якій досліджувалися моделі міської економіки, орієнтовані на пропозицію [282]. Варто зауважити, що саме у 1949 році вперше почали відзначати Всесвітній день містобудування (урбанізму).

Для проведення комплексного бібліометричного аналізу, вважаємо за необхідне, проаналізувати ключові слова у міжнародній наукометричній базі даних Scopus, для цього використаємо програму VOSviewer, яка сформує карти ключових слів та, що дозволить виявити основні тенденції, характерні для різних періодів, систематизувати та структурувати отриману інформацію на основі бібліографічних даних. Нами був обраний метод «со-occurrence», який кластеризує ключові слова за ступенем того, як часто вони зустрічаються разом в одній роботі. Таким чином, ключові слова формують певні тематичні

кластери. На «картах науки», представлених нижче, кластери позначаються різними кольорами, розмір кожного ключового слова визначається показником «total link strength», тобто сили зв'язку даного ключового слова з усіма іншими, а лінії відображають зв'язки між двома окремими ключовими словами [273].

Застосування VOSviewer допоможе проаналізувати великий масив наукових робіт, виявити основні напрями та проблемні питання різних часових періодів з питань економічного розвитку урбанізованих територій.

Ключові слова у базі даних Scopus, які використовувалися науковцями у працях присвячених економіці міста у період 1949-1994 років відображені на рисунку 1.5. У більшості публікацій, що були опубліковані у даний період, використані наступні ключові слова: економічний розвиток, місто, міська територія, Китай, бідна економіка, ринок праці, зайнятість, безробіття, планування, економічне планування, економічні зміни та інші.

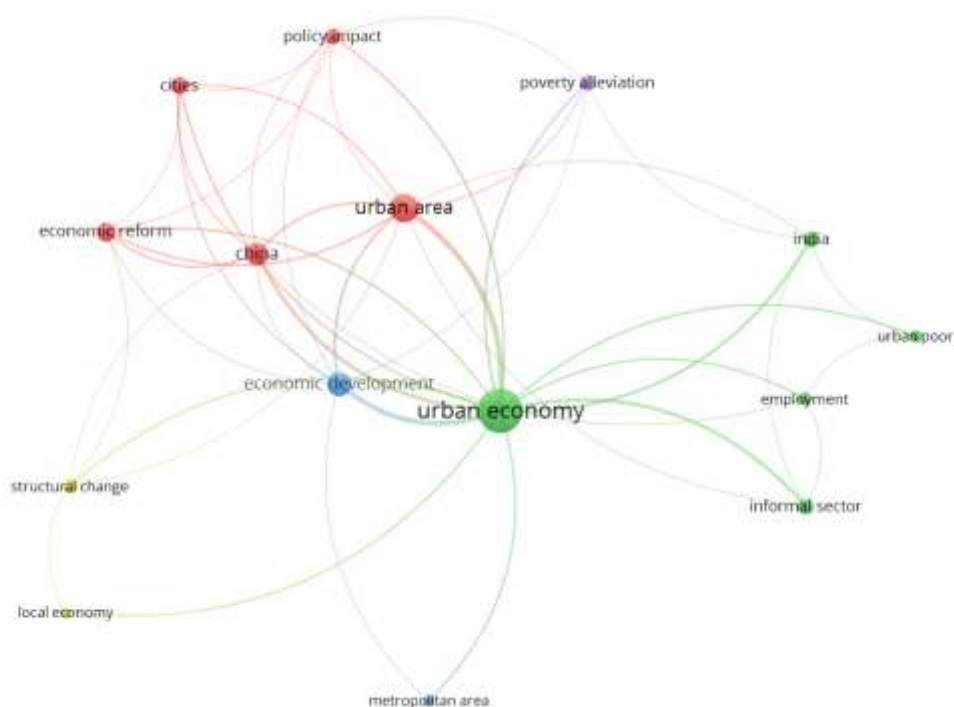

Рис. .1.5. Картограма ключових слів у базі даних Scopus, які використовувалися науковцями у працях присвячених економіці міста у період 1949-1994 років

Джерело: побудовано за допомогою програми VOSviewer.

До 1995 року у базі даних налічується 273 публікації, що присвячено дослідженню питань економічного розвитку міст. Основні публікації належать наступним дослідникам: Міяо Т., Анас А., Хенсон Д.А., Сабо Р.Х., Ван Дінтерег, Дж.Х.Дж., фон Рабенау Б., Бадкок Б., Батер Дж.Х., Чен Тіан, Кресин Дж. П. (Miyao T., Anas A., Hanson D.A., Sabot R.H., Van Dinteren J.H.J., von Rabenau B., Badcock B., Bater J.H., Chen Tian, Cresine J.P.) та іншим. Основні напрями досліджень проблем економіки міста, які характерні для публікацій 1947-1994 років відображені в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Основні напрями досліджень проблем економіки міста у 1947-1994 роках

<i>Автори</i>	<i>Дослідження</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
<i>Міська економіка та транспорт</i>	
Міао Т.	Золоте правило інвестицій у міський транспорт [242]
<i>Міська економіка та житло</i>	
Badcock B.	Міська та регіональна реструктуризація та просторові трансфери житла [173]
Anas A.	Розподіл доходу і градієнт щільності житла. Теорія дискретного вибору і загальна рівновага зайнятості, житла та туристичних мереж в моделі міського господарства типу Лоурі. Імовірнісний підхід до структури ринків оренди житла. [167, 168,169]
Wadhams C.	Житло та місцевий економічний розвиток - порядок денний для міських районів з низьким рівнем доходу? [276]
Tello R., Martinez S.	Терціалізація та збільшення вартості житла в Барселоні [Вище і дороге житло в Барселоні] [267]
<i>Міська економіка та ринок праці</i>	
Kannappan S.	Міські ринки праці та розвиток [221]
<i>Міська економіка та міське планування</i>	
Balbo M.	Міське планування та роздроблене місто країн, що розвиваються [174]
Herworth M.E.	Планування інформаційного міста: виклик та відповідь [214]
<i>Міська економіка країн Азії</i>	
Xie Y., Costa F.J.	Вплив економічних реформ на міську економіку Китайської Народної Республіки [288]
White G.	Міське управління та ринкові реформи в Китаї [280]
Amjad R.	Міське планування та створення зайнятості в азіатському мегаполісі [166]
Pannell C.W.	Структура зайнятості та китайська міська економіка [252]
Zhou Deci	Цілі та стратегії містобудування в Китаї у 1980[291]
Liu T.	Міське оновлення та розвиток міста Шанхай [231]
Gu Chaolin, Chen Tian, Ding Jinhong, Yu Wei	Вивчення міських окраїн в китайських мегаполісах [210] Попередній аналіз системи впливу регіонів міської економіки Китаю [185]

Продовження табл.1.2

<i>Бідна міська економіка</i>	
Knight J.B., Sabot R.H.	Дискримінація ринку праці в бідній міській економіці [222] Різниця в заробітній платі державного / приватного секторів у бідній міській економіці [229]
<i>Державна політика розвитку міст</i>	
Crescine J.P.	Фінансування мегаполісу: Державна політика в міській економіці [190] Міська економіка: державна та приватна [191]
Watts K.	Національна політика та стратегії розвитку міст: огляд досвіду в країні [278]

Проведений аналіз публікаційної активності у міжнародній наукометричній базі даних Scopus свідчить, що до 1994 року науковці, у більшій мірі, приділяли увагу питанням міської економіки країн Азії, зокрема, Китайської Народної Республіки. Зазначене зумовлено значними темпами зростання рівня урбанізації у даних регіонах та її впливу на суспільне життя.

Величко В.В. зазначає, що «процес розвитку урбанізації в КНР у вищезгаданий період реформ можна умовно розбити на декілька етапів, а саме:

- 1979-1983 рр. – початковий етап урбанізації, передусім на селі, де економічна реформа розпочалася раніше за інші сфери та галузі господарства.

- 1984-1988 рр. – етап прискорення урбанізації в умовах зміцнення правових та організаційних основ переходу до ринкових відносин.

- 1988-1990 рр. – етап початку масштабної урбанізації із широким залученням в економіку міст національного та іноземного капіталу, започаткуванням практики збільшення міського населення за рахунок сільських працівників-мігрантів.

- 2000-2010 рр. – етап високих (у середньому на 1,2 % щорічно) темпів урбанізації, коли коефіцієнт урбанізації (доля городян у населенні країни) збільшився з 36,2 % до 46,6 %. На кінець 2009 р. число жителів міст сягло 620 млн. чол. (1978 р. – 170 млн. чол.). У майбутньому урбанізація прискориться. Деякі китайські експерти вважають, що після 2030 р. у містах проживатиме близько 60% населення країни» [22, с.7-8].

До 90-х років, питання урбанізації не розглядалося як процес, яким складно та взагалі потрібно управляти, особливо в країнах Радянського Союзу. В даний період часу, науковці, досліджуючи проблеми урбанізації, розглядали даний процес з позиції транспорту, розселення, ринку праці, не звертаючи увагу, на глобальні, економічні та соціальні закономірності, і лише незначна частина вчених розглядала питання державної політики, яка враховувала б заходи щодо процесів урбанізації.

У період з 1995 по 2006 рік у міжнародній наукометричній базі даних Scopus налічується 1881 публікація.

Проаналізувавши публікації за період 1995-2006 рр., за допомогою програми VOSviewer, виявлено, що ключовими словами, що найчастіше використовувались у статтях, були: зона метрополітену, міський розвиток, міський ріст, міське планування, глобалізація, світове місто, глобальне місто, глобальна економіка, Євразія, Азія, США, міська політика, працевлаштування, ринок нерухомості, ринок житла, міграція, промислове розташування та інші (рис.1.6.).

У період 1995-2006 років, у зв'язку із розвитком культури і цивілізації, питання урбанізації починає розглядатися на глобальному рівні, а не лише з позиції виробництва, транспорту, розселення, ринку праці, ресурсів тощо.

У цей період часу (1996 р.) відбулася друга конференція з населених пунктів (Хабітат II). Значна частина науковців починає приділяти увагу проблемам державного управління економікою міста, про що свідчать праці Сейлєрса Д. М. (2002) – Національна держава та управління містом: до багаторівневого аналізу [260] та Маклауд, Г., Гудвін, М. (1999) – Простір, масштаби та державна стратегія: Переосмислення міського та регіонального управління [235].

огляду на нещодавні заяви британської та американської міської політики, які рекламують джентрифікацію як ліки від недуг у місті [227]; Керран В. досліджував зв'язок між джентрифікацією та характером роботи у Вільямсбурзі, Бруклін [192].

У зв'язку зі світовою глобалізацією наприкінці ХХ століття виникає поняття «глобальні міста», що зумовлено швидкими темпами росту населення, розростанням міст та іншими процесами, які відбувалися на той час у світі, що створили умови для збільшення масштабів міст. Міста стають могутніми економічними центрами та займають значну роль у світовому господарстві.

Вперше термін «глобальне місто» був використаний Саскією Сассен у праці «Глобальне місто» (1991). З того часу зарубіжні науковці почали активно досліджувати дане питання. Так, Скотт А.Д. (2001) досліджував питання глобалізації та піднесення міст-регіонів [258]. Хілл Р., Кім Д.В. написали працю (2000) – Глобальні міста та держави, що розвиваються: Нью-Йорк, Токіо та Сеул [186]. Вей Ю.Д., Лунг К.К. (2005) – Зони розвитку, іноземні інвестиції та формування глобального міста в Шанхаї [275].

Сассен С. (2002) у праці «Розташування міст на глобальних каналах» розглянув міста, які мають ресурси, що дозволяють фірмам та ринкам бути глобальними. Він розглядає нову інтенсивність та складність глобально пов'язаних систем виробництва, фінансів та управління, які можуть розпорозити виробництво, проте потребують (порівняно небагато) мереж міст для забезпечення їхньої організаційної та управлінської архітектури. Це створює нові географії та ієрархію міст та регіонів, що мають центральне значення, які відіграють ключову роль у глобалізації [256].

Смарт А. , Смарт Д. (2003) у праці «Урбанізація та глобальна перспектива» акцентували увагу на тому, що змінилося в містах за пізнього капіталізму та глобалізації. Стаття зосереджена на трьох складних питаннях. По-перше, чи зменшилася чи збільшилась корисність посередницької або брокерської ролі, яку відіграють міста, за рахунок глобальної фабрики та зростаючої значущості. По-друге, вивчено зміни у способі життя людей у

глобалізованих містах. По-третє, розглянуто наслідки побудови та підтримання транскордонних відносин для процесів громадянства, приналежності та транснаціональних соціальних рухів [263].

У даний період часу також зростає інтерес до процесів урбанізації в країнах, що розвиваються. Зокрема ці питання підіймалися у роботах Кругмана П., Ліваса Елізондо Р. «Торгова політика та мегаполіси країн третього світу» (1996) [223], у якій зазначається, що багато найбільших міст світу знаходяться в країнах, що розвиваються. У статті розроблено теоретичну модель, на прикладі Мексики, яка пояснює існування таких гігантських міст як наслідок міцних прямих та зворотних зв'язків, які виникають, коли виробництво намагається обслуговувати невеликий внутрішній ринок. Модель передбачає, що ці зв'язки є слабшими, якщо економіка відкрита для міжнародної торгівлі. Венейблс А. Д. (Venables A. J.) у статті «Просторові диспропорції в країнах, що розвиваються: міста, регіони та міжнародна торгівля» зазначає, що просторова нерівність у країнах, що розвиваються, зумовлена природними перевагами одних регіонів щодо інших та наявністю сил агломерації, що призводить до кластеризації діяльності. У цій роботі розглядаються та розробляються деякі прості моделі, що охоплюють ці перші та другі економічні географії природи. Наявність зростаючої віддачі від масштабу в містах призводить до міських структур, які не мають оптимальних розмірів. Це пригнічує повернення до створення робочих місць, можливо, гальмуючи розвиток. Дивлячись на більш широку регіональну структуру, розвиток може бути пов'язаний із значними зрушеннями у розташуванні видів діяльності, оскільки галузь переходить від внутрішнього погляду до орієнтованості на експорт[274].

У зв'язку з переходом індустріальної економіки в постіндустріальну, виникає поняття «креативне місто». Так, вперше термін «креативне місто» у міжнародній наукометричній базі даних Scopus згаданий у 1995 році у статті Фрідріхс Дж. (Friedrichs J.) «Кельн – креативне місто» [204]. Проте активне дослідження даного поняття починається із 2004 року. Скотт А. (Scott A.J.) –

«Креативні міста: концептуальні питання та питання політики» – охарактеризовано природу та значення креативних міст [259]. Юсуф С., Навешіма К (Yusuf S. , Nabeshima K.) – Креативні індустрії у Східній Азії (2005). У даній праці зазначено, що у всій Східній Азії процес зростання та його джерела змінюються в ряді важливих аспектів, особливо для країн із середнім та вищим доходом. Зростання буде все більше походити від сили інноваційної діяльності в цих економіках. Така інноваційна діяльність, особливо у сферах послуг виробників та креативних галузей, зосереджена у високотехнологічних кластерах у містах, що мають глобальний зв'язок. На розвиток таких міст впливають постійні структурні зміни та ініціативи урядів та фірм. У статті запропоновано як політики та установи можуть стимулювати та забезпечити міське середовище, яке підтримує інноваційну діяльність, що, в свою чергу, призводить до швидкого зростання [290].

Проведений аналіз показав, що у період 1995-2006 рр. інтерес науковців зріс до глобальних міст, що зумовлено всесвітньою глобалізацією. Також значна частина дослідників підіймала питання джентрифікації та урбанізації в країнах, що розвиваються.

У 2007 році, вперше світова кількість міських жителів перевищила кількість сільського населення. У період з 2007- 2020 рр., у міжнародній наукометричній базі даних Scopus, налічується 4561 публікація, присвячені питанням економіки міст та урбанізованих територій. У публікаціях, за даний період часу, все частіше зустрічаються слова: управління містом, міська політика, приріст населення, оновлення міст, культурна економіка, креативне місто, інновації, розумне місто, міський дизайн, планування землекористування, просторовий аналіз, фінансовий криза, економічна реформа, світ, що розвивається, децентралізація та інші. Картограма ключових слів у базі даних Scopus, які використовувалися науковцями у працях присвячених економіці міста у період 2007 р.-т.ч., побудована за допомогою програми VOSviewer наведено на рис. 1.7.

Починаючи з 2007 року, спостерігається переосмислення міської економіки, зокрема з урахуванням культурної та креативної складової економіки. Про це

Однією з актуальних проблем, яка характерна для «міської економіки» у той період, є просторове розташування та проблема землекористування. Так, Адольфсон М. (Adolphson M.) (2008) зазначає, що зміни моделей землекористування та міських структур можна розглядати як динамічний результат компромісу між державними та приватними інтересами. Таким чином, зміна землекористування є певною мірою непередбачуваною [163]. Розенблат К., Бохан К., Бенет Г. (Rozenblat C. , Bohan C. , Venet G.) (2008) у статті «Мережі транснаціональних фірм та привабливість міст Центральної Європи» досліджували взаємодію між багатонаціональними фірмами та міськими просторами, яка створює територіальну динаміку, що включає, крім економічних та просторових вимірів, соціальні та культурні аспекти суспільства. У цій роботі розглядаються основні фактори, що лежать в основі привабливості міст. Процеси структурних перетворень розгортаються в національному, регіональному та міському масштабах [255].

Чжан Т., Сан Б., Лі В., Дан Б., Ванг С. (Zhang T., Sun B., Li W., Dan B., Wang C.) (2019) у праці «Поліцентричність чи розпорошеність? Просторова трансформація столичного Шанхая» досліджували питання просторового планування з позицій поліцентричності. У праці Брандера Л.М., Коеце М.Дж (Brander L.M., Koetse M.J.) «Значення міського відкритого простору: мета-аналіз оцінки умовного стану та результатів гедонічного ціноутворення» зазначено, що міський відкритий простір забезпечує ряд цінних послуг міському населенню, включаючи можливості для відпочинку, естетичні задоволення, функції навколишнього середовища, а також може бути пов'язаний із цінностями існування. В статті розглянуто, які фізичні, соціально-економічні та дослідницькі характеристики визначають цінність відкритого простору. Встановлено, що існує позитивний і значний взаємозв'язок між величиною міського відкритого простору та щільністю населення, що вказує на те, що дефіцит і скупченість мають значення, і що

значення відкритого простору істотно не змінюються залежно від доходу. Крім того, міські парки цінуються більше, ніж інші типи міського відкритого простору (ліси, сільськогосподарські та незабудовані землі)[181].

Танг Б.-С., Хо В.К.О. (Tang B.-S., Ho W.K.O.) у праці «Планування землекористування та коригування ринку в умовах деіндустріалізації: реструктуризація промислового простору в Гонконгу» дослідили взаємозв'язок між регулюванням планування землекористування, зміною використання промислового простору та ринковим регулюванням у компактному місті [265].

У зв'язку з проблемою просторового розташування та землекористування, активно досліджується питання міського дизайну. Даний термін виник у 60-х роках ХХ ст., зокрема, у міжнародній наукометричній базі Scopus, станом на 1960 рік, наявно три праці, присвячені проблемам міського дизайну, проте активне дослідження даної проблематики є характерним для сучасного етапу.

Даний період часу характеризується швидкими темпами росту населення, розвитком інформаційних технологій, швидкістю руху інформації та процесів глобалізації. Міста стають важливими вузлами всесвітньої інформаційної мережі, що в свою чергу зумовлює зростання інтересу науковців до теорії «розумне місто (smart-city)». Даний термін почали активно використовувати у 1990 роках у контексті розширення сфер застосування інформаційних технологій, а також у публічному управлінні. Незважаючи на відсутність єдиного підходу до визначення поняття «розумне місто», у Європі дослідження «розумних міст» є популярним напрямом наукових досліджень та використання підходів концепції розумного міста у практичній діяльності. Так, при Віденському технічному університеті, з 2007 року, працює лабораторія, яка розглядає європейські міста на ступінь їх відповідності принципам розумного міста. До 2014 року аналізувалися лише невеликі міста - від 100 до 500 тис. жителів. У 2015 році вперше розроблений метод був

застосований до великих міст з населенням від 300 тис. до мільйона жителів [96, с.116-117].

Анджеліду М. (Angelidou M.) у своїй праці «Розумні міста: кон'юнктура чотирьох сил» (2015) визначив сили, що формують концепцію розумного міста. [170]. Також питаннями дослідження «розумного-міста» займалися: Шелтон Т., Зоок М., Війг А. (Shelton T., Zook M., Wiig A.) – «Насправді існуюче розумне місто» (2015) [261]; Зигіаріс С. (Zygiaris S.) – «Довідкова модель «Розумне місто»: допомога планувальникам в осмисленні побудови інноваційних екосистем «Розумне місто»» (2013) [292].

Одним із напрямів, який активно продовжують досліджувати науковці є проблеми міст і транспорту, зокрема даним питанням присвячено наступну працю Дюрантон Г., Тернер М.А. (Duranton G., Turner M.A.) – «Зростання міст та транспорт» (2012) [196].

Питання економічного розвитку міст і підприємництва також продовжують активно досліджуватися у даний період. Зокрема, Одреч Д.Б., Беліцький М., Десай С. (Audretsch D.B., Belitski M., Desai S.) – «Підприємництво та економічний розвиток у містах» (2015) [171].

Янг Г. (Young G.) у своїй праці «Міська неформальна економіка у побудові миру: конкуруючі перспективи та наслідки для теорії та практики» (2020) зазначив, що неформальна економічна діяльність часто є визначальною рисою політичної економіки міст, що переживають конфлікти та постконфлікти [289].

Значна увага вчених зосереджується на проблемах публічного управління економікою міста, зокрема що стосуються питань формування політики, спрямованої на економічний розвиток. Проаналізувавши публікаційну активність, присвячену даній тематиці, було встановлено, що перша праця була опублікована у 1991 році Коеном М.А. (Cohen M.A.) «Міська політика та економічний розвиток: порядок денний на 1990-ті роки», у якій проаналізовано зв'язок фіскального, фінансового та реального секторів між міською

економічною діяльністю та макроекономічними показниками. Запропоновано політичну структуру та стратегію, що переосмислюють міські виклики у країнах, що розвиваються, що передбачає підвищення міської продуктивності, зменшення міської бідності та вдосконалення управління міським середовищем [188].

Активно досліджувати дане питання почали після 2007 року (рис.1.8).

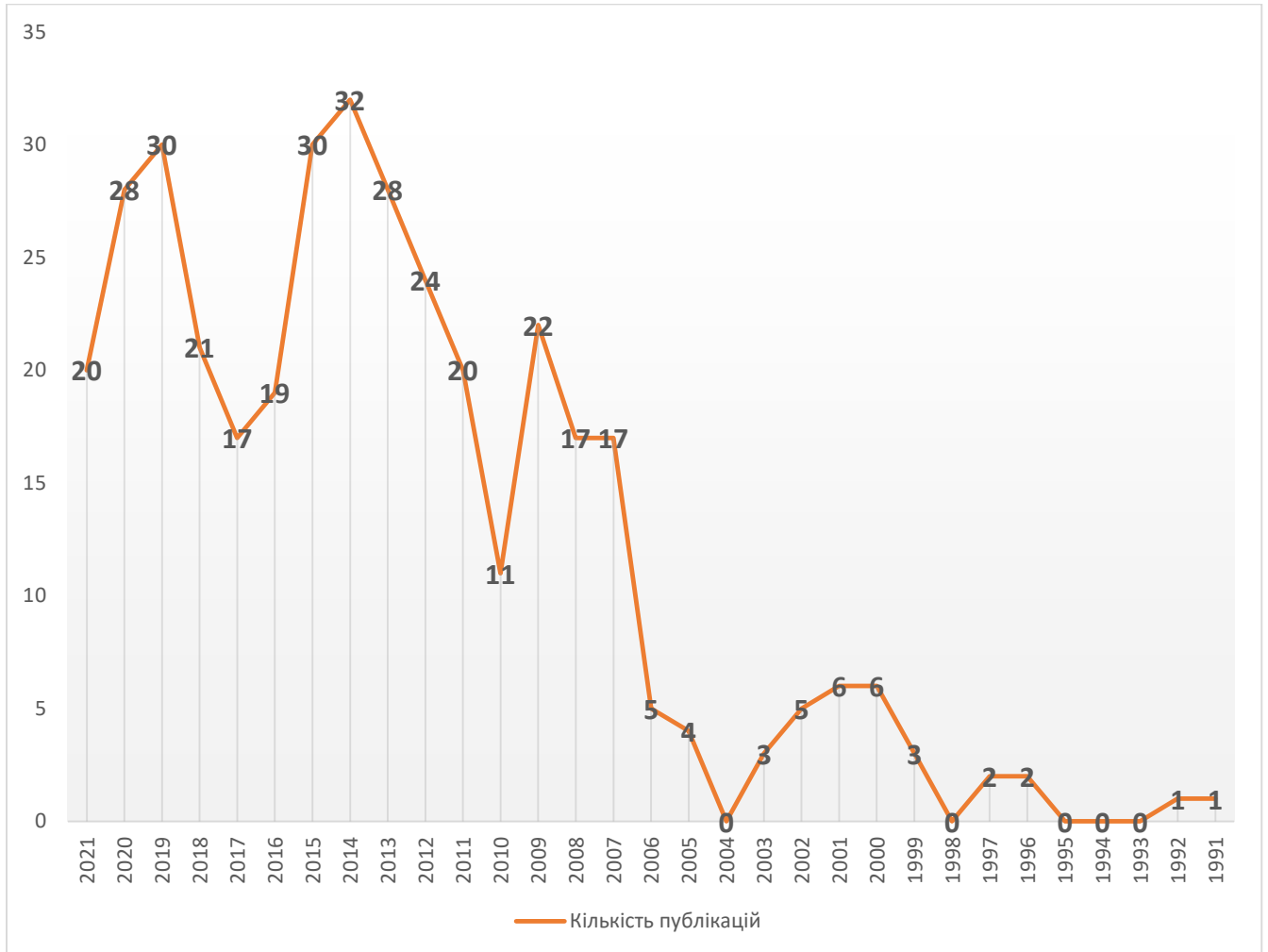

Рис. 1.8. Динаміка використання поняття «міська економічна політика» у публікаціях, що містяться у міжнародній наукометричній базі даних Scopus [257]

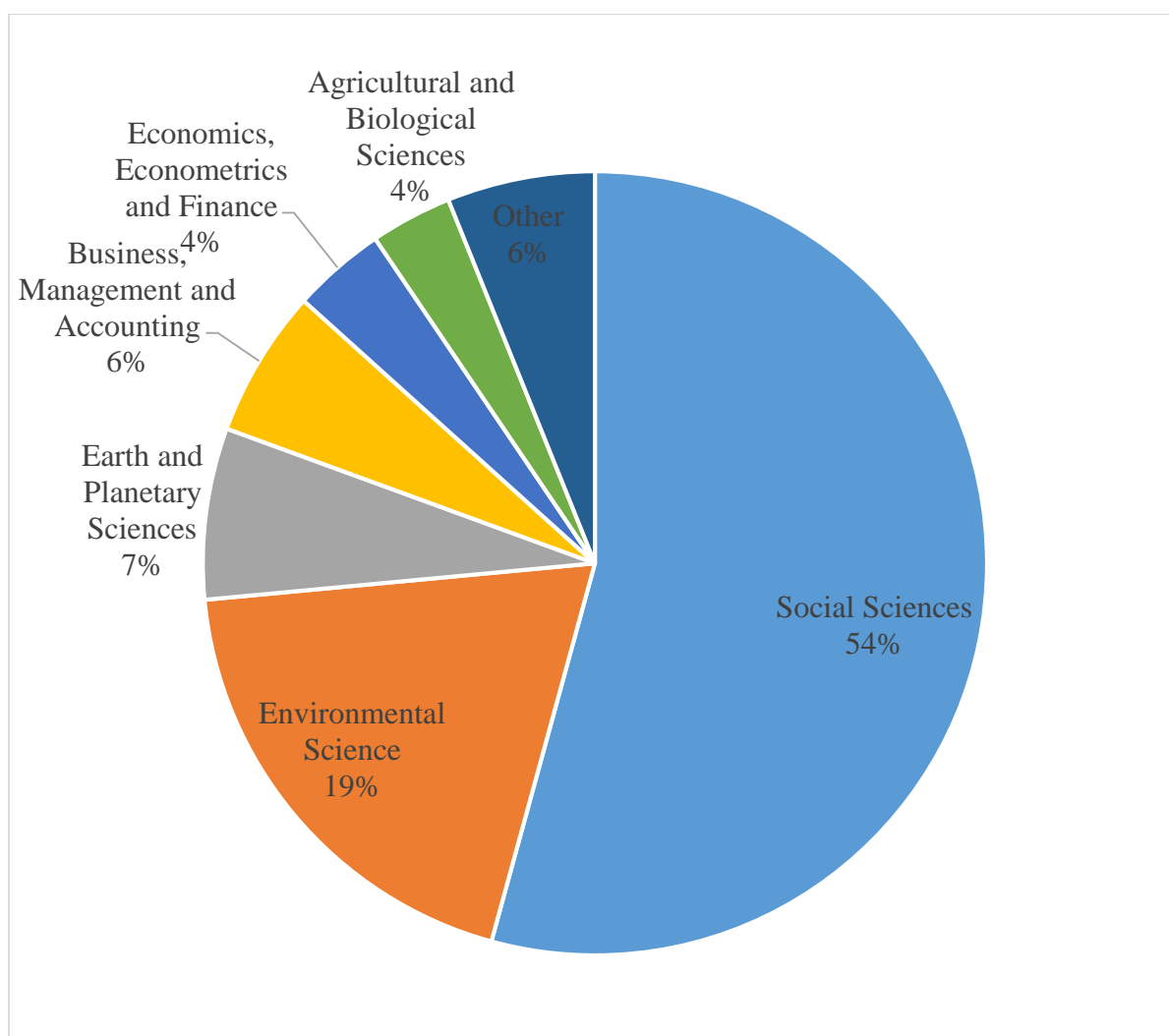

Рис. 1.9. Структура публікацій, що присвячені питанням міської економічної політики за галузями наук [257]

Більшість праць, що присвячені міській економічній політиці належать до соціальних наук (54%), а також наук, присвячених дослідженню навколишнього середовища (19%) (рис.1.9), зокрема у таких країнах як: Англія (18%), Китай (14%), також слід відмітити Францію (6%), Австралію (5%), Німеччину (5%), Нідерланди (5%), Іспанію (4%) та Канаду (4%) (рис.1.10).

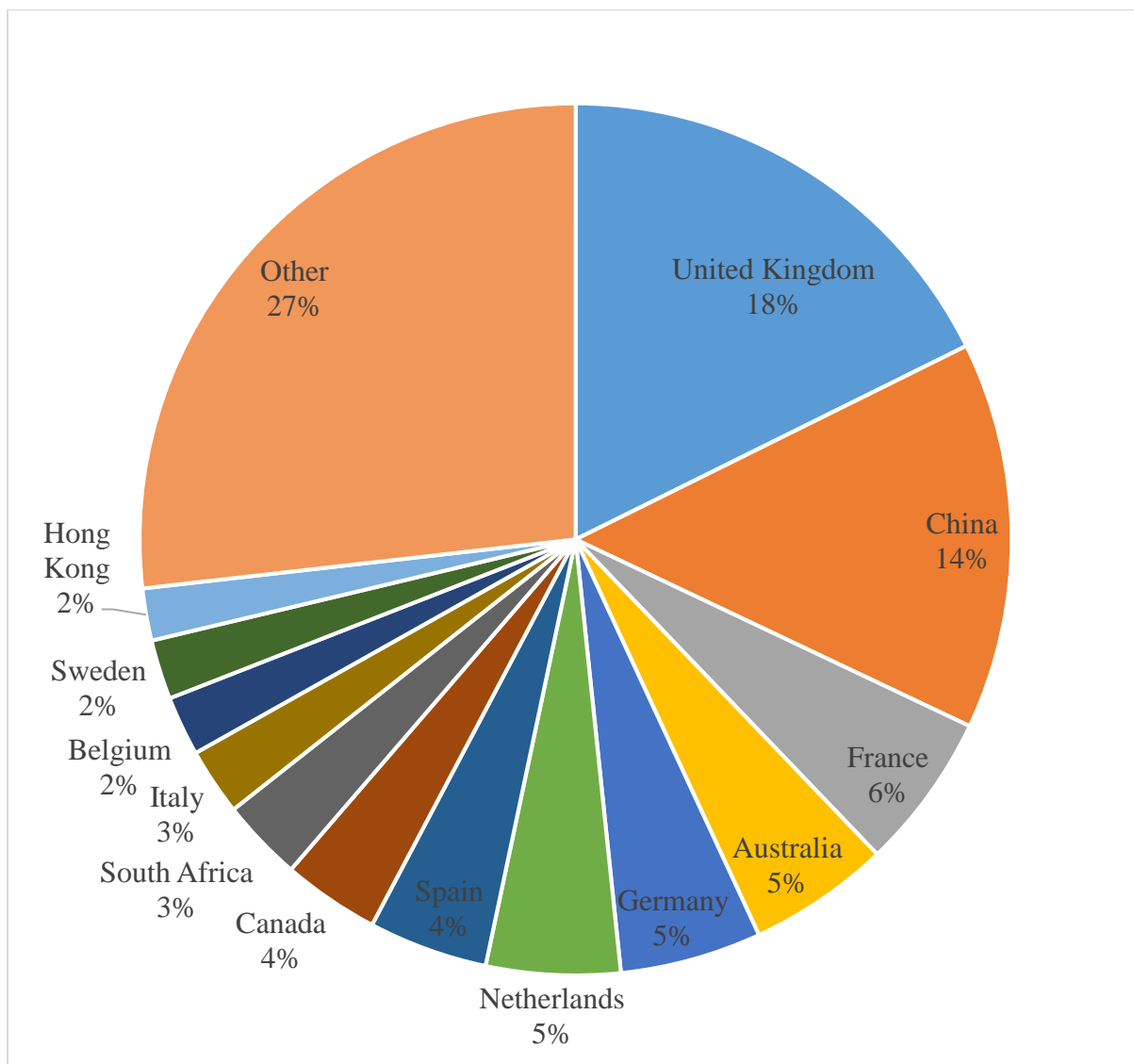

Рис. 1.10. Праці присвячені міській економічній політиці у розрізі країн світу[257]

Проаналізувавши публікації, присвячені міській економічній політиці за допомогою програми VOSviewer, виявлено, що ключовими словами, що найчастіше використовуються у статтях, є: економічний розвиток, зона метрополітену, країни що розвиваються, міський розвиток, неформальний сектор, вплив на політику, регіональний розвиток, містобудування, міська бідність, виробничі зв'язки, стратегія планування, економічна діяльність, промислове розташування, зайнятість та інші (рис.1.11).

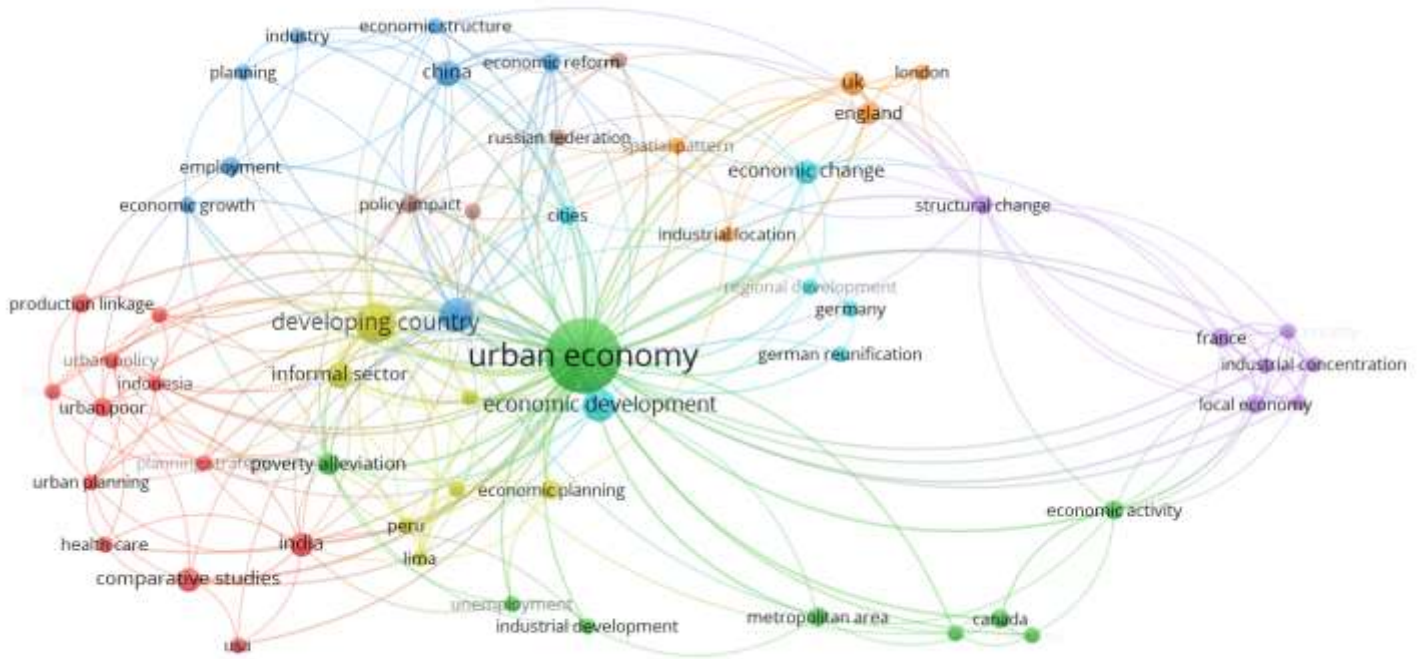

Рис. 1.11. Картограма ключових слів у базі даних Scopus, які використовуються у працях, присвячених міській економічній політиці
Джерело: побудовано за допомогою програми VOSviewer.

У статті Віндена В. (van Winden, W.) «Управління містом в економіці, заснованій на знаннях: виклики для різних типів міст» (2008) [275], встановлено, що різні типи міст стикаються з різними шансами та можливостями через свої структурні характеристики. Розглядається проблема управління містом та обговорюється ряд успішних втручань у міста за допомогою узгоджених дій ряду ключових суб'єктів міського регіону. Проаналізовано ненавмисний вплив національної політики на міський рівень. Визначені ключові політичні виклики для різних типів міст та національних урядів.

У праці Брюкнера Д.К. (Brueckner J.K.) «Елементи ідеальної міської політики» від 2013 року описано ряд елементів ідеалу міської політики. Обговорюються особливості ідеальної фіскальної системи та

потенційна необхідність внесення змін до цієї системи для врахування особливостей міських економік. У статті розглядаються також ряд політик, які впливають на просторові розміри міст, розмір та склад їх населення та їх промисловий склад [183].

На основі проведеного бібліометричного аналізу у міжнародній наукометричній базі даних Scopus, було встановлено основні напрями досліджень проблем міської економічної політики, зокрема активно досліджуються питання утворення міських громад, науковці усього світу переймаються питаннями особливостей формування політик та стратегій розвитку міст.

У зв'язку зі світовою глобалізацією, центрами вироблення світового ВВП стають світові та глобальні міста, що підвищує інтерес вчених до даного питання. Швидкі темпи росту населення, розвиток інформаційних технологій зумовлюють інтерес науковців до поняття «розумне місто», «креативне місто», «різноманітне місто».

В свою чергу, розвиток урбанізаційних процесів призводить до певних негативних тенденцій, зокрема активно підіймається питання екології та пошук шляхів збереження навколишнього середовища. Одним із питань, яке активно досліджують – створення «зелених міст», які би відповідали екологічним нормам.

Таблиця 1.3

Основні напрями досліджень проблем міської економічної політики у публікаціях, що містяться у наукометричній базі даних Scopus

<i>Автори</i>	<i>рік</i>	<i>Дослідження</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
<i>питання утворення міських громад; формування політик та стратегій розвитку міст</i>		
Нааріо А.	2012	На шляху до стійких міських громад [211]
Bray D.	2006	Побудова «громади»: нові стратегії управління в міському Китаї [182]
Bradford N.	2010	Економічні ідеї та стратегія розвитку: Випадок Лондона, Онтаріо [180]
Watts, K.	1992	Національна політика та стратегії розвитку міст: огляд досвіду країни [278]

Продовження табл.1.3

Wang, H., Gu, C.-L.	2002	Виклики та проблеми: управління містом у Китаї [277]
Büscher K.	2012	Міське управління поза державою: практика неформального міського регулювання у місті Гома, Східна Демократична Республіка Конго [184]
Brueckner J.K.	2013	Елементи ідеальної міської політики [183]
Mohanty P.K., Mishra A.K.	2014	Зовнішність міст та агломерації: Уроки державної політики міст в азіатських країнах [243]
Ma W., de Jong M., Hoppe T., de Bruijne M.	2021	Від просування міста через міський маркетинг до брендування міста: вивчення міських стратегій у 23 китайських містах [234]
McCarthy, L.	2000	Європейська інтеграція, міські економічні зміни та відповіді державної політики [241]
глобалізація та утворення світових, глобальних міст		
Martinez-Fernandez C., Audirac I., Fol S., Cunningham-Sabot E.	2012	Міста, що скорочуються: міські виклики глобалізації [238]
Douglass M.	2000	Мегаміські регіони та формування світових міст: Глобалізація, економічна криза та питання міської політики в Тихоокеанській Азії [194]
Curran W., Hanson S.	2005	Глобалізація: міська політика та переміщення промисловості у Вільямсбурзі, Бруклін [193]
творчі та розумні міста		
Neirotti P., De Marco, A., Cagliano AC, Mangano G., Scorrano, F.	2014	Сучасні тенденції в ініціативах розумного міста: Деякі стилізовані факти [249]
Evans G.	2009	Творчі міста, креативні простори та міська політика [197]
Angelidou M.	2015	Розумні міста: кон'юнктура чотирьох сил [170]
Borén T., Young C.	2013	Стати творчим у "творчому місті"? До нових перспектив творчості у міській політиці [179]
Siemiatycki E.	2013	Плавна їзда? Від індустріального до творчого урбанізму в Ошаві, Онтаріо [262]
Grodach C.	2013	Планування культурної економіки у творчих містах: дискурс та практика [209]
Markusen A.	2014	Творчі міста: 10-річна програма досліджень [237]
Angelidou M.	2015	Розумні міста: поєднання чотирьох сил [170]
Wiig A.	2016	Порожня риторика розумного міста: від цифрового включення до економічного просування у Філадельфії [281]
Kunzmann K.R.	2020	Розумні міста після Covid-19: Десять оповідань [225]
Ivaldi E., Penco L., Isola G., Musso E.	2020	Розумні сталі міста та економіка, орієнтована на знання міст: аналіз рівня NUTS3 [218]

Продовження табл.1.3

<i>питання екології</i>		
Roy S. , Byrne J., Pickering C.	2012	Систематичний кількісний огляд переваг, витрат та методів оцінки міського дерева у містах у різних кліматичних зонах [254]
He J., Wang S., Liu Y., Ma H., Liu Q.	2017	Вивчення взаємозв'язку між урбанізацією та екологічним середовищем за допомогою аналізу зв'язку: Тематичне дослідження Шанхаю, Китай [212]
<i>питання міської політики щодо економічного розвитку урбанізованих територій</i>		
Cohen M.A.	1991	Міська політика та економічний розвиток: порядок денний на 1990-ті роки [188]
Bertrand N., Rousier N.	2003	Сільське господарство проти економічного розвитку: нерівна боротьба або питання нової політики у приміській зоні [177]
Fallah B.N., Partridge M.	2007	Невловимий зв'язок нерівності та економічного зростання: чи є відмінності між містами та сільською місцевістю? [198]
Mrinska O.	2007	Українські міста: пристосування до реалій ринкової економіки [245]
Li H., Long R., Chen H.	2013	Політика економічного переходу в китайських містах, що орієнтуються на ресурси: огляд зусиль уряду [228]
Holgersen S.	2014	Відповіді міст на економічну кризу: Підтвердження міської політики як кризового управління в Мальме [216]
Liu T.-Y., Su C.W., Jiang X.-Z.	2015	Чи покращує економічне зростання урбанізацію? Міжрегіональне дослідження Китаю [232]
Holgersen S.	2015	Економічна криза, (творчі) руйнування та сучасний стан міст [215]
<i>міська економічна політика і розвиток земельних питань, житла та міської інфраструктури</i>		
Jones C., Leishman C., MacDonald C.	2009	Стійка міська форма та життєздатність розвитку житла [220]
Álvarez I.C., Prieto Á.M., Zofío J.L.	2014	Економічність, міські моделі та щільність населення при наданні громадської інфраструктури: підхід стохастичного кордону [164]
Muñoz-Gielen, D.	2014	Міське управління, права власності, коригування земель та захоплення суспільної цінності [248]
Christophers B.	2014	«Дикі дракони в місті»: міська політична економіка, розвиток доступного житла та перформативні світові економічні моделі [187]
<i>питання різноманітності міст</i>		
Grant J.L., Perrott K.	2009	Виробництво різноманітності в новій урбаністичній спільноті: політика та практика [208]
Syrett S., Sepulveda L.	2012	Міське управління та економічний розвиток у різноманітному місті [264]

Отже, дослідивши економічний розвиток урбанізованих територій як напрям наукових досліджень в сфері публічного управління, визначено періодизацію розвитку урбанізаційних процесів у світі. Зокрема, встановлено

3 етапи, а саме: доіндустріальний урбанізм, індустріальний урбанізм, постіндустріальний урбанізм. Ідентифіковано та проаналізовано концепції та теорії, що характерні для кожного з етапів. За допомогою методу бібліометричного аналізу проаналізовано праці науковців у міжнародній наукометричній базі даних Scopus, присвячені проблемам економічного розвитку урбанізованих територій, починаючи з першої згадки про урбанізацію та по сьогоднішній день; опрацьовано публікаційну динаміку в розрізі галузей знань та географічних аспектів. Метод бібліометричного аналізу допоміг розробити періодизацію економічного розвитку урбанізованих територій, в результаті чого виокремлено три етапи (1949-1994; 1995-2006; 2007-до т.ч.). За допомогою програми VOSviewer виявлено основні наукові напрями досліджень, які характерні для кожного з вищезазначених етапів, класифіковано ключові слова та сформовано картограми дослідження проблем економіки урбанізованих територій. Також за допомогою даної програми було проаналізовано праці вчених присвячені місцевій економічній політиці, що дало змогу виявити основні напрями досліджень та визначити перспективи формування урбанізаційної політики для України, зокрема: питання утворення міських громад; формування політик та стратегій розвитку міст; глобалізація та утворення світових, глобальних міст; творчі та розумні міста; питання екології; питання міської політики щодо економічного розвитку урбанізованих територій; міська економічна політика і розвиток земельних питань, житла та міської інфраструктури; питання різноманітності міст.

1.2. Понятійний апарат публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій

Важливою проблемою в сфері публічного управління є відсутність єдиних підходів до визначення цілого ряду понять. Ураховуючи складність поняття «урбанізація», що зумовлена, насамперед причинами та наслідками даного явища, що проявляються у різних сферах життєдіяльності людини і відповідно повинні бути враховані з позицій різних сфер публічного управління, формування понятійний апарату в даній сфері є актуальним питанням. Відсутність єдиного підходу серед вчених щодо трактування понять «урбанізація», «урбанізована територія», «місто», «агломерація», «мегаполіс», зумовлено відмінністю предмету їх наукових досліджень.

Проблемні питання урбанізації піднімали у своїх наукових працях зарубіжні та вітчизняні автори, серед яких: Аверкина М.Ф., Буряченко А.Є., Кузьменко Д.М., Гукалова І.В., Омельченко Н.В., Засадко В.В, Ковальов С. О., Ковальська Н. Я., Таколі К., МакГранахан Г., Саттертуейт Д., Смагін Ю.А., Машбіца Я.Г., Заставецький Т.Б. та інші. Віддаючи належне напрацюванням науковців, слід відзначити про необхідність вивчення урбанізаційних процесів з позицій системи публічного управління загалом та публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій зокрема.

Доцільно дослідити підходи до визначення понять урбанізація, урбанізована територія, місто, агломерація, мегаполіс та виявити основні ознаки, особливості та характеристики явища урбанізації з метою уточнення понятійного апарату у даній сфері. Це в свою чергу, стане основою формування та реалізації механізмів публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

На початку 20 ст. у світі було приблизно 360 великих міст. Під кінець їх чисельність становила близько 2500. Сьогодні це число досягає 4000. Раніше до великих міст відносили міста з чисельністю населення понад 100 тис. жителів. Зазвичай, сьогодні, до великих міст відносять міста-мільйонери,

тобто з чисельністю населення понад 1 млн. жителів. В Європі таких міст чимало. Серед них варто відзначити Лондон, Берлін, Мадрид, Рим та інші. Дана тенденція стала можлива через розвиток науково-технічного прогресу, зростання ролі науки в розвитку виробництва, підвищення загального рівня освіти, розвитку невиробничої сфери.

На сьогоднішній день, міста виступають важливими елементами економічного розвитку держави, адже в них виробляється основна частина валового внутрішнього продукту, вони є центрами економічного розвитку, місцем впровадження високих технологій. Проте проблемам публічного управління сучасного міста та урбанізованих територій приділено мало уваги в науковій літературі. Вважаємо за необхідне дослідити сутність поняття місто, зокрема проаналізувати підходи науковців до ідентифікації даного поняття (табл.1.4)

Таблиця. 1.4

Визначення сутності поняття «місто» у науковій літературі

<i>Автор</i>	<i>Визначення</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
Бойко-Бойчук О.	Місто – це відкрита складна соціотехноприродна система, елементарне (первинне, базове) каркасоутворююче ціле техносфери, рушійною силою функціонування та розвитку якого є концентрована інтенсивна осмислена діяльність особистостей, їх груп та асоціативних структур, що організовані у мережі соціальних груп територіальної громади, яка спрямована на забезпечення внутрішніх та зовнішніх (по відношенню до інших цілей) функцій міста та на формування фізичних та віртуальних просторів середовища життєдіяльності цієї територіальної громади; місто – значний за розміром населений пункт, адміністративний, торговельний, промисловий і культурний центр. Виокремлений природний простір, який містить штучні рукотворні простори (економічний, соціокультурний тощо) існування та життєдіяльності територіальної громади міста» [16, с. 177]
Гуляк Р.Е.	Місто – це історично обумовлена форма поселення, яка характеризується певною територією та чисельністю мешканців, має внутрішні зв'язки і закономірності подальшого розвитку, створює сприятливі умови для повноцінного розвитку особистості, які обумовлені різноманітністю людської діяльності, направленої на реалізацію можливостей міського простору за конкретних економічних, соціальних, політичних та інших умов [44].

Продовження табл. 1.4

Макс Вебер	«... - це поселення у тісно прилеглих домах, обширне настільки, що виключається взаємне особисте знайомство людей, яке замінюється на відносини сусідства, зокрема, одними з основних атрибутів якого є наявність у поселенні місцевого ринку, що є постійним економічним центром, місцем торгівлі здебільшого місцевого населення» [20].
Мамфорд Л.	«... сукупність первинних груп та цільових асоціацій, центр громадянських інститутів та асоціацій, обмежених певним чином у розмірі» [246]
Моньє Р.	«... місто представляє собою складну спільноту, в якій географічна локалізація особливим чином обмежена по відношенню до розміру міста, територія якого відносно мала по відношенню до кількості людей» [240].
Городяненко В.	«Місто – це історична конкретна соціально-просторова форма існування суспільства, яка виникла внаслідок відокремлення ремесла від сільського господарства, і є специфічною поселенською структурою» [41, с. 224].
Вірт Л.	«відносно велике, щільне та постійне поселення соціально гетерогенних індивідів» [283, с. 95].
Верменич Я.В.	«кожне місто є природно-техногенним комплексом, складовою частиною ландшафтної сфери, перетвореної зусиллями багатьох поколінь людей. Його основу становлять техногенні комплекси – оборонні вали, рови, стіни, житлові будинки, промислові і культурні споруди, водосховища з греблями, мости тощо. Але загалом місто – це не лише вписані в природний ландшафт споруди різного призначення, а й своєрідні форми співжиття людей, осередки цивілізації, центри культурного притягання» [23].
Бауман З.	«... соціальний простір, у якому концентруються соціокультурні продукти суспільства плінної сучасності, а індивіди орієнтуються на символічну постать «незнайомця», що поглиблює невизначеність життєвих устремлінь містян» [176, с. 43].
Бакалова Л.	«місто є суспільно-просторовими формами буття суспільства, які концентрують великий людський, виробничий, освітній, культурний, науково-технічний, управлінський та інші потенціали» [9, с. 184].
Сіройч З.	історично сформована, соціально та економічно розрізнена, щільно збудована та просторово сконцентрована поселенська одиниця, що має законодавчо визначений статус і являє собою складну територіальну суспільно-економічну систему [137].

Проаналізувавши підходи науковців щодо визначення поняття місто, встановлено, найбільш поширені характеристики «місто» як категорії, зокрема: «історично обумовлена форма поселення», «характеризується

певною територією та чисельністю мешканців», «спосіб збереження та відтворення цінностей та стереотипів», «являє собою мережу соціальних груп».

Таблиця 1.5

Аналіз підходів до визначення сутності поняття «місто» у наукових працях

Джерело (посилання)	Підходи дослідників до визначення сутності поняття «місто»			
	історично обумовлена форма поселення	характеризується певною територією та чисельністю мешканців	спосіб збереження та відтворення цінностей та стереотипів	являє собою мережу соціальних груп
Бойко-Бойчук О. [16, 15, с. 177]	-	-	-	+
Гуляк Р.Е. [44]	+	+	-	-
Мамфорд Л. [246]	-	+	-	+
Монье Р. [240].	-	+	-	-
Городяненко В. [41, с. 224]	+	-	-	-
Вірт Л. [283, с. 95]	-	+	-	-
Бауман З. [176, с. 43].	-	-	+	-
РАЗОМ	2	4	1	2

Отже, єдиний підхід до визначення поняття «місто» відсутній. На нашу думку, найбільш повними та комплексними є визначення Гуляка Р.Е. та Сіройч З., в той час як решта охоплюють здебільшого більш вузькі аспекти цього поняття.

Єдиного поняття «місто» для всіх країн не існує. Досить часто головним критерієм його виділення є чисельність населення. У деяких країнах містами вважають поселення з чисельністю більше 1000 осіб. В Україні, щоб населений пункт був містом, в ньому має жити не менше 10000 чоловік, в США – не менше 2500, в Японії – більше 30000.

На нашу думку, з позиції публічного управління, місто слід розглядати як населений пункт, якому присвоєно адміністративні права, з кількістю населення понад 10 тис. осіб, що представляє собою складну соціально-економічну та культурну структуру.

З розвитком міст інтерес науковців зріс до поняття «урбанізація». Вперше термін «урбанізація» був використаний у 1967 році в Іспанії. Урбанізацією позначали процеси, які були пов'язані з розростанням міських поселень, збільшенням кількості міст та зростанням міського населення[10].

На сьогоднішній день, поняття «урбанізація» є значно ширшим і не може трактуватися лише як збільшення кількості міського населення.

Вважаємо за необхідне дослідити підходи, щодо визначення поняття урбанізації, що зазначають у своїх наукових працях вітчизняні та зарубіжні дослідники.

У працях науковців термін «урбанізація» розглядається як соціально-економічне явище, глобальний процес, процес підвищення значимості міст у житті суспільства, сукупність складних різноманітних процесів, пов'язаних із зростанням і розвитком міст, збільшення частки населення, що проживає в міських районах, вплив міст на спосіб життя людей (таблиця 1.6).

Таблиця 1.6

Підходи до визначення поняття «урбанізація», що наведені у наукових працях зарубіжних та вітчизняних вчених

Автор, джерело	Підходи до визначення поняття «урбанізація»				
	глобальний процес	процес підвищення значимості міст у житті суспільства	процеси, пов'язані із зростанням і розвитком міст	збільшення частки населення, що проживає в містах	вплив міст на спосіб життя людей
Буряченко А.Є. [18, с. 87]	+	-	+	-	-
Кузьменко Д.М. [74]	+	-	-	-	+
Гукалова І.В. та Омельченко Н.В. [43, с. 104]	-	+	-	+	-
Засадко В.В. [55]	-	+	+	+	-
Шелудько Л.В. [156]	-	+	-	-	-
Аверкина М.Ф. [2]	-	-	+	+	-

Продовження табл.1.6

Таколі С. , МакГранахан Дж. і Сатгертуейт Д. [207]	-	-	-	+	-
Машбіца Я. Г. [42]	-	-	-	+	-
Заставецький Т.Б. [57, с. 41– 45]	-	+	-	-	+
Хуссейн М. [195]	-	+	-	+	-
РАЗОМ	2	5	3	6	2

Можна зробити висновок, що більшість науковців трактують поняття «урбанізація», як процес зростання, розвитку та підвищення значимості міст у житті суспільства. Неможливо не погодитися з даним підходом, адже кожні 5 років кількість міського населення у світі збільшується, приблизно, на 2%, що зумовлює глобальний характер урбанізації.

Деякі науковці говорячи про урбанізацію зазначають, що це певний етап розвитку суспільства або світу. На думку Буряченко А.Є. «...урбанізація – це вельми складний процес, і його не можна трактувати лише як зростання міст і збільшення чисельності міського населення. ... дане явище треба розуміти як новий етап розвитку суспільства, який характеризується концентрацією економічного, демографічного та політичного потенціалу, котрий дає змогу концентрувати та контролювати значні обсяги фінансових ресурсів, створювати нові технології, нові види послуг, здійснювати інноваційну діяльність» [18, с. 87].

Кузьменко Д.М. стверджує, що «урбанізацію розглядають як позитивну тенденцію розвитку світу, як об'єктивний процес, пов'язаний із забезпеченням для все більшого числа жителів планети умов для більш зручного, комфортабельного, здорового життя, для більш повного розвитку здібностей. Урбанізація супроводжується не тільки позитивними змінами в житті людей,

але й негативними, зокрема забрудненням навколишнього середовища, перенаселенням території, збільшенням негативних суспільних явищ» [74].

Більшість науковців підтримують підхід, згідно якого урбанізація є процесом підвищення значимості міст у житті суспільства. Зокрема, Гукалова І.В. та Омельченко Н.В. вважають, що «урбанізація – це всебічний процес підвищення значимості міст у житті суспільства, результатом якого є відносне збільшення міського населення і формування ієрархічної системи міських поселень як центрів поширення міського способу, умов життя населення і міської культури у конкретних суспільно-географічних умовах. При цьому міська культура – це дуже значимий компонент урбанізації, саме вона має свою специфіку на рівні типів країн, окремих країн та їх частин. Вона охоплює багато аспектів – від технологічних та економічних особливостей способу виробництва і способу життя до особливостей міського «ландшафту» [43, с. 104].

Засадко В.В. зазначає, що «урбанізацію слід розуміти не у вузькому розумінні як збільшення міст і міської людності, а як багатогранний соціально-економічний процес, який має значний вплив на суспільні відносини. Так, урбанізацією називають зростання і підвищення частки міського населення в країні, регіоні, світі. Таке тлумачення урбанізації є звуженим. У широкому розумінні слова – це світовий історичний процес підвищення ролі міст у житті суспільства, поступове перетворення його в міське за характером праці, способу життя, культури, що пов'язане із розвитком цивілізації, ходом науково-технічного прогресу. Тобто головна ознака урбанізації – зростання міст, збільшення їх впливу на розселення та відповідне ускладнення їх функцій»[55].

Даний підхід користується найбільшою популярністю серед науковців. Суспільне життя людства нерозривно зв'язане з містом, адже кожна друга людина там мешкає. Сучасне місто є центром несільськогосподарського виробництва, постійно розширює свій вплив на навколишню територію і далі розвиває функції суспільно-політичного і культурного характеру.

Аверкина М.Ф. визначає урбанізацію як сукупність складних різноманітних процесів, пов'язаних із зростанням і розвитком міст.

Урбанізацію як соціально-економічне явище розглядала М.Ф. Аверкина, стверджуючи, що «урбанізація як соціально-економічне явище характеризується значним зростанням міст, міського населення, поширення міського способу життя на все суспільство. Урбанізація – становлення міста саме як міста, спосіб життя населення якого відрізняється від способу життя жителів інших, насамперед сільських, пунктів» [2].

Шелудько Л.В. пише, що «урбанізація – це складний соціально-економічний процес, що проявляється у зростанні міських поселень, концентрації населення в них, особливо в великих містах і притаманного цьому міського стилю життя та зумовлює постійну модернізацію суспільства. Урбанізація сьогодні суперечливо поєднується з викликами, зумовленими необхідністю реалізації цілей, завдань та індикаторів продовольчої безпеки країн»[156].

Ряд науковців дотримуються підходу, що урбанізація – це збільшення частки населення, що проживає в міських районах. Так, Таколі С., МакГранахан Дж. і Саттертуейт Д. зазначають, що урбанізація визначається демографіями як збільшення частки населення, що проживає в міських районах. Міські райони визначаються по-різному в різних країнах, але, як правило, міськими вважаються райони, які є більш щільно та густонаселеними, ніж сільські населені пункти, і є більш прийнятними для розміщення адміністративних об'єктів і виконання адміністративних функцій. Адміністративні та популяційні критерії взаємопов'язані, так як міський адміністративний статус, як правило, надається великим населеним пунктам [207].

Машбіца Я. Г., який вважає, що процес урбанізації включає «зростання чисельності, питомої ваги і значення міського населення, розвиток міст різних типів і розмірів, формування систем і районних підсистем міських центрів»[42].

На нашу думку, даний підхід є дуже вузьким, неповним і не розкриває усієї суті поняття «урбанізація». На сьогоднішній день, його не можна вважати вичерпним, оскільки він є досить узагальненим і потребує уточнення.

Цікавою є думка Заставецького Т.Б., який стверджує, що урбанізація – це процес, який проявляється не тільки в збільшенні частки міського населення та зростанні ролі міст у розвитку регіону, але й впливу міст на спосіб життя людей, їхню життєдіяльність, а також на існування всієї зони, прилеглої до міста [57, с. 41–45]. Погоджуємося з наведеним підходом до визначення, адже урбанізація не може не впливати на спосіб життя людей, тому що, по-перше, забезпечує зростання індустріальної промисловості та сфери послуг; по-друге, підвищує рівень освіченості і грамотності населення та, по-третє, збільшує відсоток населення, забезпеченого інфраструктурою.

Хуссейн М. у своїй статті зазначає, що урбанізація передбачає зміну економічних, соціальних та культурних аспектів суспільства. Це процес набуття міського стану, переміщення людей чи процесів у міські райони, збільшення міських територій, населення чи процес соціальної еволюції людини [195].

З позицій державного управління, урбанізацію розглядала Сергієнко Л.В., зокрема визначаючи дане поняття як «суспільне явище, яке проявляється в демографічних змінах, як в певній країні так і світі в цілому через зростання міського населення та збільшення ролі міст, що обумовлено мотивами, на які впливають сукупність економічних, соціальних, природних, політичних та інших факторів, в результаті чого відбуваються просторові трансформації та структурні зміни в середовищах суспільних відносин та життєдіяльності людини, що можуть становити загрозу безпеці або виступати засобами її забезпечення» [134].

Дослідивши підходи зарубіжних і вітчизняних науковців встановлено, що сьогодні не існує єдиного підходу до визначення поняття урбанізації. Така значна кількість підходів зумовлюється невизначеністю змісту та

уніфікованістю даного поняття. Серед досліджених праць, ідентифіковано підходи, які суперечать один одному щодо природи і сутності даного поняття.

Вважаємо, що урбанізацію доцільно визначати як глобальний процес, що характеризується підвищенням ролі міст у розвитку суспільства, який впливає на природне середовище, сільські поселення, розвиток країни, соціально-економічні відносини та спосіб життя людей.

Незважаючи на певні відмінності у трактуваннях поняття «урбанізація», доцільно виділити особливості сучасного процесу урбанізації.

Сучасна урбанізація характеризується:

- 1) швидкими темпами зростання міського населення;
- 2) розміщенням населення і господарства в основному у великих містах;
- 3) «розповзанням» міст, розширенням їх територій, тобто переходом від компактного міста до міських агломерацій і мегаполісів;
- 4) погіршенням екологічної ситуації в містах і промислових центрах.

У свою чергу, урбанізаційний процес можна поділити на стадії, характеристику яких подано у таблиці 1.7.

Таблиця .1.7

Стадії розвитку урбанізації та їх характеристика

<i>Стадія розвитку урбанізації</i>	<i>Характеристика урбанізації на визначеній стадії</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
Перша стадія розвитку	На першій стадії міста виникають і розвиваються як окремі райони. Для них характерним є утворення поблизу торгових маршрутів. Кількість міст у світі не значна і загалом переважає аграрний сектор.
Друга стадія розвитку	На другій виникає таке поняття як агломерація, що зумовлено тим, що навколо великих міст утворюються міста-супутники і між ними виникають тісні економічні зв'язки. Для даного етапу характерний процес маятникової міграції.
Третя стадія розвитку	На третій стадії урбанізації формується нова система розселення на величезному міському просторі (урбанізовані території) з дуже розвинутою інфраструктурою. Для даної стадії характерне виникнення ряду проблем, які потребують державного втручання та ефективного управління.

У дослідженнях з публічного управління урбанізованими територіями все більше уваги з боку науковців приділяється таким поняттям як «урбанізована територія», «мегаполіс», «агломерація», саме тому в контексті аналізу понятійного апарату необхідним є з'ясування даних понять.

В останні роки у працях науковців все частіше зустрічається поняття «урбанізована територія», проте відсутнє єдине трактування (табл. 1.8).

Таблиця 1.8

Сутність поняття «урбанізована територія»

<i>Автор, джерело</i>	<i>Визначення</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
Засадко В.В. [56, с. 13].	Урбанізована територія – це територія, зайнята міськими формами розселення населення та пов'язаними з ним виробничими, транспортними та соціальними зв'язками
Шушулков С. Д. [159, с. 58]	«...як частина простору, утвореного в результаті його трансформації, та в межах якої зосереджені й територіально сконцентровані форми життєдіяльності суспільства».
Сергієнко Л.В. [133, с.82]	«Урбанізована територія – це територія міста та прилеглих населених пунктів (в яких проживає населення, яке працює та / або отримує послуги в місті), яким властиві специфічні урбаністичні просторові властивості; визначаються як одна або декілька адміністративно-територіальних одиниць; мають державне, регіональне або глобальне значення; виконують сукупність соціальних, економічних, політичних, гуманітарних та інших функцій»
Мельник Л.Г. [87]	Сучасні урбанізовані території – це, перш за все, території, на яких виробнича діяльність узгоджується з природними процесами і турботливим ставленням до природи
Озан Камаран (Ozan Kamaran) [251]	Під урбанізованими територіями розуміються освоєні території із забудовою у містах, селищах та компактно забудованих сільських територіях з коридорами інженерних комунікацій та незабудованими зеленими насадженнями, громадськими просторами та державними лісами, пристосованими для загального користування у містах
Baten Joerg [175]	населений пункт з високою щільністю населення та інфраструктурою забудованого середовища.

В ЄС прийнято вважати урбанізованою ту територію, де густина населення вище 1500 жителів на кв. км [3]. Деякі вчені стверджують, що «міста

з населенням нижчим 10 тисяч осіб по суті є не містами у європейському розумінні цього слова, а урбанізованими територіями, адже густина населення у таких містах складає в середньому до 700 осіб на квадратний кілометр» [92]. У Великій українській енциклопедії зазначено, що «урбанізована територія – зона суцільної міської забудови в межах території міста або міської агломерації» [21]. Погоджуємося з даним твердженням та вважаємо, що **урбанізована територія** – це територія міста або міської агломерації, або сукупності міських агломерацій, яка характеризується протяжністю, як специфічним видом «просторового» ресурсу, високою густиною населення та щільною забудовою, є економічно та соціально розвиненою; це територія міського типу із характерними їй соціальними, культурними, виробничими та іншими зв'язками, що була утворена внаслідок певних соціально-культурних, демографічних, економічних перетворень та що виступає місцем концентрації міської форми життєдіяльності суспільства.

Поняття «урбанізована територія» включає в себе сукупність економічних, політичних, соціальних характеристик певної території. Вважаємо, що урбанізованою територією є як міста, так і агломерації та мегаполіси.

На основі аналізу підходів різних науковців до поняття «урбанізована територія», нами було виявлено основні ознаки, що характерні для них, зокрема це: висока густина населення, суцільна міська забудова, протяжність, економічна та соціальна розвиненість, висока концентрація різних об'єктів, динамічність та багатофункціональність (рис.1.12).

Рис.1.12 Ознаки урбанізованих територій

Джерело: розроблено автором.

Важливим поняттям для сфери публічного управління та адміністрування, яке потребує розгляду, є агломерація. Даний термін вперше використав французький науковець Руже М. у 1973 р., який зазначив, що агломерація виникає тоді, коли концентрація міських видів діяльності виходить за межі адміністративних кордонів і поширюється на сусідні населені пункти [141]. На сьогоднішній день, багато науковців у своїх працях підіймали питання агломерації, проте думки різняться.

Аналізуючи поняття «агломерація» було встановлено, що Шаблій О. визначає агломерацію як «сукупність просторово близьких, часом і просторово зрощених міських поселень, між якими налагоджуються тісні демографічні, економічні, соціальні і часто адміністративно-управлінські зв'язки» [153].

Немець Л. зазначає, що агломерацією є «територіальне утворення, в основі якого лежить певне місто, а також певна сукупність селищ міського типу, сільських та інших поселень, які об'єктивно об'єднані в єдине ціле (складну багатокomпонентну динамічну систему) інтенсивними економічними, у тому числі трудовими та соціальними, культурно-побутовими, рекреаційними та іншими зв'язками, а також екологічними інтересами» [98]. На нашу думку, дане визначення не є повним, адже в основі агломерації може лежати не одне, а декілька міст, які формують поліцентричну агломерацію.

Сергієнко Л.В. визначає агломерацію як «сукупність населених пунктів на певній території, що пов'язані між собою тісними функціональними економічними, соціальними, гуманітарними, інфраструктурними тощо відносинами та для жителів яких характерні міські умови життя» [133, с.114].

Зінченко Т. Є. розглядає її не як нову адміністративно-територіальну одиницю, а як організаційне утворення, яке складається з кількох територіальних громад, що мають на меті спільну реалізацію функцій місцевого самоврядування [60]. На думку Коркуна О.І. та Цільник О.Я., «формування агломерацій є об'єктивною необхідністю розвитку міських територій, а формування ОТГ – як міських, так і сільських територій, як точок випереджального економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіону та країни у цілому. За останні роки в Україні зросла кількість сформованих ОТГ. У найближчий час мала б завершитися реформа децентралізації, тому формування агломерацій має велике значення для розвитку як окремих територій, так і держави загалом. Однак формування та розвиток міських агломерацій у нашій країні відбувається за відсутності дієвих важелів державного впливу, що значно знижує «агломераційний ефект», призводить до нераціонального використання ресурсного потенціалу і поглиблює нерівномірність регіонального розвитку»[72].

Останнім часом досить часто вітчизняні науковці ототожнюють поняття «агломерація» з «територіальною громадою», що на нашу думку, не є

правильним, адже територіальні громади характеризують наявністю єдиної влади на своїй території, що відрізняє їх від агломерацій.

Критеріями, згідно з якими територія може належати до агломерації вважають:

- територія з'явилася на основі великого міста, або шляхом укрупнення декількох міст;
- здатність поглинати міста;
- впливає на соціально-економічний розвиток територій;
- характеризується високим ступенем виробничої та інфраструктурної концентрації;
- характеризується великою кількістю та густотою населення.

Таблиця 1.9

Визначення сутності поняття «агломерація»

<i>Автор, джерело</i>	<i>Визначення</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
Алфьоров М.А. [4]	Форма розселення, територіальне скупчення населених пунктів (переважно міст), які об'єктивно об'єднані в єдине ціле (складну багатокомпонентну динамічну систему) інтенсивними, функціональними, у тому числі економічними, трудовими та соціальними, культурно-побутовими, рекреаційними та іншими зв'язками, а також екологічними інтересами
Безручко Ю. [99]	«... означає зону із концентрацією населення більш ніж 250000 мешканців або, таку, де концентрація населення складає 250000 мешканців або менше, з щільністю населення на квадратний кілометр, яка виправдовує для країн членів необхідність оцінки і контролю якості оточуючого повітря»
Немець Л. [98]	Територіальне утворення, в основі якого лежить певне місто, а також певна сукупність селищ міського типу, сільських та інших поселень, які об'єктивно об'єднані в єдине ціле (складну багатокомпонентну динамічну систему) інтенсивними економічними, у тому числі трудовими та соціальними, культурно-побутовими, рекреаційними та іншими зв'язками, а також екологічними інтересами
Шаблій О. [153]	«Сукупність просторово близьких, часом і просторово зрощених міських поселень, між якими налагоджуються тісні демографічні, економічні, соціальні і часто адміністративно-управлінські зв'язки»

Продовження табл.1.9

Сергієнко Л.В. [133, с.114]	Сукупність населених пунктів на певній території, що пов'язані між собою тісними функціональними економічними, соціальними, гуманітарними, інфраструктурними тощо відносинами та для жителів яких характерні міські умови життя
Зінченко Т.Є. [60]	Розглядає не як нову адміністративно-територіальну одиницю, а як організаційне утворення, яке складається з кількох територіальних громад, що мають на меті спільну реалізацію функцій місцевого самоврядування.

У Директиві Ради ЄС «Про якість атмосферного повітря та заходи з його очищення» від 21.05.2008 № 2008/50/ЕС у п. 17 ст. 2 зазначено: «агломерація – це зона, що є конурбацією (групою зближених і тісно пов'язаних між собою самостійних міст, що утворюють єдність завдяки інтенсивним економічним і культурно-побутовим зв'язкам між ними, спільним великим інженерним спорудам тощо) із концентрацією населення понад 250 тис. мешканців чи зона з відповідною щільністю населення на квадратний кілометр, якщо кількість населення складає 250 тис. мешканців чи менше» [272].

На нашу думку, агломерацію слід визначати як територіальне утворення, яке виникло на основі співробітництва територіальних громад, що включає в себе скупчення населених пунктів, центром якого є місто, або декілька міст, яке характеризується інтенсивними економічними, виробничими, господарськими, логістичними, соціальними та іншими зв'язками.

Ще один термін, який слід розглянути – поняття «мегаполіс». Досить тривалий час його використовували для визначення міста з чисельністю населення понад 1 млн. чоловік, проте на сьогоднішній день цей термін є значно ширшим. Розглянемо підходи науковців до визначення поняття «мегаполіс» (табл.1.10).

Таблиця 1.10

Визначення сутності поняття «мегаполіс».

<i>Автор, джерело</i>	<i>Визначення</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
Корецький Л. М. [71]	Мегалополіс – надто урбанізована форма міського розселення, що склалася стихійно, розповсюджена у кількох високорозвинених країнах та обумовлена високою концентрацією населення
Корецький Л. М. [71]	Група агломерацій населених пунктів, коли на основі територіальної концентрації господарства стихійно формуються високо урбанізовані зони як форми міського розселення
Сергієнко Л.В. [133]	Урбанізована територія, яка об'єднує безліч міст з сукупним багатомільйонним населенням та характеризується їх високою густотою
Філдер В. (Fielder W.) [200]	Мегаполіс - це група з двох або більше приблизно суміжних міських районів, які можуть бути дещо розділені або можуть зливатися в безперервний міський регіон
Сіройч З., Новіков В.М. [136].	Найвища форма процесу урбанізації, що утворюються в результаті інтеграції головного міста з прилеглими поселеннями і агломераціями та являє собою складну соціально-економічну систему, що динамічно розвивається і всебічно взаємодіє із зовнішнім середовищем, справляючи на нього позитивний і негативний вплив
Мельник Е. А. [107].	«Найбільша за кількістю мешканців і кількості населених пунктів форму об'єднання, яка виникає при об'єднанні кількох агломерацій. Часто мегаполіси мають поліцентричну структуру із виділенням окремих найбільш важливих центрів, наприклад, Босваш, у якому ключовими містами є Бостон і Вашингтон. Мегаполіси є центром виробництва і розповсюдження інформації, найбільшими центрами масової комунікації і міжнародного інформаційного трафіку, слугують місцем розміщення штаб-квартир, які спеціалізуються в галузі телекомунікаційних послуг, інформаційних систем і технологій, а також ведучих медіаконцернів»

Досить часто науковці визначають мегаполіс як суб'єкта глобальної і національної політики. Не можемо не погодитися з даною думкою, адже мегаполіси є центрами, що формують глобальний економічний простір.

Можна стверджувати, що думки науковців різняться, проте останнім часом відходять від поняття мегаполісу як міста, у якому проживає більше 1 млн. осіб, а визначають їх як центри економічного та соціального розвитку. Вважаємо, що мегаполіси є ширшим поняттям ніж місто та навіть агломерація,

тому його слід визначати як урбанізований простір, що включає в себе сукупність агломерацій, які об'єдналися та функціонують як єдине ціле та виступає найбільшим центром соціально-економічного розвитку.

Публічне управління урбанізованими територіями, а також проблема формування міської політики є одним з найскладніших питань загальної теорії публічного управління. Так, Бабаєв В.М. зазначає, що «у системі управління сучасною державою дедалі більшої актуалізації набувають проблеми децентралізації та зміцнення так званої горизонтальної складової в управлінні територією. У цілому, управління великим містом – це управління насамперед подіями, що відбуваються в ньому, уміння їх прогнозувати та доцільно використовувати. Урахування всіх можливих чинників, які так чи інакше впливають або можуть впливати на процеси управління містом, передбачає упровадження нового науково-управлінського підходу до великого міста як складної соціально-економічної системи, системного об'єкта управління» [7]. «Управління мегаполісом – це сучасне технологічне рішення, покликане удосконалити міську інфраструктуру мегаполісу шляхом автоматизації діяльності керівників муніципального утворення у сфері містобудування, землеустрою, транспорту і зв'язку, екологічної безпеки міста та ефективного розподілу його природних та економічних ресурсів»[148].

Вважаємо, що *публічне управління урбанізованими територіями* – це здійснення органами публічної влади цілеспрямованого впливу на всі сфери міського суспільного життя (економічної, соціальної, екологічної, політичної, культурної, духовної та інших), з метою його ефективного впорядкування та забезпечення оптимального функціонування урбанізованої території

Необхідним з позиції формування ефективного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій є дослідження саме категорії «економічний розвиток урбанізованих територій», визначення його ознак, характеристик та показників.

Економічний розвиток є пріоритетом, двигуном і ресурсом процесу змін у становленні української держави, а економіка є основою розвитку як країни

в цілому, так і окремих її територій. Слід відмітити, що в науковій літературі досить часто зустрічається поняття місцевого економічного розвитку.

Місцевий економічний розвиток – це процес, який спрямований на максимальне використання ресурсів місцевості для створення потрібної кількості робочих місць та забезпечення належного рівня добробуту в цій місцевості [13, с. 72]. Проте в українському законодавстві поняття «місцевий розвиток», «місцевий економічний розвиток» чи «економічний розвиток урбанізованих територій» практично не зустрічаються і юридично не закріплені.

Місцевий економічний розвиток неможливий без спільної діяльності громад, що пов'язаний із сукупністю публічно-управлінських дій, формуванням та реалізацією стратегій, програм та проектів, які сприятимуть підвищенню конкурентоздатності та поліпшення економічного середовища громад та територій.

На нашу думку, *економічний розвиток урбанізованої території* – це процес, який включає комплекс заходів, які спрямовані на забезпечення інтенсивного та екстенсивного розвитку економіки території, шляхом ефективної співпраці всіх суб'єктів публічної влади, а також громадськості та бізнесу, що спрямований на підвищення рівня життя населення.

Глуха Г.Я. зазначає, що «показники, або індикатори економічного зростання – це величини, які характеризують стан економічної системи. Їх динаміка задається статистичним рядом та дозволяє визначити тенденції зростання економіки та спрогнозувати майбутні зміни» [38]. Науковець виділяє три групи показників: до першої групи відносить: річні темпи зростання ВВП, річні темпи зростання національного доходу, річні темпи зростання чистого національного продукту, національне багатство, величина золотовалютних резервів; до другої групи – ВВП на душу населення, наявний дохід на душу населення, споживання на душу населення та ін.; до третьої групи – якісні показники, такі як галузева структура економіки, рівень розвитку інфраструктури, освітній рівень людей, рівень здоров'я населення,

ступені соціальної та політичної стабільності, екологічний стан, розвиток різного роду інститутів, інакше кажучи, фактори економічного добробуту [38].

На сьогоднішній день, урбанізовані території є основними генераторами економічного розвитку, адже саме вони виробляють більшу частину ВВП.

Щербакова О.Л. зазначає, що практично всі цілі, критерії і відповідні показники економічного розвитку, що діють на рівні країни, можуть бути використані на рівні регіону і міста. На рівні міста можна розглядати:

- валовий міський продукт (у абсолютних величинах і на душу населення) і темпи його зростання;
- середній рівень доходів населення і ступінь їх диференціації;
- рівень споживання матеріальних благ і послуг (продуктів харчування, житла, телефонних послуг, забезпеченість домогосподарств товарами тривалого користування);
- рівність можливостей людей, розвиток малого бізнесу [160].

На нашу думку основними показниками економічного розвитку урбанізованих територій є:

- чисельність міського населення;
- валовий регіональний продукт на душу населення;
- обсяг власного виробництва товарів та послуг;
- інвестиції в основний капітал;
- рівень зайнятості населення;
- рівень безробіття населення;
- середній рівень заробітної плати.

Отже, на основі проведеного аналізу нами було узагальнено зміст базових понять для цілей публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій що відповідно відображено на рисунку 1.13.

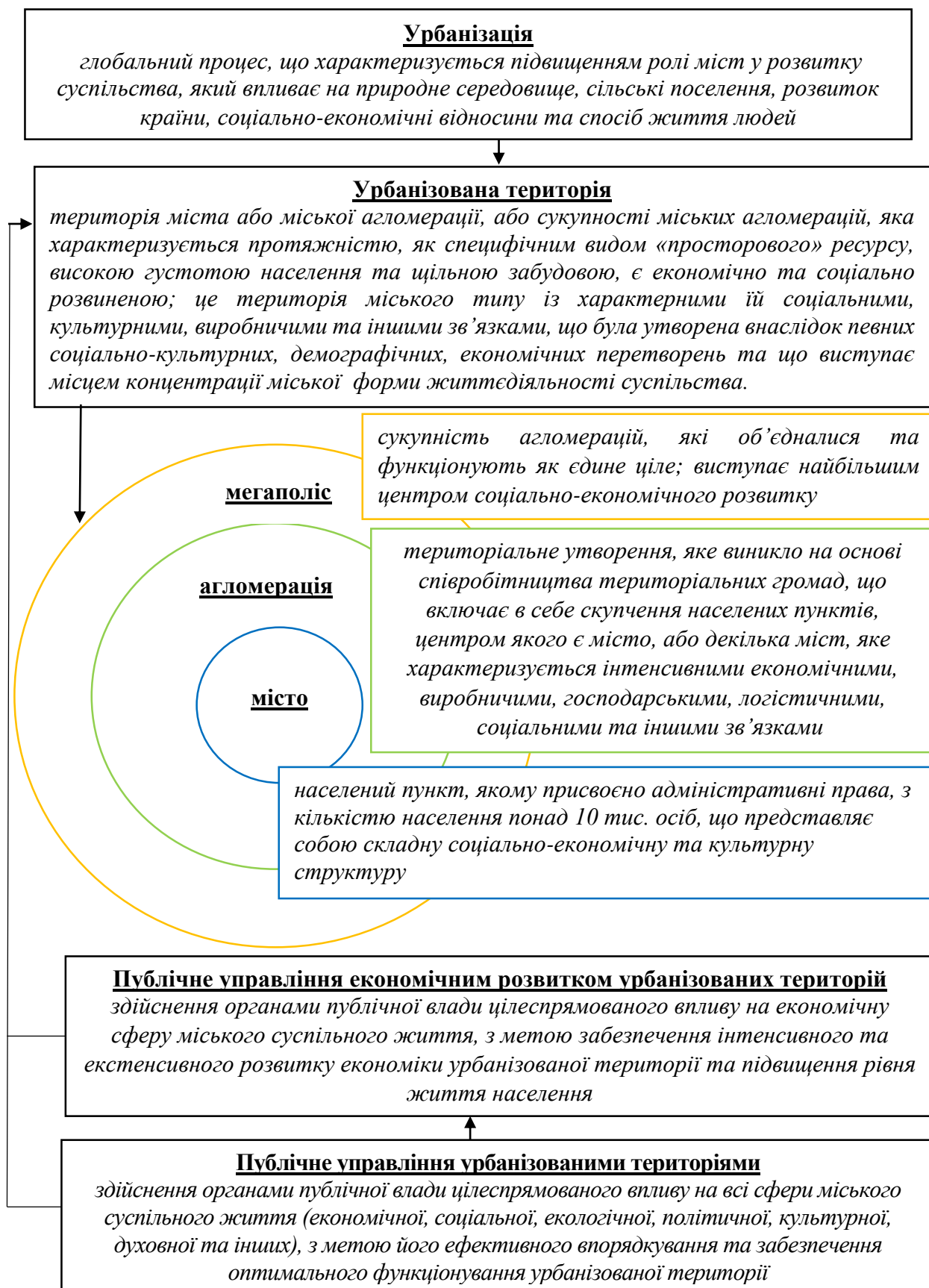

Рис. 1.13. Узагальнення змісту базових понять публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій

Джерело: розроблено автором.

Таким чином, результати вивчення підходів вітчизняних та зарубіжних вчених щодо визначення поняття урбанізації, урбанізованих територій, міста, агломерації та мегаполісу свідчать про неоднозначність трактування даних категорій дослідниками. Серед проаналізованих джерел, було ідентифіковано п'ять основних підходів, що використовують вчені, визначаючи сутність поняття урбанізація, а саме: це визначення урбанізації як глобального процесу; як процесу підвищення значимості міст у житті суспільства; як процеси, пов'язані із зростанням і розвитком міст; як збільшення частки населення, що проживає в містах та як вплив міст на спосіб життя людей.

Кількісний аналіз ідентифікованих та зазначених вище підходів щодо визначення вітчизняними та зарубіжними авторами сутності урбанізації свідчить про розширення традиційного підходу щодо визначення урбанізації як збільшення частки населення, що проживає у містах. Більшість авторів, праці яких проаналізовані у межах даного дослідження, дотримуються підходу, що урбанізація – це складне явище, яке характеризується зростанням, розвитком та підвищенням значимості міст у житті суспільства. З огляду на предмет даного дослідження, запропоновано під урбанізацією розуміти глобальний процес, що характеризується підвищенням ролі міст у розвитку суспільства, який впливає на природне середовище, сільські поселення, розвиток країни, соціально-економічні відносини та спосіб життя людей. Урбанізацію як складний процес, що взаємопов'язаний із суспільним розвитком, поділено та охарактеризовано з позицій відповідних стадій розвитку.

В контексті удосконалення понятійного апарату було проаналізовано існуючі підходи науковців до сутності понять «урбанізована територія», «місто», «агломерація», «мегаполіс», а також виявлені особливості, що характерні для даних категорій. В результаті аналізу сутності поняття «місто», ідентифіковано найбільш поширені серед науковців характеристики даного поняття як категорії, зокрема: «історично обумовлена форма поселення», «характеризується певною територією та чисельністю мешканців», «спосіб

збереження та відтворення цінностей та стереотипів», «являє собою мережу соціальних груп» та запропоновано авторське визначення міста як населеного пункту, якому присвоєно адміністративні права, з кількістю населення понад 10 тис. осіб, що представляє собою складну соціально-економічну та культурну структуру. Під агломерацією запропоновано розуміти територіальне утворення, яке виникло на основі співробітництва територіальних громад, що включає в себе скупчення населених пунктів, центром якого є місто, або декілька міст, яке характеризується інтенсивними економічними, виробничими, господарськими, логістичними, соціальними та іншими зв'язками; під мегаполісом – сукупність агломерацій, які об'єдналися та функціонують як єдине ціле; виступає найбільшим центром соціально-економічного розвитку. В частині розвитку теоретичних засад визначено зміст поняття публічне управління економічним розвитком урбанізованих територій – здійснення органами публічної влади цілеспрямованого впливу на економічну сферу міського суспільного життя, з метою забезпечення інтенсивного та екстенсивного розвитку економіки урбанізованої території та підвищення рівня життя населення. Таким чином запропонований понятійний апарат публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій має комплексний характер та може бути закріпленим на законодавчому рівні, що в свою чергу дозволить узгодити різні рівні національного законодавства та сприятиме єдиному їх розумінню з боку органів публічної влади та громадськості.

1.3. Класифікація урбанізованих територій для цілей публічного управління

У сучасних умовах інтенсифікації урбанізаційних процесів та їх масштабів у світі загалом та Україні зокрема, спостерігається зміна фокусу сприйняття урбанізованих територій як у практичному публічно-управлінському середовищі, так і у наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених. На сьогоднішній день більшість вітчизняних та зарубіжних вчених відходить від визначення сутності урбанізованих територій як міських територій з високим рівнем щільності жителів. У свою чергу, перед органами державної влади та місцевого самоврядування постає важливе завдання, що полягає у необхідності врахування особливостей та властивостей урбанізованих територій, їх впливу та значення як на загальнодержавному рівні, так і на рівні окремих регіонів, громад та їх відповідно жителів. Це потребує якісної та достовірної оцінки урбанізованих територій, застосування ефективних механізмів державного управління, формування і реалізації адекватної умовам та часу державної політики економічного розвитку урбанізованих територій. З цією метою доцільно визначити класифікаційні ознаки для цілей публічного управління, що дозволить ідентифікувати властивості таких територій, встановити значення для їх економічного розвитку та розробити ефективні публічно-управлінські заходи щодо забезпечення економічного розвитку урбанізованих територій.

Питаннями дослідження класифікації урбанізованих територій займалися такі зарубіжні та вітчизняні вчені як Шаблій О.І., Салій І.М., Шкабаро В.М., Чемериз А.О., Родченко В.Б., Фрідман Дж., Безлюбченко О.С., Завальний О.В., Гордієнко С.М., Шалій О.І., Ауруссо М., Влах М.Р., Топчієв О.Г., Лазор О.Д., Лазор О.Я., Чемерис А.О., Поручинський В., Тейлор П., Шкабаро В. М., Мамфорд Л., Любарський Р.Є. та інші.

Долгошея Н.О. зазначає, що «під класифікацією розуміють систему підпорядкованих деякій ознаці понять (класів) у певній галузі знань або діяльності людини, використовувану як засіб для встановлення взаємозв'язків між цими поняттями (класами). Будуючи таку систему підпорядкованих понять, використовують певні спільні ознаки, притаманні цим поняттям. Вони називаються ознаками класифікації і відіграють вирішальну роль в отриманні результату класифікації. Розрізняють натуральну класифікацію, коли за ознаку класифікації беруть істотні ознаки понять, що класифікуються (скажімо, класифікація за об'єктами страхування), і штучну класифікацію, коли для неї використовуються несуттєві ознаки (наприклад, класифікація в алфавітному порядку)» [51].

Рогач І. Ф., Сендзюк М. А., Антонюк В. А. під класифікацією розуміють «поділ множини об'єктів на підмножини за їх схожістю або згідно з певними методами. Сукупність методів і правил класифікації та її результат становлять систему класифікації» [129].

Жеребкін В.Є. під класифікацією розуміє поділ предметів на класи, що формуються так, що кожен клас займає стосовно інших класів точно визначене і міцно закріплене місце [53].

Більшість науковців трактують поняття «класифікація» як певний поділ об'єктів на класи за їх схожими ознаками. У вітчизняній та зарубіжній літературі питання класифікації міста є досить дослідженим, проте відсутній єдиний підхід щодо сукупності класифікаційних ознак та встановлення єдиних критеріїв поділу.

Так, Влах М.Р. розуміє під класифікацією поділ на групи за певною ознакою чи поєднанням ознак (за людністю, функціями, генезою, ступенем участі у територіальному поділі праці, географічним положенням тощо) [26, с. 81].

Особливо актуальним є питання розробки ефективних політик спрямованих на розвиток урбанізованих територій, що зумовлює необхідність у аналізі особливостей даних територій.

Кравченко О.К. зазначає, що «у сучасній науці існує багато класифікацій і типологій міст. Основними критеріями віднесення міста до того чи іншого типу або класу є: економіко-географічне положення, чисельність населення, функції які виконують міста, ступінь участі в територіальному розподілі суспільної праці, особливості функціонально-планувальної організації території, загальна планувальна структура, показник соціо-еколого-економічного розвитку та інше» [73].

Західні ж вчені класифікували міста наступним чином. Тоуер С. зазначив, що існують наступні типи міст: комерційні, індустріальні, політичні, міста-курорти та туристичні центри [268]. Іспанський вчений Марсель Ауроссеау поділив міста на адміністративні центри («регіональні столиці», столиці держав), міста захисного призначення (міста-гарнізони, морські воєнні бази, сухопутні воєнні бази тощо), культурні міста (міста-центри релігії, міста-університети тощо), індустріальні центри, комунікаційні центри (транспортні центри), туристичні центри [172].

Томчук О. В., Бойченко В. С. на основі аналізу підходів вітчизняних та зарубіжних науковців структурували класифікацію та визначили наступні класифікаційні ознаки поділу міст: за глобальною ієрархією; за людністю; за планувальною структурою; за характером виконуваних функцій; за особливостями функціонально-планувальної організації територій; за загальною планувальною структурою; за адміністративно-політичним значенням; за сукупністю екологічних умов; за динамічним критерієм (темпи приросту населення, капіталовкладень та інші) [17].

Однією з найбільш популярних типів класифікацій є класифікація за чисельністю населення, адже досить часто від чисельності населення певної території залежить її рівень та темпи розвитку.

Можна класифікувати урбанізовану територію за формою територіального поселення, зокрема виділяють: місто, мегаполіс та агломерацію. При даному підході береться особлива увага до чисельності населення.

У світі не існує єдиної класифікації міст, у зв'язку з тим, що країни знаходяться на різних етапах економічного розвитку, а також враховуючи різні національні особливості щодо способу життя та розселення населення, його культурної взаємодії та особливостей національної правової та публічно-управлінської системи. Проте характеризуючи світовий процес урбанізації, під великими містами ООН розуміє всі міста чисельністю до 100 тисяч осіб.

Офіційні статистичні джерела України, Заставний Ф.Д. та Шаблій О.І. виділяють малі, середні, великі та дуже великі міста, а також міста-мільйонники.

Відповідно до ДБН Б.2.2-12:2018 «Планування і забудова територій» за чисельністю населення, міста України поділяються на «найкрупніші» (понад 800 тис. осіб), «крупні» (500-800 тис.осіб), «великі» (250-500 тис.осіб), «середні» (50-250 тис.осіб), «малі» (до 50 тис.осіб; сюди ж зараховуються селища міського типу) [45, с.13]. Порівняльний аналіз класифікацій наведено в таблиці 1.11

Таблиця 1.11

Порівняльний аналіз класифікації міст*

<i>Класифікація</i>	<i>Заставний Ф. Д.</i>	<i>Агафонов М.</i>	<i>Шаблій О.І.</i>	<i>Офіційні статистичні джерела України</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
найменші	–	до 25 тис.	–	–
малі	до 50 тис.	25-70 тис.	до 20 тис.	до 20 тис.
середні	до 100 тис.	70-250 тис.	50 тис.	50 тис.
великі	100-500 тис.	250-400 тис.	250 тис.	250 тис
крупні	–	–	–	–
дуже великі	500-1000 тис.	400-800 тис.	1000 тис.	1 млн.
найкрупніші	–	–	–	–
найбільші	–	понад 800 тис.	–	–
міста-мільйонники (мільйонери)	понад 1000 тис.	–	понад 1000 тис.	понад 1000 тис.

*складено на основі [47, 58, 145, 154]

Проаналізувавши джерела даних, наведених у табл.1.11, можна констатувати, що більшість підходів полягають у поділі міст на наступні типи: малі; середні; великі; дуже великі; міста-мільйонери (мільйонники).

Класифікація офіційних статистичних джерел України відповідає класифікації Шаблія О.І. Найбільша частка міського населення України проживає в малих містах, близько чверті населення – у великих містах, і найменший відсоток припадає на міста-мільйонники.

На нашу думку, слід виділяти малі (10 тис.-20 тис. осіб), середні (20 тис.-250 тис. осіб) та великі міста (250 тис.-1000 тис. осіб). Міста, у яких проживає більше 1000 тис. осіб слід називати «мільйонниками».

Вважаємо, що місто – це урбанізована територія з кількістю населення до 1 млн, а міста з чисельністю населення понад 1 млн. часто називають мегаполісом, проте даний підхід до визначення терміну «мегаполіс» є застарілим, вважаємо, що місто з чисельність понад 1 млн. слід називати містами-мільйонникам. В свою чергу поняття агломерація є ширшим поняттям як місто, адже ця форма розселення передбачає собою скупчення населених пунктів, що об'єднані економічними, політичними або соціальними характеристиками та являють собою єдине ціле. Агломерації поділяються на моноцентричні – мають одне місто-ядро, яке підпорядковує усі інші поселення, розташовані в його приміській зоні, і набагато перевищує їх за своїм розміром і економічним потенціалом (наприклад, Одеська агломерація); біцентрична агломерація – що має два ядра; поліцентрична – три і більше міст-ядер.

Деякі науковців зазначають, що найвищою формою територіального поселення є мегаполіс – це об'єднання агломерацій, що мають єдину інфраструктуру та об'єднуються в єдине ціле. Найчастіше вони утворюються на узбережжі океанів. До найбільш відомих належать Приатлантичний, Приозерний, Каліфорнійський Токайдо і Босваш. В Україні поки немає мегаполісів та можливостей для їх утворення.

Основними показниками урбанізації є її рівень та темпи. Ці показники часто знаходяться в зворотній залежності. Так, на сьогодні, для розвинених країн характерними є високий рівень урбанізації, проте низькі її темпи. Менш розвинені країни характеризуються низьким рівнем урбанізації та високими темпами її зростання.

Україна відноситься до країн з високим рівнем урбанізації. Згідно даних Державної служби статистики [46] станом на 2022 рік відсоток міського населення становить 69,7%, а сільського – 30,3%. В 1990 році відсоток міського населення становив 67,83%, а сільського населення – 32,17%.

Соціальний та економічний розвиток України гальмується через те що населення розміщується нерівномірно, що зумовлює наявність регресивних територій. Для них є характерним слабкий рівень розвитку інфраструктури, що погіршує конкурентні переваги національних виробників, не тільки на зовнішніх, а й на внутрішніх ринках, скорочує можливості для переміщення товарів і погіршує єдність економічного простору країни.

До найбільш урбанізованих областей України відносять: Київську, Харківську області, у яких рівень урбанізації дорівнює приблизно 90%. На сьогодні, в Україні представлені високоурбанізованими районами, що включають в себе міста «мільйонники» (Київ, Харків, Одеса), а також великими та дуже великими містами. Також наявні малоурбанізовані території які розвиваються з великими транспортними та іншими витратами. До малоурбанізованих областей можна віднести регіони аграрної спеціалізації– Житомирської, Закарпатської, Кіровоградської та Херсонської областей.

Штефан В.С. стверджує, що «у класифікації міських населених пунктів необхідно виокремити наявні у правовому полі:

- міста зі спеціальним статусом,
- міста республіканського (в Автономній Республіці Крим) та обласного значення,
- міста районного значення,

- окреме місце нині займають і селища міського типу, які, за статистичними даними, належать до міських населених пунктів» [158, с. 36–37].

Шкабаро В.М. здійснено класифікацію міста залежно від внутрішнього територіального устрою. Зокрема, науковцем виокремлено такі класифікаційні ознаки:

- міста з районним поділом,
- міста без районного поділу,
- міста, які мають у своєму складі інші населені пункти [157, с. 117].

Урбанізовані території можна класифікувати за економіко-географічним положенням, зокрема, виділяють території, що розташовані у вузлах перетину транспортних шляхів, наприклад, Харків, Київ, Одеса; розташовані у великих гірничодобувних районах – Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Полтавська та інші області; розташовані в районах великої обробної промисловості, або в аграрних районах – Вінницька, Полтавська, Київська, Харківська, Дніпропетровська області.

Класифікація територій за економіко-географічним положенням є важливою для органів публічної влади, адже сприяє визначенню важливих характеристик економічної структури території та є фундаментом для визначення їх можливостей та подальших напрямів розвитку.

Поручинський В. виділив міста за планувальною структурою, які поділяються на радіальні, прямокутні, лінійні, комбіновані, зокрема зазначив, що:

«-радіальне місто – поселення із кільцево-радіальним розміщенням вулиць (Київ, Львів та ін.);

-прямокутне місто–поселення із поздовжньо-поперечним розміщенням вулиць (Хмельницький та ін.);

- лінійне місто поселення витягнутої форми з головною віссю у вигляді більш-менш прямої чи вигнутої лінії (уздовж трас, річкових долин тощо) (Кривий Ріг, Одеса та ін.);

-комбіноване місто – це форма, що поєднує елементи різних планувань. У їхньому розвитку відобразилася дія різних чинників – особливостей географічного середовища, господарства, участі у забудові різних етнічних груп населення, участі адміністративних структур держави у визначенні планування тощо (Шепетівка та ін.)» [110].

У Європі урбанізовані території класифікують за густотою населення, зокрема, прийнято вважати, що урбанізованою є територія, де щільність населення вище 1500 жителів на кв. км [3], вважаємо, що дані території слід також поділяти на малонаселені, середньонаселені та густанаселені. В Україні згідно європейських стандартів відсутні густанаселені та середньонаселені урбанізовані території. Наприклад, за даними Головного управління статистики у м. Києві [39], густина населення Києва станом на 1 березня 2021 року становить 3492,08 жителів на кв. км. Тобто можна говорити про те, що в порівнянні з зарубіжними країнами урбанізовані території України належать до малонаселених. З позиції розробки класифікаційної моделі на сучасному етапі, так як густина населення міст України є значно нижчою ніж у Європі, слід до малонаселених відносити території з кількістю жителів приблизно до 1000 на кв. км, середньонаселені – 1000-3000 на кв. км, густанаселені – понад 3000 на кв. км.

За функціями урбанізовані території бувають однофункціональні або багатофункціональні, виділяють адміністративні, видобувної промисловості, переробної промисловості, агропромислові, військові, туристичні, наукові та інші.

Бойко-Бойчук О. [16] стверджує, що території класифікуються за профілем у господарському комплексі країни (промислові, портові, курортні, наукові центри тощо), за адміністративним значенням (державного, республіканського для Автономної Республіки Крим, обласного і районного підпорядкування), а також за чисельністю населення.

Відповідно до існуючої за радянських часів класифікації міст за їх функціональним призначенням (станом на початок 1989 р.), міста поділялися

на сім типів – багатофункціональні (32 міста – всі з них винятково великі, які поєднували у собі адміністративно-політичні та економічні функції), міста з виразною перевагою промислових функцій (136 міст із середньою за кількістю населення), міста з переважним значенням промислових та транспортних функцій (таких було 43), міста з переважним значенням транспортних функцій (загалом 9 міст, які, зазвичай, були портами або великими центрами залізничного транспорту), міста із промисловими і рекреаційними функціями (їх налічувалося 7), рекреаційні центри (їх – 9), організаційно-господарські і культурно-побутові центри місцевого значення, а також центри аграрно-промислових комплексів (загалом 181 місто, до яких входили переважно малі міста) [16].

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що більшість вчених класифікують урбанізовані території за промисловими функціями, зокрема такі території характерні для економічно та індустріально розвинених районів, для яких характерна багатогалузева структура економіки. За класифікаційною ознакою – за економічною спеціалізацією урбанізованої території виділяють території видобувної промисловості, переробної промисловості та агропромислові.

Також розрізняють території за іншими видами функцій, наприклад, виділяють поселення, що виконують функції адміністративних центрів та задовольняють потреби навколишніх територій. Також урбанізовані території можуть виконувати функції міст-курортів, наукових центрів або ж виконують військові функції.

Важливу роль у класифікації відіграють урбанізовані території, які виконують транспортні функції.

Території, які виконують більше ніж одну функцію називають багатофункціональні. Зазвичай, це території з високим економічним розвитком, характеризуються значною чисельністю населення та кількістю робочих місць, також є центрами для залучення інвестицій.

Деякі науковці поділяють урбанізовані території за рівнем благоустрою житлового фонду, наприклад, міста поділяють на:

1) міста з високим рівнем побутової урбанізації, до яких належать міста-ядра агломерацій та крупні економічно розвинуті транспортні вузли;

2) міста із середнім рівнем побутової урбанізації (благоустрою житлового фонду), до яких належать міста обласного значення, які є важливими соціально-економічними та культурно-рекреаційними центрами;

3) міста з низьким рівнем побутової урбанізації, які є відносно середньорозвинутими соціально-економічними та культурними центрами;

4) міста з переважно депресивним рівнем благоустрою житлового фонду[36].

Згідно Закону України «Про Генеральну схему планування території України» виділяють наступні види територій переважного використання:

«1) території з інтенсивною, переважно промисловою, міською житловою та громадською забудовою (зона урбанізації), в тому числі:

з критичним рівнем виробничо-містобудівного освоєння;

з високим рівнем виробничо-містобудівного освоєння (приміські зони Києва, Черкас, Чернігова, Житомира, Вінниці, Полтави, Сум і Кіровограда, райони, що оточують центральну частину Донбасу);

із середнім рівнем виробничо-містобудівного освоєння (Красноперекопський, Керченський промислові райони Автономної Республіки Крим, Нікопольський марганцеворудний басейн та Західний Донбас; території, що прилягають до решти обласних центрів та розвинених промислових центрів з населенням понад 50 тис. чоловік, які відіграють роль переважно міжрайонних центрів розселення);

2) території переважно агропромислового виробництва та сільської забудови (зона сільського господарства);

3) території та об'єкти природно-заповідного фонду, ліси, водно-болотні угіддя, землі водного фонду, рекреаційного та оздоровчого призначення, інші

природні території, важливі для збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (зона національної екологічної мережі);

4) території (зона) радіаційного забруднення, в тому числі відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, гарантованого добровільного відселення, посиленого радіоекологічного контролю» [113].

За класифікацією Джонома Біверстока і Річарда Г. Сміта, сформовано GaWC щорічну категоризацію міст світу на «альфа», «бета» та «гамма» рівні, виходячи з їхньої міжнародної взаємозв'язку.

1) Альфа – міста альфа-рівня пов'язані з основними економічними державами та регіонами та світовою економікою і класифікуються на чотири розділи: Альфа ++, Альфа +, Альфа та Альфа-.

- Альфа ++ – це міста, найбільш інтегровані зі світовою економікою: Лондон, Нью-Йорк;

Альфа + – це високо інтегровані міста, які задовольняють потреби у передових послугах;

2) Міста на рівні бета – це міста, які пов'язують помірні економічні регіони зі світовою економікою і класифікуються на три розділи: міста Бета +, Бета та Бета-. Зокрема Київ відноситься до Бета-міст.

3) Міста на рівні гама – це міста, які пов'язують менші економічні регіони зі світовою економікою і класифікуються на три розділи: міста Гама +, Гама та Гама-.

Міста рівня достатності – це міста, які мають достатній рівень послуг, щоб не надмірно залежати від міст світу [89].

Таблиця 1.12

Аналіз підходів науковців до класифікаційних ознак урбанізованих територій

Автор, джерело	Класифікація
1	2
За чисельністю населення	
Шаблій О.І. [154, с. 81]	Малі міста – до 20 тис. ос. Середні міста – від 50 тис. ос. до 250 тис. ос. Великі міста – від 250 тис. ос. до 1 млн. ос. Дуже великі – 1 млн. ос. Міста-мільйонники – понад 1 млн. ос.
Салій І.М. [132, с. 18]	Малі міста – до 20 тис. Середні міста – від 50 тис. до 500 тис. Великі міста – від 500 тис. до 1 млн. Значні (дуже великі) – 1 млн. Міста-мільйонники – понад 1 млн.
Шкабаро В. М. [157, с. 117]	Малі міста Середні міста Великі міста Дуже великі міста Міста-мільйонери
О.Д. Лазор, О.Я. Лазор та А.О. Чемериз [79, с. 140]	Малі міста – до 50 тис. осіб Середні міста – від 50 до 100 тис. Великі міста – від 100 до 500 тис. Дуже великі міста – від 500 тис. до 1 млн. Міста-мільйонери – більше ніж 1 млн. осіб
Родченко В. Б [130, с. 455]	Мале місто – до 20 тис. чол. Напівсереднє місто – 20-50 тис. чол. Середнє місто – 50-100 тис. чол., Велике місто – 100-250 тис. чол. Крупне місто – 250-500 тис. чол. Найбільше – 500 тис. - 1 млн чол. Мільйонер – більше 1 млн. чол.
Офіційні статистичні джерела України [47, с. 165]	Малі міста – до 20 тис. Середні міста – від 50 тис. до 250 тис. Великі міста – від 250 тис. до 1 млн. Дуже великі – 1 млн. ос. Міста-мільйонери – понад 1 млн.
За глобальною ієрархією	
Фрідман Дж. [203, с. 67]	<i>Глобальні фінансові міста</i> (Лондон, Нью-Йорк, Токіо); <i>Мультинаціональні міста</i> (Маямі, Лос-Анджелес, Франкфурт, Амстердам, Сінгапур); <i>Важливі національні міста</i> (Париж, Цюрих, Мадрид, Сан-Паулу, Сеул, Сідней).

Продовження табл. 1.12

За функціональною характеристикою	
Шалій О.І. [154, с. 336]	<p>Головний адміністративно-політичний, індустріальний, науковий, культурний центр – столиця держави (Київ).</p> <p>Багатофункціональні міста – центри адміністративних областей (Львів, Дніпро, Запоріжжя).</p> <p>Багатогалузеві промислові центри (Кривий Ріг, Маріуполь).</p> <p>Одногалузеві промислові центри (Торез, Шостка).</p> <p>Транспортні центри (Здолбунів, Фастів, Козятин).</p> <p>Міста-організаційно-господарські, промислові, культурно-освітні центри місцевого значення (Стрий, Коломия, Кременець, Ніжин).</p> <p>Міста – курортні центри (Моршин, Трускавець).</p>
Aurousseau M. (Ауруссо М.) [236, с. 896]	<p><i>Адміністративні міста:</i> головною функцією адміністративних міст є управління країною, штатом або будь-якою іншою адміністративною одиницею. До нього входять не тільки столиці країни, а й усі центри штатів, округи та інші адміністративні центри країни. В адміністративних містах розміщуються законодавча, виконавча та судова влада відповідної адміністративної одиниці.</p> <p><i>Оборонні міста:</i> домінуючі функції в оборонних містах стосуються безпеки та захисту країни. Насправді такі міста характеризуються дислокаціями, казармами, військовими навчальними центрами, гарнізонами, базами ВПС, аеродромами, гаванями, стратегічними точками та штабами ВМС.</p> <p><i>Міста культури:</i> ці міста виконують релігійні, освітні чи рекреаційні функції.</p> <p><i>Центри збору:</i> шахтарські міста, рибальські порти, лісозаготівельні центри включені до цієї категорії.</p> <p><i>Виробничі центри:</i> Міські населені пункти з виробничими підприємствами входять до категорії виробничих міст. Виробничі міста, як правило, добре пов'язані з районами сировини та ринками, де можна продати промислові товари. Таким чином, ці міста добре сполучені автомобільними та залізничними шляхами.</p> <p><i>Центри передачі та розподілу:</i> Основними функціями, які виконуються в центрах передачі, є торгівля, комерція та послуги. Ця категорія включає кілька категорій міст. Ринкові містечка характеризуються ринками з широким асортиментом товарів, товарами, холодильними складами та оптовими ринками.</p> <p><i>Курорти:</i> міські місця, які задовольняють потреби людей у відпочинку, відомі як курорти або міста відпочинку. Основою цих міст можуть бути оздоровчі води (гарячі джерела), морський відпочинок, альпінізм, спортивні споруди, національні парки, тигрячі заповідники та місця естетичної краси.</p> <p><i>Житлові міста:</i> деякі з містечок і містечок побудовані лише для забезпечення житлом, розміщення міських жителів.</p> <p><i>Морські порти:</i> основним завданням морських портів є експорт та імпорт товарів.</p> <p><i>Міста з диверсифікованими функціями:</i> як було сказано, більшість міст і містечок Індії є багатофункціональними. Столиці також є комерційними, виробничими, культурними та рекреаційними центрами. Морські порти займаються торгівлею, окрім культурної діяльності.</p>
Безлюбченко О.С., Завальний О.В., Гордієнко С.М. [12, с. 138]	<p>Залізничний вузол</p> <p>Центри туризму, міста-музеї, оздоровчі центри – спеціалізація на культурно-побутовому обслуговуванні населення</p> <p>Науково-дослідні центри</p> <p>Сільськогосподарські центри</p>

Продовження табл. 1.12

Бойко-Бойчук О. [16]	промислові, портові, курортні, наукові центри тощо
За планувальною структурою	
Влах М.Р. [26, с. 112]	<i>Радіальне місто</i> – поселення із кільцево-радіальним розміщенням вулиць (Київ, Львів). <i>Прямокутне місто</i> – поселення із поздовжньо-поперечним розміщенням вулиць. <i>Лінійне місто</i> – поселення витягнутої форми з головною віссю у вигляді більш-менш прямої чи вигнутої лінії (Кривий Ріг, Одеса). <i>Комбіноване місто</i> – це форма, що поєднує елементи різних планувань (географічне середовище, господарства, участь у забудові різних етнічних груп населення, участі адміністративних структур держави у визначенні планування) (Шепетівка).
Топчієв О.Г. [145 с. 544]	<i>Моноядерні міста</i> – міста з одним громадсько-діловим центром. <i>Поліядерні (поліцентричні) міста</i> – міста з кількома центрами (можливе поєднання одного загальноміського центру та кількох другорядних (районних) громадських центрів (міста Донецької та Луганської областей).
За особливостями функціонально-планувальної організації території	
Топчієв О.Г. [146, с. 319]	Моноядерні концентричні міста. Моноядерні секторальні міста. Моно- та поліцентричні регулярні, з правильною поквартальною забудовою. Моно- та поліцентричні міста з вільною забудовою, що не утворює квартального планування.
За рівнем благоустрою житлового фонду	
Гаврилюк О.К. [36].	1) міста з високим рівнем побутової урбанізації, до яких належать міста-ядра агломерацій та крупні економічно розвинуті транспортні вузли; 2) міста із середнім рівнем побутової урбанізації (благоустрою житлового фонду), до яких належать міста обласного значення, які є важливими соціально-економічними та культурно-рекреаційними центрами; 3) міста з низьким рівнем побутової урбанізації, які є відносно середньорозвинутими соціально-економічними та культурними центрами; 4) міста з переважно депресивним рівнем благоустрою житлового фонду.
За адміністративно-політичним значенням	
Лазор О.Д, О.Я. Лазор, А.О. Чемерис [79, с. 13]	Столичні Центри областей Центри низових адміністративних районів
За динамічним критерієм (темпи приросту населення, капіталовкладень та ін.)	
Поручинський В.І, Сосницька Я.С. [110, с. 98]	Стагнующі міста Слабкі міста, що обмежено розвиваються Лідери, що мають постійне зростання Інтенсивно-динамічні міста – мають постійне сильне зростання

Продовження табл. 1.12

За категоріями світових міст	
Джоном Біверстока, Річард Г. Сміт [89]	<p>«Альфа» міста з чотирма підгрупами (Альфа ++ міста, Альфа + міста, Альфа міста, Альфа – міста)</p> <p>«Бета» міста з трьома підгрупами (Бета + міста, Бета міста, Бета – міста)</p> <p>«Гамма» міста з трьома підгрупами (Гамма + міста, Гамма міста, Гамма – міста)</p> <p>Міста рівня достатності</p>
За причинами виникнення	
Taylor P. (Тейлор П.) [266, с. 93]	<p><i>Субінфантильний</i> – початкове скупчення в одній невизначеній вулиці міста.</p> <p><i>Инфантильний</i> – Міста на другому етапі не мають чіткого розмежування між промисловими, комерційними та житловими районами, оскільки існує тенденція до того, що більші будинки розташовуються на околицях. Заводів немає.</p> <p><i>Неповнолітний</i> – існує досить чітка сегрегація великого комерційного кварталу до центру міста, через розподіл функцій жодним чином не є повним. Житловий район також не демонструє чіткої диференціації.</p> <p><i>Підлітковий вік</i> – цей етап демонструє чітку диференціацію житлової зони.</p> <p><i>Рання зрілість</i> – на цій стадії також відбувається диференціація житлової зони, різниця між ними полягає лише в ступені.</p> <p><i>Зріле</i> – зріле місто – це місто, в якому є окремі комерційні райони, а також чотири зони житлових будинків, починаючи від особняків і закінчуючи халупами.</p>
За стадіями розвитку	
Mumford L. (Мамфорд Л.) [247, с. 7]	<p><i>Еополіс</i>: Початок урбанізації, звичайно, бере свій початок у сільській місцевості. Чоловіки раніше займалися полюванням. Оскільки вони повільно навчилися, вони стали виробниками та оселилися в селі. Вони також віддалилися рибальству та видобутку корисних копалин. У цей момент часу, залежно від їх релігії, вони встановлюють храм, собор або мечеть. Згодом розвинувся і ринок.</p> <p><i>Поліс</i>: у міру того, як розвивалося все більше і більше сіл, багато хто виявив, що вони мають певні спільні риси зі своїми сусідами. Поселення повільно перетворилися на братства торговців і стали багатшими завдяки накопиченню багатства з довколишніх сіл. Релігійні заклади простягаються далі, а також ринкові площі. Існувала соціальна стратифікація, згідно з якою люди вищої ієрархії посідали центральне місце, а інші поширювалися назовні так, що люди нижчого рівня займали периферійні місця.</p> <p><i>Метрополія</i>: невеликі міста та села в регіоні об'єднуються як єдине ціле. Суб'єктом є місто, яке має компактну територію, добре забезпечене водою та продуктами харчування, достатньо землі тощо. Це стає мегаполісом, матір'ю міста. Коли місто оптимізує своє виробництво, виникає надлишок. Надлишок на цьому етапі характеризується спеціалізацією професій.</p> <p><i>Мегаполіс</i>: етап відзначається більшим розмаїттям культур. Є міграція звідусіль. Зростає байдужість між людьми. Існує також класова боротьба. Подальший розвиток, отже, йде вниз. Місто починає занепадати.</p> <p><i>Тиранополіс</i>: Економічна та соціальна сцена повільно перетворюється на більш-менш паразитичний стан. Цей етап розвитку міста відзначається байдужістю. Люди причетні до пишності та задоволення. Це сталося наприкінці римської епохи. Екологія міста погіршується, і люди тікають у сільську місцевість. Комерційна діяльність відзначається підйомами та спадами.</p> <p><i>Некрополь</i>: місто руйнується далі. Цивілізація має низхідну тенденцію. Війна, голод і хвороби спалахують і ведуть місто до знищення. Культурні інституції також сильно занепадають.</p>

Продовження табл. 1.12

Шкабаро В. М. [157, с. 117]	Міста, що виникли в античний період Старі міста, що виникли в княжу добу й період середньовіччя Міста, що з'явилися під впливом монархічного правління Нові міста, що виникли в період новітньої історії
За адміністративним значенням	
Бойко-Бойчук О. [16]	державного, республіканського для Автономної Республіки Крим, обласного і районного підпорядкування
Штефан В.С. [158, с. 36–37]	міста зі спеціальним статусом, міста республіканського (в Автономній Республіці Крим) та обласного значення, міста районного значення, окреме місце нині займають і селища міського типу, які, за статистичними даними, належать до міських населених пунктів
За внутрішнім територіальним устроєм	
Шкабаро В.М. [157, с. 117].	- міста з районним поділом, - міста без районного поділу, - міста, які мають у своєму складі інші населені пункти
За транспортним забезпеченням	
Любарський Р.Є [83, с.16]	<i>Перша група.</i> Найбільш сприятливими у транспортно-планувальному відношенні є міста з населенням до 100–200 тис. жителів. Ці міста можуть обслуговуватися автобусами. <i>Друга група.</i> Міста з населенням в 200–400 тис, жителів можуть обслуговуватися автобусами і тролейбусами. <i>Третя група.</i> Міста з населенням в 400–800 тис. жителів повинні обслуговуватися автобусами, тролейбусами та трамваями з улаштуванням швидкісного трамваю на основних напрямках. <i>Четверта група.</i> В містах з населенням понад 800 тис. жителів необхідний метрополітен. <i>П'ята група.</i> Міста з населенням 1–2 млн. жителів і більше обслуговуються метрополітеном, сполученими автобусами тролейбусами і трамваями.
За видами територій переважного використання	
Закон України «Про Генеральну схему планування території України» [113].	1) території з інтенсивною, переважно промисловою, міською житловою та громадською забудовою (зона урбанізації) 2) території переважно агропромислового виробництва та сільської забудови (зона сільського господарства); 3) території та об'єкти природно-заповідного фонду, ліси, водно-болотні угіддя, землі водного фонду, рекреаційного та оздоровчого призначення, інші природні території, важливі для збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (зона національної екологічної мережі); 4) території (зона) радіаційного забруднення, в тому числі відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, гарантованого добровільного відселення, посиленого радіоекологічного контролю.

Слід також зазначити, що у зв'язку з необхідністю відновлення України внаслідок російсько-української війни, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної

регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» «залежно від наслідків руйнувань і за певними показниками, громади та території відноситимуться до одного з чотирьох функціональних типів: 1. Території відновлення – мікрорегіони, територіальні громади, на території яких відбувалися бойові дії та/або які були тимчасово окуповані, та/або території яких зазнали руйнувань об'єктів критичної інфраструктури, соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду внаслідок ведення бойових дій, а також які характеризуються різким погіршенням рівня соціально-економічного розвитку та значним переміщенням населення до інших регіонів та/або інших держав. 2. Регіональні полюси зростання – мікрорегіони, територіальні громади, що характеризуються значно кращими географічними, демографічними, соціально-економічними показниками розвитку порівняно з іншими подібними територіями регіону, та зростання яких позитивно впливає на суміжні території, регіон та/або державу в цілому. 3. Території з особливими умовами для розвитку – макрорегіони, мікрорегіони, територіальні громади, рівень соціально-економічного розвитку яких є низьким або на яких існують природні, демографічні, міжнародні, безпекові чи інші об'єктивні обмеження щодо використання потенціалу території для розвитку. 4. Території сталого розвитку – самодостатні мікрорегіони, територіальні громади з наявним соціально-економічним потенціалом територій та спроможні до збалансованого розвитку в економічній, соціальній та екологічній сферах» [112].

Вивчивши підходи науковців до класифікації урбанізованих територій, доцільно встановити класифікаційні ознаки, які характерні для урбанізованих територій України у контексті необхідності формування та реалізації ефективних публічно-управлінських рішень щодо забезпечення економічного розвитку таких територій (рис. 1.14).

За формою територіального поселення урбанізовані території слід поділяти на: місто, агломерацію та мегаполіс. В Україні, на сьогоднішньому етапі розвитку, відсутні мегаполіси. Натомість, нагальною є проблема необхідності урегулювання процесів створення та управління агломераціями, як важливими

центрами економічного розвитку. В свою чергу, міста слід ділити на малі (10тис.-20тис.), середні (20 тис.-250 тис.), великі (250 тис.-1000тис.) мільйонники(понад1000тис.)). Саме великі міста та міста-мільйонники відіграють ключову роль в економічному розвитку країни, але одночасно і є основними центрами соціальних та екологічних проблем. Дана класифікаційна ознака є особливо актуальною при здійсненні містобудівної діяльності, адже при плануванні розвитку території необхідно враховувати особливості територіального поселення та його чисельність. В свою чергу чисельність та динаміка населення безпосередньо має вплив на функціональну структуру урбанізованих територій. З цієї позиції слід класифікувати урбанізовані території за функціями, що вони виконують: видобувної промисловості; адміністративні; переробної промисловості; транспортні; агропромислові; військові; культурно-туристичні; наукові. Наприклад, до урбанізованих територій, що виконують транспортні функції можна віднести м. Конотоп, м. Чоп; промислові – території Донбасу; адміністративні – районні центри; культурно-туристичні – м. Моршин, м. Яремче. Функції, що виконують урбанізовані території України є досить різноманітними, при цьому великі міста, міста-мільйонники та агломерації зазвичай виконують декілька функцій, саме тому економічний розвиток урбанізованої території безпосередньо залежить від функцій, які вона виконує. Чим більше призначень виконує територія для держави, тим більш економічно розвинутою вона є. Яскравим прикладом багатофункціональної урбанізованої території є м. Київ, який поєднує в собі адміністративну, наукову, культурно-туристичну функції. Саме тому доцільно урбанізовані території поділити на однофункціональні (ті, що виконують одну функцію) та багатофункціональні (ті, що виконують декілька функцій).

На економічний розвиток урбанізованих територій безпосередньо впливає густина населення, адже саме території з високою щільністю є місцем концентрації виробництв та створюють умови для отримання додаткових доходів. Урбанізовані території України характеризуються низькою щільністю населення, тому наразі за

густотою населення їх доцільно поділяти на: малонаселені – до 1000 на кв.км; середньонаселені – 1000-3000 на кв.км та густанаселені – понад 3000 на кв.км.

Враховуючи той факт, що урбанізованим територіям характерна властивість до розростання та з позиції ефективного містобудування їх слід поділяти за рівнем містобудівного освоєння: з високим рівнем; з середнім рівнем; з низьким рівнем. З позиції даної класифікаційної ознаки необхідно враховувати площу урбанізованої території, щільність забудови та густоту населення. Також урбанізовані території необхідно типізувати за планувальною структурою: радіальні – території, що характеризуються кільцевим розміщенням та забудовою; лінійні – території, що формуються та розвиваються вздовж прямої або вигнутої лінії; комбіновані – поєднують в собі різні планувальні структури.

Урбанізовані території також слід класифікувати за екологічним станом: екологічно чисті, задовільного стану, екологічно забруднені. З позиції даної класифікаційної ознаки необхідно враховувати рівень забруднення та рівень шкідливих викидів.

Особливо важливою є класифікаційна ознака за рівнем економічного/соціального розвитку: малорозвинені; середньорозвинені; високорозвинені. До соціально-економічних високорозвинених територій належать території, що мають кращі показники соціально-економічного розвитку, є основними двигунами економіки країни, та в яких прослідковується позитивна динаміка до зростання, через наявність відповідних ресурсів. До середньорозвинених територій належать території, що мають гірші показники соціально-економічного розвитку ніж високорозвинені, проте характеризуються позитивною динамікою до зростання, через наявність відповідних ресурсів. До малорозвинених належать території, що потребують особливої уваги та спеціальних інструментів підтримки, адже характеризуються скороченням міського населення, низькими показниками соціально-економічного розвитку, прискореною деградацією економіки.

Враховуючи умови сьогодення щодо політичної ситуації в країні, зокрема військової агресії зі сторони російської федерації, необхідним є ідентифікація територій в залежності від рівня безпеки.

На нашу думку, за даною класифікаційною ознакою, урбанізовані території необхідно поділяти на: території з високим рівнем загрози; території з середнім рівнем загрози; території з низьким рівнем загрози.

До територій з високим рівнем загрози належить східна частина України, а також території, що розміщені вздовж російського та білоруського кордонів. Це території, де відбувалися та / або відбуваються активні бойові дії, були та/ або є окупованими та території, де існує висока вірогідність військового вторгнення.

До територій з середнім рівнем загрози слід віднести центральну частину України, яка знаходиться поблизу територій з високим рівнем загрози.

До територій з низьким рівнем загрози слід віднести західну частину України, адже саме ці території якнайдалі розташовані від російських кордонів та активних бойових дій.

Також, враховуючи масштаби та наслідки російсько-української війни, та необхідність ефективної та швидкої відбудова країни, вважаємо, що території України, необхідно класифікувати за рівнем пошкоджень. Це дозволить оцінити масштаби руйнувань за кількістю нанесених ракетних та авіаційних ударів та їх наслідків, зокрема щодо пошкодження інфраструктури, житлового фонду, бізнесу тощо. Так, урбанізовані території України слід класифікувати на наступні групи: території, що зазнали сильних пошкоджень; території, що зазнали незначних пошкоджень; території, що не зазнали пошкоджень.

Отже, групування урбанізованих територій за різними класифікаційними ознаками дозволить ідентифікувати їх властивості та особливості та відповідно враховувати це при формуванні та реалізації державної політики, а також стратегій, що спрямовані на економічний розвиток урбанізованих територій, що в перспективі сприятиме сталому розвитку таких територій та України загалом.

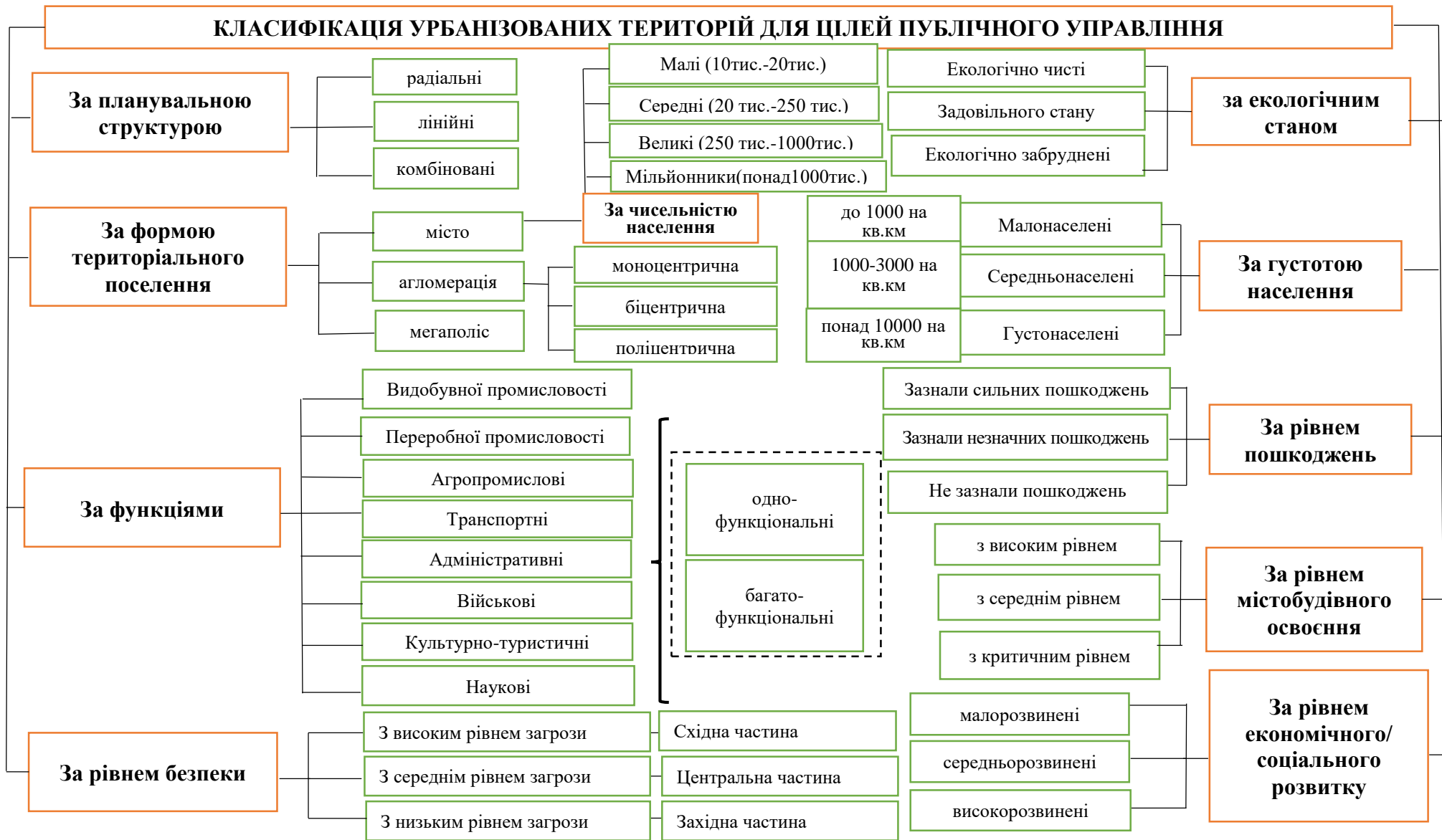

Рис.1.14. Класифікація урбанізованих територій для цілей публічного управління

Джерело: розроблено автором.

В результаті проведеного аналізу, досліджено підходи науковців до класифікації урбанізованих територій, що дозволило розробити авторську модель класифікації урбанізованих територій, яка сприятиме врахуванню особливостей урбанізованих територій при прийнятті відповідних публічно-управлінських рішень щодо їх економічного розвитку. Зокрема, було встановлено, що важливими при врахуванні специфіки урбанізованої території є визначення форми територіального поселення, планувальної структури, густоти населення, рівня містобудівного освоєння, функцій, які вона виконує, екологічного стану, а також рівня економічного та соціального розвитку відповідної території, рівня пошкоджень та рівня безпеки.

Таким чином, розроблена авторська класифікаційна модель може бути закріплена на законодавчому рівні. Запропоновані класифікаційні ознаки за критеріями територіального поселення, густоти населення, рівнем містобудівного освоєння та планувальною структурою можуть бути використані при розробці комплексних програм просторового розвитку урбанізованих територій або прийнятті публічно-управлінських рішень, з метою визначення оптимального розміру урбанізованих територій в територіальному просторі країни, що в свою чергу сприятиме збалансованому та пропорційному розвитку територій. Класифікації за функціональним призначенням, рівнем соціального та економічного розвитку та екологічним станом дозволять розробити програми, що спрямовані на вирішення соціально-економічних та екологічних проблем урбанізованих територій та сприятимуть економічному розвитку країни. В свою чергу класифікаційні ознаки за рівнем пошкоджень та рівнем безпеки можуть бути використані при створенні програм швидкого відновлення територій та допоможуть якнайшвидше подолати наслідки російсько-української війни на урбанізованих територіях.

Висновки до розділу 1

В ході дослідження теоретичних засад публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій отримано наступні результати.

1. Проаналізовано праці зарубіжних та вітчизняних науковців присвячені питанням публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій. Досліджено періодизацію розвитку урбанізму. Зокрема, встановлено 3 етапи, а саме: доіндустріальний урбанізм, індустріальний урбанізм, постіндустріальний урбанізм. Ідентифіковано концепції та теорії, що характерні для кожного з етапів. Проведено бібліометричний аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, що дозволив із допомогою програми VOSviewer, встановити напрями досліджень та ідентифікувати проблемні питання, характерні на окремих етапах розвитку. За ключовими словами, що зазначені у сукупності аналізованих наукових праць з проблем публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, сформовано картограми, що в свою чергу, дозволило встановити взаємозв'язки для різних часових рамок. Проведений бібліометричний аналіз поняття «місцева економічна політика», дозволив визначити основні дослідницькі напрями в даній сфері, зокрема: питання утворення міських громад; формування політик та стратегій розвитку міст; глобалізація та утворення світових, глобальних міст; творчі та розумні міста; питання екології; питання міської політики щодо економічного розвитку урбанізованих територій; міська економічна політика і розвиток земельних питань, житла та міської інфраструктури; питання різноманітності міст.

2. Вивчення наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених на предмет визначення поняття «урбанізація», «урбанізована територія», «місто», «агломерація» та «мегаполіс», дозволив встановити відсутність єдиного підходу до трактування даних категорій. Аналізуючи поняття «урбанізація», ідентифіковано п'ять основних підходів, що використовують

вчені, а саме: це визначення урбанізації як глобального процесу; як процесу підвищення значимості міст у житті суспільства; як процеси, пов'язані із зростанням і розвитком міст; як збільшення частки населення, що проживає в містах та як вплив міст на спосіб життя людей.

Проведене дослідження дозволило сформувані авторські визначення сутності понять: **урбанізація** - глобальний процес, що характеризується підвищенням ролі міст у розвитку суспільства, який впливає на природне середовище, сільські поселення, розвиток країни, соціально-економічні відносини та спосіб життя людей; **місто** – населений пункт, якому присвоєно певні адміністративні права, який являє собою складну соціально-економічну та культурну структуру; **агломерація** – територіальне утворення, яке виникло на основі співробітництва територіальних громад, що включає в себе скупчення населених пунктів, центром якого є місто, або декілька міст, яке характеризується інтенсивними економічними, виробничими, господарськими, логістичними, соціальними та іншими зв'язками; **мегаполіс** – сукупність агломерацій, які об'єдналися та функціонують як єдине ціле; виступає найбільшим центром соціально-економічного розвитку; **урбанізована територія** – територія міста або міської агломерації, або сукупності міських агломерацій (мегаполісу), яка характеризується протяжністю, як специфічним видом «просторового» ресурсу, відносно високою густиною населення та забудовою, є економічно та соціально розвиненою; територія міського типу із характерними їй соціальними, культурними, виробничими та іншими зв'язками, що була утворена внаслідок певних соціально-культурних, демографічних, економічних перетворень та що виступає місцем концентрації міської форми життєдіяльності суспільства. Ідентифіковано основні ознаки, особливості та показники економічного розвитку урбанізованих територій. Запропонований понятійний апарат має теоретичне значення та може бути використаний з метою нормативно-правового удосконалення в сфері управління урбанізованими територіями.

3. З метою ефективного управління урбанізованими територіями та їх економічним розвитком запропоновано класифікацію урбанізованих територій для цілей публічного управління, яка дозволить врахувати особливості територій при формуванні та реалізації ефективної державної політики економічного розвитку урбанізованих територій. Зокрема, для окреслених цілей запропоновано класифікацію урбанізованих територій за наступними класифікаційними ознаками: форма територіального поселення, планувальна структура, густина населення, рівень містобудівного освоєння, функцій, які вона виконує, екологічний стан, а також рівень економічного та соціального розвитку відповідної території, рівень пошкоджень та рівень безпеки.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

2.1. Сучасний стан економічного розвитку урбанізованих територій України та світу

Економічний розвиток країни залежить не тільки від кліматичних умов, ресурсозабезпеченості, виробничих потужностей, транспортної інфраструктури, а й від рівня урбанізації. Сьогодні більшість територій України є слаборозвиненими, тому проблема розвитку урбанізованих територій заслуговує найпильнішого і найуважнішого вивчення, адже це забезпечить сталий економічний розвиток, ефективне використання земельних ділянок, оптимальне поєднання розвитку великих, середніх і малих міст та комплексний розвиток міст шляхом збалансованості економічних, соціальних і екологічних чинників і передумов.

Процес урбанізації є фактором і невід'ємною частиною процесу розвитку країн світу і має враховуватися при формуванні стратегії розвитку країн.

Беззаперечним є те, що сучасний процес урбанізації характеризується:

- 1) швидкими темпами зростання міського населення;
- 2) розміщенням населення і господарства в основному у великих містах;
- 3) «розповзанням» міст, розширенням їх територій, тобто переходом від невеликих міст до агломерацій і мегаполісів;
- 4) погіршенням екологічної ситуації на урбанізованих територіях.

Важливим для оцінки сучасного стану процесу урбанізації в Україні, є дослідження провідних міжнародних організацій та аналітичних інститутів. З цієї позиції доцільно проаналізувати індикатори економічного розвитку урбанізованих територій та оцінити стан публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій України.

В роботі досліджено рейтинги, які характеризують процеси урбанізації та стан економічного розвитку країни, зокрема це демографічні та економічні рейтинги:

1. Рейтинг країн світу за рівнем урбанізації – Департамент Організації Об'єднаних Націй з економічних та соціальних питань;
2. Рейтинг країн світу за темпами зростання населення – Департамент Організації Об'єднаних Націй з економічних та соціальних питань;
3. Рейтинг країн за густотою населення – Департамент Організації Об'єднаних Націй з економічних та соціальних питань;
4. Рейтинг країн світу за Індексом глобалізації міст за версією А. Т. Kearney і Foreign Policy;
5. Рейтинг найкомфортніших міст світу за версією The Economist Intelligence Unit;
6. Рейтинг країн і територій за розміром валового внутрішнього продукту – Група Світового банку;
7. Рейтинг країн світу за рівнем прямих іноземних інвестицій – Група Світового банку, Міжнародний валютний фонд, Конференція Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку;
8. Рейтинг міст за рівнем зайнятості – Міжнародна організація праці;
9. Рейтинг за Індексами процвітання країн світу – британський аналітичний центр The Legatum Institute (підрозділ міжнародної інвестиційної групи Legatum);
10. Рейтинг країн світу за індексом щастя – UN Sustainable Development Solutions Network; Center for Sustainable Development Columbia University; The Earth Institute Columbia University.

Світове міське населення з кожним роком збільшується, на даний час більше половини населення світу проживає у містах (рис. 2.1).

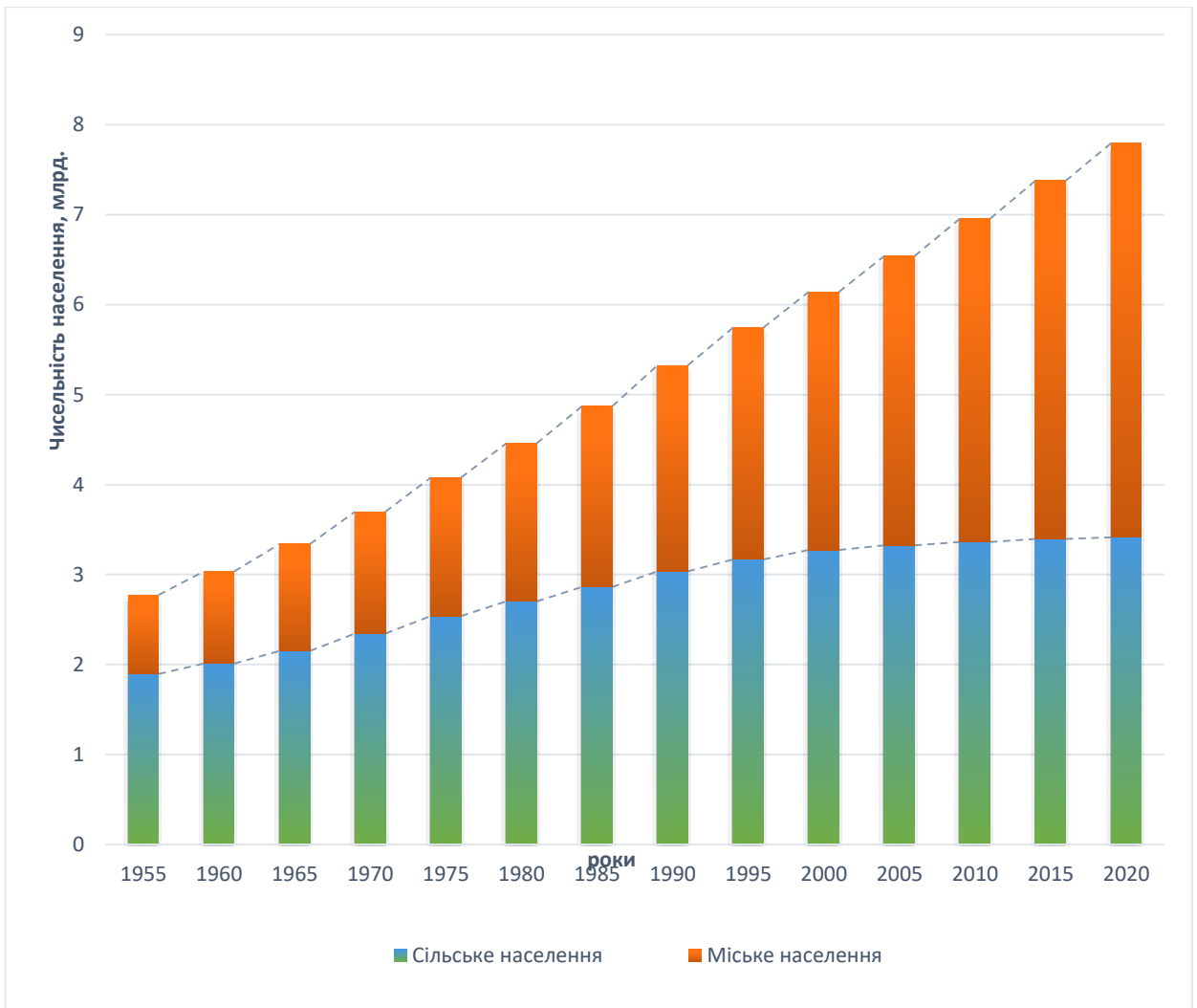

Рис.2.1. Чисельність світового населення світу за період 1955 - 2020 рр.*

*складено за [287]

Відповідно до даних ООН [270] у 2021 р. у світі близько 4,46 мільярда людей проживало у містах, на сільську місцевість припадало приблизно 3,42 мільярда жителів. За прогнозами, міське населення зросте до 6,68 мільярда до 2050 року, в тому числі 90% прогнозованого зростання припаде на країни Азії та Африки. Що стосується сільського населення, то очікується, що до 2050 року воно скоротиться до 3,1 мільярда (табл. 2.1)..

Таблиця 2.1

Урбанізація по регіонах [270]

Регіон	Чисельність населення, за роками (осіб)						Частка міського населення, (%)			Темп зростання
	1950		2021		2050		1950	2021	2050	
	Міське	Сільське	Міське	Сільське	Міське	Сільське				
<i>Північна Америка</i>	110 300 439	62 302 185	307 697 259	64 133 908	386 689 862	47 964 961	63,90	82,75	88,96	0,96
<i>Латинська Америка і Карибський басейн</i>	69 759 111	99 158 582	545 983 737	124 527 251	685 070 437	94 770 764	41,30	81,43	87,85	1,22
<i>Європа</i>	284 085 263	265 289 756	558 453 858	185 042 265	598 857 027	116 863 987	51,71	75,11	83,67	0,32
<i>Океанія</i>	7 906 247	4 741 529	29 309 513	13 623 859	41,160,232	15 961 223	62,51	68,27	72,06	1,35
<i>Азія</i>	246 192 916	1 157 868 674	2 408 318 385	2 252 719 984	3 479 058 559	1 777 868 940	17,53	51,67	66,18	1,98
<i>Африка</i>	32 658 962	196 011 057	608 654 401	777 000 214	1 488 920 045	1 038 636 716	14,28	43,93	58,91	3,56

За даними Світового банку [285] Китай, Індія, Сполучені Штати Америки, Бразилія, Індонезія, Японія, російська федерація, Нігерія, Мексика є країнами з найбільшою кількістю міського населення, що зумовлено чисельністю населення даних країн. Щодо рівня урбанізації (відсоток міського населення від загальної кількості населення), то лідерами у 2021 році є Сінгапур, Кайманові острови, Кувейт, Сінт-Мартен (голландська частина), Науру, ПАР Макао (Китай), Монако, Гонконг (Китай), Гібралтар, Бермудські острови, у них відсоток міського населення – 100%. Також дуже високий відсоток в таких країнах – Катар (99%), Бельгія (98%), Сан – Марино (97%), Вінгерські острови (США), Уругвай (96%), Гуам і Мальта (95%), Ісландія (94%), Острови Теркс і Кайкос(94%), Пуерто Ріко (94%), Ізраїль (93%), Нідерланди(93%), Аргентина (92%), Північні Маріанські острови (92%), Японія (92%). Класифікація країн світу за рівнем урбанізації представлена в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Класифікація країн світу за рівнем урбанізації [285]

Рівень урбанізації		Країни
1		2
Високоурбанізовані	100%	Сінгапур, Кайманові острови, Кувейт, Сінт-Мартен (голландська частина), Науру, ПАР Макао (Китай), Монако, Гонконг (Китай), Гібралтар, Бермудські острови
	90-99%	Катар, Бельгія, Сан –Марино, Віргінські острови, Уругвай, Гам, Мальта, Ісландія, Острови Теркс і Кайкос, Пуерто Ріко, Ізраїль, Нідерланди, Аргентина Північні Маріанські острови, Японія, Люксембург, Йорданія, Габон, Бахрейн
	80-89%	Кюрасао, Ліван, Венесуела, Данія, Швеція, Андорра, Чилі, Гренландія, Американське Самоа, Бразилія, Об'єднані Арабські Емірати, Нова Зеландія, Оман, Австралія, Фінляндія, Саудівська Аравія, Об'єднане Королівство, Багамські острови, Норвегія, Сполучені Штати, Домініканська республіка, Канада, Колумбія, Корея, Палауч, Франція, Іспанія, Коста-Ріка, Мексика, Лівія, Греція
	70-79%	Білорусія, Перу, Бруней-Даруссалам, Джибуті, Маршаллові острови, Німеччина, Куба, Малайзія, Західний берег і Газа, Туреччина, Іран, Ісламська Республіка, Болгарія, російська федерація, Сан -Томе і Принсіпі, Чеська Республіка, Швейцарія, Алжир, Спаситель, Екваторіальна Гвінея, Угорщина, Нова Каледонія, Домініка, Італія, Ірак, Ботсвана, Болівія, Україна, Туніс

Продовження табл. 2.2

<i>Середньоурбанізовані</i>	60-69%	Естонія, Монголія, Панама, Латвія, Литва, Конго, Чорногорія, Південна Африка, Ангола, Кіпр, Кабо-Верде, Португалія, Суринам, Еквадор, Тувалу, Ірландія, Марокко, Вірменія, Гамбія, Корея, Дем. Народна респ, Парагвай, Албанія, Французька Полінезія, Китай, Польща
	50-59%	Грузія, Нікарагуа, Австрія, Північна Македонія, Гондурас, Казахстан, Камерун, Хорватія, Сейшельські острови, Гана, Фіджі, Гаїті, Індонезія, Сербія, Азербайджан, Ямайка, Кірібаті, Сирійська Арабська Республіка, Мавританія, Словенія, Румунія, Словацька Республіка, Тринідад і Тобаго, Сент -Вінсент і Гренадини, Острів Мен, Туркменістан, Ліберія, Намібія, Нігерія, Гватемала, Берег Слонової Кістки, Таїланд, Узбекистан
	40-49%	Боснія і Герцеговина, Британські Віргінські острови, Бенін, Сенегал, Філіппіни, Сомалі, Беліз, Конго, Дем. Респ., Замбія, Гвінея-Бісау, Малі, Аруба, Сьєрра-Леоне, Молдавія, Єгипет, Фарерські острови, Бутан, Центральноафриканська Республіка, Маврикій, Мальдіви
<i>Малоурбанізовані</i>	30-39%	Мадагаскар, Бангладеш, Ємен, Респ, В'єтнам, Пакистан, Мозамбік, Гвінея, Киргизька Республіка, Гренада, Еритрея, Судан, Танзанія, Індія, Зімбабве, Східний Тимор, Барбадос, М'янма, Нормандські острови, Сент -Кітс і Невіс, Буркіна-Фасо
	20-29%	Південний Судан, Непал, Ефіопія, Мікронезія, Тонга, Чад, Сватіні, Антигуа і Барбуда, Камбоджа, Соломонові острови, Уганда, Вануату, Афганістан, Гайана, Таджикистан, Кенія, Лесото, Коморські острови
	14-19%	Сент-Люсія, Шрі Ланка, Самоа, Руанда, Малаві, Нігер, Ліхтенштейн, Бурунді, Папуа-Нова Гвінея

Таким чином, найбільш урбанізованими країнами є Сінгапур, Кайманові острови, Кувейт, Сінт-Мартен (голландська частина), Науру, ПАР Макао (Китай), Монако, Гонконг (Китай), Гібралтар, Бермудські острови, де рівень урбанізації становить 100%, найменш урбанізовані – Сент-Люсія, Шрі Ланка, Самоа, Руанда, Малаві, Нігер, Ліхтенштейн, Бурунді, Папуа-Нова Гвінея, рівень урбанізації даних країн менше 20%. Щодо України, то рівень її урбанізації сягає майже 70%, що говорить про те, що її можна віднести до високоурбанізованих країн.

Рівень урбанізації країн в залежності від рівня їх доходів станом на 2021 рік представлено на рис.2.2.

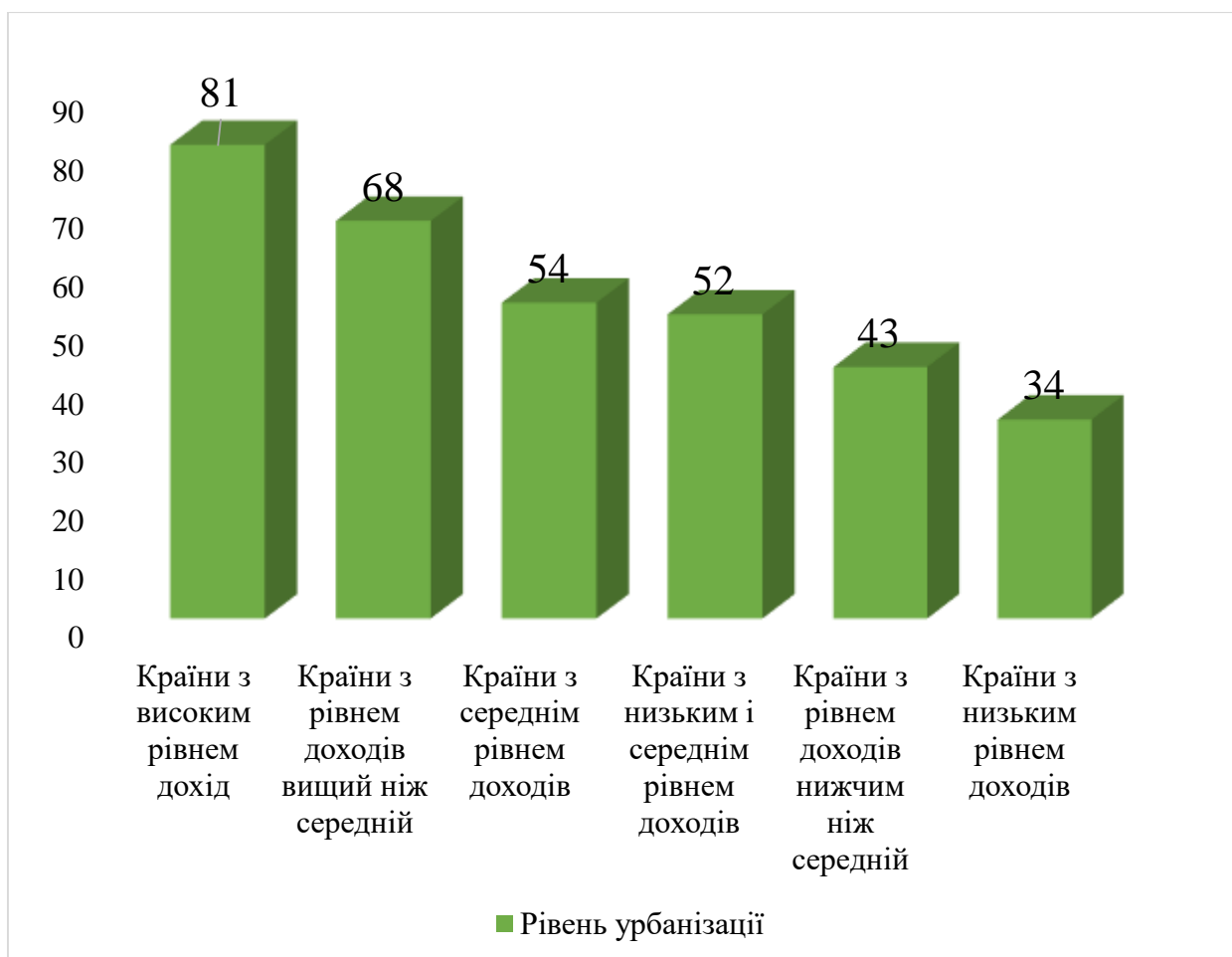

Рис. 2.2. Рівень урбанізації країн в залежності від рівня їх доходів станом на 2021 рік [285]

Рівень урбанізації країн в залежності від рівня їх доходів свідчить, що чим вищим є відсоток міського населення, тим вищим є рівень доходів в країні. Так, для країн з високим рівнем доходів, рівень урбанізації в середньому становить 81%, з рівнем доходів вищим за середній – 68%, середнім рівнем доходів – 54%, з низьким і середнім рівнем доходів – 52%, з рівнем доходів нижчим ніж середній – 43%, з низьким рівнем доходів – 34%.

Також доцільно проаналізувати які регіони світу наразі мають тенденції до зростання рівня урбанізації. Рівень урбанізації станом на 2020-2021 рр. представлено на рисунку 2.3.

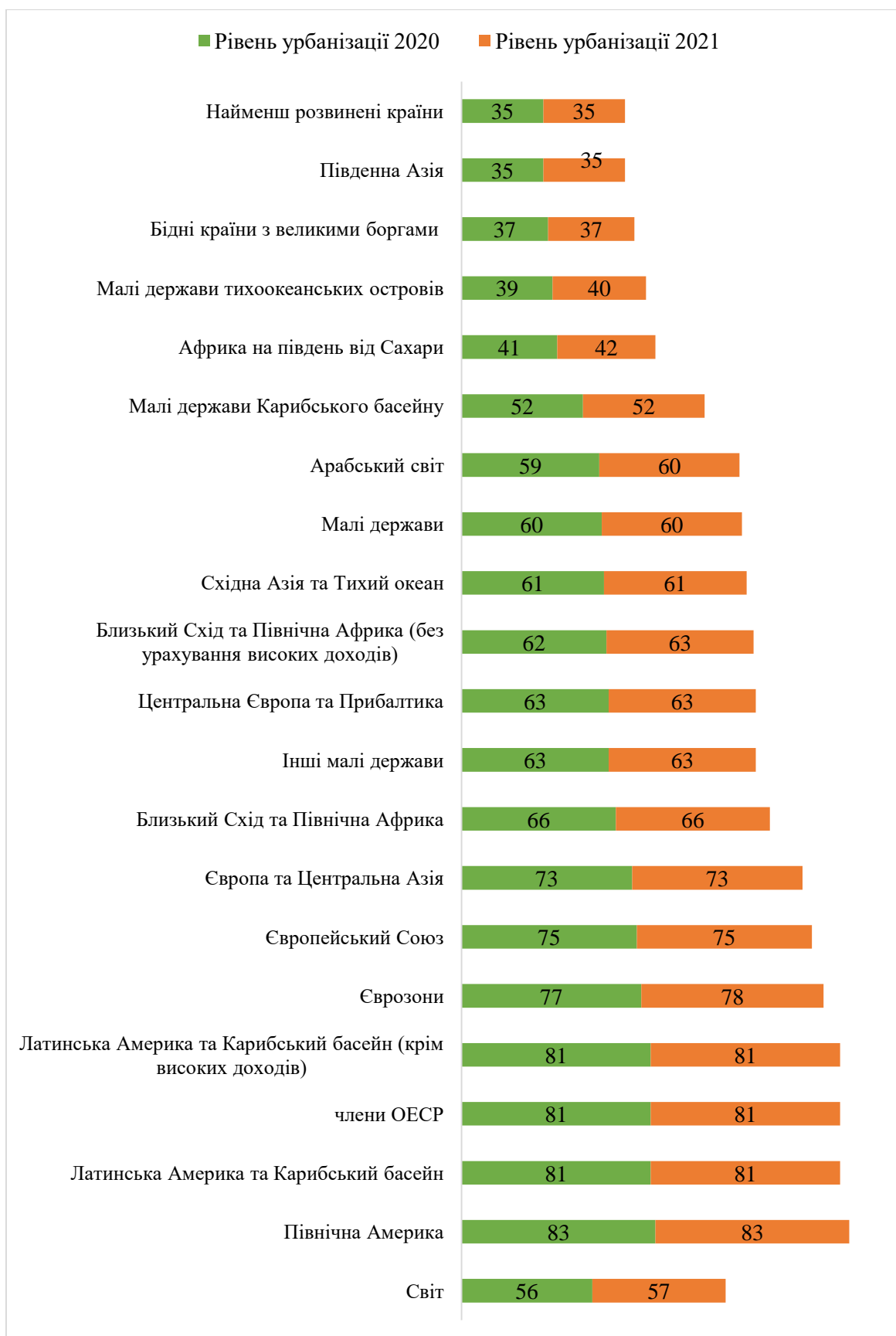

Рис. 2.3. Рівень урбанізації станом на 2020-2021 рр. [285]

Аналіз рівня урбанізації з 2020 по 2021 рік свідчить, що збільшення відсотка міського населення відбулося в більшій мірі в Африці, Арабському світі, Близькому Сході та Єврозоні.

З огляду на зазначене вище, можна зробити висновки, що рівень доходів безпосередньо залежить від рівня урбанізації, зокрема чим нижче рівень урбанізації, тим нижче рівень доходу на душу населення і, відповідно, це свідчить про економічний розвиток країни.

Україна відноситься до країн з високим рівнем урбанізації, що підтверджується її місцем в рейтингу країн за рівнем урбанізації – 73 місце з 195 країн. Даний рейтинг був сформований на основі визначення частки міського населення у загальній структурі всього населення. Показник розраховується раз на два роки. В таблиці 2.3. відображено країни, що є світовими лідерами за рівнем урбанізації станом на 2020 рік.

Таблиця 2.3

Рейтинг країн світу за рівнем урбанізації 2020 р.[123]

МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ	КРАЇНА	МІСЬКЕ НАСЕЛЕННЯ (%)	МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ	КРАЇНА	МІСЬКЕ НАСЕЛЕННЯ (%)
1	Гонконг	100.0	17	Йорданія	91.2
2	Сінгапур	100.0	18	Габон	89.7
3	Кувейт	100.0	19	Бахрейн	89.4
4	Монако	100.0	20	Ліван	88.8
5	Науру	100.0	21	Венесуела	88.2
6	Катар	99.2	22	Данія	88.0
7	Бельгія	98.0	23	Андорра	88.0
8	Сан-Марино	97.4	24	Швеція	87.7
9	Уругвай	95.4	25	Чилі	87.6
10	Мальта	94.7	26	Об'єднані Арабські Емірати	86.8
11	Ісландія	93.9	27	Бразилія	86.8
12	Ізраїль	92.5	28	Нова Зеландія	86.6
13	Аргентина	92.0	29	Австралія	86.1
14	Нідерланди	91.9	30	Фінляндія	85.4
15	Японія	91.7		...	
16	Люксембург	91.2	73	Україна	69.5

Динаміка рівня урбанізації України за період 1960-2020 рр. відображена на рисунку свідчить, що починаючи з 90-х років, темпи урбанізації зменшилися (рис.2.4). З метою з'ясування причин, вважаємо за необхідне проаналізувати міське та сільське населення України (рис. 2.5). Як видно з рисунку, з кожним роком частка сільського населення зменшується.

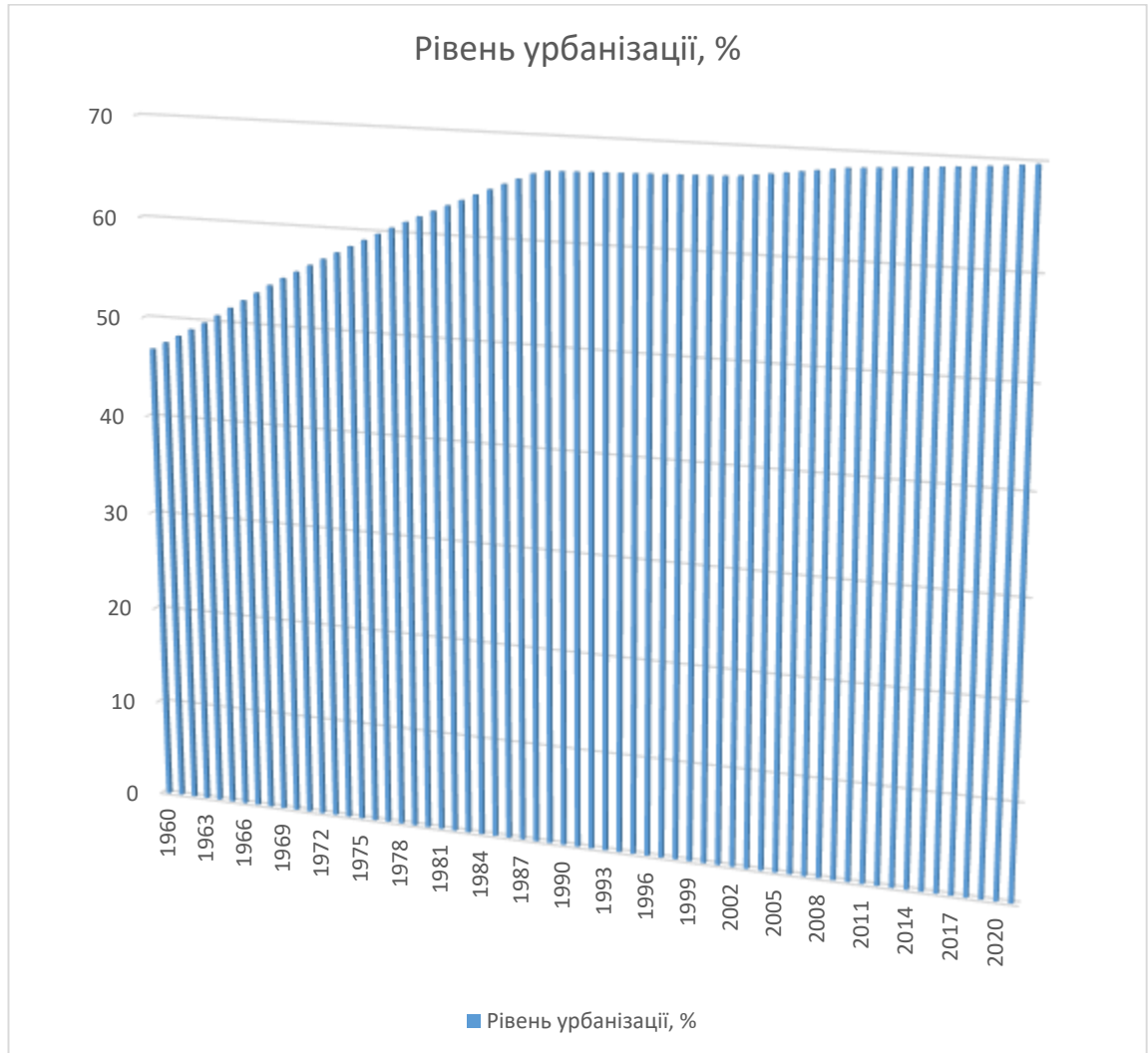

Рис. 2.4. Рівень урбанізації України 1960-2021 роки[285]

Рівень урбанізації в Україні (рис.2.4) характеризується тенденціями до зростання. Так, в порівнянні з 1960 роком він зріс на 22,97%, а з часів незалежності на 2,96%, що свідчить про те, що темпи урбанізації зменшилися.

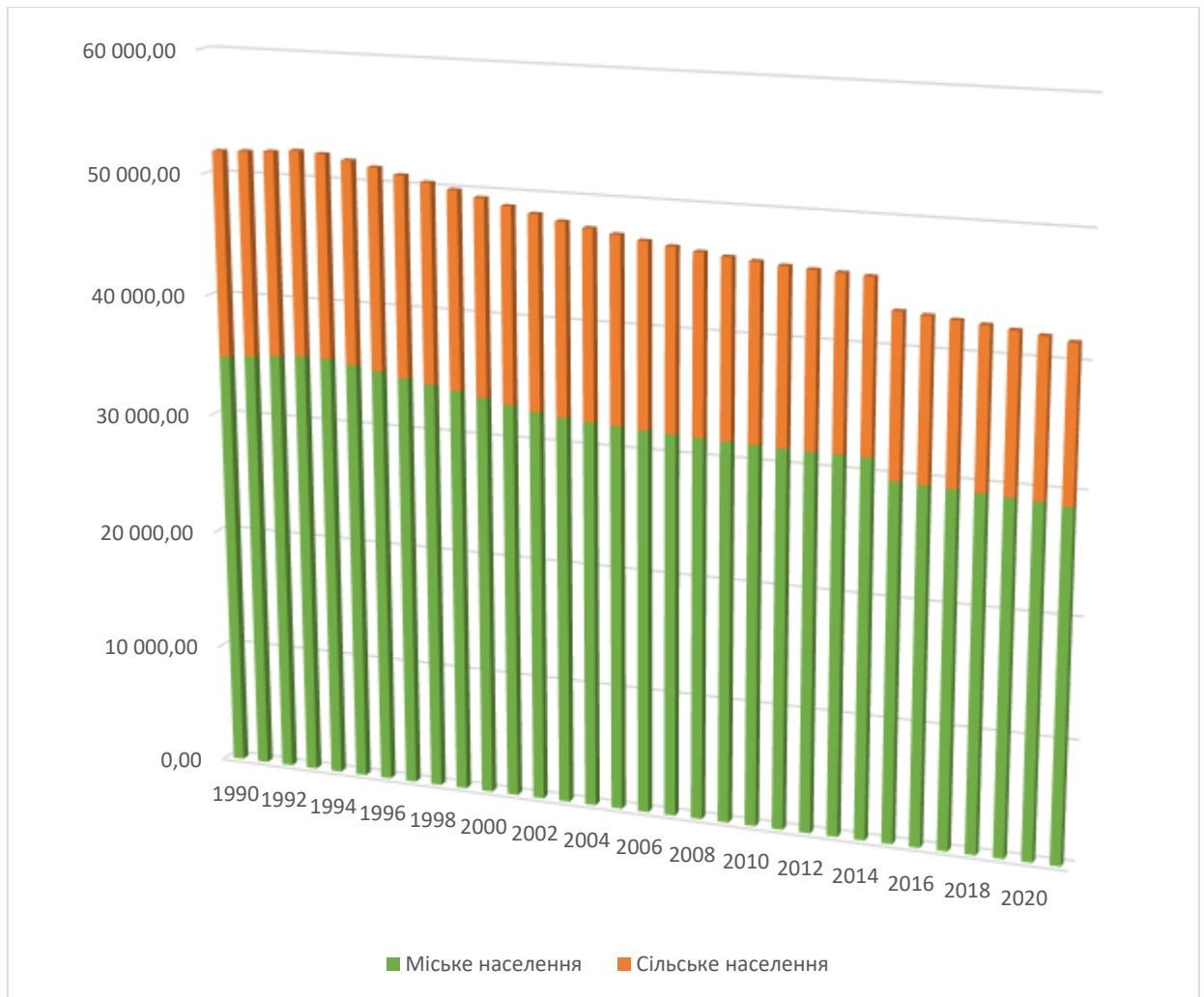

Рис.2.5. Динаміка міського та сільського населення України 1990-2021 роки [285]

Загалом аналіз динаміки населення (рис.2.5) свідчить про те, що кількість населення в Україні останніми роками скорочується, але при цьому кількість міського населення у відсотках до загальної чисельності зростає незначними темпами.

Урбанізація призводить до збільшення кількості міст. У свою чергу, це призводить до того, що урбанізовані території стають сприятливими для розміщення складних виробництв та розвитку різних сфер діяльності. Рівень урбанізації країн великої сімки відображено на рис. 2.6, що також є свідченням того, що для економічно розвинених країн характерний високий рівень урбанізації.

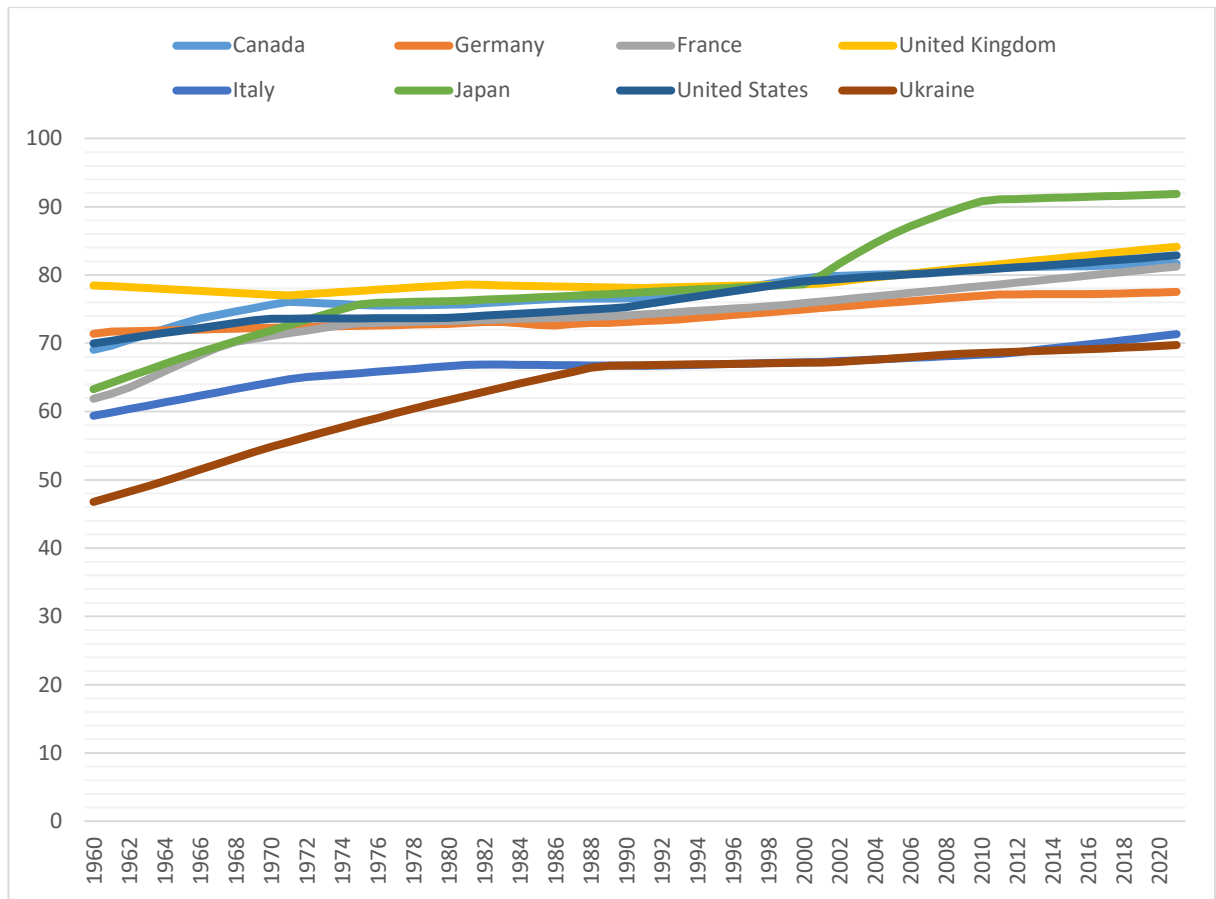

Рис.2.6. Міське населення (% від загальної кількості населення) - Великобританія, Італія, Україна, Канада, Німеччина, США, Франція, Японія [285]

Урбанізаційні процеси сприяють економічного розвитку, що зумовлює те, що для більшості країн світу характерна стійка тенденція до них. Тому рівень урбанізації є високим у розвинених країнах і набагато нижчим в країнах з низьким доходом на душу населення. З цієї позиції вважаємо за необхідне дослідити рейтинг країн світу за темпами зростання населення. Показники розраховуються Департаментом Організації Об'єднаних Націй з економічних та соціальних питань. Темп зростання населення є величиною, яка розраховується як показник загального збільшення або зменшення чисельності населення за рахунок природного приросту та міграції. В таблиці 2.4 представлено рейтинг країн світу за темпами зростання населення.

Таблиця 2.4

Рейтинг країн світу за темпами зростання населення 2019 [126]

МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ	КРАЇНА	ЗРІСТ (%)	МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ	КРАЇНА	ЗРІСТ (%)
121	Бахрейн	4.31	17	Сомалі	2.83
2	Нігер	3.82	18	Мавританія	2.78
3	Екваторіальна Гвінея	3.66	19	Гвінея	2.77
4	Оман	3.59	20	Сенегал	2.77
5	Уганда	3.59	21	Бенін	2.73
6	Мальдіви	3.45	22	Габон	2.67
7	Ангола	3.29	23	Мадагаскар	2.67
8	Демократична Республіка Конго	3.22	24	Малаві	2.66
9	Бурунді	3.15	25	Ефіопія	2.62
10	Чад	3.04	26	Камерун	2.61
11	Малі	2.99	27	Руанда	2.61
12	Танзанія	2.97	28	Соломонові Острови	2.60
13	Гамбія	2.94	29	Нігерія	2.59
14	Замбія	2.93	30	Конго	2.56
15	Мозамбік	2.90	...		
16	Буркіна Фасо	2.87	207	Україна	-0.54

Лідерами за темпами зростання населення є Бахрейн, Нігер, Екваторіальна Гвінея, Оман, Уганда та інші. Щодо України, то вона зайняла одне з останніх місць – 207 місце з 216 країн. Показник є від’ємним, що зумовлено зменшенням рівня народжуваності, високим рівнем міграції та смертності.

Важливим з позиції дослідження урбанізаційних процесів є оцінка густоти населення, адже як було встановлено в попередньому розділі дисертації, густина населення є одним з показників, що характеризують територію як урбанізовану. Департамент ООН з економічних та соціальних питань розробив рейтинг країн за густиною населення (табл.2.5)

Таблиця 2.5

Рейтинг країн за густотою населення у 2019 р. [125]

МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ	КРАЇНА	ЛЮДИНА НА КМ ²	МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ	КРАЇНА	ЛЮДИНА НА КМ ²
1	Монако	26 152.3	17	Китай	671.4
2	Макао	21 419.6	18	Ліван	670.2
3	Сінгапур	8 291.9	19	Барбадос	667.5
4	Гонконг	7 082.1	20	Маврикій	625.5
5	Гібралтар	3 370.6	21	Аруба	590.6
6	Бахрейн	2 159.4	22	Сан-Марино	564.4
7	Ватикан	1 852.3	23	Науру	538.2
8	Мальдіви	1 769.9	24	Південна Корея	526.8
9	Мальта	1 376.2	25	Руанда	511.8
10	Бангладеш	1 252.6	26	Нідерланди	507.0
11	Бермуди	1 250.2	27	Індія	459.6
12	Сінт-Мартен	1 246.7	28	Коморські Острови	457.2
13	Нормандські острови	906.7	29	Бурунді	449.0
14	Палестина	827.5	30	Сен-Бартелемі	447.9
15	Сен-Мартен	717.0	...		
16	Майотта	709.7	136	Україна	75.9

До рейтингу увійшло 235 країн, Україна зайняла 136 місце з показником – 75,9, що говорить про низькій рівень густоти населення, враховуючи досить велику територію країни. Дослідивши тенденцію зміни густоти населення України протягом 1960-2021 років було встановлено, що найбільший показник густоти населення був зафіксований у 1993 році, після чого відбулося поступове зменшення. У 2020 році показник густоти населення зменшився на 15,43%, у порівнянні з 1993 роком. Станом на 2021 рік густота населення знаходиться на рівні 60-х років.

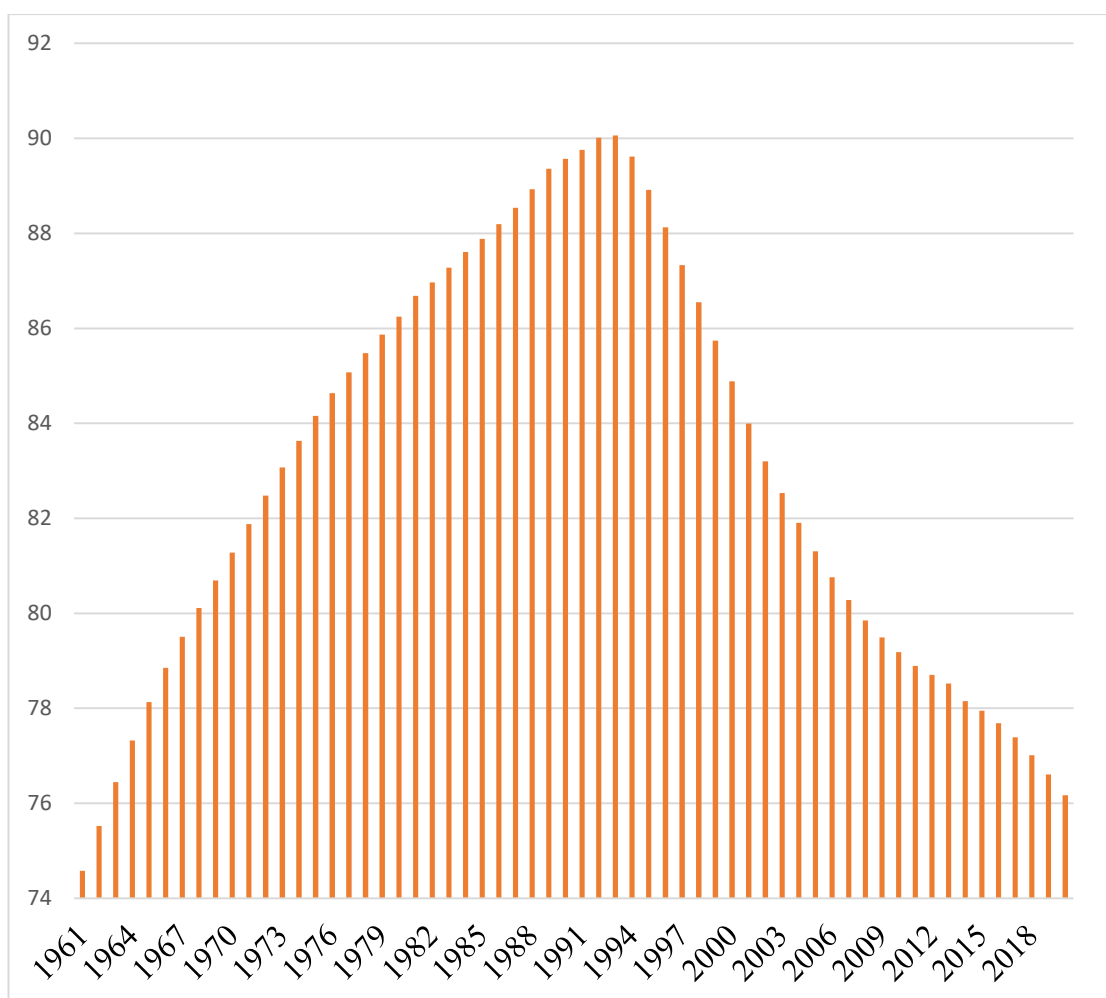

Рис. 2.7. Густота населення України 1961-2021 роки [285]

Густота населення є важливим показником, що характеризує економічну складову урбанізованих територій. Це означає що такі міста є з одного боку магнітами, що притягують значну кількість населення, а з іншого боку, не завжди можуть забезпечити умови для отримання додаткових доходів. Міста з високою густиною населення є більш економічно розвинутими за міста з низькою густиною населення.

Один з рейтингів, який доцільно дослідити – рейтинг країн світу за Індексом глобалізації міст за версією А.Т. Kearney і Foreign Policy. Індекс рівня глобалізації міст світу (Global Cities Index) вимірює рівень інтеграції провідних міст в світовий простір. Глобальним містом, зокрема, вважають місто, що виступає як рушійна сила зростання для своєї країни і регіону; місто,

що є важливим елементом світової економічної системи; місто, що значно впливає не тільки на великі регіони планети, але і на цивілізацію в цілому. Даний індекс показує як глобальні міста поширюють економічний, політичний і культурний вплив, цінності і ідеї. Міста оцінюються по 25 культурним, соціальним і політичним критеріях, згрупованих в п'ять головних категорій:- рівень ділової активності - кількість штаб-квартир компаній, що входять в список 500 найбільших компаній світу (Fortune Global 500); розміри фондових і товарних ринків; кількість пропонованих бізнес-послуг; обсяги зовнішньоторговельних потоків вантажів через місто; кількість галузевих і економічних конференцій, які проходять в місті;- людський капітал - кількість університетів міста, що входять в число провідних світових ВНЗ; число іноземних студентів, які навчаються в ВУЗах; кількість міжнародних шкіл початкового і середнього рівня; частка населення з вищою освітою; частка населення іноземного походження;- інформаційний обмін - кількість кореспондентських пунктів засобів масової інформації глобального значення, що базуються в даному місті; обсяг міжнародних новин в провідних місцевих ЗМІ; інформаційна та комунікаційна інфраструктура, проникнення широкосмугового зв'язку і так далі;- культурний рівень - кількість прийнятих містом іноземних туристів; кількість музеїв, театрів, концертних і виставкових залів, а також інших культурних установ світового рівня; кількість міжнародних спортивних змагань; кулінарне розмаїття в громадському харчуванні;- політична вага - число іноземних посольств, консульств, представництв міжнародних організацій; кількість міжнародних конференцій, що проводяться в місті; кількість політологічних інститутів світового значення (за ступенем цитованості публікацій); оцінка участі міста в міжнародній політичній сфері через різні механізми (інститут міст-побратимів, проекти в галузі міжнародного співробітництва, заохочення міжнародної діяльності установ і неурядових організацій і так далі) [127].

Отже, згідно даного індексу, Топ-20 глобальних міст це: Нью-Йорк, Лондон, Париж, Токіо, Гонконг, Сінгапур, Лос-Анджелес, Чикаго, Пекін, Вашингтон, Сідней, Брюссель, Сеул, Берлін, Мадрид, Мельбурн, Торонто, Москва, Шанхай, Амстердам [127]. Слід відзначити, що до рейтингу увійшли 130 міст світу, проте жодне місто України не було до нього включено, що є свідченням того, що наразі в Україні відсутні світові міста.

Цікавим є рейтинг найкомфортніших міст світу за версією The Economist Intelligence Unit. У даному рейтингу було проаналізовано 140 міст світу. Аналіз відбувався відповідно до п'яти критеріїв: стабільність, охорона здоров'я, культура та навколишнє середовище, освіта та інфраструктура.

У зв'язку з російсько-українською війною, у 2022 році з рейтингу виключили місто Київ. Найкомфортнішим містом світу визнано Відень (Австрія), також Копенгаген (Данія), Цюрих (Швейцарія), Калгарі та Ванкувер (Канада). Слід зазначити, що у 2019 році Київ займав 117 місце, а у 2018 році – 118.

За останні кілька десятиліть рівень урбанізації значно збільшився. З кожним роком підвищується роль міських територій в національній економіці та загалом в світовій економіці, проте урбанізація може як сприяти економічному розвитку, так і бути загрозою для нього. Саме тому важливим з позиції дослідження рівня урбанізації, є встановлення взаємозв'язку урбанізації з економічним розвитком. Для цього необхідно проаналізувати рейтинги країн за світовими економічними показниками, такими як: рівень ВВП, рівень зайнятості; рівень прямих іноземних інвестицій.

ВВП є одним з найважливіших показників економічного розвитку, який характеризує результати економічної діяльності певної країни, рівень розвитку економіки та її динаміку.

Таблиця 2.6

Рейтинг країн і територій за розміром валового внутрішнього продукту

[119]

МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ	КРАЇНА	ВВП (\$ МЛН)	МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ	КРАЇНА	ВВП (\$ МЛН)
1	Сполучені Штати Америки	20 936 600	17	Нідерланди	912 242
2	Китай	14 722 731	18	Швейцарія	747 969
3	Японія	5 064 873	19	Туреччина	720 101
4	Німеччина	3 806 060	20	Саудівська Аравія	700 118
5	Великобританія	2 707 744	21	Польща	594 165
6	Індія	2 622 984	22	Швеція	537 610
7	Франція	2 603 004	23	Бельгія	515 332
8	Італія	1 886 445	24	Таїланд	501 795
9	Канада	1 643 408	25	Нігерія	432 294
10	Південна Корея	1 630 525	26	Австрія	428 965
11	Росія	1 483 498	27	Об'єднані Арабські Емірати	421 142
12	Бразилія	1 444 733	28	Ірландія	418 622
13	Австралія	1 330 901	29	Ізраїль	401 954
14	Іспанія	1 281 199	30	Аргентина	383 067
15	Мексика	1 076 163			
16	Індонезія	1 058 424	54	Україна	155 582

Дані наведені у таблиці 2.6, свідчать, що лідируючі позиції за рівнем ВВП займають США, Китай та Японія. За рівнем ВВП Україна у 2020 році займала займає 57 місце з 203 країн. Україна в порівнянні з минулим роком підвищила свої позиції в рейтингу на 3 сходинки, та у 2021 році займала 54 місце з 206 країн.

Світовий досвід показує, що майже у всіх розвинених країнах з високим рівнем ВВП, наявний також високий рівень урбанізації. Залежність між ВВП і рівнем урбанізації представлено на рис 2.8.

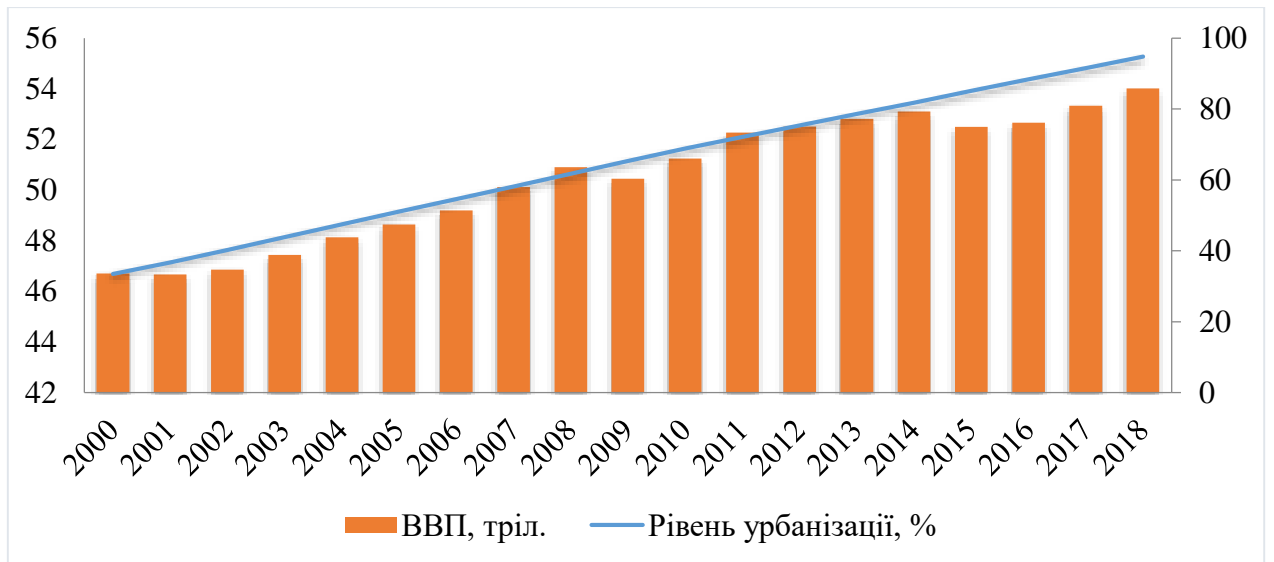

Рис. 2.8 Динаміка світового ВВП та рівня урбанізації за 2000-2021 роки*

*складено за [285]

З рисунку видно, що між ВВП і урбанізацією існує зв'язок. ВВП країни зростає зі збільшенням рівня урбанізації, це процес пов'язаний з концентрацією виробництва та багатьма іншими факторами. Тобто урбанізація безпосередньо впливає на розвиток виробництва, попиту і збільшення інвестицій. Вважаємо за доцільне більш детально дослідити залежність між рівнем урбанізації і основними економічними показниками, що представлено у наступному параграфі даного дослідження.

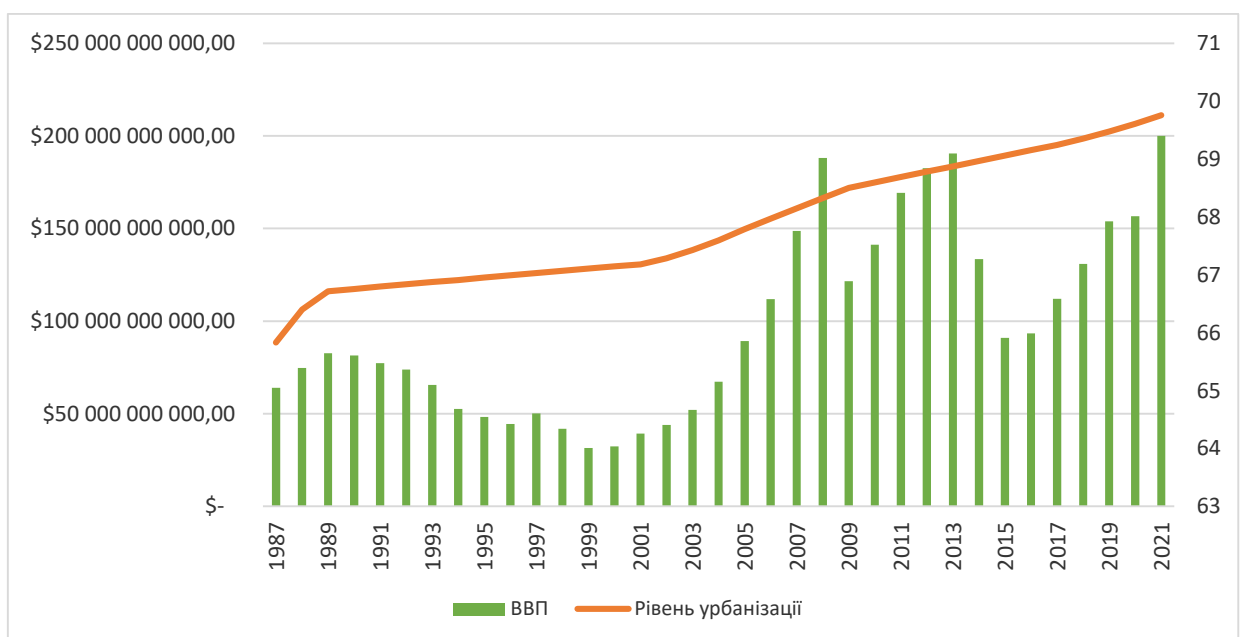

Рис. 2.9. Динаміка ВВП (дол. США) та рівня урбанізації України [285]

Проаналізувавши динаміку ВВП України було встановлено, що у 2020 році ВВП України знизився на 15,13% у порівнянні з 2013 роком, що зумовлено нестабільною політичною ситуацією та військовим конфліктом, проте слід зазначити, що у 2021 році ВВП зріс на 27,75%, у порівнянні з аналогічним показником 2020 року.

Рівень зайнятості – ключовий показник стану ринку праці в країнах і регіонах світу, який визначається як частка працездатного населення працездатного віку в складі всього населення (виражена у відсотках) [120].

Таблиця 2.7

Рейтинг країн за рівнем зайнятості у 2020 році [120]

МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ	КРАЇНА	РІВЕНЬ ЗАЙНЯТОСТІ (%)	МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ	КРАЇНА	РІВЕНЬ ЗАЙНЯТОСТІ (%)
1	Катар	86.7	17	Перу	75.1
2	Мадагаскар	84.6	18	Еритрея	74.4
3	Соломонові Острови	83.4	19	Ліберія	74.2
4	Руанда	82.8	20	Камерун	73.5
5	Непал	82.6	21	Ісландія	72.9
6	Камбоджа	81.8	22	Бахрейн	72.8
7	Танзанія	81.8	23	Кенія	72.7
8	Об'єднані Арабські Емірати	80.2	24	Малаві	72.4
9	Зімбабве	79.0	25	Ангола	72.2
10	Північна Корея	78.2	26	Кувейт	71.9
11	Бурунді	78.0	27	Нігер	71.7
12	Лаос	78.0	28	Оман	70.4
13	Ефіопія	77.9	29	Гвінея- Бісау	70.2
14	того	76.0	30	Чад	69.4
15	В'єтнам	75.9	...		
16	Мозамбік	75.6	141	Україна	49.3

Всього до рейтингу було включено 180 країн, слід відзначити, що Україна зайняла 141 місце, що свідчить про те, що вона належить до країн з дуже низьким рівнем зайнятості, який становить менше 50%.

Прямі іноземні інвестиції – це форма участі іноземного капіталу в реалізації інвестиційних проектів на території держави-реципієнта інвестицій,

яка представляє собою довгострокові капіталовкладення іноземного інвестора в виробничі, торговельні та інші комерційні підприємства з метою отримання прибутку [122].

Таблиця 2.8

Рейтинг країн світу за рівнем прямих іноземних інвестицій (2019 рік)
[122]

МІСЦЕ В РЕЙТИ НГУ	КРАЇНА	РОЗМІР ПІІ (\$ МЛН)	МІСЦЕ В РЕЙТИ НГУ	КРАЇНА	РОЗМІР ПІІ (\$ МЛН)
1	Сполучені Штати Америци	258 390 000 000	17	Італія	30 903 528 696
2	Китай	203 492 014 029	18	Японія	25 876 986 330
3	Німеччина	105 277 588 652	19	Ізраїль	20 788 600 000
4	Бразилія	88 324 149 805	20	Індонезія	20 007 774 754
5	Гонконг	86 462 759 029	21	В'єтнам	15 500 000 000
6	Сінгапур	82 039 577 168	22	Південна Корея	14 479 300 000
7	Ірландія	64 535 780 983	23	Таїланд	13 248 453 538
8	Австралія	60 951 066 085	24	Туреччина	13 044 000 000
9	Франція	59 849 224 138	25	Польща	12 034 000 000
10	Великобританія	58 650 667 046	26	Аргентина	11 872 856 663
11	Кайманові Острови	57 383 579 000	27	Колумбія	11 352 362 587
12	Канада	45 416 293 502	28	Австрія	11 246 052 144
13	Іспанія	44 666 731 331	29	Об'єднані Арабські Емірати	10 385 286 000
14	Британські Віргінські острови	44 244 376 000	30	Філіппіни	9 802 387 531
15	Індія	42 117 450 737	...		
16	Мексика	36 871 129 000	62	Україна	2 476 000 000

До рейтингу включено 201 країну. Слід відмітити, що місце в рейтингу України – 62, що свідчить про рівень прямих іноземних інвестицій, показник якого є досить високим. Це зумовлено тим, що Україна є досить привабливою для інвесторів, адже має вигідне географічне розташування та значні запаси природних ресурсів, а також знаходиться в центрі Європи на перетині важливих транспортних шляхів, характеризується наявністю дешевої робочої сили, а також наукового потенціалу. Проте, в умовах сьогодення, ситуація істотно змінилася, враховуючи воєнні дії в країні.

Рейтинг за Індексом процвітання країн світу Інституту Legatum (The Legatum Prosperity Index) – це комбінований показник, який вимірює досягнення країн світу з точки зору їх благополуччя і процвітання. Випускається з 2006 року британським аналітичним центром The Legatum Institute, з метою вивчення суспільного благополуччя і його розвитку в глобальному масштабі. Індекс складається на основі безлічі різних показників, об'єднаних у дев'ять категорій, які відображають різні аспекти життя суспільства і параметри суспільного добробуту: економіку; підприємництво; управління; освіту; охорону здоров'я; безпеку; особисті свободи; соціальний капітал; екологію [121].

Рейтинг країн світу за Індексом процвітання, станом на 2020 рік подано у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Рейтинг країн світу за Індексом процвітання, станом на 2020 рік [121]

МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ	КРАЇНА	ІНДЕКС	МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ	КРАЇНА	ІНДЕКС
1	2	3	4	5	6
1	Данія	84.4	17	Гонконг	78.4
2	Норвегія	83.8	18	Сполучені Штати Америки	77.5
3	Швейцарія	83.3	19	Японія	77.3
4	Швеція	83.1	20	Тайвань	77.1
5	Фінляндія	83.1	21	Естонія	76.9
6	Нідерланди	82.0	22	Франція	76.5
7	Нова Зеландія	81.1	23	Бельгія	76.1
8	Німеччина	81.1	24	Іспанія	75.8
9	Люксембург	81.0	25	Мальта	75.5
10	Австрія	80.4	26	Словенія	74.6
11	Ісландія	80.2	27	Португалія	74.1
12	Ірландія	80.2	28	Південна Корея	73.4
13	Великобританія	80.1	29	Чехія	73.1
14	Канада	79.8	30	Ізраїль	72.0
15	Сінгапур	79.5	...		
16	Австралія	78.6	92	Україна	55.7

Україна у Рейтингу країн світу за Індексом процвітання, у 2020 році, посідає 92 позицію, а у 2021 році аналогічний показник зріс, зокрема в Україні

піднялася у рейтингу на 14 позицій та посіла 78 місце. Вважаємо за необхідно проаналізувати детальніше показники, що включені до даного індексу (таблиця 2.10).

Таблиця 2.10

Показники індексу процвітання України у 2020-2021 роках [121]

Показник 1	Характеристика 2	2020 3	2021 4	Аналіз 5
Управління	Визначає чи діє уряд ефективно та без корупції	73	77	Рівень показника є помірним, проте характерні незадоволеність суспільства діями уряду та висока корумпованість, за останній рік показник погіршився на 4 позиції.
Освіта	Визначає рівень зарахування, результати та якість на всіх рівнях освіти, а також навички дорослого населення	38	40	Рівень освіти України є досить високим, проте за останній рік показник погіршився на 2 позиції
Охорона здоров'я	Вимірює наскільки люди здорові і мають доступ до необхідних послуг для підтримки здоров'я	115	104	Рівень охорони здоров'я є задовільним, проте за останній рік покращився на 11 позицій
Безпека	Вимірює ступінь до якого війна, конфлікти, терор та злочинність дестабілізували як одразу, так і через більш тривалі наслідки	144	134	Рівень безпеки є незадовільним, що зумовлено політичною ситуацією в країні
Особисті свободи	Вимірює прогрес у досягненні основних законних прав, індивідуальних свобод та соціальної толерантності	85	73	Показник особистих свобод значно покращився на рік, зокрема на 12 позицій
Соціальний капітал	Вимірює міцність особистих та соціальних відносин, інституційну довіру, соціальні норма та участь громадян у країні	147	102	Показник соціального капіталу значно покращився на рік, зокрема на 45 позицій
Екологія	Вимірює аспекти навколишнього середовища, які мають безпосередній вплив на людей у їх повсякденному житті, та зміни які можуть вплинути на процвітання майбутніх поколінь	110	106	Показник екології є задовільним, за останній рік відбулося покращення на 4 позиції

Продовження табл.2.10

Інвестиційне середовище	Вимірює наскільки інвестиції мають належний захист та є легкодоступними	119	123	Показник інвестиційного середовища за останній рік погіршився на 4 позиції, у зв'язку з нестабільною політичною ситуацією
Умови підприємництва	Вимірює ступінь в якому нормативні акти дозволяють підприємствам починати діяльність, конкурувати та розширюватися	74	72	Показники умов підприємництва є задовільними та свідчать про достатні умови, що дозволяють підприємствам починати діяльність, конкурувати та розширюватися. За останній рік показник покращився на 2 позиції
Доступ до ринку та інфраструктура	Вимірює якість інфраструктури, що забезпечує торгівлю	77	74	Доступ до ринку та інфраструктура є задовільним. За останній рік показник покращився на 2 позиції
Економічна якість	Вимірює наскільки економіка забезпечена для стабільного заробітку та умов для повного залучення робочої сили	91	75	Показник економічної якості значно покращився за останній рік, зокрема на 16 позицій
Умови життя	Вимірює ступінь в якому всі відчують достатню якість життя, включаючи матеріальні ресурси, житло, основні послуги та зв'язок	69	76	Показник умов життя у 2021р. погіршився на 7 позицій, проте є задовільним

Слід відмітити, що в порівнянні з 2019 роком Україна покращила свої позиції, зокрема піднялася на 4 позиції в рейтингу країн за Індексом процвітання. Проте більшість показників свідчать про негативні тенденції. Найвищі результати спостерігаються у галузі освіти, найнижчі – соціальний капітал. Значне поліпшення відбулося за критерієм «умови підприємництва». Натомість, у 2021 році покращення прослідковується майже у всіх показниках, за виключення умов життя, інвестиційного середовища, управління та освіти.

Рейтинг країн світу за рівнем щастя (World Happiness Report) – це міжнародний дослідницький проект, який вимірює показник щастя населення в країнах світу. Дослідження проводиться діючими при Колумбійському університеті дослідними центрами «Інститут Землі» (The Earth Institute) і «Центр

сталого розвитку» (Center for Sustainable Development) під егідою Організації Об'єднаних Націй в рамках глобальної ініціативи «Мережа рішень сталого розвитку» (UN Sustainable Development Solutions Network) з метою оцінки досягнення країн світу і окремих регіонів з позицій їх здатності забезпечити своїм жителям щасливе життя. При складанні рейтингу враховуються такі показники добробуту, як рівень ВВП на душу населення, очікувана тривалість життя, наявність громадянських свобод, почуття безпеки і впевненості в завтрашньому дні, стабільність сімей, гарантії зайнятості, рівень корупції, А також непрямі показники стану суспільства, такі як рівень довіри, великодушність і щедрість. Крім зазначених статистичних даних і непрямих показників, значну частину дослідження становлять результати опитувань громадської думки жителів різних країн про те, наскільки щасливими вони себе почувають [124].

Дані щодо рейтингу країн світу за індексом щастя у 2021 році подано у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Рейтинг країн світу за індексом щастя 2021 [124]

МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ	КРАЇНА	ІНДЕКС	МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ	КРАЇНА	ІНДЕКС
1	Фінляндія	7.842	17	Великобританія	7.064
2	Данія	7.620	18	Чехія	6.965
3	Швейцарія	7.571	19	Сполучені Штати Америки	6.951
4	Ісландія	7.554	20	Бельгія	6.834
5	Нідерланди	7.464	21	Франція	6.690
6	Норвегія	7.392	22	Бахрейн	6.647
7	Швеція	7.363	23	Мальта	6.602
8	Люксембург	7.324	24	Тайвань	6.584
9	Нова Зеландія	7.277	25	Об'єднані Арабські Емірати	6.561
10	Австрія	7.268	26	Саудівська Аравія	6.494
11	Австралія	7.183	27	Іспанія	6.491
12	Ізраїль	7.157	28	Італія	6.483
13	Німеччина	7.155	29	Словенія	6.461
14	Канада	7.103	30	Гватемала	6.435
15	Ірландія	7.085		...	
16	Коста-Ріка	7.069	110	Україна	4.875

Найбільші індекси щастя зафіксовано у таких країнах як Фінляндія, Данія, Швейцарія, Ісландія, Нідерланди, Норвегія, Швеція, Люксембург, Нова Зеландія, Австрія. Україна у 2021 році зайняла 110 місце, що є свідченням того, що в Україні не створені належні умови для забезпечення щастя населенню. Вважаємо за необхідне детальніше проаналізувати динаміку змін даного індексу для України (рис. 2.10).

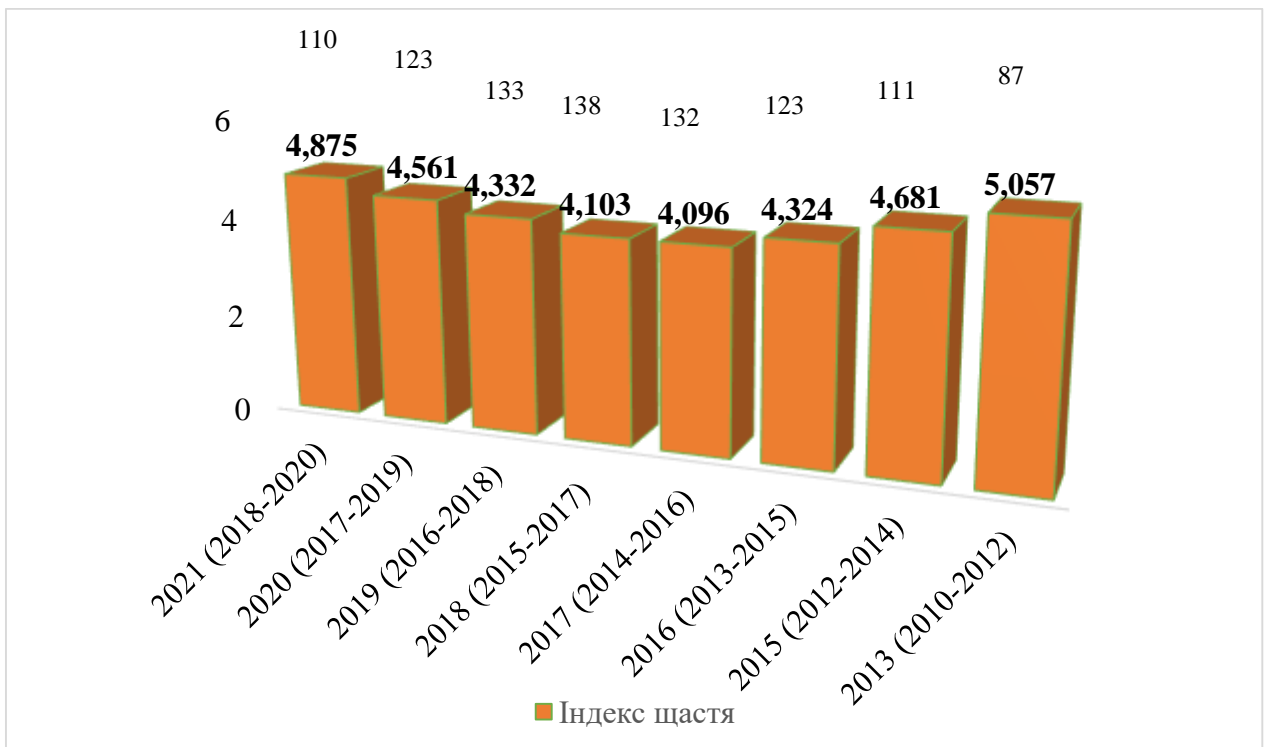

Рис. 2.10. Індекси щастя України 2013-2021 роки [124]

Проаналізувавши динаміку індексу щастя України було встановлено, що найвищий показник був у 2013 році (при розрахунку було проаналізовано показники 2010-2012 років) – 5,057, Україна займала 87 місце. Проте, у 2015 році, Україна знизилася свої позиції у рейтингу на 24 сходинки. Це безпосередньо пов'язано із нестабільною політичною, економічною ситуацією, анексією та окупацією державних територій. Надалі показник включно до 2017 року спадав. Починаючи з 2018 року Україна з кожним роком покращує свої позиції. У звіті 2021 року Україна посіла 110 сходинку із 149

країн рейтингу. Це свідчить, що рівень задоволеності населення України якістю життя є дуже низьким. Звичайно, це в свою чергу зумовлює ряд негативних тенденцій, зокрема бажання громадян виїхати за кордон. Проте, слід відмітити, що в порівнянні зі звітом 2020 року, показник зріс і Україна піднялася в рейтингу на 13 позицій.

В результаті проведеного дослідження було визначено місце України в міжнародних рейтингах, що дозволило оцінити стан економічного розвитку урбанізованих територій. Зокрема, встановлено наступне.

1. За рівнем урбанізації, що розраховується Департаментом Організації Об'єднаних Націй з економічних та соціальних питань, Україна належить до країн з високим рівнем урбанізації. Зазначений показник значно перевищує світовий рівень, проте не досяг середньоєвропейського значення.

2. Відповідно до рейтингу країн світу за темпами зростання населення, що розраховується Департаментом Організації Об'єднаних Націй з економічних та соціальних питань, Україна посідає одну з останніх сходинок, а показник темпу зростання населення є від'ємним, що зумовлено кризою депопуляції населення.

3. Рейтинг густоти населення, що розраховується Департаментом Організації Об'єднаних Націй з економічних та соціальних питань, свідчить про низькій рівень густоти населення України, враховуючи досить велику територію країни, що може свідчити про неефективне використання територій.

4. Жодне з міст України не увійшло до Рейтингу країн світу за Індексом глобалізації міст, за версією A.T. Kearney і Foreign Policy. Це свідчить про те, що в Україні відсутні міста глобального значення. Натомість, розвиток глобальних міст сприятиме економічному розвитку України.

5. У 2022 році з рейтингу найкомфортніших міст світу за версією The Economist Intelligence Unit було виключено місто Київ, у зв'язку з військовою агресією з боку російської федерації.

6. Рейтинги, що характеризують економічний розвиток країни, зокрема це: рейтинг країн і територій за розміром валового внутрішнього продукту (Група Світового банку (The World Bank Group)), рейтинг країн світу за рівнем прямих іноземних інвестицій (Група Світового банку (The World Bank Group), Міжнародний валютний фонд (International Monetary Fund), Конференція Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (United Nations Conference on Trade and Development)), рейтинг міст за рівнем зайнятості (Міжнародна організація праці (International Labour Organization)), Рейтинг за Індексом процвітання країн світу (британський аналітичний центр The Legatum Institute (підрозділ міжнародної інвестиційної групи Legatum)), рейтинг країн світу за індексом щастя (UN Sustainable Development Solutions Network; Center for Sustainable Development Columbia University; The Earth Institute Columbia University)), свідчать про те, що до початку повномасштабного вторгнення російської федерації, в Україні спостерігалися позитивні тенденції покращення показників за усіма напрямками. Однак, російсько-українська війна та повномасштабне вторгнення змінили кардинально ситуацію на всій, без винятку, території України. Таким чином, необхідно проаналізувати стан економічного розвитку урбанізованих територій України в умовах війни, що здійснено у наступному параграфі даного дослідження.

Зазначене вище свідчить про необхідність розвитку урбанізованих територій, враховуючи погіршення демографічної ситуації, недостатній розвиток територій та негативний вплив даних показників на економічний розвиток країни. Урбанізовані території сприяють економічному розвитку країни, підвищують конкурентоспроможність країни у глобальній економіці, а також використання їх потенціалу дозволить забезпечити належні умови життєдіяльності жителів та сприяти підвищенню якості їх життя за умови формування та реалізації ефективної державної політики економічного розвитку урбанізованих територій.

2.2. Оцінка впливу урбанізації на показники економічного розвитку України

Урбанізовані території є двигунами зростання економіки країни, що обумовлює необхідність прийняття результативних публічно-управлінських рішень та впровадження ефективної державної політики щодо забезпечення їх якісного функціонування та розвитку. Це, в свою чергу, має базуватися на достовірній та повній оцінці таких територій, що неможливе без ґрунтового аналізу економічних процесів на урбанізованих територіях та визначення їх впливу у тому числі і на процеси урбанізації.

Ляшенко О.С. зазначає, що «кореляційно-регресійний аналіз класичний метод стохастичного моделювання та метод кількісної оцінки взаємозалежностей між статистичними ознаками, що характеризує окремі суспільно-економічні явища та процеси економічної діяльності. Кореляційний аналіз – кількісний метод, що дозволяє виявити залежність між декількома випадковими величинами, а його параметри використовуються як знаряддя цілеспрямованого регулювання рівнів результативних ознак. Регресійний аналіз – це кількісний метод визначення виду математичної функції в причино-наслідковій залежності між змінними величинами» [84].

Метою дослідження є визначення взаємозв'язку між процесами урбанізації та економічними показниками. Основні завдання полягають у визначенні показників економічного розвитку, що впливають на рівень урбанізації та визначення напрямів удосконалення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

Вважаємо за необхідне довести у дослідженні, що зміна рівня урбанізації залежить від зміни ряду економічних показників. Це, в свою чергу, дозволить виявити напрями удосконалення публічного управління урбанізованими територіями.

Буряченко А.Є. стверджує, що «у більшості країн світу існує стійка тенденція до урбанізації, яка є природним наслідком і стимулом економічного розвитку, що проходить стадії індустріалізації і постіндустріалізації, тому рівень урбанізації, вимірюваний відношенням міського населення до загальної чисельності населення країни, особливо високий у розвинених країнах і набагато нижче в країнах із низьким доходом на душу населення. Кореляція між показниками урбанізації та показниками економічного розвитку неодноразово привертала увагу вчених. З огляду на це, зв'язок урбанізації з економічним розвитком є незаперечним» [18].

Позитивний вплив урбанізації на економічний розвиток проявляється в тому, що вона являє собою не тільки збільшення міського населення, а й обумовлює зміни що стосуються трансформації способу життя населення - з сільського на міський, зокрема щодо структури галузей виробництва, розвитку сфери послуг, форм зайнятості, умов життя населення.

На сьогоднішній день, урбанізацію можна вважати політичним процесом, адже формулювання та реалізація на національному рівні політики міського розвитку є одним із світових пріоритетів в рамках глобальної стратегії сталого розвитку.

Як було з'ясовано в попередньому розділі дослідження, рівень урбанізації значно збільшився і з кожним роком підвищується роль міст та урбанізованих територій в світовій економіці. Розвинені країни характеризуються високим рівнем урбанізації, проте низькими її темпами, в свою чергу менш розвинені країни характеризуються низьким рівнем урбанізації та високими темпами її зростання.

У доповіді ООН повідомлялось, що всього сто років тому тільки 20% населення світу проживало в міських районах. У найменш розвинених країнах цей показник був значно нижчим – на рівні 5%. За останні роки світ став більше урбанізованим: в 2008 році вперше за весь час міське населення перевищило за чисельністю сільське. В даний час, більше половини світового населення проживає в містах. До 2050 року загальна чисельність міського

населення в світі, згідно з прогнозами, повинна збільшитися майже в два рази, і тому урбанізація стане одним з найбільш визначальних чинників перетворень в XXI столітті. Отже, наразі в урбанізованих територіях відбуваються корінні перетворення, що призводять до безпрецедентного економічного зростання та соціального прогресу, тому на сьогоднішній день важливим завданням є визначення ефективних моделей публічного управління розвитком урбанізованих територій з метою забезпечення стійкого майбутнього [206].

Чисельність сільського і міського населення світу за період 1995 - 2020 рр. подано на рис.2.11.

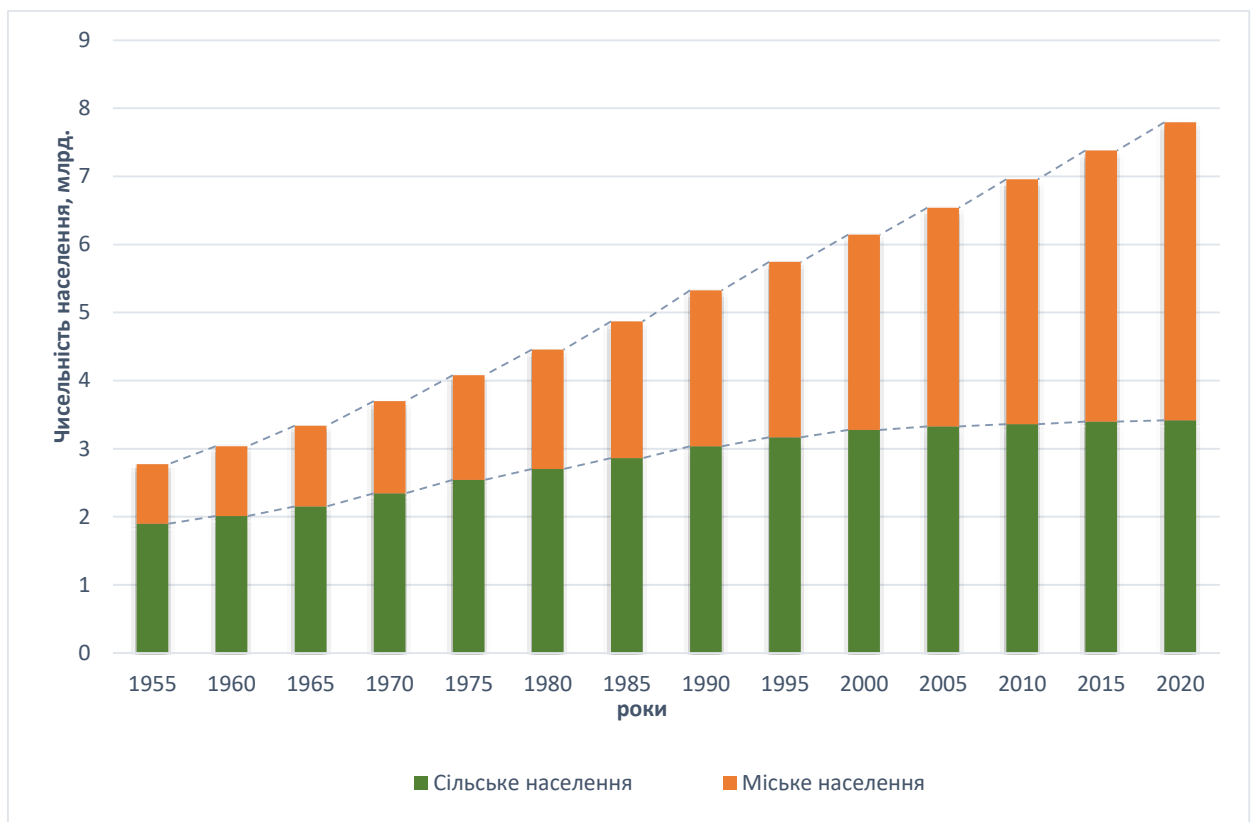

Рис. 2.11. Чисельність сільського і міського населення світу за період 1995 - 2020 рр. [287]

Дані щодо чисельності міського населення світу за період 1995-2020 рр., свідчать, що в середньому кожні п'ять років чисельність населення збільшується на 2%.

Організація Об'єднаних Націй наводить дві основні причини, що зумовлюють урбанізаційні процеси: 1) загальний приріст населення, нерівномірно розподілений по регіонах, 2) тенденція зростання людей в містах. Очікується, що більше третини прогнозованого зростання міст між 2020-2050 роками відбудеться тільки в трьох країнах: Індії, Китаї та Нігерії. До 2050 року передбачається, що Індія може збільшити своє населення на 416 мільйонів міських жителів, Китай – 255 млн і Нігерія – 189 млн [206].

Гончар О.М зазначає, що «важливим є дослідження питання економічної складової глобального процесу урбанізації, оскільки міста є центрами економічної діяльності, що найчастіше пов'язують із підвищенням продуктивності. Промисловість і послуги, як правило, зосереджені в міських районах, що приваблює підприємства і кваліфіковану робочу силу. Зосередження фінансового і людського капіталу в одному місці дає змогу підтримувати високий рівень продуктивності за рахунок кращого поділу праці, підвищення внутрішньогалузевої спеціалізації, легкості поширення знань і досвіду, збільшення економії за рахунок масштабу і дешевого транспортування. Крім того, міста є інкубаторами нових ідей і технологій, які можуть прискорити економічний прогрес» [40].

Кваша І. М. вважає, що «цілком логічним є те, що активізація безробіття та низьких темпів росту зарплати навіть на тлі зростання ВРП обмежують динаміку урбанізації. І навпаки, що більший показник відношення середньої зарплати в регіоні до прожиткового мінімуму, то більша частка міського населення в області (відповідний коефіцієнт кореляції 0,776). Отже, передумовами посилення соціальної безпеки в урбанізованих регіонах є мінімізація безробіття та забезпечення належної оплати праці як основи платоспроможності населення» [67].

«Обсяги виробництва в містах не просто є вищими, ніж на селі в абсолютному вираженні. Міста є також продуктивнішими в розрахунку на душу населення. Агломерації в Україні, схоже, зосереджують у собі той

незначний приріст міського населення, що спостерігається в Україні, та одночасно є двигунами економічного зростання»[147].

Хендерсон Дж.В. зазначає, що «з точки зору економічного зростання, ключовим результатом агломерації, який слід виміряти, є продуктивність. Це єдиний найважливіший детермінант зростання економічного виробництва та доходу. Він відображає ринкову вартість місцевих товарів і послуг і ефективність, з якою вони виробляються. На жаль, статистика продуктивності, як правило, ненадійна на місцевому рівні. Натомість для аналізу переваг агломерації використовувалися всілякі інші пристрої та індикатори» [213].

Проте, слід відмітити, що ряд науковців у результаті дослідження встановили, що між рівнем урбанізації та економічним зростанням не існує прямого зв'язку. Так, Іван Турок та Гордон Макгренахан у своєму дослідженні зазначають, що не існує простої лінійної залежності між урбанізацією та економічним зростанням, або між розмірами та продуктивністю міста. Потенціал урбанізації для сприяння зростанню, ймовірно, залежатиме від того, наскільки сприятливими є інфраструктура та інституційні установи. Усунення перешкод на шляху мобільності між селами та містами може сприяти економічному зростанню, але вигоди будуть значно більшими завдяки підтримуючій політиці, ринкам та інвестицій в інфраструктуру. Міста повинні використовувати реалістичні прогнози чисельності населення як основу для інвестування в суспільну інфраструктуру та проведення підтримки земельної політики. Уряди повинні шукати способи сприяння формам урбанізації, що сприяють зростанню, зменшенню бідності та екологічній стійкості, а не заохочувати (або стримувати) урбанізацію як таку [269].

Фелер Л., Хендерсон Дж.В. стверджують, що «немає простої лінійної залежності між урбанізацією та економічним зростанням або між розміром міста та продуктивністю. Хоча урбанізація часто має потенціал сприяти економічному зростанню, ступінь реалізації цього потенціалу, ймовірно, буде залежати від того, наскільки сприятливі інституційні умови та наскільки доцільними є інвестиції в державну інфраструктуру. Усунення бар'єрів для

мобільності між сільськими та міськими районами може сприяти економічному зростанню, але економічні вигоди будуть набагато більшими від підтримки політики, ринків та інвестицій в інфраструктуру» [199].

Мумо Р.Л., Шаттер А.М. вважають, що взаємозв'язок між урбанізацією та економічним зростанням викликав незрозумілість. Проаналізувавши закономірність глобальних змін та кореляцію урбанізації та економічного зростання, використовуючи методи перехресної, панельної оцінки та геоінформаційних систем (ГІС). Аналіз проводився в глобальному географічному масштабі, а часовий масштаб дослідження охоплює останні 30 років. Дані показали, що за ці три десятиліття рівень урбанізації суттєво змінився. Емпіричні результати, отримані з перехресних даних і панельних даних, підтверджують загальне уявлення про тісний зв'язок між рівнями урбанізації та ВВП на душу населення» [244].

Зазначені вище підходи науковців щодо взаємозв'язку між урбанізацією та економічним зростанням розбіжні та викликають незрозумілість у контексті необхідності сприяння процесам урбанізації, саме тому вважаємо за необхідне провести кореляційно-регресійний аналіз, з метою встановлення залежності між рівнем урбанізації та економічним розвитком країни, на прикладі України.

Більшість вчених схильні вважати, що швидкі темпи урбанізації не призведуть до економічного зростання. В свою чергу, відмічають що існують тісні взаємозв'язки між рівнем урбанізації, ВВП, середньою заробітною платою, рівнем інвестицій та рівнем безробіття.

На нашу думку, на рівень урбанізації впливають більшою мірою такі чинники як ВВП на душу населення, рівень зайнятості, рівень безробіття, інвестиції, середня заробітна плата, інфляція. З метою перевірки даної гіпотези вважаємо за необхідне провести кореляційно-регресійний аналіз. В таблиці 2.12 представлено економічні фактори, що, на нашу думку, впливають на рівень урбанізації.

Таблиця 2.12

Економічні фактори, що впливають на рівень урбанізації

Рік	Рівень урбанізації, %	ВВП на душу населення (поточний дол. США)	Рівень зайнятості, %	Рівень безробіття, %	Середня заробітна плата, грн.	Інфляція, споживчі ціни (річних %)	Прямі іноземні інвестиції, чисті надходження (% ВВП)	Капітальні інвестиції, млн. грн.
	у	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1996	66,99	872,70	53,68	7,70	126,00	139,70	1,17	12557,00
1997	67,029	991,22	52,73	8,90	143,00	110,10	1,24	120401,00
1998	67,067	835,25	51,14	11,30	153,00	120,00	1,77	13958,00
1999	67,106	635,76	50,62	11,90	178,00	119,20	1,57	17552,00
2000	67,145	658,35	50,51	11,70	230,00	125,80	1,84	23629,00
2001	67,183	807,80	50,67	11,10	311,00	106,10	2,01	32573,00
2002	67,283	911,91	50,99	10,10	376,00	99,40	1,58	46563,00
2003	67,427	1087,79	51,39	9,10	462,00	108,20	2,74	59899,00
2004	67,597	1416,60	51,44	8,60	590,00	112,30	2,55	89314,00
2005	67,79	1894,47	52,02	7,20	806,00	110,30	8,75	111174,00
2006	67,969	2391,32	52,01	6,80	1041,00	111,60	5,01	148972,00
2007	68,147	3197,93	52,67	6,30	1351,00	116,60	6,85	222679,00
2008	68,325	4066,55	52,67	6,40	1806,00	122,30	5,69	272074,00
2009	68,502	2639,39	51,28	8,80	1906,00	112,30	3,92	192878,00
2010	68,596	3078,43	51,70	8,10	2239,00	109,10	4,57	180575,50
2011	68,689	3704,82	51,85	7,80	2633,00	104,60	4,26	241286,00
2012	68,782	4004,80	52,04	7,50	3026,00	99,80	4,48	273256,00
2013	68,875	4187,74	52,24	7,20	3265,00	100,50	2,37	249873,40
2014	68,968	3104,64	51,07	9,30	3601,00	124,90	0,63	219419,90
2015	69,061	2124,66	51,15	9,10	4299,00	143,30	-0,22	273116,40
2016	69,154	2187,73	51,04	9,40	5337,00	112,40	4,42	359216,10
2017	69,246	2638,33	50,96	9,50	7360,00	113,70	3,28	448461,50
2018	69,352	3096,56	51,36	8,80	9141,00	109,80	3,80	578726,40
2019	69,473	3661,46	51,71	8,20	10783,00	104,10	3,77	623978,90
2020	69,608	3751,74	50,06	9,10	11579,00	105,00	0,19	508217,00
2021	69,757	4835,57	50,22	8,90	14313,00	110,00	—	528802,00

Джерело: систематизовано на основі: [285, 46]

Економічне зростання, зазвичай, вимірюється двома ключовими показниками: валовим внутрішнім продуктом (ВВП) на душу населення і рівнем урбанізації.

Світовий досвід показує, що майже у всіх розвинених країнах, тобто країнах з високим рівнем ВВП, притаманний високий рівень урбанізації. Залежність ВВП і рівня урбанізації подано на рис. 2.12.

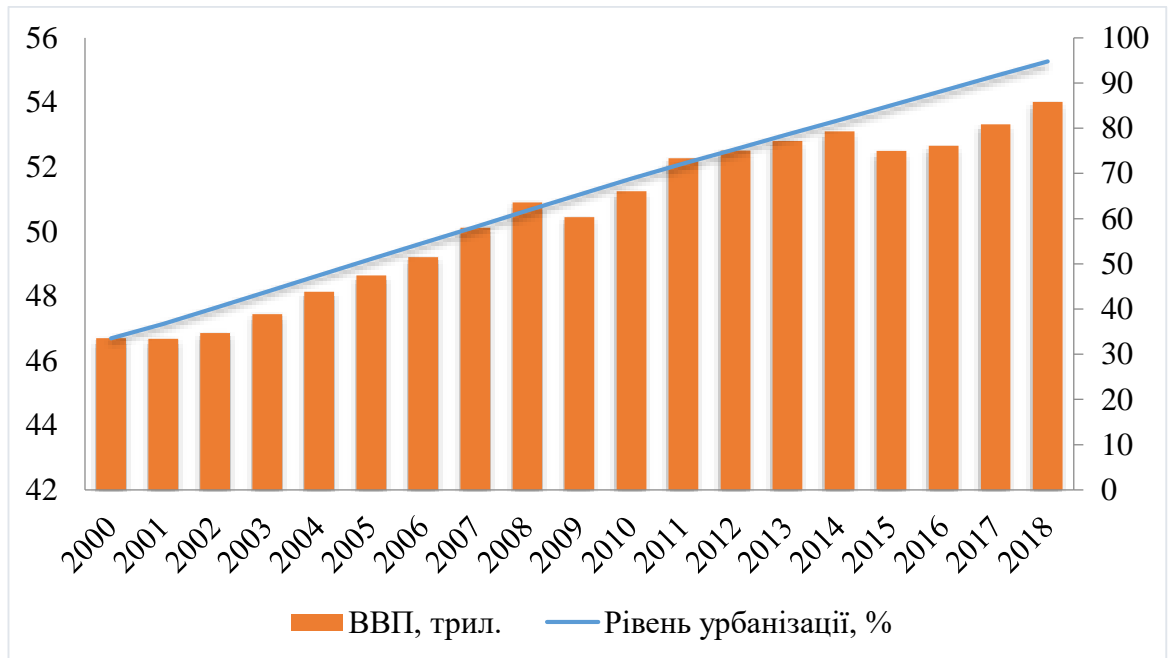

Рис. 2.12. Динаміка світового ВВП та рівня урбанізації [285]

Між ВВП і урбанізацією існує зв'язок, зокрема ВВП країни зростає зі збільшенням рівня урбанізації, це процес пов'язаний з концентрацією виробництва, швидким поширенням інформації про технології, постачальників і покупців, формуванням та розширенням ринку праці, географічною близькістю покупців і продавців, та багатьма іншими факторами. Тобто урбанізація безпосередньо впливає на розвиток виробництва, попиту і збільшення інвестицій.

В результаті проведеного аналізу обґрунтовано гіпотезу дослідження: підвищення рівня урбанізації призводить до підвищення рівня ВВП на душу населення, рівня зайнятості, інвестицій, середньої заробітної плати та сприяє зменшенню безробіття, зниженню рівня бідності та інфляції.

У даному аналізі використовують показники за 25 років – 1996-2021 роки. Кореляційно-регресійний аналіз здійснено за допомогою програми Excel. Проведений кореляційний аналіз представлено в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Кореляційна матриця залежності рівня урбанізації та показників
економічного розвитку

	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7
Y	1							
X1	0,848372	1						
X2	-0,25712	0,046583	1					
X3	-0,32827	-0,60884	-0,70815	1				
X4	0,857512	0,666115	-0,41117	-0,07706	1			
X5	-0,19711	-0,31419	0,165104	0,122831	-0,20646	1		
X6	0,120306	0,350594	0,383187	-0,60473	-0,07879	-0,30448	1	
X7	0,916264	0,757356	-0,20771	-0,27796	0,930952	-0,24844	0,126471	1

Примітка: Y – рівень урбанізації (%); X1 – ВВП на душу населення (дол. США); X2 – рівень зайнятості (i %), X3 - рівень безробіття (%); X4 – середня заробітна плата (грн.); X5 - інфляція, споживчі ціни (%) в Україні; X6 – прямі іноземні інвестиції, чисті надходження (% ВВП) в Україні; X7 – капітальні інвестиції (млн.грн.).

Джерело: розраховано на основі таблиці 2.12.

Таким чином, визначено коефіцієнти кореляції, які вказують на наявність (або відсутність) зв'язку між рівнем урбанізації та відповідними показниками економічного розвитку. Значення коефіцієнта кореляції може бути від -1 до +1. Чим ближчий коефіцієнт до 1, тим сильніші зв'язки між відповідними змінними. В свою чергу знак «+» означає пряму залежність, а знак «-» – зворотну.

Отже, тісні взаємозв'язки прослідковуються між рівнем урбанізації та ВВП на душу населення, капітальними інвестиціями, середньою заробітною платою. Слід зазначити, що рівень безробіття, хоч і має невисокий показник, проте теж частково взаємопов'язаний з рівнем урбанізації. Слабкі зв'язки прослідковуються між рівнем урбанізації та інфляцією, споживчими цінами, прямими іноземними інвестиціями.

Оцінюючи якість отриманих результатів, варто вказати, що коефіцієнт детермінації R² складає 0,95. Це свідчить про те, що на 95% значення рівня

урбанізації визначається значеннями досліджуваних факторів, а на 5 % – іншими показниками. Враховуючи велику кількість чинників, що можуть впливати на зміну рівня урбанізації, вважаємо отриманий результат досить суттєвим.

Регресійна залежність рівня урбанізації та показників економічного розвитку подано у таблиці 2.14.

Таблиця 2.14

Регресійна залежність рівня урбанізації та показників економічного розвитку

<i>Регресійна статистика</i>									
Множинний R	0,95								
R-квадрат	0,90								
Нормативний R-квадрат	0,88								
Стандартна помилка	0,31								
Спостереження	26								
Дисперсійний аналіз									
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>				
Регресія	3	19,1613	6,3871	64,6625	0				
Залишок	22	2,1731	0,0988						
Разом	25	21,3344							
	<i>Коефіцієнти</i>	<i>Стандартна помилка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значення</i>	<i>Нижні 95%</i>	<i>Верхні 95%</i>	<i>Нижні 95,0%</i>	<i>Верхні 95,0%</i>	
у	66,960812	0,138165	484,643116	0,000000	66,674275	67,247349	66,674275	67,247349	
X1	0,000266	0,000075	3,553097	0,001782	0,000111	0,000421	0,000111	0,000421	
X4	0,000033	0,000043	0,759641	0,455533	-0,000057	0,000123	0,000057	0,000123	
X7	0,000002	0,000001	2,310487	0,030621	0,000000	0,000005	0,000000	0,000005	

Примітка: *Y* – рівень урбанізації (річні %); *X1* – ВВП на душу населення (дол. США); *X4* – середня заробітна плата (грн.); *X7* – капітальні інвестиції (млн.грн.).

Джерело: розраховано на основі таблиці 2.12.

Отже, дані, що відображені в побудованій моделі, з високою ймовірністю відповідають реальності, адже 95% зміни вихідної змінної (рівня урбанізації) визначається впливом вхідних змінних (факторів впливу на рівень урбанізації). Стандартна помилка складає 0,31.

В ході дослідження отримано наступне емпіричне рівняння лінійної регресії : $Y=66,960812 + 0,000266X_1+0,00033X_4+0,000002X_7$

Побудована модель є статистично значущою, а зміни рівня урбанізації визначаються впливом факторів (економічними показниками), які представлені в рівнянні. Тобто можна зробити висновок, що на рівень урбанізації має суттєвий вплив зростання ВВП на душу населення, середньої заробітної плати та капітальних інвестицій, та свідчить, що підвищення частки (%) міського населення позитивно впливає на економічний розвиток країни.

Комарницька Г.О., Шипуліна Ю.С., Ілляшенко Н.С. вважають, що підвищення рівня процесів урбанізації позитивно впливає на обсяг капіталовкладень в економіку. Урбанізація грає істотну роль у формуванні валового внутрішнього продукту регіонів і держав. Збільшення чисельності міського населення призводить до збільшення розмірів капіталовкладень в будівельну галузь. Це тягне за собою розвиток відповідної інфраструктури, яка може виступати як об'єктом внутрішнього, так і об'єктом зовнішнього інвестування. Також урбанізація сприяє підвищенню попиту на послуги і товари, який стає більш платоспроможним і стосується широкого асортименту [70].

Отже, урбанізація сприяє економічному прогресу, адже проведений кореляційно-регресійний аналіз підтвердив, що існує кореляція між рівнем урбанізації та економічними показниками, зокрема ВВП на душу населення, середньою заробітною платою та капітальними інвестиціями. Це свідчить про те, що на сьогодні, актуальним залишається питання формування та реалізації ефективної державної політики економічного розвитку урбанізованих територій зокрема та розвитку системи публічного управління в умовах

урбанізаційних змін загалом. Урбанізація сприятиме економічному зростанню, однак необхідний постійний пошук різних способів та інструментів щодо поліпшення економічного середовища територій та країни загалом, зокрема, це стосується провадження політики розвитку ринку праці, підвищення умов праці та збільшення робочих місць у відповідності до наявної пропозиції на ринку та постійно зростаючої кількості міських жителів, а також пошуку шляхів залучення інвестицій.

Не дивлячись на те, що кореляційний аналіз не показав наявності тісного взаємозв'язку між рівнем урбанізації та рівнем безробіття і зайнятості, вважаємо, що дані показники безпосередньо впливають на рівень урбанізації, зокрема сприяють розвитку бізнесу, адже на урбанізованих територіях концентрується більша частина підприємств, відповідно, які забезпечують робочі місця, наявні потенційні споживачі товарів та послуг. Попит міського населення, що проживає на урбанізованих територіях, на різні сфери послуг та продуктів породжує пропозицію, зокрема, сприяє розвитку ринків, виробництва, що, в свою чергу, впливає на показники рівня зайнятості та безробіття. Урбанізовані території є платформами для розвитку різноманітних секторів економіки, зокрема будівельного, машинобудування, металургії, сфери послуг, банківського сектору, інформаційних технологій та інших.

На рисунку 2.13 представлено взаємозв'язок між рівнем урбанізації та економічним розвитком, який було встановлено на основі теоретичних та емпіричних методів, що, в свою чергу, дозволив визначити наступні фактори економічного розвитку урбанізованих територій: виробничий потенціал, ресурсний потенціал, трудовий потенціал та інвестиційна привабливість.

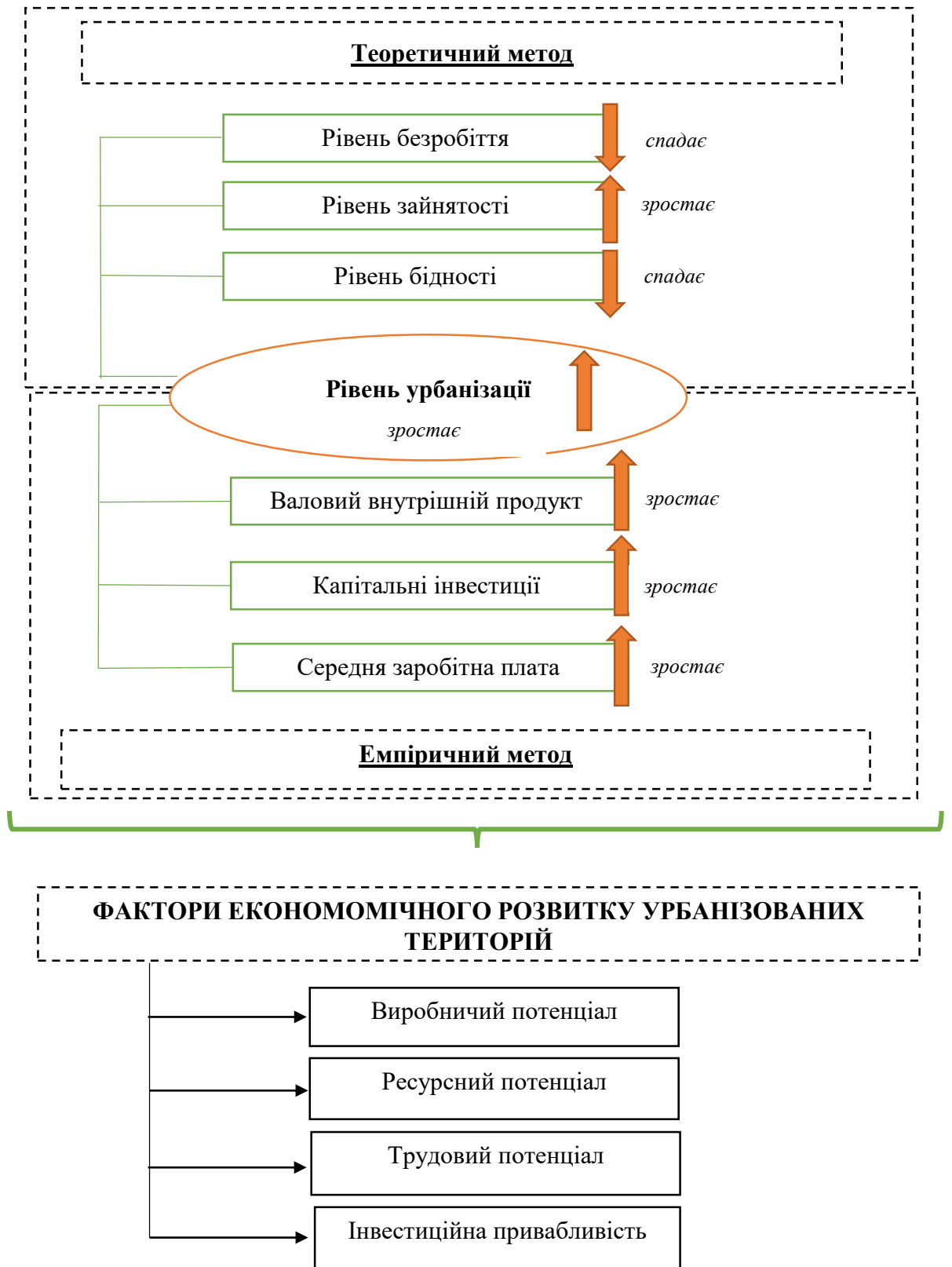

Рис.2.13. Взаємозв'язок між рівнем урбанізації та економічним розвитком урбанізованих територій

Джерело: розроблено автором.

Отже, зважаючи на те, що урбанізація призводить до збільшення кількості міст, їх розширення та збільшення кількості населення у них з одного боку, а з іншого, це обумовлює розвиток транспортної сфери та інфраструктури загалом. Міські населені пункти стають сприятливими для розміщення складних виробництв, розвитку сфери послуг і управлінської діяльності. Отже, в умовах соціально-економічної кризи, території з високим рівнем урбанізації стають центрами економічного розвитку. Проведений кореляційно-регресійний аналіз довів, що для України актуальним є формування та реалізація державної політики, що спрямована на розвиток урбанізаційних процесів. Факторами економічного розвитку урбанізованих територій є: виробничий потенціал, ресурсний потенціал, трудовий потенціал та інвестиційна привабливість. Отже, публічне управління урбанізаційними процесами загалом та економічним розвитком урбанізованих територій зокрема повинно фокусуватися на стимулюванні економічного розвитку через міську концентрацію, агломераційну економіку, розширення територій забудови, а також підвищення інвестиційної привабливості урбанізованих територій.

2.3. Сучасні проблеми економічного розвитку урбанізованих територій

Урбанізовані території є основними двигунами економіки як країни загалом, так і окремих регіонів, адже там зосереджені значний обсяг капіталу, людських, фінансових, технологічних, інформаційних, інноваційних та інших видів ресурсів. Проте, в сучасних умовах розвитку урбанізованих територій, а також в умовах інтенсивної урбанізації виникає ряд проблем, пов'язаних із реалізацією публічно-управлінських рішень, впровадження та реалізації ефективної політики в умовах постійних внутрішніх та зовнішніх змін, що обумовлені та / або пов'язані із інтенсивними процесами урбанізації. Це, в

свою чергу, перешкоджає забезпеченню економічного розвитку як урбанізованих територій зокрема, так і інших регіонів країни загалом.

Зазначене обумовлює необхідність ідентифікації та оцінки загроз та ризиків урбанізації, а також проблем економічного розвитку урбанізованих територій України. Це питання особливо гостро постає з позицій необхідності гарантування національної безпеки, в умовах російсько-української війни.

Економічна безпека є невід'ємним та важливим елементом національної безпеки. Думки науковців щодо взаємозв'язку між процесами урбанізації та економічною безпекою різняться. Так, Гілберт А. стверджує, що немає послідовного або значущого взаємозв'язку між урбанізацією і економічною безпекою, і робить висновок, що успіх міста, урбанізованої території або нездатність створити безпечне середовище залежить не від процесу урбанізації, а від конкретних заходів регіональної і місцевої політики щодо зміцнення безпеки населення у розрізі усіх її основних складових [205]. В свою чергу, Кузьменко Д.М. наголошує на взаємозв'язку між урбанізацією та економічною безпекою та стверджує, що «забезпечення економічної безпеки регіонів в умовах динамічної урбанізації потребує здійснення комплексу заходів, спрямованих на сталий збалансований розвиток і вдосконалення економічного та соціального комплексів міста, приміської території, сільської урбанізованої території, запобігання виникненню умов, які призводять до обмеження їх економічних інтересів і деградації соціальної сфери, що обов'язково передбачає наявність механізму протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам» [75].

Для будь-якої країни світу не існує стану абсолютної стійкості економічної системи, тому що завжди є чинники (зовнішні або внутрішні), що впливають на її стан. Вважаємо, що проблеми розвитку урбанізованих територій також мають вплив на стан економічної системи країни, зокрема можна виділити як внутрішні, так і зовнішні чинники.

До внутрішніх чинників, що обумовлюють негативний вплив на економічний розвиток урбанізованих територій належать:

- неефективна публічна політика щодо економічного розвитку урбанізованих територій;
- низький рівень розвитку інфраструктури;
- неконтрольована міграція;
- корупція.

До зовнішніх чинників, що перешкоджають економічному розвитку урбанізованих територій належать:

- нестабільна політична ситуація, військові конфлікти, війна;
- економічні кризи;
- інфляція;
- девальвація національної валюти.

Романовська Ю.А. зазначає, що «урбанізаційні процеси у сучасній Україні загалом перебігають за світовими тенденціями, але одночасно мають і свої особливості, серед яких необхідно звернути увагу на такі:

- урбанізація відбувається на фоні депопуляції населення країни;
- спостерігається міграція населення з малих міст до великих;
- найактивніше зростання населення міст відбувається на заході, півдні та в центрі України завдяки продовженню індустріалізації, розвитку сфери послуг та курортного господарства, міграції населення з сільської місцевості, пошуку сприятливих кліматичних умов (на півдні). Індустріальні міста сходу (особливо Донбасу), навпаки, інтенсивно втрачають населення навіть в економічно привабливих містах через загрози безпеці, зокрема через близькість до кордону із росією, руйнування, релокацію та припинення функціонування промислових підприємств, відсутність серйозних інвестицій у промисловість та інші галузі національної економіки, несприятливий екологічний стан;

- останнім часом активізувалося нове, постіндустріальне агломерування, результатом чого є утворення агломерацій (посилення зв'язків між найбільшими містами та прилеглою до них територією на основі трудових міграцій, спільних ринків праці, землі, фінансових ресурсів тощо).

Найяскравішими прикладами агломерацій нового типу є території Київської, Харківської, деякою мірою Одеської, Львівської областей. Субурбанізаційний відтік заможного населення у приміську зону, будівництво котеджних містечок і реорганізація прилеглих до міста сіл сприяють виникненню агломеративних форм навіть біля набагато менших міст і у традиційно сільських регіонах (Вінниця, Тернопіль, Житомир), хоча повноцінними міськими агломераціями в класичному розумінні вони не є;

- міста в Україні є «двигунами» зростання економіки країни, в них обсяг виробництва є вищим в абсолютному та подушевому вимірі, в них сприятливішими є умови для праці, навчання, лікування, побуту та відпочинку. Але одночасно зі зростанням чисельності населення зростають складність міських систем життєдіяльності, антропогенні навантаження міста на природничо-антропогенну систему, збільшується масштаб споживання енергетичних ресурсів, зменшується розмаїття природного й урбанізованого ландшафтів» [131, с. 173].

У презентації аналітичного звіту «Міста 2030: модернізуйся або вимирай» було зазначено, що сучасні українські міста зіштовхнулися з такими викликами:

1. Демографічна криза.
2. Повільне осучаснення міської економіки.
3. Застарілий житловий фонд.
4. Зношена інфраструктура.
5. «Розповзання» міст – хаотична забудова, важко побачити межі міста.
6. Низька мобільність населення в межах країни.
7. Відсутність системи аналітики міських процесів.
8. Відсутність сучасної транспортної стратегії.
9. Нерозподілена земля.
10. Низький рівень залученості мешканців у рухи протесту, що зумовлює стихійні протести або революції.
11. Застарілий підхід до розроблення містобудівної документації.

12. Ущільнення в історичних центрах.

13. Проблема збереження об'єктів культурної спадщини в містах [91].

На нашу думку, економічному розвитку України перешкоджають наступні проблеми, які характеризують урбанізаційні процеси в Україні.

1. **Диспропорції розвитку урбанізованих територій**, що полягають у значних відхиленнях показників економічного розвитку, забезпеченні інженерною та транспортною інфраструктурою. Сучасні урбанізаційні процеси в Україні свідчать про їх неоднорідність, зокрема для України характерним є наявність диспропорцій у розвитку територій, так як деякі міста є більш економічно розвинутими ніж інші (табл. 2.15, 2.16), до них надходить більше інвестицій, на їх долю припадає більша частина ВВП, в них вища середня заробітна плата, вони приваблюють мігрантів, наприклад, в Україні таким містом є Київ.

Таблиця 2.15

Показники економічного розвитку регіонів України [90, 94]

Найменування регіону	Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу населення (2020 р., грн)	ВРП у відношенні до середнього показника по країні (2020 р., %)	Обсяг капітальних інвестицій (крім інвестицій з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення (2021 р., грн)	Обсяг капітальних інвестицій на одну особу у відношенні до середнього показника по країні (2021 р., %)	Середня заробітна плата (січень 2022 р., грн)	Середня заробітна плата у відношенні до середнього показника по країні (січень 2022 р., %)
1	2	3	4	5	6	7
Україна	101138	100.00%	11551.4	100.00%	14577	100.00%
Вінницька	88380	87.39%	8153.7	70.59%	12555	86.13%
Волинська	75193	74.35%	6694.5	57.95%	11735	80.50%
Дніпропетровська	126209	124.79%	19351.2	167.52%	14479	99.33%
Донецька	50124	49.56%	6510.7	56.36%	15480	106.19%
Житомирська	76017	75.16%	6355.8	55.02%	12123	83.17%
Закарпатська	49538	48.98%	3948.2	34.18%	12115	83.11%
Запорізька	99738	98.62%	7833.5	67.81%	14510	99.54%
Івано-Франківська	66245	65.50%	5942.3	51.44%	11827	81.13%

Продовження табл. 2.15

Київська	135817	134.29%	19875.2	172.06%	15152	103.94%
Кіровоградська	81166	80.25%	5732.3	49.62%	11658	79.98%
Луганська	20297	20.07%	1375.9	11.91%	12266	84.15%
Львівська	94317	93.26%	8564.0	74.14%	12936	88.74%
Миколаївська	86750	85.77%	6279.0	54.36%	14382	98.66%
Одеська	92823	91.78%	7445.5	64.46%	12960	88.91%
Полтавська	136608	135.07%	14732.1	127.54%	13412	92.01%
Рівненська	62485	61.78%	4770.7	41.30%	13358	91.64%
Сумська	75815	74.96%	6204.3	53.71%	12119	83.14%
Тернопільська	60565	59.88%	7243.0	62.70%	11455	78.58%
Харківська	97428	96.33%	7062.2	61.14%	12510	85.82%
Херсонська	66973	66.22%	4879.6	42.24%	11778	80.80%
Хмельницька	77153	76.28%	7814.6	67.65%	12352	84.74%
Черкаська	91817	90.78%	6442.6	55.77%	12311	84.45%
Чернівецька	50110	49.55%	3312.9	28.68%	11326	77.70%
Чернігівська	85435	84.47%	6586.0	57.01%	11853	81.31%
м. Київ	342247	338.40%	54684.4	473.40%	21347	146.44%

Проаналізувавши показники економічного розвитку регіонів України, встановлено, що валовий регіональний продукт найвищим є у м. Київ та у відношенні до середнього показника по країні становить 338,4%. Також валовий регіональний продукт вищий за середній по країні у таких регіонах як Дніпропетровська, Київська та Полтавська області. Найнижчий валовий регіональний продукт зафіксовано у Донецькій, Закарпатській, Луганській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській та Чернівецькій областях. Найбільший обсяг капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу зафіксовано у м. Київ та становить 473.40% у відношенні до середнього показника по країні, також вище середнього даний показник у таких областях: Дніпропетровська, Київська, Полтавська. Найнижчі показники (менше 50% у відношенні до середнього показника) зафіксовані у Закарпатській, Кіровоградській, Луганській, Рівненській, Херсонській та Чернівецькій областях. Щодо середньої заробітної плати, то найвищою вона є у м.Києві, а також Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Запорізькій та Миколаївській областях.

Таблиця 2.16

Рівень зайнятості та рівень безробіття населення у віці 15-70 років (за методологією Міжнародної організації праці), відсотків до економічно активного населення відповідного віку (2021 р., %) [94]

Найменування регіону	Рівень безробіття населення у віці 15-70 років		Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років	
	Число осіб	Відсоток	Число осіб	Відсоток
Україна	9.9	100.0%	55.7	100.00%
Вінницька	11.0	111.1%	55.6	99.82%
Волинська	12.7	128.3%	48.5	87.07%
Дніпропетровська	8.9	89.9%	57.9	103.95%
Донецька	15.4	155.6%	48.9	87.79%
Житомирська	11.2	113.1%	54.8	98.38%
Закарпатська	11.1	112.1%	52.8	94.79%
Запорізька	11.1	112.1%	55.8	100.18%
Івано-Франківська	8.7	87.9%	53.8	96.59%
Київська	7.2	72.7%	56.8	101.97%
Кіровоградська	13.2	133.3%	52.6	94.43%
Луганська	16.0	161.6%	55.7	100.00%
Львівська	7.7	77.8%	55.8	100.18%
Миколаївська	11.3	114.1%	56.4	101.26%
Одеська	7.3	73.7%	56.5	101.44%
Полтавська	12.4	125.3%	54	96.95%
Рівненська	9.6	97.0%	55	98.74%
Сумська	10.1	102.0%	55.8	100.18%
Тернопільська	11.9	120.2%	50.8	91.20%
Харківська	6.7	67.7%	59.3	106.46%
Херсонська	11.8	119.2%	56.3	101.08%
Хмельницька	10.3	104.0%	54	96.95%
Черкаська	10.1	102.0%	56	100.54%
Чернівецька	9.3	93.9%	55.6	99.82%
Чернігівська	12.4	125.3%	55.5	99.64%
м. Київ	7.1	71.7%	61.6	110.59%

Проаналізувавши рівень зайнятості населення України по регіонах встановлено, що найвищим він був у м. Києві, а також Дніпропетровській, Запорізькій, Київській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Сумській, Харківській, Херсонській, та Черкаській областях.

2. **Низький рівень співробітництва між територіями, що перешкоджає спільному просторовому соціально-економічному,**

екологічному та культурному розвитку територій, про що свідчать дані Міністерства розвитку громад та територій України (табл.2.17).

Таблиця 2.17

Співробітництво територіальних громад [94]

Область	Загальна кількість проектів співробітництва	в тому числі					К-сть тер. громад, що скористалися міжмуніципальним співробітництвом
		ЖКГ	благоустрій	безпека пожежна	освіта, охорона здоров'я, соцзабезпечення	інше	
Вінницька	7				4	3	15
Волинська	1				1		4
Дніпропетровська	17				15	2	33
Донецька	1				1		2
Житомирська	2				1	2	5
Закарпатська	3		1		1	1	21
Запорізька	16	2			13	1	14
Івано-Франківська	5					5	25
Київська	8				7	1	7
Кіровоградська	8				3	5	10
Луганська	1					1	2
Львівська	13		1		9	3	30
Миколаївська	6				2	4	12
Одеська	6				4	2	7
Полтавська	7	1		2	1	3	9
Рівненська	14			2	7	5	32
Сумська	4				2	2	7
Тернопільська	1				1		10
Харківська	15	1			10	4	19
Херсонська	1					1	2
Хмельницька	1				1		6
Черкаська	4				4		6
Чернівецька	6		1		1	4	18
Чернігівська	6				4	2	11
Всього	153	4	3	4	92	50	296

Проаналізувавши дані в таблиці 2.17, встановлено, що кількість проектів співробітництва у всіх регіонах України є дуже незначною. Найбільшу кількість проектів співробітництва зафіксовано у Дніпропетровській, Запорізькій, Львівській, Рівненській та Харківській областях.

Дана проблема є особливо актуальною в умовах сьогодення та потребує вирішення, адже наслідки російської військової агресії зумовлюють необхідність скоординованих дій територій, зокрема в частині відбудови, що допоможе розвивати спільну інфраструктуру, регулювати міграційні процеси, формувати єдиний економічний інвестиційно-привабливий простір.

3. Застарілі підходи щодо містобудівного планування, що призводить до хаотичної забудови, не врахування думки громадян. Довгий час основним містобудівним документом в Україні був генеральний план, який розроблявся без активного залучення громадян та мав вигляд технічного креслення, проте у зв'язку з прийняттям змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності»[116], в Україні, як і в провідних зарубіжних країнах, будуть створюватися комплексні плани просторового розвитку території територіальної громади, що є одночасно містобудівною документацією та документацією із землеустрою, також запроваджено новий документ, який називається програма комплексного відновлення – для територій, які постраждали в результаті військової агресії. Відповідно згідно законодавства до 2025 року всі територіальні громади повинні розробити плани просторового розвитку. Розробка та запровадження таких планів є невідкладним завданням, вирішення якого має бути здійснено в тому числі системою публічного управління.

4. Незбалансована житлова політика, яка проявляється у проблемах з доступним житлом; значна частина житлового фонду є застарілою. Так, за даними Державної служби статистики [46], що відображені в таблиці 2.18 кількість ветхих та аварійних житлових будинків станом на 01.12.2021 р. складала 62852 одиниці загальною площею 4 337 823 м².

Таблиця 2.18

Ветхий та аварійний житловий фонд станом на 1 січня 2021 року [46]

Ветхі та аварійні житлові будинки	Кількість житлових будинків, од	Загальна площа житлових приміщень, м2	Кількість осіб, які мають реєстрацію місця проживання у житлових будинках, осіб
Ветхий житловий фонд	45 598	3 326 464	54 803
Аварійний житловий фонд	17 254	1 011 359	11 663
Разом	62852	4 337 823	66 466

Для України на сьогоднішній день характерним є наявність корупції в сфері житлової політики, неефективність державних житлових програм, частину житлового фонду було знищено в результаті військової агресії росії, також значна частина житлового фонду є застарілою, потребує оновлення або відбудови.

5. Невідповідність міської інфраструктури сучасним вимогам.

Потенціал розвитку урбанізованої території безпосередньо залежить від рівня розвитку інфраструктури на такій території та її відповідності існуючим потребам та запитам. Зокрема, це транспортна інфраструктура, у тому числі сфера громадського транспорту, дороги, їх якість, а також зв'язок, функціонування енерго-, тепло- інфраструктури, систем водопостачання та водовідведення, житлово-комунального господарства тощо. Саме тому з метою сприяння економічному розвитку урбанізованих територій, особливо актуальним питанням є оновлення міської інфраструктури (комунальної, транспортної, соціальної), яка би відповідала сучасним суспільним запитам, міжнародним вимогам щодо екологічності та енергоефективності.

6. Російсько-українська війна стала перешкодою для економічного розвитку урбанізованих територій зокрема та розвитку країни загалом, а також обумовила підвищення рівня як зовнішньої, так і внутрішньої міграції, рівня безробіття, а також зумовила виникнення проблем розселення та

працевлаштування внутрішньо-переміщених осіб та мігрантів, що загалом негативно відобразилося на економічному розвитку країни.

Однією з основних та найбільш актуальних проблем, що становлять загрозу економічній системі України зокрема та національній безпеці загалом є військова агресія. Шевчук І.В. зазначає, що «в умовах сучасної нестабільної політичної та соціально-економічної ситуації в країні, подолання агресії з боку Російської Федерації ключовим пріоритетом державної політики є подолання економічної кризи та гарантування економічної безпеки держави. Агресія з боку РФ вкрай негативно вплинула на соціально-економічний розвиток країни, критично погіршила макроекономічні показники та іміджеві перспективи України на міжнародному ринку» [155].

Внаслідок воєнних дій, які відбуваються, Україна зазнала суттєвих втрат, зокрема, загибель військових та цивільного населення, руйнування та / або пошкодження інфраструктури, житла, соціальних об'єктів, культурної спадщини та інше, що безумовно негативно вплинуло на розвиток урбанізованих територій та країни загалом.

Станом на листопад 2022 року, близько 28% територій України, що були окуповані російською федерацією, за увесь період російсько-української війни, звільнено, проте значна частина території (більше 108,6 тис. кв.км (майже 20%)) країни залишається окупованою, з них 44 тис. кв. км – Крим та окремі райони Донецької та Луганської областей, 45,5 тис. кв. км – південні частини Донецької та Запорізької областей та лівобережна Херсонщина, 17,2 тис. кв. км – північ Луганської та частина Харківської областей. Також близько 30% всієї території – заміновано. До найбільших населених пунктів, що було деокуповано, можна віднести: Херсон (Херсонська область); Конотоп, Охтирка, Ромки, Глухів (Сумська область); Ірпінь, Буча (Київська область); Ізюм, Чугуїв (Харківська область) [25, 46 ,201].

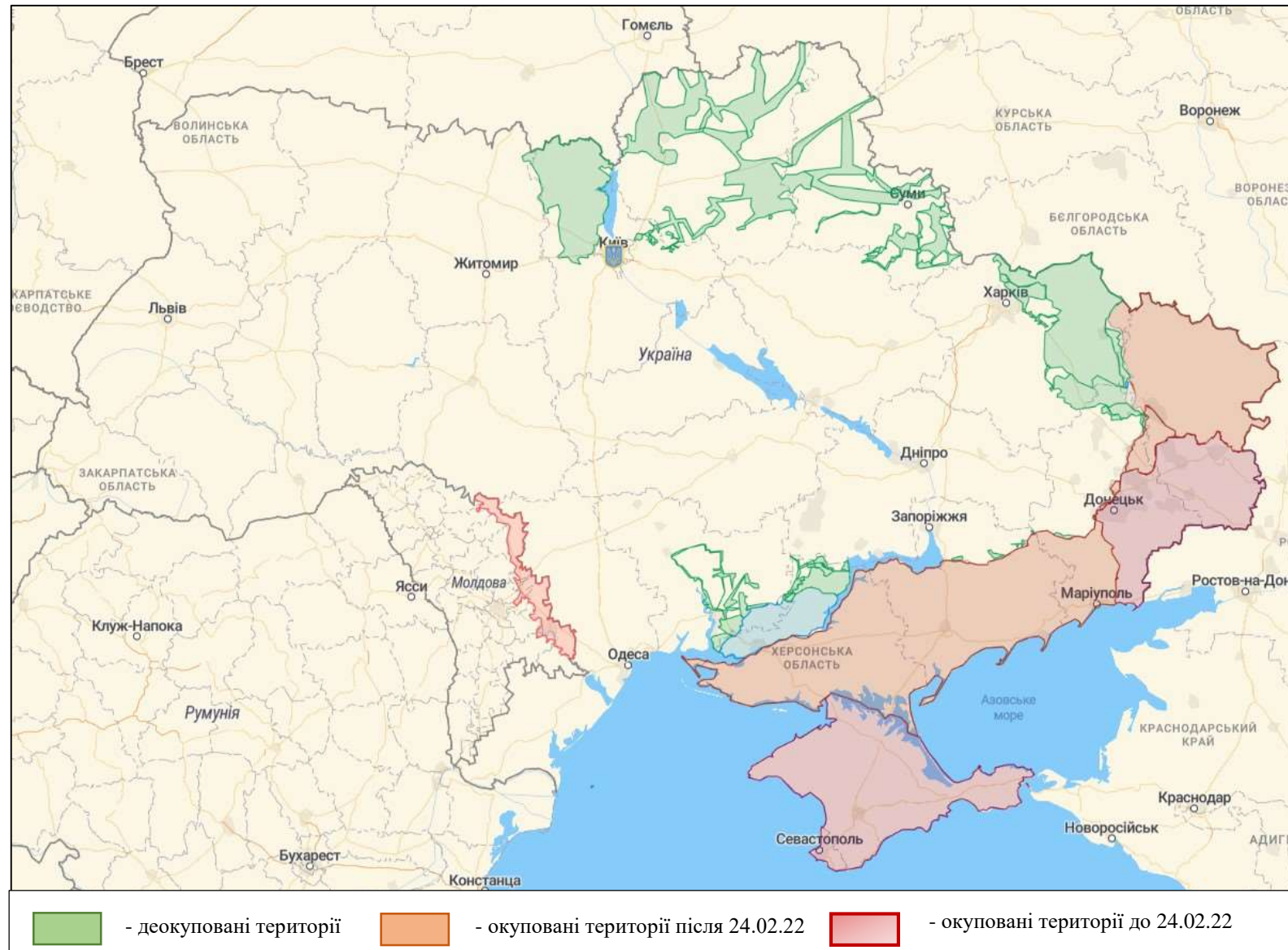

Рис. 2.14. Мапа окупованих та деокупованих територій України станом на листопад 2022р. [25]

Згідно з даними Київської школи економіки (КСЕ) [68] станом на 01.08.2022 р. обсяг прямих збитків економіки України від пошкодження та руйнування житлових і нежитлових будівель та інфраструктури збільшилась та становить \$108.3 млрд, а станом на 01.09.2022 р. \$127 млрд. Динаміка прямих втрат економіки України представлена на рис. 2.15.

Рис. 2.15. Динаміка сукупної оцінки прямих втрат економіки України, \$ млрд [59]

Прямі втрати за типами майна станом станом на 01.08.2022 р. за даними Київської школи економіки подано на рис. 2.16.

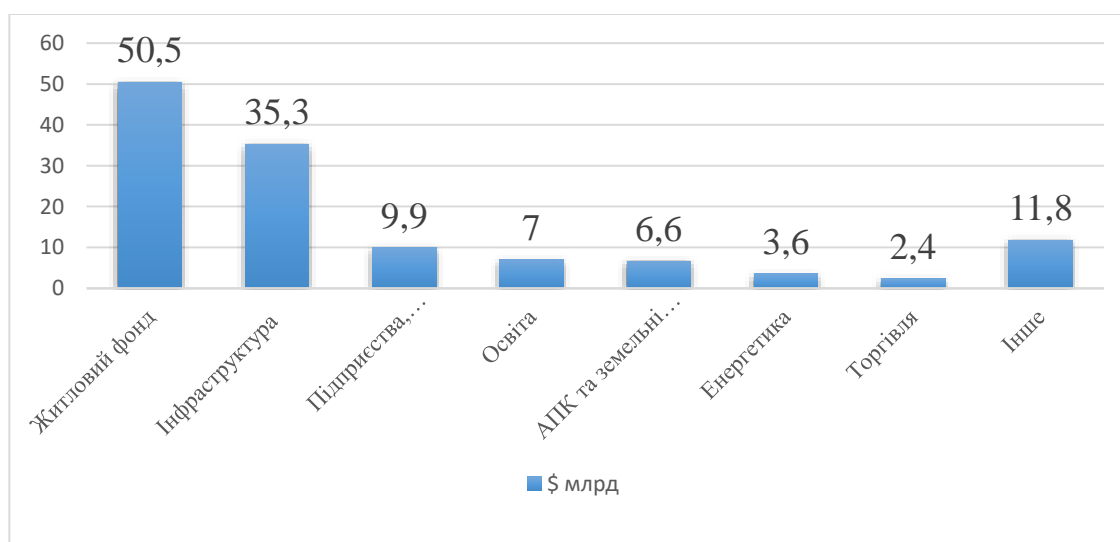

Рис.2.16. Прямі втрати за типами майна станом на 01.08.2022 р. (млрд. дол. США) [59]

Станом на 01.08.2022 р. найбільшу частку загальних збитків складає зруйноване або пошкоджене житло, так за підрахунками збитки через руйнування багатоповерхівок сягають близько \$42.3 млрд, а приватних будинків – \$5.4 млрд, загалом зруйновано або пошкоджено близько 129.9 тис житлових будівель, з яких 114.7 тис – приватні будинки та 15.1 тис – багатоквартирні. За місяць (станом на 01.09.2022 р.) кількість збитків, завданих житловому фонду збільшилася на \$2.8 млрд. та становить \$50.5 млрд [68].

Також значних збитків було завдано інфраструктурі, що станом на 01.08.2022 р. становило близько \$31,6 млрд, а станом на 01.09.2022 р. – \$35,3 млрд. Особливо постраждала промисловість та підприємства [68].

Обсяг прямих збитків економіки України від пошкодження та руйнування житлових будівель станом на 01.08.2022 р. подано на рис. 2.17.

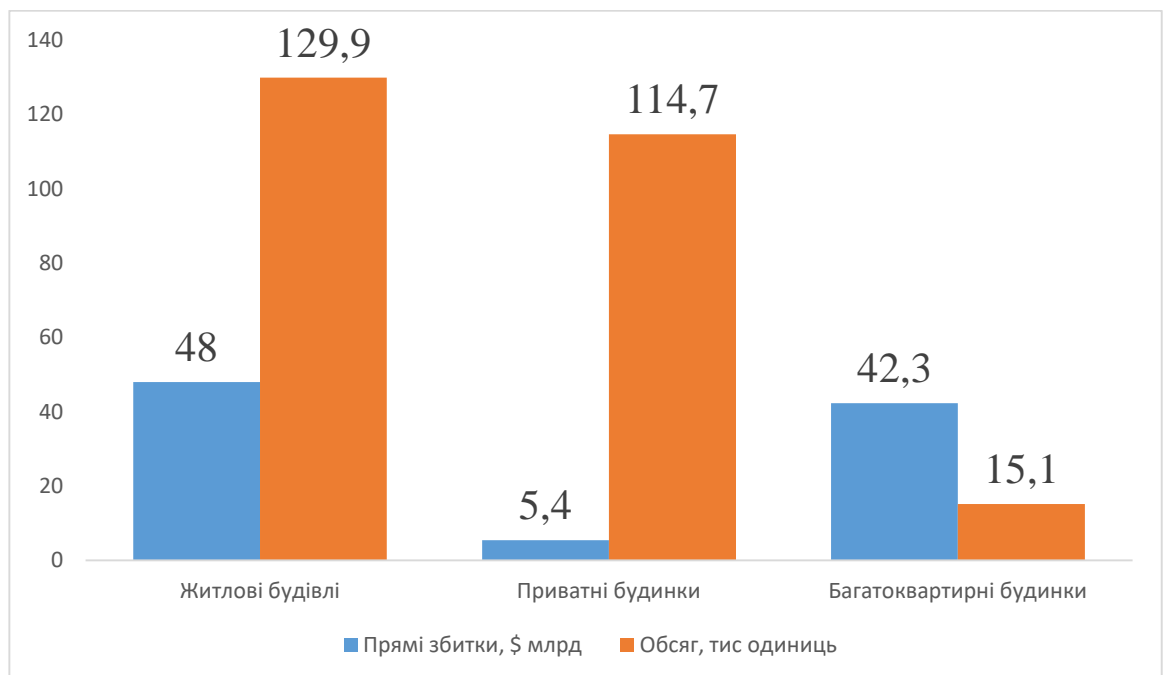

Рис. 2.17. Обсяг прямих збитків економіки України від пошкодження та руйнування житлових будівель станом на 01.08.2022 р. [68]

Найбільша кількість збитків від пошкодження та руйнування житлових будівель станом на 01.08.2022 р. припадає на багатоквартирні будинки та становить 42,3 тис. одиниць.

Обсяг прямих збитків економіки України від пошкодження та руйнування інфраструктури станом на 01.08.2022 р. подано на рис.2.18.

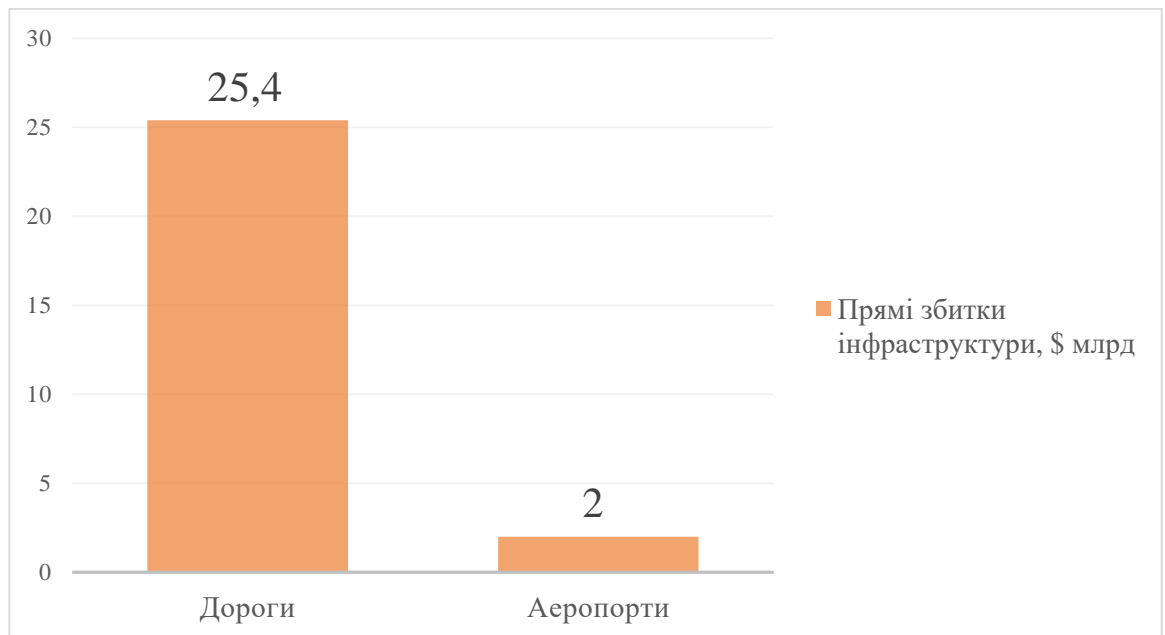

Рис.2.18. Обсяг прямих збитків економіки України від пошкодження та руйнування інфраструктури станом на 01.08.2022 р. [68]

Обсяг прямих збитків економіки України від пошкодження та руйнування доріг становить \$25.4 млрд, аеропортів –\$2 млрд.

Загалом за період повномасштабного вторгнення було зруйновано більше 25 тис. км доріг, 19 аеропортів, більше 110 залізничних вокзалів і станцій, більше 300 мостів. Першочерговим завданням щодо відновлення України є відбудова стратегічно важливої інфраструктури [59].

Соціальна сфера також зазнала суттєвих пошкоджень, що призвело до значних збитків, зокрема кількості зруйнованих та пошкоджених об'єктів освіти, охорони здоров'я та соціальної сфери станом на 27.07.2022 р. становить близько 2217 освітніх закладів на \$3.8 млрд, 903 медзаклади, що завдало збитків у \$1.6 млрд та 89 установ соціальної сфери на понад \$300 млн [68].

Обсяг прямих збитків економіки України від пошкодження та руйнування закладів освіти станом на 01.08.2022 р. наведено на рис. 2.19.

Рис.2.19. Обсяг прямих збитків економіки України від пошкодження та руйнування закладів освіти станом на 01.08.2022 р. [68]

Загалом з початку повномасштабної війни було зруйновано, пошкоджено або захоплено більше 388 підприємств, 43.7 тис сільськогосподарської техніки, 1991 магазинів, 511 адміністративних будівель, 18 цивільних аеропортів, 105.2 тис легкових авто, 764 дитсадки, 634 культурні споруди, 27 торгові центри, 28 нафтобаз. За оцінками експертів на відновлення пошкоджених або зруйнованих активів необхідно близько \$185 млрд або майже 5.4 трлн грн, з них 40% від цієї суми потрібні на відновлення житлового фонду – \$75.3 млрд; \$42.3 млрд необхідні для відновлення інфраструктури України; \$18.3 млрд та \$17.5 млрд – потреби у відновленні промисловості й підприємств та агропромислового комплексу й земельних ресурсів відповідно [68]. При цьому, враховуючи активні бойові дії, кількість руйнувань та сума збитків з кожним днем зростає.

Обсяги руйнувань соціальної інфраструктури (школи, лікарні, дороги) за регіонами України (станом на серпень 2022 р.) подано на рис. 2.20. Найбільше шкіл, доріг та лікарень було зруйновано в Харківській, Донецькій, Луганській, Миколаївській, Київській, Херсонській, Запорізькій, Житомирській, Чернігівській областях.

Обсяги руйнувань житла за регіонами України, станом на серпень 2022 р., подано на рис.2.21. Найбільше житла було зруйновано в Луганській, Донецькій, Харківській, Київській, Чернігівській та Миколаївській областях.

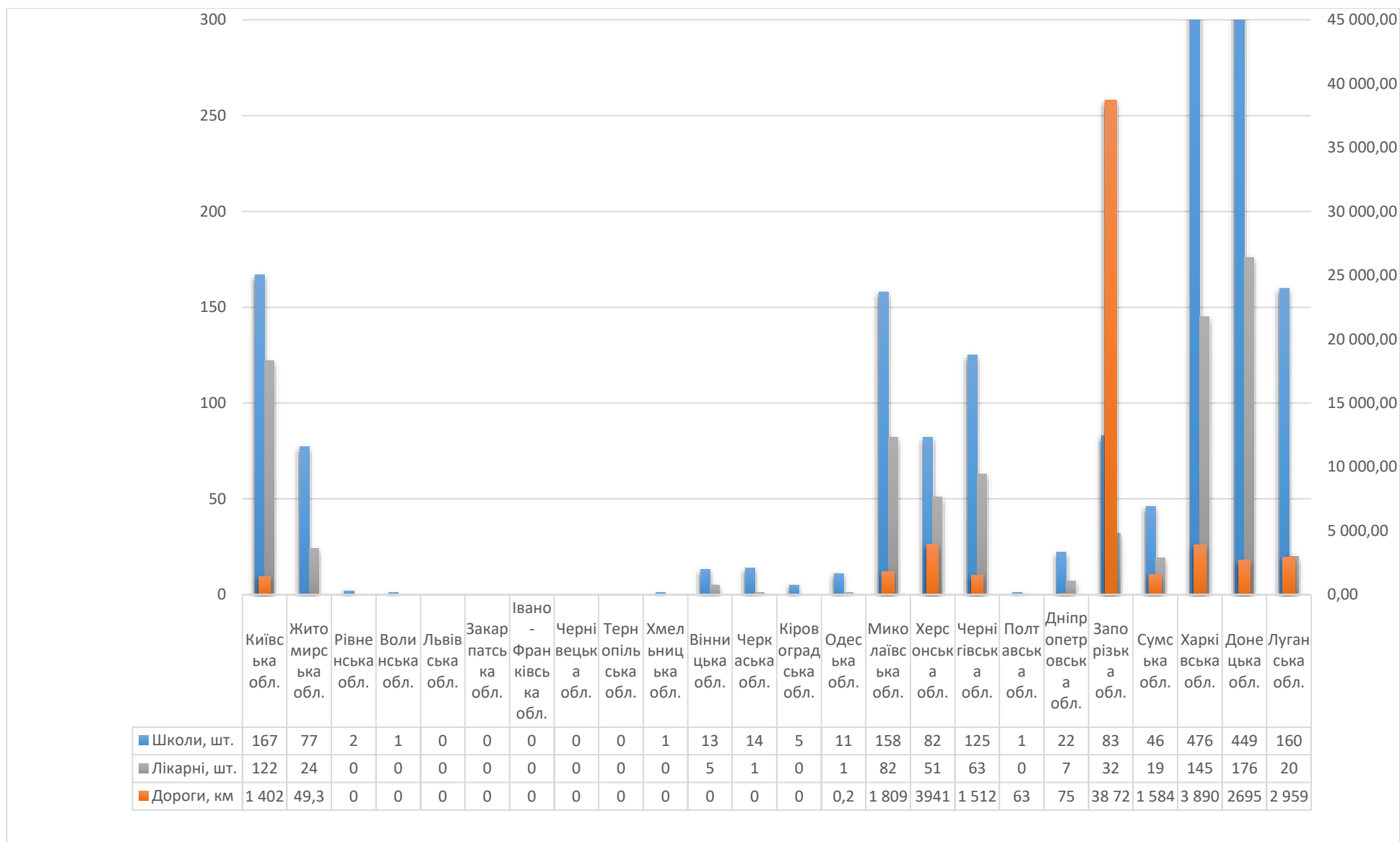

Рис.2.20. Обсяги руйнувань соціальної інфраструктури (школи (шт.), лікарні(шт.), дороги(км)) за регіонами України станом на серпень 2022 р. [105]

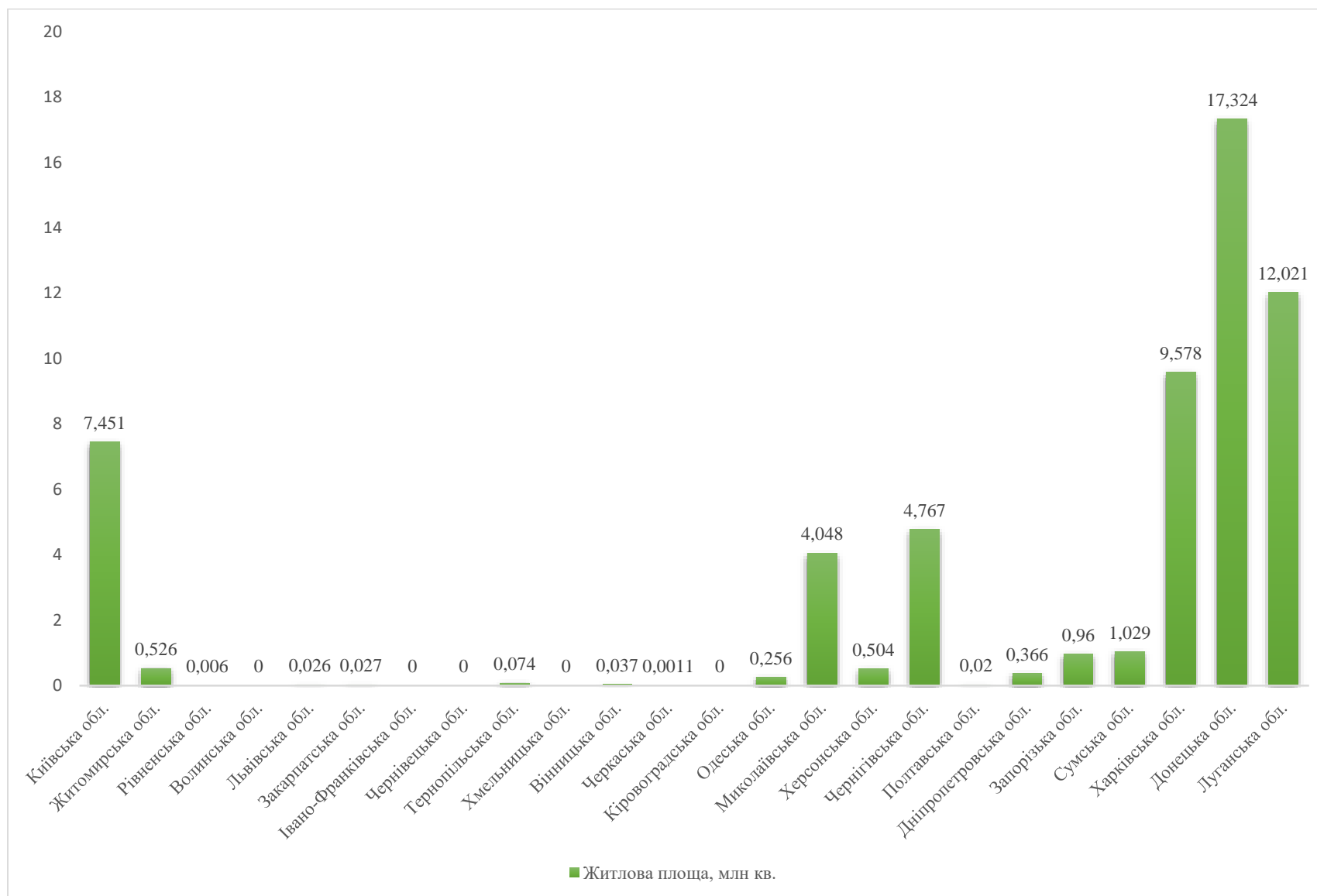

Рис. 2.21. Обсяги руйнувань житла за регіонами України (станом на серпень 2022 р.) [105]

Зміну реального ВВП (у % до відповідного кварталу попереднього року) внаслідок російської агресії подано на рис.2.22.

Рис.2.22. Зміна реального ВВП (у % до відповідного кварталу попереднього року) [46]

Військова агресія з боку російської федерації призвела до різкого погіршення стану економіки країни. За даними Державної служби статистики [46] реальний ВВП у I кварталі 2022 року зменшився у порівнянні з попереднім кварталом на 19,3%, а в порівнянні з I кварталом 2021 року – на 15,1%.

За прогнозами Нацбанку [128] падіння ВВП України у 2022 році буде найбільшим за всю історію незалежності та скоротиться на 33,4%, в свою чергу, враховуючи значні руйнування, які були завдані промисловості України, відновлення буде відбуватися досить повільно, за прогнозами у 2023-2024 роках зростання ВВП становитиме приблизно 5-6% в рік.

Як один із наслідків російсько-української війни, значного спаду зазнав економічний стан України та її територій, це призвело також до зменшення заробітних плат та збільшення рівня безробіття. Зокрема, у зв'язку з тим, що значна частина підприємств була пошкоджена або знищена, також частина суб'єктів господарювання втратила свою економічну активність, це призвело до неможливості виплачувати заробітні плати. Також значна частина українців виїхала за кордон та втратила роботу.

За даними Національного банку України [64] номінальні зарплати в Україні скоротяться на 12%, а рівень безробіття у 2022 році має скласти 28,9%. Про це свідчить той факт, що вже у I кварталі 2022 року реальна зарплата впала на 9,7%.

Отже, проблеми економічного розвитку урбанізованих територій, в умовах війни, наступні:

1. В результаті війни деякі території були окуповані, на інших територіях проходять активні бойові дії, також значну частину територій заміновано.

2. Зруйноване повністю або частково житло, інфраструктура та об'єкти соціальної сфери, що обумовлює проблему непридатності значної частини територій України для життя.

3. Міграційні процеси, зокрема поява великої кількості вимушених переселенців. Значна частина населення виїхала за кордон, або в інші регіони країни, велика кількість людей залишилися без житла. Вимушена міграція негативно відобразилася на економіці країни. За даними Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців [149] близько 60% осіб, що виїхали за кордон, не планують найближчим часом повертатися в Україну. За кордоном станом на липень 2022 р. залишається приблизно 5,6 млн українців. Загалом, з початку війни, перетнули кордон 5,6 млн. українців, лише близько 3,3 млн повернулися.

4. Руйнування інфраструктури, зокрема аеропортів, доріг, а також обмеження пов'язані із закриттям кордонів, що обумовили втрати міжнародних транспортних коридорів (зокрема, це стосується територій суміжних з Білоруссю та росією).

4. Пошкоджена промисловість, зокрема в результаті військової агресії було зруйновано такі важливі промислові підприємства для України як металургійні комбінати – ім. Ілліча та «Азовсталь» (Маріуполь). Також було пошкоджено нафтопереробні заводи, зокрема Лисичанський та Кременчуцький. В Києві, Харкові, Миколаєві, Чернігові, Сумах та інших містах зафіксовані частково або повністю руйнування ряду підприємств. Таким чином, Україна втратила значну частину свого промислового потенціалу.

5. Негативні зміни, які прослідковуються у економічних показниках, зокрема, падіння ВВП, зменшення середньої заробітної плати, підвищення рівня безробіття тощо.

Таким чином, ідентифіковані та узагальнені сучасні проблеми розвитку урбанізованих територій в контексті економічного розвитку наведено на рис. 2.23. Для України, актуальним залишається необхідність у визначенні напрямів розвитку урбанізованих територій, що будуть спрямовані на усунення визначених проблем.

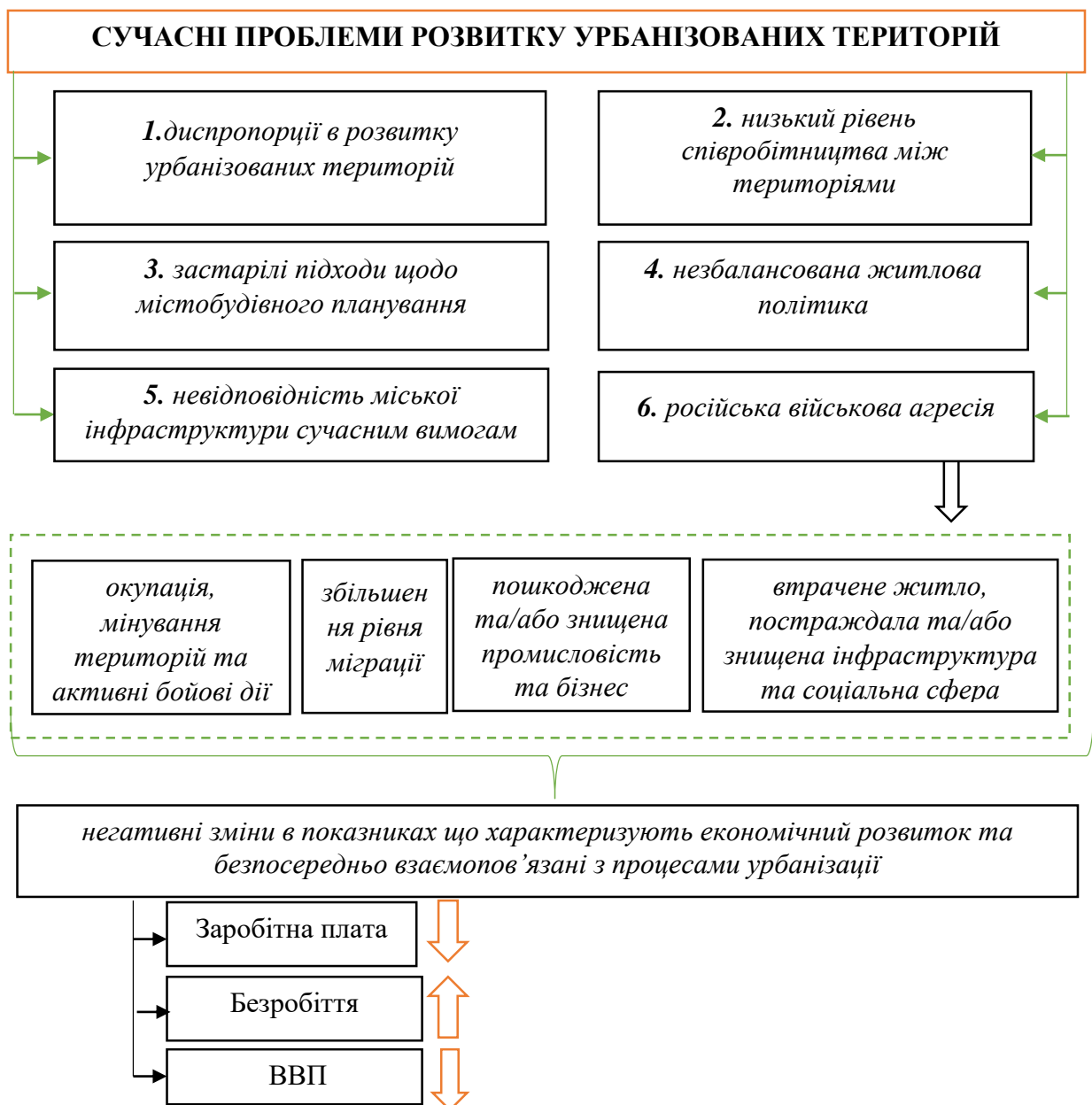

Рис.2.23. Сучасні проблеми розвитку урбанізованих територій України
Джерело: розроблено автором.

Пріоритетними завданнями, вирішення яких сприятиме економічному розвитку урбанізованих територій, є:

- подолання диспропорцій у розвитку урбанізованих територій, шляхом розробки ефективної державної політики, стратегій та програм економічного розвитку урбанізованих територій;

- налагодження взаємодії та розвиток подальшого співробітництва між різними територіями;

- удосконалення сфери містобудівного планування, шляхом розробки ефективних планів просторого розвитку з активним залученням громадян;

- розвиток житлової політики, з метою реновації застарілого житлового фонду, побудови житла для потреб суспільства загалом та внутрішньо переміщених осіб зокрема;

- розвиток міської інфраструктури, орієнтованої на інклюзивність та інноваційність;

- подолання наслідків війни, а саме: відбудова об'єктів житлової, соціальної та критичної інфраструктури, з урахуванням міжнародних вимог, потреб суспільства на основі принципів сталого розвитку.

Отже, в результаті аналізу підходів науковців до ідентифікації сучасних проблем розвитку урбанізованих територій, а також на основі проведеного аналізу сучасного стану економічного розвитку урбанізованих територій встановлено, що економічному розвитку перешкоджають ряд наступних проблем: диспропорції в розвитку урбанізованих територій, низький рівень співробітництва між територіями; застарілі підходи щодо містобудівного планування, що призводить до розповзання міст та хаотичної забудови, незбалансована житлова політика; міська інфраструктура, не відповідає сучасним вимогам; військова агресія зі сторони російської федерації, яка спричинила занепад економічного розвитку урбанізованих територій та призвела до високого рівня зовнішньої та внутрішньої міграції, високого рівня безробіття та загалом погіршила економічний розвиток країни.

Таким чином, для вирішення проблем розвитку урбанізованих територій необхідно розробити ефективні програми розвитку як на державному так і на регіональному рівнях, які будуть спрямовані на відбудову територій, інфраструктури та промисловості, що в свою чергу сприятиме створенню комфортного та безпечного середовища, нових робочих місць, зменшенню безробіття та загалом економічному зростанню.

Висновки до розділу 2

В ході проведення дослідження здійснено оцінку сучасного стану публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, що дозволило отримати наступні результати.

1. Здійснено оцінку сучасного стану економічного розвитку урбанізованих територій України за результатами аналізу міжнародних рейтингів, зокрема встановлено наступне: по-перше, за рівнем урбанізації Україна є високоурбанізованою, проте показник урбанізації в Україні не відповідає аналогічним показникам економічно розвинутих країн; по-друге, за темпами урбанізації, Україна займає одне з останніх місць у рейтингу, адже показник є від'ємним, що обумовлено кризою депопуляції населення; по-третє, за показником густоти населення, Україна відстає від економічно розвинутих країн світу, що свідчить про неефективне використання міських територій; по-четверте, жодне з міст України не увійшло в Рейтинг країн світу за Індексом глобалізації міст, що говорить про те, що в Україні відсутні міста глобального значення; по-п'яте, відповідно до рейтингу найкомфортніших міст світу, у 2022 році, в Україні зафіксовано негативну тенденцію до зниження позицій, зокрема, Київ було виключено з даного рейтингу. Це пов'язано із російською військовою агресією. Таким чином, згідно останнього рейтингу, жодне із міст України не потрапило до рейтингу найкомфортніших міст світу; по-шосте, відповідно до рейтингів, що характеризують

економічний розвиток країни, зокрема це: рейтинг країн і територій за розміром валового внутрішнього продукту, рейтинг країн світу за рівнем прямих іноземних інвестицій, рейтинг міст за рівнем зайнятості, рейтинг за індексами процвітання країн світу, а також рейтинг країн світу за індексом щастя, до початку повномасштабного вторгнення, Україна, хоч і не посідала лідируючих позицій в даних рейтингах, проте спостерігалася стала тенденція до підвищення економічних показників.

2. У ході дослідження побудовано кореляційно-регресійну модель рівня урбанізації та визначено економічні фактори (ВВП, рівень зайнятості, інвестиції, рівень безробіття, середня заробітна плата, інфляція), які впливають на рівень урбанізації. За результатами кореляційно-регресійного аналізу встановлено, що тісні взаємозв'язки прослідковуються між рівнем урбанізації та ВВП на душу населення, капітальними інвестиціями, середньою заробітною платою. Кореляційно-регресійний аналіз довів, що урбанізацію слід розглядати як позитивний процес, який сприяє економічному прогресу.

3. Ідентифіковано проблеми, які характерні для урбанізованих територій та перешкоджають економічному розвитку України: диспропорції в розвитку урбанізованих територій; низький рівень співробітництва між територіями; застарілі підходи щодо містобудівного планування, що призводить до розповзання міст та хаотичної забудови; незбалансована житлова політика; міська інфраструктура, що не відповідає сучасним вимогам; військова агресія зі сторони російської федерації, яка спричинила занепад економічного розвитку урбанізованих територій та призвела до високого рівня зовнішньої та внутрішньої міграції, високого рівня безробіття та загалом погіршила економічний розвиток країни, що в свою чергу, дозволило визначити завдання вирішення яких сприятиме економічному розвитку урбанізованих територій, зокрема: подолання диспропорцій у розвитку урбанізованих територій, шляхом розробки ефективної державної політики, стратегій та програм економічного розвитку урбанізованих територій; налагодження взаємодії та розвиток подальшого співробітництва між різними територіями;

удосконалення сфери містобудівного планування, шляхом розробки ефективних планів просторого розвитку з активним залученням громадян; розвиток житлової політики, з метою реновації застарілого житлового фонду, побудови житла для потреб суспільства загалом та внутрішньо переміщених осіб зокрема; розвиток міської інфраструктури, орієнтованої на інклюзивність та інноваційність; подолання наслідків війни, а саме: відбудова об'єктів житлової, соціальної та критичної інфраструктури, з урахуванням міжнародних вимог, потреб суспільства на основі принципів сталого розвитку.

Отже, на сучасному етапі необхідним є вжиття ефективних управлінських рішень та розробка дієвих заходів, які будуть спрямовані на усунення проблем урбанізованих територій, що перешкоджають економічному розвитку України та сприятимуть покращенню позицій України в міжнародних рейтингах та підвищенню рівня життя населення.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

3.1. Трансформація системи публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій

Питання трансформації системи публічного управління є особливо актуальним, в умовах сьогодення, як для України, так і світу загалом, що потребує нового переосмислення, враховуючи сучасні виклики та загрози, пов'язані у тому числі і з урбанізацією та глобалізацією світу. Питання окремих елементів системи публічного управління урбанізованими територіями хоч підіймалися серед науковців, проте, слід відмітити, динамічність та особливості впливу урбанізаційних процесів, що формують перед системою публічного управління нові завдання та виклики щодо забезпечення економічного розвитку урбанізованих територій. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю приведення мети, завдань та принципів публічного управління урбанізованими територіями до вимог воєнного стану та післявоєнної відбудови.

Питаннями дослідження мети публічного управління урбанізованими територіями займалися такі зарубіжні та вітчизняні вчені як: Вакуленко В.М., Карлова О.А., Марченко О.В., Ілларіонов О.Ю., Безверхнюк Т.М., Прохорова М.С., Матінглі М. та інші; завдання публічного управління територіями вивчали: Бабаєв В.М., Чувікіна Н., Куйбіда В., Бобровська О.Ю., Крушельницька Т.А., Латинін М.А., Ткачук Л.М., Калугаряну Т.К., Чухно І. А.

та інші. Питанням принципів публічного управління територіями досліджували: Лазор О.Д., Панухник О., Літтиг Б., Чувікіна Н. та інші.

«Управління містом слід розглядати як сукупність принципів, методів, засобів і форм, які розроблені і застосовуються з метою підвищення ефективності функціонування міста, як соціально-економічної системи, та отримання прибутку для забезпечення самодостатності власного розвитку. Інакше кажучи, це комплекс дій, спрямованих на ефективну організацію, аналіз і прогнозування різноманітних видів людської діяльності на території міст з раціональним використанням людського, матеріально-технічного, природно-ресурсного потенціалів, забезпечення охорони навколишнього середовища та зростання добробуту населення» [140].

З метою удосконалення системи публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, вважаємо за необхідне ідентифікувати та охарактеризувати мету.

В таблиці 3.1 відображено підходи науковців до визначення мети управління територіями.

Таблиця 3.1

Підходи науковців до визначення мети публічного управління урбанізованими територіями (містом, регіоном)

Автор, джерело	Підхід
1	2
Мета управління урбанізованою територією	
Вакуленко В.М. [19]	забезпечити раціональне керування всіма міськими населеними пунктами, для того щоб розширити їх можливості до поліпшення умов життя населення.
Ярошук В.І. [162]	сприяння їх розвитку як осередків зростання, з метою: підвищення добробуту і якості життя населення; забезпечення стійких темпів економічного зростання; посилення впливу на забезпечення конкурентних позицій України в світі.

Продовження табл. 3.1

Карлова О. А. [66, с. 95]	поліпшення якості життя міського співтовариства, яке реалізується через максимальне задоволення потреб громадян (особисте і суспільне споживання); можливість здійснення громадянами економічної діяльності (сприятливе підприємницьке середовище, робочі місця); висока якість міського середовища (екологія, благоустрій, культурне середовище тощо)
Марченко О. В. [86]	задоволення потреб мешканців розглядається як головна мета управління містом і включає в себе значну кількість підцілей, які було згруповано та об'єднано в три напрямки, а саме: задоволення матеріальних потреб, задоволення потреб щодо безпеки життєдіяльності та охорони здоров'я, а також задоволення культурних потреб.
Ілларіонов О. Ю. [61, с. 15]	...створення комфортного середовища для проживання у місті, його функціонування у системі населених пунктів держави.
Безверхнюк Т.М. [11]	місією державної політики щодо розвитку високоурбанізованих територій повинно стати сприяння їх розвитку як осередків зростання, з метою: підвищення добробуту і якості життя населення; забезпечення стійких темпів економічного зростання; посилення впливу на забезпечення конкурентних позицій України в світі.
Прохорова М.С. [118]	створення сприятливих умов життєдіяльності населення, необхідних для переходу від кризи до стійкого поліпшення якості життя, відповідної вимогам нового тисячоліття
Матінглі М. (Mattingly M.) [239]	досягнення спільних цілей, отримувати вигоди від координації витрат і людських дій, зосереджувати ресурси на високопріоритетних цілях та організувати та ініціювати важливі завдання, які залишаються нездійсненими через конкуренцію, плутанину, інерцію чи нехтування. Управління містами може заощадити й ефективно використовувати дефіцитні ресурси, значно розширивши доступні ресурси для потреб міського життя. У разі міського управління об'єктом є місто чи селище, і лише опосередковано керівництво пов'язане з установами, які намагаються керувати. Міський менеджмент – це не управління місцевою владою. Це також не лише управління ресурсами чи розвитком, чи державними послугами, чи зростанням міст чи будь-якими іншими частковими проблемами міста.

Дані, наведені у табл. 3.1, свідчать про розбіжність думок вчених щодо визначення мети управління урбанізованими територіями. З іншого боку, наведені твердження не в повному обсязі характеризують сферу публічного управління урбанізованими територіями, адже більшою мірою, фокусуються на покращенні якості та умов життя населення, що обмежує зміст та цілі

публічного управління. Вважаємо, що метою публічного управління урбанізованими територіями є підтримка системи життєзабезпечення населення, шляхом формування та реалізації органами публічної влади ефективної державної політики, що спрямована на економічний, екологічний та соціальний розвиток урбанізованої території та зростання добробуту населення. Метою публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій є створення та забезпечення належних умов для економічного розвитку таких територій, шляхом формування та реалізації ефективної державної політики, що враховує сучасні стандарти, запити та потреби суспільства, націлена на захист економічних прав, свобод суспільства та суб'єктів економічної діяльності, а також спрямована на постійне поліпшення та розвиток економічної системи, стає функціонування урбанізованих територій та забезпечення суспільного консенсусу.

Відповідно до визначеної мети публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, у контексті необхідності трансформації системи публічного управління в умовах урбанізації та забезпечення економічного розвитку урбанізованих територій, необхідно ідентифікувати завдання. Завдання публічного управління урбанізованими територіями загалом та їх економічним розвитком зокрема включають в себе комплекс заходів, які спрямовані на досягнення мети. Для ідентифікації завдань публічного управління урбанізованими територіями, доцільно вивчити підходи вчених. У таблиці 3.2 відображено підходи науковців до визначення завдань управління урбанізованими територіями.

Таблиця 3.2

Підходи науковців до визначення завдань публічного управління
урбанізованими територіями (містом, регіоном)

Завдання управління урбанізованою територією	
Автор, джерело	Підхід
1	2
Бабаєв В. М. [6]	<ul style="list-style-type: none"> - мінімізація антропогенного впливу на довкілля шляхом нормування викидів, перехід на сталі моделі виробництва та споживання, використання альтернативних джерел енергії та ін.; - модернізація та розвиток інфраструктури в забезпечення потреб у громадському транспорті, освітніх послугах, послугах із охорони здоров'я та інших; - забезпечення доступним житлом, що дозволяє вирішити ряд негативних наслідків, що обумовлені розширенням трущоб, поширенням інфекції, неконтрольованими соціальними процесами, підвищенням рівня злочинності внаслідок необхідності забезпечення потреб у безпеці; - побудова соціальної інфраструктури, що передбачає безпечний, доступний, екологічний та якісний громадський простір, що сприятливий для розвитку соціальної комунікації та взаємодії, а також сприятиме соціальній згуртованості та при визначенні та забезпеченні потреб уразливих верств населення; - розвиток взаємодії держава-бізнес-суспільство з метою об'єднання зусиль та ресурсів у напрямку покращення міського простору, забезпечення потреб та подолання урбанізаційних наслідків; - розвиток партисипації з метою забезпечення участі громадян у прийнятті важливих публічно-управлінських рішень, залученості до процесу формування та реалізації публічної політики та фокусуванні на реальних потребах жителів громади; - подолання бідності, економічної та соціальної нерівності задля мінімізації інших каскадних ефектів урбанізаційного впливу, наприклад, зниження рівня злочинності, розширення доступу до житла та інших майнових цінностей, розширення можливостей щодо заощадження, реалізації своїх цілей тощо
Ярошук В.І. [162]	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення підвищення конкурентоспроможності територій і України в цілому; - розвиток людського капіталу, підвищення просторової і кваліфікаційної мобільності населення; - поліпшення екологічної ситуації; - формування на високоурбанізованих територіях модулів Національної інноваційної системи та кластерів; - поліпшення якості публічного управління, в першу чергу на місцевому рівні, підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів
Чувікіна Н. [151]	підвищення рівня ефективності діяльності суб'єктів управління на основі організаційного й економічно-раціонального розподілу їхніх функцій, модернізації системи управління містом та її адаптації до умов міського економічного середовища.

Продовження табл. 3.2

Куйбіда В. [76]	-створення умов для участі мешканців у розв'язанні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України; -задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг; -участь у реалізації програм соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм
Бобровська О. Ю., Крушельницька Т. А., Латинін М. А. [111]	акумулявання ресурсів потенціалу розвитку, утворення і відтворення ресурсного потенціалу територій регіону (просте і розширене), перетворення ресурсів у нову якість, здобуття нових можливостей, раціональне споживання ресурсів, створення нових джерел і видів ресурсів, системна організація й управління процесами розвитку
Ткачук Л. М., Калугаряну Т. К. [143]	створення і зміцнення єдиного економічного простору та забезпечення економічних, соціальних, правових і організаційних основ державності; відносне вирівнювання умов соціально-економічного розвитку; ефективне використання потенціалу регіонів; комплексний екологічний захист
Чухно І. А. [152]	-пошук компромісу з питань економічної свободи регіонів; -реалізація принципу розширення міжрегіональної економічної взаємодії; -запровадження механізмів подолання асиметрії розвитку регіонів та підтримання депресивних територій; -стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку на основі ефективного використання потенціалу регіонів; -зміцнення матеріальної бази територіальних громад шляхом переходу до взаємовідносин державного бюджету безпосередньо з бюджетами органів місцевого самоврядування; -активізація розвитку транскордонного співробітництва в економічній сфері

Наведені вище підходи науковців до визначення завдань управління територіями свідчать, що більшість науковців вважають, що основними завданнями є підтримка та розвиток екологічної, соціальної та економічної складової, проте сучасний стан розвитку урбанізованих територій зумовлює необхідність в уточненні та доповненні завдань, що стоять перед органами публічної влади. Погоджуємося з підходами Ткачук Л. М., Калугаряну Т. К. та Чухно І. А. щодо завдань розвитку урбанізованих територій. Вважаємо, що основними завданнями в сфері публічного управління урбанізованими територіями, повинні бути:

- сприяння ефективному плануванню, управлінню земельними ресурсами, будівництву та розвитку інфраструктури урбанізованих територій;
- забезпечення узгодженості інтересів держави та урбанізованих територій;
- підвищення екологічної стійкості та сприяння екологічному розвитку урбанізованих територій;

- ефективного використання наявних ресурсів та потенціалу урбанізованих територій;

- ефективного управління міграційними процесами;

- сприяння комплексному соціально-економічному розвитку урбанізованих територій;

- зменшення диспропорцій між урбанізованими територіями;

- забезпечення безпеки урбанізованих територій.

В контексті економічного розвитку, вважаємо, що основними завданнями в сфері публічного управління урбанізованими територіями, в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, повинні бути:

1. Завдання щодо зменшення економічних диспропорцій між урбанізованими територіями, шляхом створення умов для розвитку галузей економіки та формування центрів економічного зростання на урбанізованих територіях, із врахуванням конкурентних переваг кожної з них.
2. Завдання щодо підвищення ефективності використання наявних ресурсів та потенціалу урбанізованих територій.
3. Завдання щодо забезпечення ефективного планування, управління земельними ресурсами, сферою будівництва, а також забезпечення розвитку інфраструктури урбанізованих територій у відповідності до стандартів, суспільних запитів і потреб.
4. Завдання щодо підвищення економічної стійкості та забезпечення безпеки урбанізованих територій.
5. Завдання щодо підвищення ефективності управління міграційними процесами, що базується на постійному моніторингу стану та перспектив їх розвитку.

Зазначені завдання публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій реалізуються під час виконання певних дій, застосування методів та інструментів, що у сукупності становитимуть процес формування та реалізації публічної політики у межах необхідності досягнення окресленої мети.

Процес досягнення мети та виконання завдань публічного управління урбанізованими територіями поділяється на відповідні етапи. До основних етапів слід віднести:

- збір інформації про стан розвитку урбанізованої території;
- аналіз інформації про стан розвитку урбанізованої території;
- розробка публічно-управлінського рішення, що передбачає собою планування та прогнозування розвитку урбанізованих територій;
- реалізація публічно-управлінського рішення;
- контроль за реалізацією публічно-управлінського рішення та аналіз його наслідків для урбанізованих територій.

Ефективне управління урбанізованими територіями, враховуючи відповідні мету та завдання, можливе лише при дотриманні принципів його здійснення та нерозривно пов'язані з ними. Саме тому вважаємо за необхідне проаналізувати підходи вчених до ідентифікації принципів публічного управління урбанізованими територіями.

Лесечко М. Д. та Блащук Л. В. зазначають, що «формування механізму управління необхідно здійснювати на науково обґрунтованих принципах, які застосовують до систем подібного типу. Основні з цих принципів: 1) принцип цілеспрямованості; 2) принцип безперервності та надійності; 3) принцип планованості; 4) принцип динамізму; 5) принцип несуперечливості законам управління. Внаслідок застосування методу узагальнення, виділено такі принципи формування концепції управління містом: верховенство права та закону; додержання балансу економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства, відповідальність особи, сім'ї, суспільства, держави у сфері урбанізації; своєчасність і адекватність заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів; пріоритет договірних (мирних) заходів у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного спрямування; інтеграція національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою; пріоритет прав людини; чітке розмежування органів державної влади;

адекватність заходів захисту національних інтересів реальним та потенційним загрозам» [81].

Лукін С.Ю. виділяє наступні принципи управління: відкритості і прозорості, об'єктивності, демократії в управлінні містом, комфорту, екологічності, безпеки, розвитку освіти, технологічності, економічності, мобільності, культурології та ін. [82].

Асташенко К.О. виділяє схожі принципи та зазначає, що «сутністю принципів, на базі яких необхідно формувати механізм управління територіальним розвитком, є:

- законність – відповідність нормативно-правових актів, що приймаються місцевими органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, нормам чинного законодавства;

- єдність інтересів – урахування при здійсненні управлінської діяльності на кожній території загальнодержавних, місцевих і відомчих інтересів, громадської думки, пропозицій, поданих у встановленому порядку суб'єктами господарювання та їх об'єднаннями;

- субсидіарність – здійснення функцій управління на рівні, максимально наближеному до громадян – безпосередніх отримувачів адміністративних послуг;

- корпоративність – сприйняття території як цілісного утворення, ефективність функціонування якого визначається синергією на основі консолідації зусиль та об'єднання ресурсів учасників місцевого розвитку для досягнення спільної мети;

- прозорість – відкритість дій органів місцевої влади та управління на всіх етапах прийняття та реалізації управлінських рішень для громадян, суб'єктів господарювання та їх об'єднань, постійне інформування громадськості про здійснення управлінської діяльності;

- адекватність – відповідність методів та механізмів управління потребам територіальної спільноти у вирішенні питань місцевого значення, а також завдань органів територіального управління ресурсам, які вони мають для їх виконання;

- відповідальність – готовність органів управління та посадових осіб до виконання функцій і завдань, пошуку шляхів розв’язання проблем, що виникають, покладання на себе відповідальності за прийняті рішення;

- інновативність – створення інноваційного потенціалу управління: використання новітніх управлінських та інформаційних технологій, стимулювання ініціатив, експериментів, пілотних проектів, орієнтованих на досягнення найкращих результатів» [5].

Прохорова М.С. визначає принцип «сфокусованого» розвитку, принцип «преференції за реформи», синхронізації дій («принцип синергії»), субсидіарності, скоординованості, єдності, партнерства, відкритості, відповідальності [117].

Лазор О.Д. ідентифікує наступні принципи:

- 1) адекватності;
- 2) розумної достатності;
- 3) послідовності і поступовості;
- 4) гнучкості;
- 5) відкритості [78].

Панухник О. виділяє наступні принципи управління міською територією:

«– конституційність та законність - відповідність Конституції України та законам України, міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

– співробітництво - узгодження цілей, пріоритетів, завдань, заходів і дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, забезпечення взаємодії між ними під час формування та реалізації державної регіональної політики;

– паритетність - забезпечення рівних можливостей доступу об'єктів державної регіональної політики до ресурсів державної фінансової підтримки регіонального розвитку;

– відкритість - прозорість, прогнозованість, передбачуваність, послідовність діяльності органів державної влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим,

органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування під час формування та реалізації державної регіональної політики;

– субсидіарність - децентралізація владних повноважень, їх передача іншим органам на найнижчий рівень управління, які можуть їх реалізувати найбільш ефективно;

– координація - взаємозв'язок та узгодженість довгострокових стратегій, планів та програм розвитку на державному, регіональному та місцевому рівні;

– єдність - зменшення соціально-економічних диспропорцій між окремими регіонами, забезпечення просторової, політичної, економічної, соціальної, гуманітарної цілісності України;

– історична спадкоємність - врахування та збереження позитивного досвіду розвитку регіонів;

– сталий розвиток - забезпечення невиснажливого, ощадного та ефективного використання енергетичних, матеріальних, природних та інших ресурсів для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь» [102].

Літтіг Б. (Littig B.) пропонує містам зосередитися на інфраструктурі, плануванні та робочих місцях, окреслюючи чотири принципи ефективного управління містом: 1. Отримати достатнє фінансування для фінансування поточних витрат та нової інфраструктури. Пропозиції: монетизація земельних активів, стягнення податків. 2. Розвивати підзвітне управління. «Багато великих успішних міст, у тому числі Лондон і Нью-Йорк, вибрали уповноважених мерів із тривалим перебуванням на посаді та чіткою підзвітністю». 3. Підтримуйте довгострокові схеми планування, які охоплюють до 40-річного горизонту. 4. Розробити спеціальну політику в критичних сферах, таких як доступне житло [230].

Чувікіна Н. зазначає, що стосовно міського управління в територіальному аспекті основними принципами слід вважати:

- принцип органічного поєднання інститутом місцевого самоврядування в місті повноважень, які делегуються державою, та повноважень, що надаються членами відповідної територіальної громади міста;

- принцип управлінської й економічної доцільності при створенні внутрішньоміських (локальних) систем управління;

- принцип урахування ефекту локальної концентрації управлінських дій або так званої управлінської концентрації.

У разі, коли місто розглядається як соціальна система, ключовими виступають:

- принцип усунення зайвих управлінських ланок у наданні міських (соціальних) послуг і пов'язаного із цим максимального наближення органів управління до кінцевого споживача послуг (городян), а також принцип збалансованості впливу механізмів саморегулювання й управлінської дії міської влади на функціонування та розвиток соціальних процесів у місті [151].

Проаналізувавши підходи науковців щодо принципів управління територіями було встановлено, що більшість з них виділяють такі принципи як: законності, відкритості та прозорості, комплексності, субсидіарності, задоволення потреб населення. Проте, слід відмітити, що вчені у своїх працях майже не акцентували увагу на таких важливих принципах управління як забезпечення безпеки середовища, соціальної справедливості та доступності.

На нашу думку, публічне управління економічним розвитком урбанізованих територій слід здійснювати відповідно до принципів, що зазначені та охарактеризовані в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Принципи публічного управління економічним розвитком
урбанізованих територій

Назва принципу 1	Сутність принципу 2
<i>Науковості</i>	Управління урбанізованими територіями має здійснюватися шляхом застосування наукового підходу та орієнтації на сучасні методи та технології

Продовження табл. 3.4

1	2
Цілісності та комплексності	Урбанізована територія має розглядатися як єдине ціле, управління має здійснюватися охоплюючи всі складові територіального комплексу
Відкритості та прозорості	Управління урбанізованими територіями повинно здійснюватися у відкритій формі для громадян на всіх етапах прийняття та реалізації управлінських рішень
Збалансованості та ефективності	Споживання та розподіл територіальних ресурсів урбанізованих територій має бути збалансованим, а їх використання ефективним
Повноти територіального охоплення	Урбанізована територія не має містити зон, на які не поширюються повноваження органів публічної влади
Функціональності територій	Управління урбанізованою територією повинно здійснюватися враховуючи її функціональне призначення
Безпеки та комфортності середовища	Управління урбанізованими територіями повинно бути спрямоване на захист людини від будь-яких негативних впливів та спрямоване на забезпечення досягнення комфортних умов життя
Соціальної справедливості та доступності	Управління урбанізованими територіями повинно бути спрямовано на забезпечення рівної можливості та доступності для всіх у користуванні всіма благами та послугами території
Економічності	Управління повинно бути спрямовано на недопущення погіршення економічного стану урбанізованої території та спрямоване на його покращення, при цьому запланований ефект повинен досягатися при мінімальних витратах та ефективному використанню всіх наявних ресурсів урбанізованої території
Екологічності	Управління урбанізованими територіями повинно бути спрямовано на запобігання екологічним катастрофам, недопущення погіршення стану навколишнього природного середовища та спрямоване на його покращення

Джерело: розроблено автором.

Таким чином, нами визначено десять принципів: науковості, цілісності та комплексності, відкритості та прозорості, збалансованості та ефективності, повноти територіального охоплення, функціональності територій, безпеки та комфортності середовища, соціальної справедливості та доступності, економічності, екологічності, на базі яких необхідно формувати систему публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

Узагальнення вищезазначено дозволило сформулювати вихідні положення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, що наведена на рис.3.1.

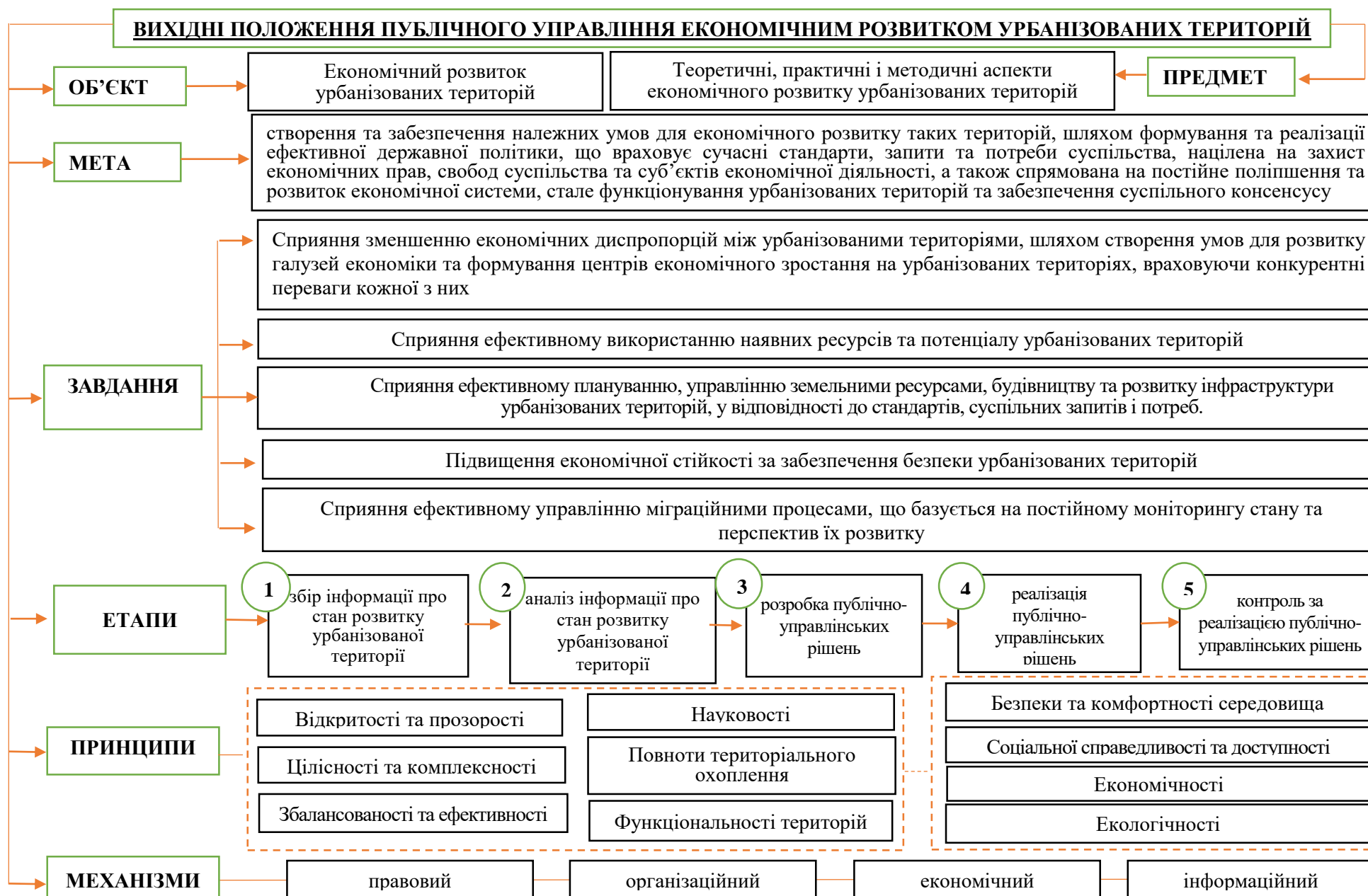

Рис. 3.1 Вихідні положення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій

Джерело: розроблено автором.

В результаті проведеного дослідження встановлено, що підходи науковців до сутності окремих елементів системи публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій різняться та не враховують виклики сучасності, зокрема умови воєнного стану та перспективи післявоєнного відновлення. Нами було удосконалено вихідні положення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій шляхом уточнення мети, яка полягає у створенні належних умов для економічного розвитку таких територій, шляхом формування та реалізації ефективної державної політики, що враховує сучасні стандарти, запити та потреби суспільства, націлена на захист економічних прав, свобод суспільства та суб'єктів економічної діяльності, а також спрямована на постійне поліпшення та розвиток економічної системи, стає функціонування урбанізованих територій та забезпечення суспільного консенсусу; завдань, які включають в себе: 1. сприяння зменшенню економічних диспропорцій між урбанізованими територіями, шляхом створення умов для розвитку галузей економіки та формування центрів економічного зростання на урбанізованих територіях, враховуючи конкурентні переваги кожної з них; 2. сприяння ефективному використанню наявних ресурсів та потенціалу урбанізованих територій; 3. сприяння ефективному плануванню, управлінню земельними ресурсами, будівництву та розвитку інфраструктури урбанізованих територій, у відповідності до стандартів, суспільних запитів і потреб; 4. підвищення економічної стійкості за забезпечення безпеки урбанізованих територій; 5. сприяння ефективному управлінню міграційними процесами, що базується на постійному моніторингу стану та перспектив їх розвитку; та принципів: науковості, цілісності та комплексності, збалансованості, відкритості та прозорості, функціональності, повноти територіального охоплення, соціальної справедливості та доступності, безпеки та комфортності середовища, економічності, екологічності.

Таким чином, розроблені вихідні положення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, шляхом уточнення мети,

завдань, етапів реалізації та принципів, що стануть основою для формування та реалізації комплексного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

3.2. Розвиток механізмів публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій

В сучасних умовах, сталому розвитку активно сприяють процеси урбанізації, потенціал якої можна використати для забезпечення екологічної ефективності, економічного добробуту та соціального консенсусу, за умови застосування ефективних інструментів публічного управління та якісних публічно-управлінських рішень. Рівень урбанізації в Україні хоч і є досить високим, проте вітчизняні урбанізовані території не відповідають рівню економічного розвитку територій в розвинутих країнах світу. До того ж ситуацію щодо розвитку урбанізованих територій значно погіршують наслідки російсько-української війни та повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України. Це обумовлює необхідність у пошуку напрямів та механізмів удосконалення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій. Актуальним питанням залишається пошук напрямів відновлення та розвитку територій, удосконалення нормативно-правового забезпечення, узгодження функцій та завдань суб'єктів управління, розробка ефективного інформаційного простору, а також запровадження дієвих економічних інструментів.

«Механізм державного управління – це сукупність відповідних державних органів, організованих у систему для виконання цілей (завдань) державного управління відповідно до їх правового статусу, а також масив

правових норм, що регламентують організаційні засади та процес реалізації вказаними органами свого функціонального призначення.

Складовими елементами зазначеного механізму є:

- 1) система органів влади;
- 2) сукупність правових норм» [1].

Габрель М.М. зазначає, що «механізми регулювання процесів урбанізації можуть бути розділені на: політичні, організаційно-адміністративні, нормативно-правові, економічно-господарські, техніко-технологічні тощо» [35].

Стаценко Т.О., Тищенко О.П. вважають, що «механізм управління містом складається з двох елементів, це організаційний та економічний механізми. До складу організаційного механізму входить нормативно-правове регулювання (розподіл повноважень і функцій, розмежування сфер відповідальності, налагодження вертикальних і горизонтальних зв'язків у межах організаційної структури управління містом); визначення умов всіх видів діяльності на території міста; координаційні заходи, які забезпечують узгодженість дій, синхронізацію управлінських рішень для отримання ефекту і засоби регулювання системи зв'язків між суб'єктами управління. Оскільки сучасне місто є просторово-економічною системою, яка має значний економічний потенціал і здатна притягувати капітал ззовні, одночасно збільшуючи власний потенціал з метою відтворення суспільних благ, то економічний механізм доцільно розглядати не лише з точки зору галузевого підходу відповідно до видів економічної діяльності і сфер життєзабезпечення міської системи, а і з точки зору цілей розвитку міста та очікуваного результату – стратегічний підхід. Стратегічний підхід до формування економічного механізму управління містом сприятиме як оптимізації структури управління, так і формуванню новаторських ідей в управлінні. Виходячи з цього, економічний механізм управління містом включає: комплекс управлінських методів і засобів щодо ресурсного забезпечення

міського розвитку; заходи підтримки, мотивації і стимулювання економічної активності; засоби формування міжміської та внутрішньо системної конкуренції, спрямованої на підтримку і нарощування конкурентоспроможності міста; планування і прогнозування його соціально-економічного розвитку» [140].

Вишиванюк М.В. зазначає, що «державні механізми управління регіональним розвитком – це правові, організаційні та економічні засоби, за допомогою яких здійснюється державний вплив на соціально-економічний розвиток регіонів. До основних таких механізмів відносяться: загальні: законодавчо-нормативний; бюджетного регулювання; організаційно-кадрового забезпечення; прогнозування і програмування регіонального розвитку. Спеціальні (цільові): стимулювання розвитку різних форм територіальної організації продуктивних сил - створення спеціальних економічних зон, кластерів, технопарків тощо» [24].

Проведений аналіз підходів науковців щодо механізму управління територією свідчить про відсутність єдності у підходах. Здебільшого вчені, у своїх дослідженнях, піднімають питання вивчення організаційного та економічного механізмів. Що стосується комплексного механізму публічного управління, то Федорчак О.В. вважає, що він може складатися із таких видів механізмів: економічного (механізми державного управління банківською, грошово-валютною, інвестиційною, інноваційною, кредитною, податковою, страховою діяльністю тощо); мотиваційного (сукупність командно-адміністративних та соціально-економічних стимулів, що спонукають державних службовців до високоефективної роботи); організаційного (об'єкти, суб'єкти державного управління, їх цілі, завдання, функції, методи управління та організаційні структури, а також результати їх функціонування); політичного (механізми формування економічної, соціальної, фінансової, промислової політики тощо); правового (нормативно-правове забезпечення: закони і постанови Верховної Ради України, укази Президента, постанови і

розпорядження Кабінету Міністрів України, а також методичні рекомендації та інструкції тощо) [150].

Вважаємо, що *комплексний механізм публічного управління урбанізованими територіями* – це система елементів, зокрема, методів, засобів, важелів та інструментів, що є взаємопов'язані між собою та використовуються у процесі управління урбанізованою територією.

Комплексний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій включає:

- 1) *правовий механізм*, під яким слід розуміти сукупність нормативно-правових актів, що регулюють питання управління урбанізованими територіями;
- 2) *організаційний механізм*, який включає сукупність суб'єктів, їх повноваження та завдання, а також порядок та форми взаємодії суб'єктів у контексті управління урбанізованими територіями;
- 3) *економічний механізм*, під яким розуміємо сукупність методів, які впливають на економічний розвиток урбанізованих територій шляхом фінансового забезпечення та економічного стимулювання;
- 4) *інформаційний механізм*, який включає сукупність методів та інструментів, які сприяють створенню інформаційного простору, з метою ефективного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

Комплексний механізм дозволить забезпечити ефективне управління економічним розвитком урбанізованих територій. Мета, заходи та інструменти, що є об'єктами удосконалення складових комплексного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, представлено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Удосконалення складових комплексного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій

<i>Складові комплексного механізму</i>	<i>Мета, заходи</i>	<i>Інструменти</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
<i>Правовий механізм</i>	удосконалення нормативно-правового забезпечення управління економічним розвитком урбанізованих територій, шляхом реформування існуючого законодавства, прийняття нових нормативно-правових актів тощо	закони, постанови, розпорядження, накази, інші нормативно-правові акти
<i>Організаційний механізм</i>	побудова ефективної системи публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, шляхом розподілу функцій, обов'язків та повноважень суб'єктів публічного управління, створення нових суб'єктів управління тощо	закони, постанови, накази, вказівки, розпорядження, статuti, положення, інші нормативно-правові акти
<i>Економічний механізм</i>	побудова ефективної системи управління ресурсним забезпеченням та економічно-виробничим потенціалом урбанізованих територій	бюджетно-податкові, грошово-кредитні заходи, національні проекти, державні цільові програми, субвенції, дотації, субсидії, податкові пільги, ліцензування, квотування, «зелений» тариф, регулювання цін і тарифів тощо
<i>Інформаційний механізм</i>	побудова ефективного інформаційного простору та системи централізованих інформаційних ресурсів, які здатні забезпечити оперативний доступ до інформації для різних груп стейкхолдерів	облік, опитування, інформування, моніторинг тощо.

Джерело: розроблено автором.

Вважаємо за необхідне більш детально розглянути кожен зі складових комплексного механізму, з метою виявлення напрямів його удосконалення.

Правовий механізм

Нормативно-правове регулювання процесів урбанізації в Україні становить значну кількість законодавчих документів та нормативно-правових актів, є розгалуженою системою, що обумовлено складністю та особливостями прояву процесів урбанізації на різних рівнях суспільних

відносин, а також характеристикою урбанізованих територій зокрема. Проте слід відмітити, що частина законодавчих документів та нормативно-правових актів є застарілими, потребують скасування або правок, у зв'язку з наявністю суперечливих норм. В сучасних економічних та політичних умовах, виникає необхідність в перегляді та моніторингу і, за потреби, удосконаленні законодавства у сфері управління урбанізаційними процесами загалом та публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій зокрема, шляхом приведення його у відповідність до вимог воєнного стану, післявоєнного відновлення та міжнародних стандартів.

Питання щодо управління урбанізованими територіями закріплені у наступних законодавчих актах:

- Конституція України;
- Земельний кодекс;
- Цивільний кодекс;
- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»;
- Закон України «Про місцеві державні адміністрації»;
- Закон України «Про основи містобудування»;
- Закон України «Про архітектурну діяльність»;
- Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»;
- Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності»;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності»;
- Закон України «Про засади державної регіональної політики»;
- Закон України «Про Генеральну схему планування території України»;
- Закон України «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду»;
- Закон України «Про землеустрій»;
- Закон України «Про Державний земельний кадастр»;
- Закон України «Про державні цільові програми»;

- Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» та інші.

В сучасних умовах розвитку світу, важливим є закріплення на законодавчому рівні регулювання урбанізаційних процесів. На сьогодні, в Україні відсутня цілісна система правового регулювання, що призводить до проблеми правового забезпечення процесів публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій з одного боку, а з іншого – обумовлює ризики та загрози для розвитку урбанізованих територій загалом. Слід зазначити, що на законодавчому рівні, в Україні, не закріплені визначення ряду категорій, пов'язаних із урбанізаційними процесами, в тому числі відсутнє визначення поняття «урбанізована територія». Не утвердженою в нормативно-правовій сфері також є класифікація урбанізованих територій. До того ж однією з основних проблем залишається відсутність нормативно-правового забезпечення створення та управління агломераціями як важливими центрами економічного розвитку. Досить важливим завданням, що потребує негайного вирішення є удосконалення містобудівної документації. Неодноразово підіймалося питання щодо необхідності затвердження Містобудівного кодексу України, який би став основним нормативно-правовим актом, що регулює містобудівну діяльність та узгодив між собою все містобудівне законодавство, зокрема положення законів «Про основи містобудування», «Про архітектурну діяльність», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про Генеральну схему планування території України» та інше.

Особливо актуальним питанням нормативно-правового регулювання, в умовах війни, є те, що більшість нормативно-правових актів потребують змін, у зв'язку з воєнним станом, в частині питань відбудови міст та управління деокупованими територіями тощо. Наприклад, потребує оновлення Державна стратегія регіонального розвитку та стратегії розвитку на місцевому рівні, зокрема необхідним є розробка програм швидкого відновлення, для територій, що були суттєво пошкоджені.

Зазначене вище обумовлює необхідність розробки правового механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, який подано в табл. 3.6

Таблиця 3.6

Правовий механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ УРБАЇНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ					
МЕТА		ефективне нормативно-правове забезпечення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій			
ЗАВДАННЯ					
1. удосконалення нормативно-правового забезпечення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій		2. удосконалення нормативно-правового забезпечення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в умовах воєнного стану		3. побудова нормативно-правового забезпечення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в умовах післявоєнної відбудови	
СТРУКТУРА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ					
1. Конституція України	2. Закони України	3. Міжнародні договори та угоди, ратифіковані та імplementовані Україною	4. Укази Президента	5. Постанови, розпорядження Уряду та Парламенту	6. Накази, статути, регламенти, стандарти, інструкції, рекомендації
ЗАХОДИ					
1. Утвердження в нормативно-правовій сфері понятійно-категоріального апарату публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій		2. Утвердження в нормативно-правовій сфері класифікатора урбанізованих територій для цілей публічного управління		3. Узгодження та приведення у відповідність до міжнародних стандартів та нових умов існуючого нормативно-правового забезпечення економічного розвитку урбанізованих територій	
4. Узгодження нормативно-правового забезпечення щодо економічного розвитку, відбудови територій, управління постраждалими територіями тощо в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення		5. Побудова нормативно-правового забезпечення інституційної системи публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій		6. Побудова нормативно-правового забезпечення інформаційного простору публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій	
ІНСТРУМЕНТИ					
1. Закони	2. Постанови	3. Розпорядження	4. Укази	5. Положення	6. Накази
7. Статути	8. Регламенти	9. Інструкції	10. Рекомендації	11. Рішення	12. Інші НПА

Продовження табл. 3.6

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
1. Узгодженість нормативно-правових актів, державних програм, загальнодержавних стратегій розвитку, стратегій розвитку урбанізованих територій (областей, міст, територіальних громад) щодо питань їх економічної підтримки та розвитку
2. Нормативно-правове забезпечення з питань економічного розвитку урбанізованих територій приведено до вимог воєнного стану та післявоєнного відновлення
3. Нормативно-правове забезпечення у сфері публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій гармонізовано з міжнародними стандартами та адаптовано щодо вимог до законодавства ЄС
4. Нормативно-правове забезпечення з питань економічного розвитку урбанізованих територій забезпечує ефективну систему координації та співпраці органів публічної влади, громадськості, суб'єктів господарювання, громадських об'єднань та міжнародних організацій
5. Нормативно-правове забезпечення формує ефективний інформаційний простір публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій
6. Нормативно-правове забезпечення формує ефективну систему фінансового-економічного забезпечення публічного управління урбанізованими територіями

Джерело: розроблено автором.

Отже, правовий механізм є одним із основних механізмів публічного управління, адже забезпечує функціонування організаційного, економічного, інформаційного та інших механізмів публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

Метою правового механізму є ефективне нормативно-правове забезпечення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, що можливе за рахунок виконання наступних завдань: удосконалення нормативно-правового забезпечення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, в тому числі в умовах воєнного стану та побудова нормативно-правового забезпечення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в умовах післявоєнної відбудови.

Для вирішення вищезазначених завдань необхідним є: утвердження в нормативно-правовій сфері понятійно-категоріального апарату публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій та класифікатора урбанізованих територій для цілей публічного управління; узгодження та приведення у відповідність до міжнародних стандартів та нових умов

існуючого нормативно-правового забезпечення економічного розвитку урбанізованих територій, зокрема його адаптація до вимог законодавства ЄС; узгодження нормативно-правового забезпечення щодо економічного розвитку, відбудови територій, управління постраждалими територіями тощо, в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення; побудова нормативно-правового забезпечення інституційної системи та інформаційного простору публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

Таким чином, очікувані результати від реалізації запропонованих заходів полягатимуть у наступному. По-перше, це дозволить узгодити нормативно-правові акти, державні програми, загальнодержавні стратегії розвитку, стратегії розвитку урбанізованих територій (областей, міст, територіальних громад) щодо питань їх економічного розвитку. По-друге, привести у відповідність, до вимог воєнного стану та післявоєнного відновлення, нормативно-правове забезпечення з питань економічного розвитку урбанізованих територій, а також гармонізувати нормативно-правове забезпечення у досліджуваній сфері з міжнародними стандартами та адаптувати його до вимог законодавства ЄС. По-третє, зазначені вище заходи та окреслений правовий механізм загалом дозволить забезпечити ефективну систему координації та співпраці органів публічної влади, громадськості, суб'єктів господарювання, громадських об'єднань та міжнародних організацій з питань економічного розвитку урбанізованих територій. І насамкінець, застосування правового механізму дозволить сформувати ефективний інформаційний простір публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій та ефективну систему його фінансово-економічного забезпечення.

Організаційний механізм

Наступним важливим механізмом публічного управління, у тому числі економічним розвитком урбанізованих територій, є організаційний механізм. З позиції удосконалення організаційного механізму публічного управління

розвитком урбанізованих територій, необхідним є ідентифікація об'єктів управління. Так, Лесечко М. зазначає, що «проблематичність вибору об'єктів управління урбанізації є в досить широкому спектрі реальних систем розселення, що не завжди відповідають існуючим інституціональним структурам управління. Ця невідповідність є темою постійних дискусій про те, як треба управляти системами і чи треба ними управляти взагалі» [80].

Об'єктами управління урбанізаційними процесами виступають: урбанізовані території (в залежності від класифікаційної ознаки); земельні ділянки (незалежно від форм власності); будівлі та споруди; територіально-виробничі, містобудівні та ландшафтні комплекси; рекреаційні, природоохоронні та промислові зони, акваторії; архітектурно-містобудівні, археологічні пам'ятники і їх охоронні зони; території інженерно-транспортних комунікацій.

Ковальчук В.Г. до об'єктів відносить різноманітні політичні, економічні, соціальні явища та процеси, що відбуваються в адміністративно-територіальних утвореннях – економічних районах, областях, міських агломераціях та ін. [69].

В контексті публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, враховуючи наслідки російсько-української війни та повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, вважаємо, що об'єктами є: відбудова та економічний розвиток територій, що зазнали сильних пошкоджень; відбудова та економічний розвиток територій, що зазнали незначних пошкоджень; економічний розвиток відбудованих територій та економічний розвиток територій, що не зазнали пошкоджень.

Лесечко М.Д. та Блащук Л.В. зазначають, що «в Україні, як правило, формується багаторівнева структура управління містами, до якої входять:

1) структури, які безпосередньо входять до складу апарату управління містом і фінансуються з бюджету;

2) госпрозрахункові організації, що забезпечують життєдіяльність міста і є самостійними юридичними особами;

3) організації і установи подвійного підпорядкування, що функціонують як регіональні підрозділи державних управлінських структур;

4) установи, діяльність яких координується міською владою» [80].

Ковальчук В.Г. до суб'єктів відносить органи державного управління, органи місцевого самоврядування, великі виробничі корпорації, міжрегіональні асоціації тощо [69].

Кожен з суб'єктів управління має свою роль та здійснює відповідні функції в процесі управління урбанізованою територією.

Суб'єктами управління урбанізаційними процесами є: органи державної влади та органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання, суб'єкти господарювання (підприємства, установи, організації, юридичні та фізичні особи, в тому числі іноземні). Ефективний розвиток урбанізованих територій можливий лише при взаємодії всіх суб'єктів управління.

Органи державної влади здійснюють вплив на процеси урбанізації. Безпосереднє державне управління в сфері управління урбанізованими територіями здійснює Кабінет Міністрів України, а також відповідні міністерства і відомства.

Роль органів державної влади, а також органів місцевого самоврядування в управлінні урбанізованими територіями є найвідповідальнішою, адже полягає у формуванні та реалізації публічної політики, розробці програм та стратегій розвитку територій; стимулюванні розвитку і використання трудового, науково-технічного та інтелектуального потенціалів території; підтримці і розвитку соціальної та виробничої інфраструктури. Також до їх функцій належить наповнення бюджету та забезпечення його ефективного використання, створення умов для комфортного проживання, розвитку бізнесу тощо.

Органи державної влади та управління, місцеві органи виконавчої влади та місцеве самоврядування виконують адміністративну функцію, яка полягає в розробці та прийнятті нових нормативно-правових актів, в тому числі спрямованих на розвиток урбанізаційних процесів. Економічна функція полягає у формуванні державного та місцевих бюджетів; управлінні економічною сферою міського суспільного життя тощо. Політична функція органів державної влади полягає в розробці і прийнятті нормативно-правових актів щодо управління урбанізованими територіями, а також наданні органам місцевого самоврядування прав прийняття певних нормотворчих і виконавчих актів, чинних у межах підвідомчих їм територій. Соціальна функція здійснюється шляхом регулювання ринку праці, забезпечення соціальних потреб та дотриманні прав населення, забезпечення функціонування об'єктів соціальної інфраструктури. Екологічні функції полягають у формуванні органами державної влади та місцевого самоврядування сприятливої екологічної ситуації в місті. Інформаційна функція сприяє наданню населенню вичерпної та достовірної інформації, забезпечує публічність та прозорість діяльності влади. Контрольна функція полягає в моніторингу рівня життя населення та рівня розвитку урбанізованої території, а також процесів публічного управління урбанізованими територіями через контроль за додержанням законодавства. Культурно-виховна функція також проявляється у здійсненні контролю за освітою й вихованням, сферою культури тощо. Громадські об'єднання є важливим суб'єктом управління, адже вони мають безпосередній вплив на розвиток управління урбанізованою територією. До їх складу входять: громадські організації, профспілки, політичні партії. Їх задача полягає в забезпеченні розвитку території шляхом поширення інформації серед населення, розробці проектів та наданні допомоги всім, без виключення, жителям відповідної території. Громадські об'єднання також виконують ряд функцій, основними з яких є: опозиційна, захисна, виховна, кадрова. Опозиційна функція є однією з головних, вона передбачає запобігання

надмірній централізації, сприяє розвитку громадянського суспільства (підтримки чи незгоди з державними рішеннями, висування альтернативних програм, апеляції до громадської думки, контролю тощо). Соціальна функція спрямована на задоволення та захист інтересів, потреб членів організації. Громадські організації сприяють розвитку територій, піклуються про умови праці, побут тощо. Також можуть тиснути на місцеві органи влади шляхом страйків, мітингів тощо. Виховна функція сприяє формуванню у громадян моральної, політичної, управлінської, правової культури. Суб'єкти господарювання здійснюють економічну та соціальну функції. Економічна функція передбачає оптимізацію зайнятості населення міста та можливість фінансування проєктів, які сприяють розвитку урбанізованих територій. Соціальна функція передбачає забезпечення безпечного життя населення, раціонально використовувати природно-ресурсний потенціал територій та не допускати забруднення навколишнього середовища, тобто використовувати очисні споруди, забезпечувати управління та поводження з відходами, сприяти їх утилізації та переробці. Функції урбанізованих територій розширено на основі функцій управління інклюзивним містом, які були визначені нами в роботі «Публічне управління містом в контексті інклюзивного розвитку» [138].

Функціонально-організаційна модель публічного управління урбанізованими територіями представлена на рисунку 3.2.

Рис. 3.2. Функціонально-організаційна модель публічного управління урбанізованими територіями

Джерело: розроблено автором.

Таким чином, органи державної влади та органи місцевого самоврядування забезпечують розвиток урбанізованих територій, шляхом розробки законів, що сприяють розвитку урбанізованих територій; розробки і реалізації державної, регіональної, місцевої політик в сфері управління урбанізованими територіями; підтримки і розвитку міської інфраструктури; планування забудови просторового розвитку. В свою чергу суб'єкти господарювання сприяють розвитку урбанізованих територій шляхом оптимізації зайнятості населення та фінансування проектів, які сприяють розвитку територій; громадські об'єднання займаються розповсюдженням інформації серед населення, розробкою різноманітних проектів та наданні допомоги всім людям незалежно від віку, стану здоров'я, статі.

Проаналізувавши функції суб'єктів управління урбанізованими територіями, вважаємо за необхідне більш детально дослідити їх повноваження та завдання.

Розглянувши та проаналізувавши структуру органів законодавчої влади, яка висвітлюється у вигляді комітетів Верховної ради України доцільно зауважити на необхідності перегляду їх сфер відання. Так, до повноважень Комітету з питань транспорту та інфраструктури належать питання стратегії і пріоритетів розвитку інфраструктури України, якість і сталість послуг суб'єктів інфраструктури та доступ до об'єктів інфраструктури, проте, на нашу думку, питання розвитку міської інфраструктури необхідно передати Комітету з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування разом з повноваженнями Комітету з питань цифрової трансформації, щодо смарт-інфраструктури (міста, громади тощо).

Слід зазначити про Комітет з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин, до відання якого належить питання

відновлення та розвиток деокупованих територій Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, яке необхідно передати Комітету з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування, враховуючи теперішню нестабільну ситуацію в країні, коли кількість тимчасово окупованих територій збільшилася, проте необхідно продовжувати роботу щодо сприяння їх розвитку. Тому доцільність вбачаємо у створенні Підкомітету з питань відновлення та розвитку деокупованих територій та територій, що постраждали в результаті російської агресії при Комітеті з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування.

В свою чергу, необхідність вбачаємо у реорганізації Комітету з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування на Комітет з питань організації державної влади та місцевого самоврядування та Комітет з питань розвитку територій, містобудування та міської інфраструктури, враховуючи значну кількість питань, що повинні належати до його відання (рис.3.3).

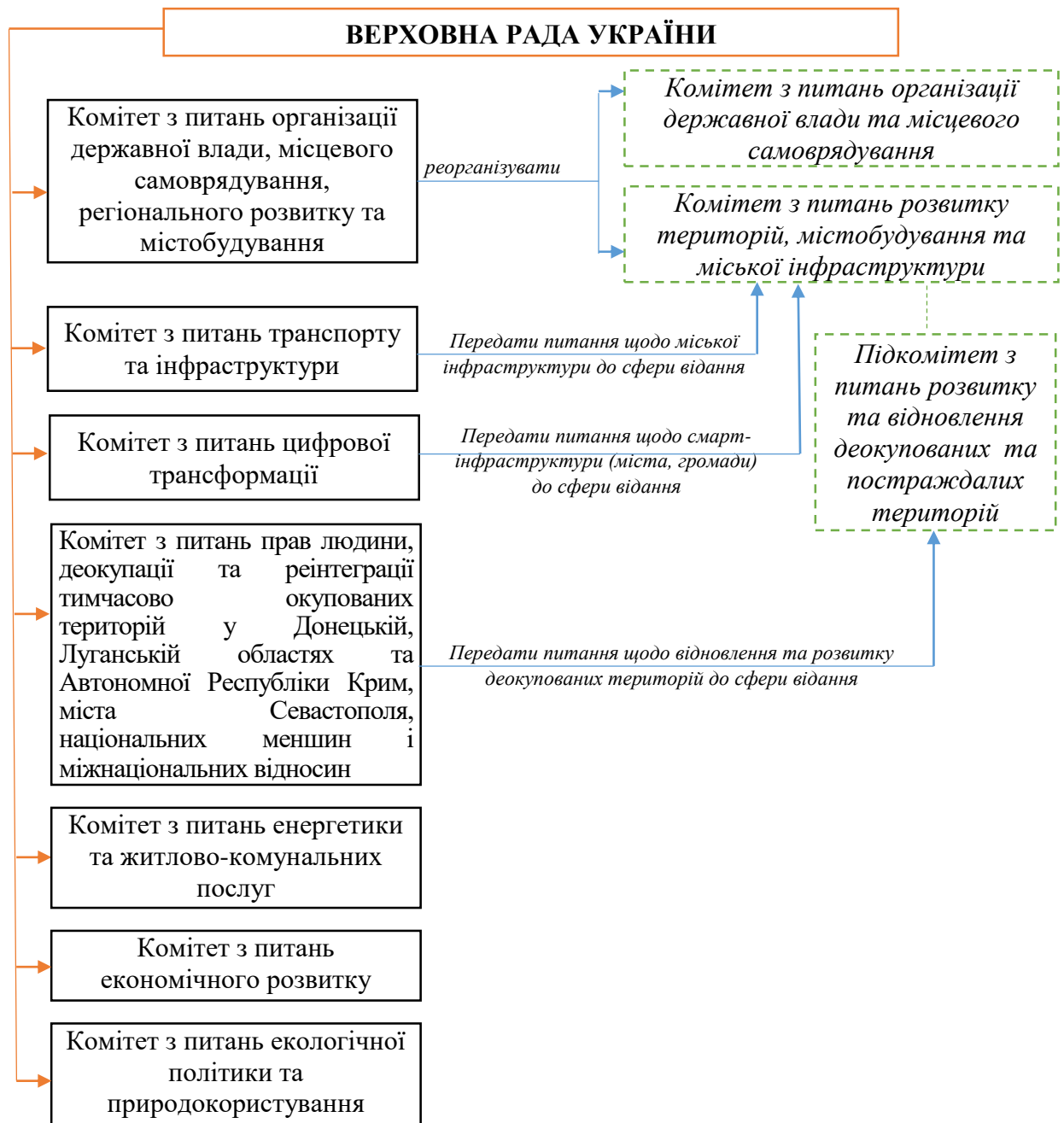

Рис. 3.3. Пропозиції щодо удосконалення діючої структури органів законодавчої влади в сфері управління урбанізованими територіями

Джерело: розроблено автором.

Вищим органом виконавчої влади є Кабінет Міністрів України, який «забезпечує розроблення і здійснення заходів щодо створення матеріально-технічної бази та інших умов, необхідних для розвитку охорони здоров'я, освіти, культури і спорту, туристичного та рекреаційного господарства; забезпечує проведення державної політики у сфері охорони природи,

екологічної безпеки та природокористування; здійснює в межах своїх повноважень державне управління у сфері охорони та раціонального використання землі, її надр, водних ресурсів, рослинного і тваринного світу, інших природних ресурсів» [115].

Питання управління урбанізаційними процесами належить до компетенції Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України (раніше – Міністерству розвитку громад та територій України), яке у сфері державної регіональної політики, розвитку місцевого самоврядування, територіальної організації влади та адміністративно-територіального устрою, житлової політики; у сфері благоустрою населених пунктів, житлово-комунального господарства, управління побутовими відходами; у сфері будівництва, містобудування, просторового планування територій та архітектури; у сфері технічного регулювання у будівництві, ціноутворення у будівництві; у сфері з відновлення регіонів, територій та інфраструктури, що постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України; у сфері архітектурно-будівельного контролю та нагляду; у сфері контролю житлово-комунального господарства; у сфері забезпечення енергетичної ефективності будівель [114].

Державна інспекція архітектури та містобудування здійснює підготовку та внесення на розгляд Міністра пропозицій щодо забезпечення формування державної політики з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду; здійснює в межах повноважень, визначених законом, державний архітектурно-будівельний контроль, здійснює ліцензування та контроль за додержанням суб'єктами господарювання ліцензійних умов окремих видів господарської діяльності з будівництва об'єктів та інші завдання визначені законом [108].

На місцевому рівні питанням управління та розвитку урбанізованих територій займаються органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади. Також, наразі, важливим інституційним елементом, який сприяє розвитку територій є агенції регіонального розвитку, які створюються

відповідно до положень Закону України «Про засади державної регіональної політики». Засновниками агенцій регіонального розвитку можуть бути регіональні органи місцевого самоврядування (обласні ради) та регіональні органи виконавчої влади (обласні державні адміністрації). Водночас співзасновниками також можуть бути регіональні торговопромислові палати, регіональні асоціації підприємців, регіональні представництва всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування чи асоціації органів місцевого самоврядування регіону, вищі навчальні заклади, наукові установи, профільні громадські об'єднання регіону [142]. Агенції регіонального розвитку забезпечують взаємодію бізнесу, громадськості та влади, з метою ефективного розвитку регіону.

Нещодавно прийнятий законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» (№5323) відповідно до якого за агенціями регіонального розвитку закріплюється статус повноправних учасників формування та реалізації державної регіональної політики, розширюється перелік їх співзасновників, а також надається право здійснювати платні послуги.

На сьогоднішній день, діяльність Агенцій не є достатньо ефективною, також наявні регіони, в яких не створено даних установ, зокрема це Сумська, Харківська та Миколаївська області.

Основні проблеми функціонування Агенцій регіонального розвитку полягають у наступному:

- функції агенцій та органів влади на місцевому рівні частково дублюються;
- кадрове забезпечення агенцій потребує покращення;
- потребує покращення співпраця між Агенціями та іншими стейкхолдерами.

У зв'язку з складною ситуацією в країні, зокрема російською військовою агресією, що обумовила руйнування та призвела до необхідності відбудови

територій, агенції регіонального розвитку мають стати важливим суб'єктом, до завдань якого належатиме ефективна відбудова пошкоджених територій, шляхом залучення інвестицій, вивчення кращого зарубіжного досвіду та розробки пропозицій по відбудові.

У Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки визначено оперативною ціллю 1 «Стимулювання центрів економічного розвитку (агломерації, міста)»[48]. На законодавчому рівні не урегульоване питання створення, управління і розвитку агломерацій.

У світовій практиці існують декілька моделей управління міськими агломераціями:

- однорівневі – для неї характерне єдине муніципальне утворення, що включає всю територію агломерації;
- дворівневі – створення у рамках агломерації муніципального утворення другого рівня;
- регіональні – управління здійснюється органами регіональної влади (можливе в тому випадку, коли агломерація займає переважну частину території регіону);
- договірні – агломерації розвиваються на основі міжмуніципального співробітництва.

Досліджуючи досвід провідних зарубіжних країн було встановлено, що в країнах Західної Європи, здебільшого, в агломераціях створені «надмуніципальні» органи управління у формі асоціацій представників муніципальної влади, представників бізнесу, громадських організацій, які вирішують питання розвитку ринку праці, екології, інфраструктури, зокрема, транспорту та комунікацій, водопостачання та водовідведення.

В Україні, у 2021 році, була створена перша Місцева асоціація органів місцевого самоврядування «Київська агломерація», яка є добровільним неприбутковим об'єднанням, що створене органами місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення повноважень, узгодження своїх дій щодо захисту прав та інтересів територіальних громад,

сприяння місцевому та регіональному розвитку, що створена на підставі Закону України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» та має місцевий статус [139].

Проте, на законодавчому рівні, в Україні не урегульоване питання управління агломераціями. Двічі було подано законопроекти, проте обидва рази вони були відхилені, зокрема це:

1. Проект Закону про міські агломерації №6743 від 17.07.2017 р.;
2. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення правових підстав для утворення агломерації як однієї з форм співробітництва територіальних громад №2637 від 19.12.2019 р.

Доцільним є прийняття закону, який би урегулював питання створення та розвитку агломерацій як однієї з форм співробітництва територіальних громад. Важливою проблемою є вибір оптимальної адміністративно-правової структури, яка була би здатна ефективно забезпечувати управління агломераціями, при цьому не суперечити існуючому законодавству.

З метою координації створення агломерацій за доцільне вбачаємо утворення, при Міністерстві розвитку громад, територій та інфраструктури України, консультативно-дорадчого органу – Ради агломерацій України. До основних завдань Ради агломерацій України необхідно віднести наступні:

- сприяння координації дій територіальних громад з питань створення та забезпечення функціонування агломерацій;
- підготовка пропозицій щодо створення та забезпечення функціонування агломерацій.

Рада відповідно до покладених на неї завдань:

- проводить аналіз стану справ та причин виникнення проблем у процесі створення та забезпечення функціонування агломерацій;
- вивчає результати діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій з питань створення та забезпечення функціонування агломерацій;

- розробляє проекти планування агломерацій;
- поширює ідеї щодо створення та розвитку агломерацій;
- здійснює методичний супровід та координує роботу щодо створення агломерацій;
- бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів з питань діяльності агломерацій;
- подає Кабінетові Міністрів України розроблені за результатами своєї роботи рекомендації та пропозиції;
- інформує громадськість про свою діяльність, прийняті на засіданнях пропозиції та рекомендації і стан їх виконання;
- вивчає та аналізує зарубіжний досвід щодо організації та розвитку агломераційних процесів.

На місцевому рівні, управління агломераціями має здійснюватися у формі міжтериторіального співробітництва.

Основними завданнями утворених місцевих агломерацій (Рад) будуть:

- планування етапів та темпів розвитку території агломерації;
- аналіз демографічних, соціально-економічних та екологічних тенденцій агломерації, демографічних показників відповідних територій агломерації та розрахунок потреби у трудовій силі, розвиток конкурентних переваг територій агломерації;
- виявлення центрів економічного зростання та сприяння створенню територіальних кластерів, бізнес-інкубаторів, технопарків тощо;
- формування сприятливого середовища для розвитку підприємництва в агломераціях та залучення інвестицій;
- узгодження політики в сферах освіти, формування ринку праці, внутрішньої і зовнішньої міграції;
- розробка та реалізація програми, яка спрямована на пересування та розміщення робочої сили;

- управління розвитком соціальної, інженерно-комунальної та дорожньо-транспортної інфраструктури на основі впровадження передових, енергозберігаючих, екологічних технологій;
- регулювання комплексного розвитку агломераційної системи розселення, формування ефективного співвідношення малих, середніх, великих міст з урахуванням світової практики;
- участь у розробленні та узгодженні планів просторового розвитку, проектів детального планування, стратегій розвитку територій;
- відновлення пошкодженої інфраструктури в межах агломерацій;
- інші завдання.

У зв'язку з російською військовою агресією та з метою ефективної відбудови постраждалих територій України, а також забезпечення їх економічного розвитку, важливим є удосконалення інституційного механізму. Так, 21 квітня 2022 року було створено консультативно-дорадчий орган при Президентові України – Національну раду з відновлення України від наслідків війни. Основними завданнями зазначеного органу є:

«- розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, який, зокрема, передбачатиме відновлення і розбудову транспортної, медичної, соціальної, комунальної, виробничої інфраструктури та житла, інфраструктури енергетики, зв'язку, військової інфраструктури і військово-промислового комплексу, структурну модернізацію та перезапуск економіки, заходи з подолання безробіття, підтримки сімей з дітьми, вразливих верств населення, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок війни, відновлення та збереження об'єктів культурної спадщини;

- визначення та напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ, прийняття та реалізація яких є необхідними у воєнний і післявоєнний періоди;

- підготовка стратегічних ініціатив, проектів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України у воєнний і післявоєнний періоди» [109].

На сьогоднішній день, активно підіймається питання щодо створення окремого органу виконавчої влади, який би займався питаннями відновлення України – Агенції з відновлення України, адже Національна рада з відновлення України від наслідків війни функціонує як консультативно-дорадчий орган та не має достатніх повноважень, зокрема щодо надання доручень органам влади та моніторингу їх виконання. На нашу думку, доцільним є створення Агентства з відновлення та розвитку територій України, як органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України. Основні завдання Агентства мають бути наступні:

- реалізація державної політики в сфері відновлення та розвитку територій України, в тому числі урбанізованих територій;
- внесення на розгляд Міністра розвитку громад, територій та інфраструктури України пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері відновлення та розвитку територій України;

Агентство з відновлення та розвитку територій України відповідно до покладених на нього завдань має здійснювати:

- реалізацію плану з відновлення та розвитку територій України;
- внесення пропозиції до плану з відновлення та розвитку територій України;
- фіксацію та розрахунок збитків, завданих в результаті війни;
- вжиття необхідних заходів для відновлення та підтримки пошкодженої інфраструктури та житлового фонду;
- вжиття необхідних заходів щодо створення житлових одиниць для тимчасового розміщення внутрішньо-переміщених осіб;
- роботу з іноземними партнерами щодо питань відновлення та розвитку територій, а також управління міжнародною допомогою;
- забезпечення побудови та функціонування інформаційного простору з питань відновлення та розвитку територій.

З метою ефективного використання фінансів та недопущення корупційних схем, необхідним є створення наглядової ради з залученням іноземних партнерів та незалежних експертів (представників бізнесу, громадськості) для забезпечення більш прозорого алгоритму використання коштів.

Згідно постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» від 13 січня 2023 р. № 29 [49] Державне агентство автомобільних доріг України було перейменоване на Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України, а Державне агентство інфраструктурних проектів реорганізовано шляхом приєднання до Державного агентства відновлення та розвитку інфраструктури. Наразі неопубліковано Положення про Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України, відомо лише, що воно буде відповідати за реалізацію проектів відбудови країни.

Вивчення функцій та повноважень органів публічної влади з питань управління урбанізованими територіями, дозволило встановити, що існуюча інституційна система не повною мірою урегульовує всі питання щодо економічного розвитку та відновлення урбанізованих територій. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність в оновленні діючої системи та формуванні перспективної інституційної моделі.

Отже, у процесі дослідження організаційного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, визначено напрями його удосконалення, що дозволило сформувавши інституційну модель управління урбанізованими територіями в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення (рис.3.4).

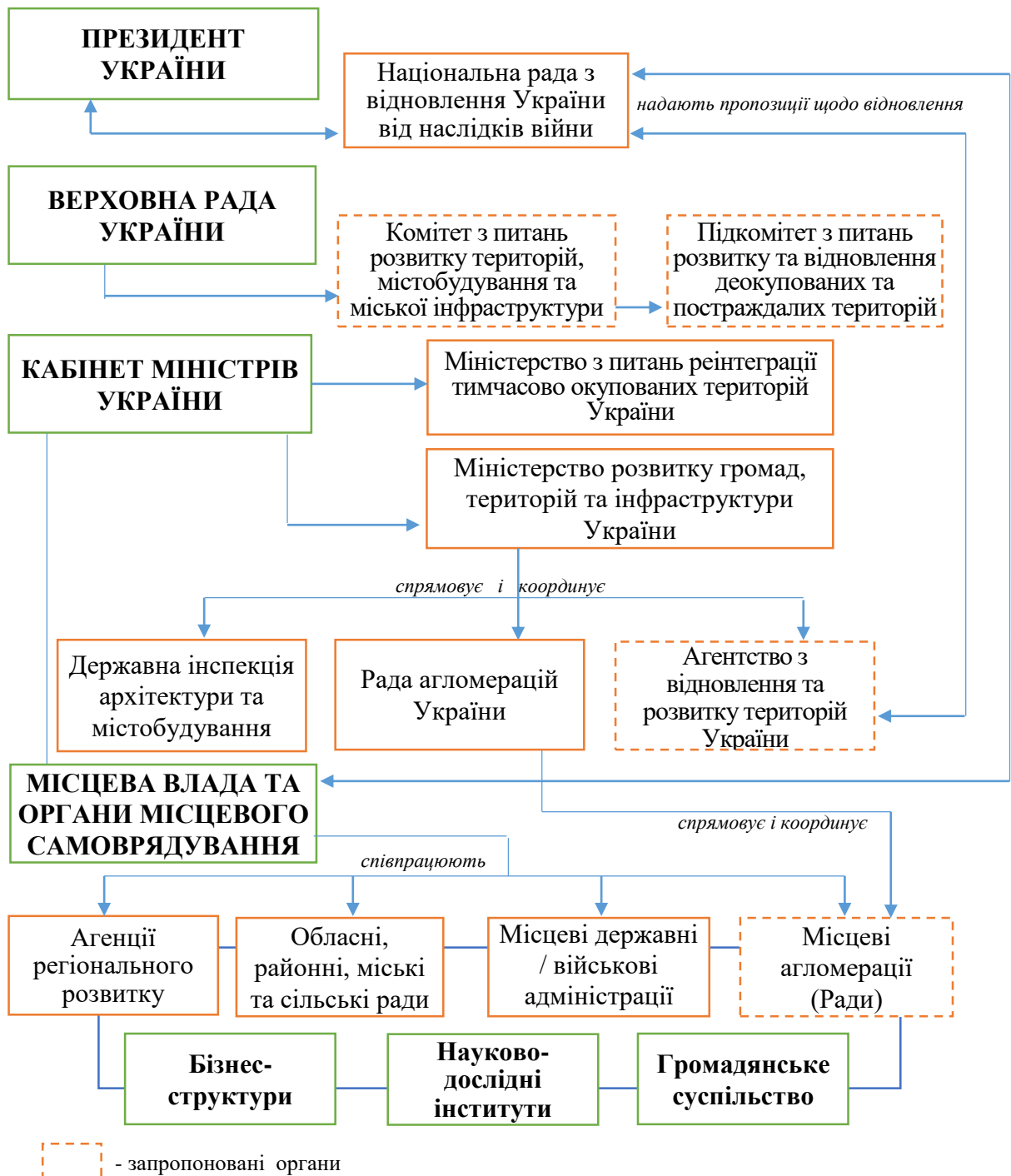

Рис. 3.4. Запропонована інституційна модель організаційного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення

Джерело: розроблено автором.

Таким чином, в розрізі удосконалення інституційної моделі публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення встановлено, що важливим

суб'єктом виступає Президент України, який забезпечує національну безпеку на відповідних територіях. До того ж важливу роль у подоланні наслідків російсько-української війни виконує консультативно-дорадчий орган при Президентові України – Національна рада з відновлення України від наслідків війни, яка розробляє план заходів з відновлення територій України, приймає пропозиції від інших органів публічної влади, а також громадськості та міжнародних партнерів та подає пропозиції з питань відновлення Президентові України.

Верховна Рада України формує законодавчу основу для управління урбанізованими територіями. З метою удосконалення інституційної моделі запропоновано реорганізувати Комітет з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування на Комітет з питань організації державної влади та місцевого самоврядування та Комітет з питань розвитку територій, містобудування та міської інфраструктури та утворити підкомітет з питань розвитку та відновлення деокупованих та постраждалих територій

Виконавча влада розробляє і втілює політику, що спрямована на економічний розвиток урбанізованих територій. Важлива роль в системі управління урбанізованими територіями належить Міністерству розвитку громад, територій та інфраструктури України, у підпорядкуванні якого є Державна інспекція архітектури та містобудування, яка реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду. В умовах воєнного стану важлива роль належить Міністерству з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, яке здійснює реінтеграцію тимчасово окупованих територій та спрямовує свою діяльність на подолання наслідків російсько-української війни. Проте, враховуючи масштаби, завдані територіям України, в результаті російської військової агресії вбачаємо доцільність у створенні центрального органу виконавчої влади – Агентства з відновлення та розвитку територій України, яке буде реалізовувати державну політику в сфері відновлення та розвитку територій

України, в тому числі урбанізованих територій. В розрізі удосконалення інституційної моделі публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій запропоновано створити консультативно-дорадчий орган – Раду агломерацій України при Міністерстві розвитку громад, територій та інфраструктури України, з метою урегулювання питання створення та управління агломераціями.

На місцевому рівні управління урбанізованими територіями здійснюється органами виконавчої влади на місцевому рівні та органами місцевого самоврядування. Важлива роль відведена агенціям регіонального розвитку. З метою удосконалення інституційної моделі запропоновано створити Місцеві агломерації (Ради), які, співпрацюючи з Радою агломерацій України, повинні планувати та розвивати підвідомчі їм території.

Вище проведений аналіз дозволив розробити організаційний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, який представлено в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Організаційний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ	
МЕТА	координація дій суб'єктів та регулювання функціонування організаційних структур, задіяних у публічному управлінні економічним розвитком урбанізованих територій
ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА	
<i>Державний рівень</i>	
<u>Спеціалізовані суб'єкти:</u> Національна рада з відновлення України від наслідків війни, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України, Державна інспекція архітектури та містобудування України	<u>Суб'єкти загальної компетенції:</u> Президент; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Міністерство фінансів України; Міністерство економіки України; Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій; Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України; Міністерство цифрової трансформації України; Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України та інші
<i>Місцевий рівень</i>	
Місцеві органи виконавчої влади, місцеві військові адміністрації, органи місцевого самоврядування, агенції регіонального розвитку	

Продовження табл. 3.7

ОБ'ЄКТИ					
1. Відбудова та економічний розвиток територій, що зазнали сильних пошкоджень			2. Відбудова та економічний розвиток територій, що зазнали незначних пошкоджень		
3. Економічний розвиток відбудованих територій			4. Економічний розвиток територій, що не зазнали пошкоджень		
ЗАВДАННЯ					
1. Забезпечити ефективну координацію дій суб'єктів та регулювання функціонування організаційних структур щодо відновлення та економічного розвитку урбанізованих територій в умовах воєнного стану			2. Забезпечити ефективну координацію дій суб'єктів та регулювання функціонування організаційних структур щодо відновлення та економічного розвитку урбанізованих територій в умовах післявоєнного відновлення		
ЗАХОДИ					
1. Створення нових суб'єктів управління, завданнями яких буде відновлювати та економічно розвивати урбанізовані території		2. Розподіл функцій, завдань та повноважень між існуючими органами публічної влади		3. Вдосконалення механізмів співпраці органів публічної влади	
ІНСТРУМЕНТИ					
1. Закони	2. Постанови	3. Розпорядження	4. Накази	5. Положення	6. Укази
7. Статуту	8. Регламенти	9. Інструкції	10. Рекомендації	11. Рішення	12. Інші нормативно-правові акти
ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ					
1. Ефективне функціонування організаційної структури публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, що враховує раціональний розподіл сил та засобів щодо підтримки функціонування урбанізованих територій, їх відновлення та економічного розвитку					

Джерело: розроблено автором.

Отже, метою розробленого нами організаційного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій є координація дій суб'єктів та регулювання функціонування організаційних структур, задіяних у публічному управлінні, що сприятиме відновленню та економічному розвитку урбанізованих територій в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Для досягнення вищезазначеної мети запропоновано варіативні заходи, зокрема: створення нових суб'єктів управління, завданнями яких буде відновлювати та економічно розвивати урбанізовані території; розподіл функцій, завдань та повноважень між існуючими органами публічної влади; вдосконалення механізмів співпраці органів публічної влади.

Таким чином, визначення та декларування стратегічних цілей та завдань щодо розвитку урбанізованих територій є важливою основою для ефективних

публічно-управлінських рішень у даній сфері. Такі цілі і завдання мають реалізовуватися спільно з усіма суб'єктами управління урбанізованими територіями. Всі стейкхолдери мають брати активну участь в управлінні, що передбачає розробку і впровадження управлінських конкретних рішень, які сприятимуть якнайшвидшому відновленню урбанізованої території та забезпечення її подальшого економічного розвитку у відповідності до сучасних запитів.

Запропонований організаційний механізм забезпечить ефективне функціонування організаційної структури публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, що враховує раціональний розподіл сил та засобів щодо підтримки функціонування урбанізованих територій, їх відновлення та економічного розвитку.

Економічний механізм

Брижак О.П. «під економічним механізмом розуміють сукупність методичних інструментів, які дають можливість моделювати варіанти прийнятих рішень, розробляти засоби їх аналізу й реалізації, чим підвищують їх обґрунтованість та знижують ризик від упровадження» [63, с. 77]. Мороз В.М. під економічним механізмом розуміє «спосіб паритетної реалізації соціально-економічних вподобань особистості, суспільства та держави» [95, с.169]. Що стосується економічного механізму, то Кушнірецька О.В., Демидюк О.М. зазначають, що «економічні важелі – інструменти управління економікою; включають систему цін і тарифів, податки, фінансово-кредитні важелі тощо; адміністративні методи управління: затвердження норм, стандартів штрафів, санкцій тощо; економічні методи управління: встановлення цін, тарифів процентних ставок, пільг тощо; інструменти економічного характеру виступають: стратегічне планування, прогнозування, дозвільно-ліцензійні, бюджетування» [77].

Сучасні тенденції економічного розвитку урбанізованих територій зумовлені військово-політичною ситуацією, загальнонаціональним вектором економічного розвитку, специфічними потребами та ресурсним потенціалом

кожної території. Важливим завданням, на сьогоднішній день, є формування ефективної економічної моделі розвитку урбанізованих територій, яка буде спрямована на подолання наслідків війни, підтримку системи життєзабезпечення та зростання добробуту населення. Актуальним є визначення оптимальних фінансових відносин між державним та регіональним рівнями та розробка ефективних моделей державної підтримки урбанізованих територій.

Інструментами економічного розвитку урбанізованих територій є: субвенції, дотації, субсидії, податкові пільги, ліцензування, квотування, регулювання цін і тарифів тощо.

Пріоритетними завданнями економічного механізму, вирішення яких сприятиме економічному розвитку урбанізованих територій, є наступні:

- подолання дисбалансів розвитку урбанізованих територій та забезпечення подальшого максимально досяжного збалансованого економічного розвитку урбанізованих територій;
- забезпечення раціонального та ефективного використання ресурсів урбанізованих територій;
- використання потенційних можливостей та переваг урбанізованої території щодо забезпечення розвитку останньої;
- забезпечення розвитку урбанізованих територій в умовах війни;
- подолання наслідків російсько-української війни на урбанізованих територіях;
- забезпечення економічного розвитку урбанізованих територій в умовах післявоєнної відбудови.

Важливим є запровадження різноманітних економічних інструментів, які будуть спрямовані на формування центрів економічного розвитку урбанізованих територій, відбудову житлового фонду, інфраструктури, підтримку бізнесу, що загалом сприятимуть розвитку урбанізованої території. До них слід віднести: субвенції, дотації, субсидії, податкові пільги,

ліцензування, квотування, регулювання цін і тарифів, пільгове кредитування, митні пільги тощо.

З метою удосконалення економічного механізму розвитку урбанізованих територій необхідним є дослідження зарубіжного досвіду відновлення економіки та відбудови територій. Як показує досвід європейських країн, яким вдалося досягти значного економічного розвитку після Другої світової війни, відбудова повинна відбуватися за рахунок безповоротної фінансової допомоги. Так, під час відбудови у країнах Європи, лише близько 20% надходжень складало кредитування.

За підрахунками Уряду [105], на відновлення країни необхідно близько \$ 750 млрд, враховуючи фінансову ситуацію в Україні, можна констатувати відсутність можливості здійснювати відбудову за свій рахунок. Відновлення територій повинно відбуватися в першу чергу за рахунок наступних джерел фінансування: репарацій, конфіскованих активів російської федерації, міжнародної фінансової допомоги, внесків країн-донорів, інвестицій внутрішніх та зовнішніх, кредитів міжнародних фінансових організацій.

Наразі урядом України створено різні фонди, які акумулюють та розподіляють кошти, серед них: Фонд підтримки малого та середнього бізнесу; Фонд підтримки армії; Фонд відновлення та трансформації економіки; Гуманітарний фонд; Фонд обслуговування та погашення державного боргу; Фонд відновлення майна та відновлення інфраструктури[103].

Створено платформу U24, для збору пожертв на підтримку України [271].

Іноземна допомога може надходити різними шляхами: у спецфонди, або безпосередньо до місцевих бюджетів. Проте, на сьогоднішній день, важливим завданням залишається створення єдиного Національного фонду з відновлення України, який би координував діяльність щодо надходження, використання та контролю за використанням коштів, які спрямовані на відновлення України. Слід зазначити, що у державному бюджеті на 2023 рік передбачено створення Фонду ліквідації наслідків збройної агресії Росії із загальним обсягом у 35 млрд грн.

Таблиця 3.8

**Економічний механізм публічного управління економічним розвитком
урбанізованих територій**

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ					
МЕТА		ефективна система фінансового забезпечення та економічного стимулювання публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій			
ЗАВДАННЯ					
1. Удосконалення системи фінансового забезпечення, економічного стимулювання та підтримки функціонування і розвитку урбанізованих територій в умовах воєнного стану			2. Побудова системи фінансового забезпечення, економічного стимулювання та підтримки функціонування і розвитку урбанізованих територій в умовах післявоєнного відновлення		
ЗАХОДИ					
<i>для територій, що зазнали сильних пошкоджень</i>		<i>для територій, що зазнали незначних пошкоджень</i>		<i>для відбудованих територій</i>	<i>для територій, що не зазнали пошкоджень</i>
1. Удосконалення механізмів фінансування відбудови та економічного розвитку			1. Удосконалення механізмів фінансування економічного розвитку		
2. Розвиток економічних інструментів підтримки функціонування та стимулювання відбудови та економічного розвитку			2. Розвиток економічних інструментів підтримки функціонування та стимулювання економічного розвитку		
НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ					
1. кластери		2. бізнес-інкубатори		4. індустріальні парки	5. техно/наукові парки
ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ					
1. репарації		2. конфісковані активи російської федерації		3. міжнародна фінансова допомога	4. інвестиції внутрішні та зовнішні
5. бюджетні кошти		6. внески країн-донорів		7. кредити міжнародних фінансових організацій	8. інші джерела фінансування
ІНСТРУМЕНТИ					
1. держзамовлення	2. субсидії	3. субвенції	4. дотації	5. кредитування	6. преференції
7. пільги	8. державні компенсації	9. місцеві податки і збори	10. проєкти	11. державні цільові програми	12. інші економічні інструменти
ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ					
1. Рациональне та ефективне використання фінансових ресурсів, спрямованих на відбудову та розвиток урбанізованих територій					
2. Рациональне та ефективне використання ресурсів та потенціалу урбанізованої території					
3. Підвищення інноваційного потенціалу урбанізованих територій					
4. Підвищення конкурентоспроможності урбанізованої території					
5. Підвищення інвестиційної привабливості урбанізованих територій					
6. Зростання показників економічного розвитку урбанізованої території (ВРП, рівень інвестицій, середня заробітна плата, рівень зайнятості населення)					

Джерело: розроблено автором.

Таким чином, метою запропонованого економічного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій є

формування ефективної системи фінансового забезпечення, економічного стимулювання публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Для досягнення вищезазначеної мети визначено заходи в розрізі класифікаційних ознак територій, зокрема для територій, що зазнали сильних пошкоджень та територій, що зазнали незначних пошкоджень необхідним є удосконалення механізмів фінансування відбудови та економічного розвитку та розвиток економічних інструментів підтримки функціонування та стимулювання відбудови та економічного розвитку; для відбудованих територій та територій, що не зазнали пошкоджень – удосконалення механізмів фінансування економічного розвитку та розвиток економічних інструментів підтримки функціонування та стимулювання економічного розвитку.

Таким чином, запропонований економічний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій сприятиме: раціональному та ефективному використанню фінансових ресурсів, спрямованих на відбудову та розвиток урбанізованих територій, раціональному та ефективному використанню ресурсів та потенціалу урбанізованої території, підвищенню інноваційного потенціалу, конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості урбанізованих територій та зростанню показників економічного розвитку урбанізованої території (ВРП, рівень інвестицій, середня заробітна плата, рівень зайнятості населення).

Отже, важливим для України є забезпечення прозорого розпорядження коштами, що надходять для, по-перше, забезпечення функціонування країни в умовах війни, по-друге, ресурсів, які надходять для відновлення країни та по-третє, розробка механізмів залучення ресурсів для забезпечення економічного розвитку урбанізованих територій та механізмів контролю за використанням таких ресурсів, в умовах післявоєнної відбудови. Це стосується заходів щодо недопущення корупції та розкрадання коштів на різних рівнях, їх ефективного та цільового використання, справедливого розподілу між територіями, що

сприятиме забезпеченню довіри інвесторів та міжнародних партнерів та загалом позитивно впливатиме на розвиток територій та побудову економічно-розвиненої, правової та демократичної держави. Таким чином, на сьогодні, важливим завданням, у контексті забезпечення економічного розвитку та публічного управління урбанізованими територіями, є побудова нової моделі економіки та використання потенціалу урбанізованих територій задля економічного розвитку як регіонів, так і країни загалом, що дозволить сформувати позитивний імідж України на міжнародній арені в цілому та стати конкурентоспроможним гравцем на європейському ринку зокрема.

Інформаційний механізм

Одним із важливих питань розвитку урбанізованих територій є формування ефективного та доступного інформаційного простору та систем централізованих інформаційних ресурсів, що містять комплексну інформацію про урбанізовані території, забезпечують її обіг та вільний доступ, в межах встановлених законодавством, необхідним користувачам.

Інформаційний механізм публічного управління розвитком урбанізованих територій передбачає проведення інформаційно-аналітичної роботи на всіх рівнях управління територією, що включає в себе збір, накопичення, обробку, збереження даних, моніторинг та інформування.

В контексті удосконалення інформаційного механізму необхідним є створення інформаційних систем, що сприятимуть розвитку урбанізованих територій. При цьому, з метою забезпечення національної безпеки, мають бути створені три типи систем централізованих інформаційних ресурсів:

1 тип – системи централізованих інформаційних ресурсів з необмеженим доступом;

2 тип – системи централізованих інформаційних ресурсів для органів публічної влади;

3 тип – системи централізованих інформаційних ресурсів з обмеженим доступом.

Зокрема, ці інформаційні системи мають акумулювати:

- дані щодо демографічного стану;
- дані щодо економічного, екологічного та соціального стану території;
- дані щодо ресурсного забезпечення, можливостей його розвитку та використання;
- дані щодо об'єктів нерухомості та окремі дані щодо містобудування;
- дані щодо оцінки об'єктів інфраструктури;
- дані щодо оцінки комунального господарства;
- дані щодо об'єктів соціальної інфраструктури - сфери освіти, охорони здоров'я та культури;
- дані щодо проєктів, які були реалізовані, поточно діючі та потенційно можливі для реалізації на окремій території та спрямовані на розвиток урбанізованих територій;
- дані щодо соціологічних досліджень рівня життя населення, довіри до влади, якості надання адміністративних послуг тощо;
- дані щодо діяльності публічної влади.

Інформаційні системи можуть мати різний вигляд, в тому числі, з метою відображення окремої інформації, доцільним є створення *Електронної карти урбанізованої території як частини проєкту ДІЯ*, яка повинна мати зручний інтерфейс, забезпечувати ефективний та якісний збір інформації та доступу до такої інформації щодо урбанізованої території.

Важливим питанням залишається проблема інформаційного забезпечення, особливо в умовах повномасштабної війни та агресивної інформаційної пропаганди ворога. Так, з метою ефективного управління економічним розвитком урбанізованих територій, враховуючи існуючі ризики відновлення країни після війни, важливим завданням в сфері публічного управління є розробка інформаційного механізму, що забезпечить прозорість процесів відбудови територій та їх подальшого розвитку.

Важливим завданням, в частині удосконалення інформаційного механізму, є створення деталізованої електронної системи щодо відновлення України. Наразі вже створено сайт «Відновлення України» –

<https://recovery.gov.ua/>, проте інформація, що там відображена не є деталізованою та не завжди оперативною. Необхідним є відображення:

- точних та детально описаних збитків, які були завдані відповідній території, в тому числі в грошовій формі;
- інформації щодо виділених коштів на відновлення та розвиток відповідних територій;
- звітів щодо використання коштів, виділених коштів на відновлення та розвиток відповідних територій.

Слід зазначити, що відповідна інформація не може бути повністю у вільному доступі для усіх груп стейкхолдерів, адже може стати об'єктом зловживань та злочинних схем.

Актуальним завданням в розрізі удосконалення інформаційного механізму щодо відбудови урбанізованих територій є створення ряду реєстрів, зокрема:

- реєстру соціального та тимчасового житла;
- єдиного реєстру громадян, що втратили житло, в результаті війни;
- реєстру об'єктів культурної спадщини.

Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо, що ефективне інформаційне забезпечення сприятиме наданню органам публічної влади необхідної обґрунтованої інформації, що сприятиме прийняттю управлінських рішень та ефективному виконанню управлінських функцій.

Одним із заходів в розрізі удосконалення інформаційного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій є інформаційне стимулювання економічної свідомості бізнесу, населення, посадових осіб органів публічної влади щодо відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій, що можливо здійснювати за допомогою інструментів: інформування, агітація, ЗМІ, реклама тощо. З цієї позиції вбачаємо необхідність у створенні різного роду платформ для проведення курсів, семінарів та тренінгів, з метою підвищення свідомості різних груп стейкхолдерів.

Також важливо долучити громадськість до відбудови урбанізованих територій, шляхом створення програми, що дозволить жителям відповідної території брати активну участь в управлінні та надати свої пропозиції по відбудові, а також ідентифікувати та врахувати, у процесі прийняття публічно-управлінських рішень, реальні потреби та бачення розвитку території жителями; та провести оцінку щодо бажання внутрішньо переміщених осіб та вимушених мігрантів повернутися до місць постійного проживання, що можна здійснити за допомогою опитувань.

Таблиця 3.9

Інформаційний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ		
МЕТА	формування ефективного та доступного (у законодавчо встановленому порядку) інформаційного простору публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій	
ЗАВДАННЯ		
<i>1. Удосконалення інформаційного простору публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в умовах воєнного стану</i>	<i>2. Побудова інформаційного простору публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в умовах післявоєнного відновлення</i>	
ЗАХОДИ		
1.Побудова системи централізованих інформаційних ресурсів, які акумулюють та передають інформацію щодо відновлення урбанізованих територій для різних груп стейкхолдерів	2.Побудова системи централізованих інформаційних ресурсів, які акумулюють та передають інформацію щодо економічного розвитку урбанізованих територій для різних груп стейкхолдерів	3.Інформаційне стимулювання економічної свідомості бізнесу, населення, посадових осіб органів публічної влади щодо відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій
СИСТЕМИ ЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ		
<i>1. Системи централізованих інформаційних ресурсів з необмеженим доступом</i>	<i>1. Системи централізованих інформаційних ресурсів для органів публічної влади</i>	<i>1. Системи централізованих інформаційних ресурсів з обмеженим доступом</i>
<ul style="list-style-type: none"> - проекти, що спрямовані на відбудову та розвиток урбанізованих територій; - дані та показники про розвиток урбанізованих територій, зокрема: дані щодо демографічного, економічного, екологічного та соціального стану території; наявних ресурсів: матеріальних та людських; об'єктів нерухомості, містобудування; об'єктів інфраструктури; комунального господарства; об'єктів сфери освіти, охорони здоров'я та культури; - дані щодо відновлення урбанізованих територій, зокрема: точні та детально описані збитки, які були завдані відповідній території, в тому числі в грошовій формі; інформація щодо отриманих коштів на відновлення та розвиток відповідних територій; звіти щодо використання коштів, виділених коштів на відновлення та розвиток відповідних територій. - дані щодо задоволеності населення, зокрема: рівнем життя на відповідній урбанізованій території, якістю надання адміністративних послуг тощо - інформація про діяльність публічної влади в розрізі управління урбанізованими територіями 		

Продовження табл. 3.9

ІНСТРУМЕНТИ				
<i>облік</i>	<i>моніторинг</i>	<i>інформування</i>	<i>агітація</i>	<i>пропаганда</i>
<i>реклама</i>	<i>соціологічні обстеження</i>	<i>опитування/ анкетування</i>	<i>ЗМІ</i>	<i>Інші інструменти інформаційного стимулювання</i>
ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ				
1.Прозорість та відкритість системи публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій				
2.Ефективний та доступний інформаційний простір, що забезпечує одержання комплексної інформації про відновлення та економічний розвиток урбанізованих території для різних груп стейкхолдерів				
3.Позитивний імідж урбанізованих територій				
4.Підвищення економічної свідомості бізнесу, населення, представників публічної влади щодо відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій				

Джерело: розроблено автором.

Таким чином, метою запропонованого інформаційного механізму є формування ефективного та доступного (у законодавчо встановленому порядку) інформаційного простору публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Враховуючи вищезазначену мету, визначено, що заходи полягають у: побудові системи централізованих інформаційних ресурсів, які акумулюють та передають інформацію щодо відновлення урбанізованих територій для різних груп стейкхолдерів; побудові системи централізованих інформаційних ресурсів, які акумулюють та передають інформацію щодо економічного розвитку урбанізованих територій для різних груп стейкхолдерів; інформаційному стимулюванні економічної свідомості бізнесу, населення, посадових осіб органів публічної влади щодо відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій. Інструментами виступають: облік, моніторинг, інформування, агітація, пропаганда, реклама, соціологічні обстеження, опитування, анкетування, ЗМІ та інші інструменти інформаційного стимулювання.

Ефективно розроблений інформаційний механізм публічного управління урбанізованими територіями забезпечить: прозорість та відкритість системи публічного управління економічним розвитком

урбанізованих територій; ефективний та доступний інформаційний простір, що забезпечує одержання комплексної інформації про відновлення та економічний розвиток урбанізованих територій для різних груп стейкхолдерів; позитивний імідж урбанізованих територій; підвищення економічної свідомості бізнесу, населення, представників публічної влади щодо відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій.

Отже, проведений аналіз складових механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій дозволив виявити основні напрями його розвитку. Зокрема, в результаті аналізу сучасного стану нормативного регулювання економічного розвитку урбанізованих територій, встановлено, що важливим з позиції публічного управління є внесення змін до законодавства та приведення його до вимог воєнного стану, післявоєнного відновлення та міжнародних стандартів. Аналіз суб'єктів управління урбанізованими територіями довів, що важливим завданням на сьогоднішній день є узгодження повноважень та визначення чітких завдань та функцій для суб'єктів управління. В розрізі удосконалення інституційної моделі управління розвитком урбанізованих територій запропоновано переглянути питання відання комітетів Верховної Ради України, зокрема виокремити Комітет з питань розвитку територій, містобудування та міської інфраструктури та створити підкомітет з питань розвитку та відновлення деокупованих та постраждалих територій. Також, в дисертації обгрунтовано необхідність створення Агентства з відновлення та розвитку територій України. Запропоновано урегулювати питання створення, управління і розвитку агломерацій, шляхом створення Ради агломерацій України, як консультативно-дорадчого органу при Міністерстві розвитку громад, територій та інфраструктури України. В контексті удосконалення економічного механізму розвитку урбанізованих територій визначено, що відбудова територій України має відбуватися за рахунок конфіскованих активів країни-агресора, міжнародної фінансової допомоги, внесків країн-донорів, інвестицій внутрішніх та зовнішніх, кредитів міжнародних

фінансових організацій; наголошено на важливості використання економічних інструментів: держзамовлення, субсидії, субвенції, дотації, кредитування, преференції, пільги, державні компенсації, місцеві податки і збори, проєкти, державні цільові програми та інші економічні інструменти. В результаті аналізу інформаційного механізму встановлено необхідність удосконалення формування інформаційного простору, шляхом створення та розвитку інформаційних системи про сучасний стан, економічний розвиток та відновлення урбанізованих територій, а також підвищення інформаційного стимулювання економічної свідомості бізнесу, населення, посадових осіб органів публічної влади щодо відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій.

Таким чином, в роботі визначено та проаналізовано механізми публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, окреслено і розвинуто мету, завдання, інструменти, заходи та очікувані результати щодо розвитку правового, організаційного, економічного та інформаційного механізмів. Розроблено інституційну модель публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій. Вищезазначене створює основу для формування напрямів удосконалення комплексного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, що в свою чергу сприятиме відновленню та розвитку урбанізованих територій.

3.3. Комплексний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій

Економічний розвиток урбанізованих територій є важливим та складним об'єктом публічного управління. Неefективність регулювання урбанізаційних процесів призводить до значних територіальних проблем та перешкоджає економічному розвитку урбанізованих територій та країни в цілому. На сьогоднішній день, з метою подолання наслідків російсько-української війни,

важливим питанням є визначення напрямів економічного розвитку урбанізованих територій, які будуть актуальні в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення та ляжуть в основу комплексного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, шляхом використання успішного зарубіжного досвіду та сучасних інструментів управління. У наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців підіймаються лише окремі питання, що присвячені проблемам публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, що зумовлює необхідність у розробці комплексного механізму, який буде спрямований на пошук оптимальних напрямів відновлення та розвитку територій.

Останніми роками питання визначення пріоритетних напрямів економічного розвитку територій, а також формування урбаністичних політик часто підіймалися серед вітчизняних та зарубіжних науковців, що вивчали відповідні проблеми. Так, Олешко А.А. та Павленко А.О. зазначають, що «основними пріоритетами для країн Європи щодо національної урбаністичної політики є:

- 1) забезпечення збалансованої політики національного і регіонального розвитку зі стримуванням (в окремих випадках) процесів зростання великих міст;
- 2) сприяння сталому міському розвитку;
- 3) реалізація стратегій міського оновлення;
- 4) формування міст як рушіїв економічної конкурентоспроможності та продуктивності» [101].

До того ж, Олешко А.А. зазначає, що «державне управління урбанізаційними процесами в Україні має здійснюватися за такими напрямками:

- розробка довгострокової національної та регіональних стратегій урбаністичного розвитку з урахуванням децентралізації та політики об'єднання територіальних громад;
- застосування стимулюючих правових методів державного регулювання розвитку міст та агломерацій;
- планування міських територій та меж їх зростання, планування розміщення промисловості та індустріальних парків;

- наукове прогнозування урбаністичного розвитку та соціально-економічного розвитку міст з урахуванням загальносвітових тенденцій;
- проведення проактивної структурної політики, що має на меті зростання частки високотехнологічних виробництв з високою доданою вартістю, а також Industry 4.0;
- впровадження концепції Smart-city;
- державне фінансування розвитку інфраструктури, соціальних програм та програм охорони навколишнього середовища в урбаністичних зонах;
- регулювання міграційних потоків та формування продуктивної зайнятості внутрішніх мігрантів до великих міст;
- забезпечення рівномірного доступу міського і сільського населення до освітніх, медичних, адміністративних, цифрових, інформаційних та інших послуг;
- стимулювання ефективного розподілу економічних ресурсів між урбаністичними зонами та периферійними районами» [100].

Джюбановський П. зазначає, що «сьогодні цілі політики ЄС спрямовані на покращення регіонів через покращення їх міст та конкурентоспроможності міст у світовій економіці. Цілі політики виділяють велику кількість стратегічних пропозицій, рекомендацій, методологій та основних політик. Сюди входять загальні стратегії економічного розвитку (наприклад, підкреслення конкурентоспроможності на основі економіки знань), просторові моделі (наприклад, поліцентризм), пріоритетні територіальні елементи та дії (наприклад, міста як двигуни зростання). Ключовий напрям полягає в тому, що економічне зростання та розвиток поширюватиметься від мегаполісів і міських регіонів, через малі та середні міста, до сільських та відстаючих регіонів. У цьому процесі великі міста слід заохочувати до мережі та співпраці з меншими містами та прилеглими до них територіями, щоб поширювати позитивний економічний розвиток територіально вниз» [50].

Яровенко Т.С., Дон О.Д., Федоров Г.А. вважають, що «для стійкого економічного розвитку регіону та країни у цілому основними принципами

розвитку міст, які є актуальними та стратегічно важливими й для розвитку міст в Україні, повинні стати:

- ліквідація бідності в усіх її формах і проявах;
- забезпечення рівних прав і можливостей, соціально-економічного та культурного різноманіття й інтеграції в міському просторі;
- поліпшення зручності життя, освіти, продовольчої безпеки і харчування, охорони здоров'я та благополуччя, у тому числі шляхом ліквідації епідемій, СНІДу, туберкульозу та малярії;
- сприяння безпеці та ліквідації дискримінації й усіх форм насильства; – забезпечення участі громадськості;
- надання рівного доступу для всіх до фізичної та соціальної інфраструктури, основних послуг, достатнього і доступного житла;
- створення стійкої та всеохоплюючої міської економіки шляхом використання переваг агломерації: високої продуктивності, конкурентоспроможності та інновацій;
- сприяння забезпеченню повної та продуктивної зайнятості й гідної роботи для всіх;
- забезпечення створення гідних робочих місць і рівного доступу для всіх до економічних і виробничих ресурсів та можливостей;
- недопущення спекуляції землею, сприяння надійним правам землеволодіння і регулювання скорочення чисельності міського населення, коли це доречно;
- забезпечення екологічної сталість шляхом заохочення застосування екологічно чистої енергії та сталого використання земель і ресурсів у сфері міського розвитку;
- охорона екосистем і біорізноманіття, включаючи вибір здорового способу життя в гармонії з природою;
- сприяння впровадженню стійких моделей споживання і виробництва;
- зміцнення життєздатності міст;

– скорочення ризику лих і пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до нього» [161].

Ільченко В. зазначає, що основна мета впровадження концепції сталого розвитку на регіональному і локальному рівнях полягає у:

1) поліпшенні соціально-економічної бази та її більш ефективному використанні;

2) підвищенні рівня й якості життя громадян;

3) збільшенні обсягів виробництва якісної конкурентоспроможної продукції;

4) створенні нових робочих місць та відтворенні трудових ресурсів;

5) раціональному використанні природних ресурсів, створенні умов для їх відновлення;

6) гарантованому забезпеченні житлом соціально незахищених верств населення;

7) поліпшенні екологічного стану населених пунктів і створенні безпечних умов для життя їх мешканців [62, с. 388].

Ярошук В. І. виділив наступні напрями удосконалення державної політики розвитку урбанізованих територій:

«- при прийнятті базового Закону «Про основи державної регіональної політики» чітко сформулювати принципи державної регіональної політики, виробити критерії типологізації регіонів, встановити пріоритети розвитку кожного з типів регіонів, означити роль високоурбанізованих територій, надати правового визначення агломераціям;

- при вдосконаленні Генеральної схеми планування території України виділити сукупність високоурбанізованих територій з визначенням їх функцій, а також національних завдань розвитку;

- при підготовці державних цільових програм враховувати пріоритети та особливості розвитку високоурбанізованих територій;

- розробити і прийняти Закон України «Про території пріоритетного розвитку», в якому унормувати порядок визначення, правові і економічні основи статусу і функціонування території пріоритетного розвитку, провадження на цій

території спеціального режиму інвестиційної діяльності; визначити загальні правила регулювання відносин суб'єктів економічної діяльності на таких територіях;

- ініціювати розробку і реалізацію Національного проекту «Розвиток великих міст та економічних центрів»;

- створити цілісну систему стратегічного планування і прогнозування розвитку держави, регіонів, адміністративно-територіальних одиниць на основі забезпечення єдиного підходу, процедури їх розроблення та реалізації на всіх рівнях з урахуванням пріоритетів та складових, що визначають специфіку їх розвитку;

- продовжити формування ефективного та прозорого механізму фінансового забезпечення територіального розвитку, запровадження середньострокового планування місцевих бюджетів; законодавчого врегулювання диверсифікації джерел та форм фінансування територіального розвитку: міжмуніципальної співпраці, публічно-приватного партнерства, корпоративної соціальної відповідальності та ін.» [162].

Російсько-українська війна внесла свої корективи в сучасний стан розвитку урбанізованих територій, що зумовило значні втрати та пошкодження. Наразі вітчизняні науковці працюють над пошуком ефективних напрямів відбудови територій України та відновлення їх економіки. Так, Мельниченко О.А. виділив концептуальні засади стратегії післявоєнного відновлення України: завершення війни, недопущення поновлення військових дій на території України, відбудова національної економіки, забезпечення соціальної справедливості [88].

Богдан Т. зазначає, що «відновлення зруйнованої після війни економіки має відбуватися за такими основними напрямками:

- відбудова фізичної інфраструктури та відновлення природного середовища;
- реконструкція житлового фонду;
- реабілітація постраждалих, відновлення соціальної інфраструктури та сфери соціальних послуг;

- відродження промислового сектору, створення нових робочих місць та підтримка малих і середніх підприємств;
- створення виробничих потужностей та формування державних замовлень для посилення обороноздатності країни;
- підвищення якості державного управління та посилення інститутів ринкової економіки» [14].

Проведений у п.3.2. аналіз складових механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій дозволив виявити напрями його удосконалення, які враховують умови воєнного стану та післявоєнного відновлення та полягають у наступному:

- розвиток економічного потенціалу та конкурентних переваг урбанізованих територій, шляхом:

- створення центрів економічного розвитку, шляхом формування агломерацій, створення кластерів, технополісів, технопарків та бізнес-інкубаторів;
- розвитку цифрових технологій та інновацій на урбанізованих територіях;
- створення нових робочих місць, через розвиток малого та середнього бізнесу;
- розвитку переробної промисловості: перехід від торгівлі сировиною до торгівлі товарів з високою доданою вартістю;
- визначення пріоритетних галузей, що слід розвивати відповідно до потенціалу урбанізованих територій: будівельна, сільськогосподарська, металургійна, електротехнічна та військово-промислова.

- відбудова та розвиток інфраструктури, що відповідає вимогам екологічності та енергоефективності, орієнтованої на інклюзивність та інноваційність, шляхом:

- відновлення критичної інфраструктури, зокрема енергетичних об'єктів, електро-, водо- та газопостачання;

- розвитку логістичного забезпечення, зокрема відновлення доріг, мостів, аеропортів, залізничної інфраструктури;
- відбудові та розвитку соціальних об'єктів, зокрема закладів освіти, закладів охорони здоров'я, закладів культури.

- розвиток сфери містобудування, відбудова та розвиток житлового фонду із забезпеченням інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури, шляхом:

- удосконалення планування та забудови територій;
- оновлення аварійного та ветхого фонду житла;
- забезпечення тимчасовим житлом ВПО;
- відбудові пошкоджених в результаті військової агресії та будівництву нових житлових будинків.

При цьому важливими в контексті даних напрямів є:

- удосконалення нормативно-правової бази з питань економічного розвитку урбанізованих територій, шляхом вдосконалення та розробки адекватних та ефективних правових інструментів:

- узгодження існуючих нормативних документів, що регулюють питання розвитку урбанізованих територій та приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів;
- розробка нових нормативних актів з питань розвитку урбанізованих територій;
- приведення законодавства до вимог воєнного стану та післявоєнного відновлення.

- створення ефективної системи фінансового забезпечення та економічного стимулювання публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, шляхом застосування адекватних та ефективних економічних інструментів:

- вдосконалення механізмів фінансування відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій;

- розвиток економічних інструментів підтримки функціонування та стимулювання відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій.
- побудова ефективної інституційної моделі, координація дій суб'єктів та регулювання функціонування організаційних структур, задіяних у публічному управлінні економічним розвитком урбанізованих територій:
 - недопущення дублювання повноважень, визначення чітких завдань та функцій для суб'єктів управління урбанізованими територіями в частині економічного розвитку та відбудови;
 - створення нових суб'єктів управління, завданнями яких буде відновлювати та економічно розвивати урбанізовані території;
 - вдосконалення механізмів співпраці органів публічної влади;
 - організації комплексу заходів щодо економічного розвитку урбанізованих територій.
- побудова ефективного та доступного (у законодавчо встановленому порядку) інформаційного простору публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, шляхом:
 - побудови системи централізованих інформаційних ресурсів, які акумулюють та передають інформацію щодо відновлення та економічного розвитку урбанізованих територій для різних груп стейкхолдерів;
 - інформаційного стимулювання економічної свідомості бізнесу, населення, посадових осіб органів публічної влади щодо відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій;
 - створення іміджу; моніторингу; промоції урбанізованої території

На рисунку 3.5 представлено напрями розвитку комплексного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в контексті правової, організаційної, економічної та інформаційної складових.

Рис.3.5. Напрями розвитку комплексного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій
Джерело: розроблено автором.

Визначивши напрями економічного розвитку урбанізованих територій, вважаємо за необхідне розробити комплексний механізм, у якому буде визначено конкретні заходи для кожного з напрямів в розрізі правового, організаційного, економічного та інформаційного механізмів, в тому числі враховуючи розроблену у п.1.3 класифікацію урбанізованих територій. В таблиці 3.10 представлено комплексний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

Одним із напрямів, що сприятиме економічному розвитку є **розвиток економічного потенціалу та конкурентних переваг урбанізованих територій**, що включає в себе комплекс завдань:

- формування центрів економічного розвитку;
- розвиток цифрових технологій та інновацій;
- розвиток малого та середнього бізнесу;
- розвиток пріоритетних галузей економіки та переробної промисловості відповідно до потенціалу урбанізованих територій.

Швидке відновлення та економічний розвиток урбанізованих територій можна забезпечити за рахунок розвитку центрів економічного зростання – агломерацій. Бабець І. Г. зазначає, що «формування агломерацій створює підґрунтя для посилення економічної безпеки урбанізованих територій, що полягає в таких аспектах: більша територія для розміщення інвестицій; ширший ринок збуту; більша ємність ринку трудових і фінансових ресурсів; кращий рівень розвитку усіх видів інфраструктур; можливість економити на масштабах, уникати дублювання, отже мати вищу ефективність; більше шансів на знаходження партнерів, подовження ланцюга доданої вартості та створення життєздатних кластерів, наявність наукових і дослідницьких установ; ефект синергії» [8].

На сьогоднішній день в Україні відсутнє єдине розуміння щодо існуючих агломерацій, зокрема щодо їх кількості, територій, які вони в себе включають та не сформована система управління такими центрами економічного розвитку. Важливим завданням на сьогоднішній день є:

- закріплення на законодавчому рівні питання формування та управління агломераціями;
- розробка схем територіального планування агломерацій та планів їх економічного розвитку, які повинні враховувати потенціал кожної відповідної урбанізованої території;
- розробка механізмів державної підтримки агломерацій, зокрема за рахунок міжбюджетних трансфертів для розвитку інфраструктури агломерацій, підтримки зайнятості, формування кластерів, бізнес-парків тощо.

Особливої підтримки в умовах війни потребує бізнес. Наразі створено ряд відповідних державних програм, зокрема :

- передбачена компенсація за працевлаштування ВПО в розмірі 6500 грн за кожного працевлаштованого;
- програма релокації бізнесу;
- урядова грантова програма для бізнесу «Робота»;
- програми по фінансуванню експортерів [104].

Досить важливим кроком для розвитку економіки в умовах війни, було запровадження платформи для допомоги по релокації бізнесу в безпечні регіони [106] та запровадження програми, яка допомагає з пошуком приміщення, розселенням робітників та початком роботи на новому місці. Також були запроваджені пільги на оренду приміщень державної форми власності. За даними Національного інституту стратегічних досліджень [97] найбільше бізнесу перемістилося у Львівську, Закарпатську та Чернівецьку області.

На нашу думку, з метою зменшення диспропорцій в розвитку урбанізованих територій необхідним є розробка механізмів щодо сприяння переміщення бізнесу з територій, що перебувають у зоні бойових дій, до мало- та середньо економічно розвинутих, шляхом надання пільг для бізнесу у разі переміщення їх до відповідних регіонів, зокрема надання пільг на оренду, надання фіксованої суми для підтримки роботи бізнесу у новому місці тощо.

При цьому Мінекономіки разом з Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України (Радою агломерацій), розглядаючи заявки компаній, можуть надавати рекомендації щодо переміщення у ті регіони, в яких дані компанії можуть якнайкраще себе реалізувати, що в свою чергу сприятиме створенню технопарків, кластерів територій та їх економічному розвитку. Наприклад, слід сприяти створенню будівельних кластерів поблизу територій, що зазнали суттєвих ушкоджень та потребують відновлення, зокрема в східній частині України (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області). Актуальним, враховуючи ресурсний потенціал України, буде створення сільськогосподарських кластерів. Особливої актуальності в умовах сьогодення набуває створення електротехнічних, металургійних та військово-промислових кластерів. Отже, важливим завданням в контексті створення кластерів є затвердження нормативно-правових актів, що будуть регулювати їх діяльність, розробка програм щодо сприяння створенню та розвитку кластерів, шляхом розвитку міжтериторіальних зв'язків. При цьому ключову роль у їх створенні та розвитку повинна відіграти Рада агломерацій.

Також особлива увага при відбудові повинна приділятися розвитку малих та середніх підприємств, що сприятиме створенню нових робочих місць та повернення населення в Україну. Зокрема, необхідним є розробка та реалізація ряду заходів, що сприятимуть відновленню підприємництва в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, використовуючи наступні інструменти:

- запровадження спрощеної процедури створення та реєстрації підприємства;
- надання пільгових кредитів для малого та середнього бізнесу;
- надання податкових пільг, зокрема протягом першого року діяльності, а також у разі розміщення підприємства на малорозвинених урбанізованих територіях та тих територіях, що зазнали сильних пошкоджень в результаті війни чи територій з високим та середнім рівнем загрози;

- сприяння матеріально-технічному забезпеченню та залученню інвестицій для розвитку малого та середнього бізнесу, шляхом створення кластерів, технопарків, бізнес-інкубаторів.

Отже, в контексті удосконалення *правового механізму* необхідність вбачаємо у розробці ефективного правового поля, що сприятиме розвитку економічного потенціалу та конкурентних переваг урбанізованих територій. Одним із актуальних питань є необхідність урегулювання питання створення, функціонування та управління агломераціями. Так, необхідним є прийняття закону «Про агломерації», розробка схем територіального планування агломерацій, розробка планів економічного розвитку агломерацій. До того ж в контексті формування центрів економічного розвитку необхідно урегулювати питання створення та управління кластерами, технопарками та бізнес-інкубаторами. Також, з метою удосконалення даного механізму, необхідним є приведення законодавства до вимог післявоєнної відбудови, зокрема запропоновано: внесення змін до законодавства в частині спрощення ведення господарської діяльності; внесення змін до закону «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» в частині полегшення ведення бізнесу в малорозвинених, середньорозвинених та тих територіях, що зазнали сильних пошкоджень. Одним із напрямів удосконалення правового механізму є розробка нових стратегій та програм, зокрема необхідність вбачаємо у: розробці державної програми спрямованої на цифровий та інноваційний розвиток урбанізованих територій; розробці програм спрямованих на цифровий та інноваційний розвиток урбанізованих територій та концепцій smart-city на місцевому рівні; розробці стратегії та програм розвитку малого та середнього бізнесу; розробці стратегії та програм розвитку пріоритетних галузей економіки.

Організаційний механізм передбачає удосконалення інституційної системи та розробку комплексу заходів, що спрямовані на удосконалення економічного потенціалу та конкурентних переваг урбанізованих територій. В частині удосконалення інституційної системи запропоновано: створення

консультативно-дорадчого органу при Міністерстві розвитку громад, територій та інфраструктури України – Ради агломерацій України; сприяння процесам створення міських агломерацій як форм міжтериторіального співробітництва; розподіл функцій та повноважень між різними суб'єктами в частині створення та управління агломераціями, кластерами, технопарками та бізнес-інкубаторами; створення суб'єктів управління на різних рівнях з метою розвитку цифрових технологій та інновацій на урбанізованих територіях та розвитку малого та середнього бізнесу, або як альтернатива – розподіл відповідних функцій між існуючими суб'єктами управління.

Однією із складових організаційного механізму є формування комплексу заходів, що будуть спрямовані на удосконалення економічного потенціалу та конкурентних переваг урбанізованих територій:

1. релокація бізнесу та виробничих потужностей, з метою формування центрів економічного розвитку та розвитку пріоритетних галузей економіки відповідно до потенціалу урбанізованих територій;

2. впровадження заходів щодо спрощення ведення господарської діяльності для пріоритетних галузей економіки та підтримці малого та середнього бізнесу;

3. проведення різноманітних курсів, семінарів та тренінгів.

В контексті удосконалення *економічного механізму* визначено джерела фінансування для кожного з напрямів розвитку економічного потенціалу та конкурентних переваг урбанізованих територій. Запропоновано економічні інструменти: міжбюджетні трансферти, податкові та кредитні пільги, пільгові орендні ставки, митні пільги. Зокрема, ведення для малорозвинених урбанізованих територій та тих, що зазнали сильних пошкоджень, спеціальних економічних зон особливих податкового, митного та інших режимів з метою сприяння їх економічного розвитку.

Удосконалення *інформаційного механізму* розвитку економічного потенціалу та конкурентних переваг урбанізованих територій полягає у необхідності: створення та розвитку автоматизованих систем інформування

про сучасний стан, економічний потенціал урбанізованих територій; налагодження комунікації між бізнесом, владою та громадськістю; забезпечення моніторингу за центрами економічного розвитку, малим та середнім бізнесом, цифровими технологіями та інноваціями урбанізованих територій; сприяння промоції економічного потенціалу урбанізованої території; створення державної платформи для проведення різноманітних курсів, семінарів та тренінгів; створення та розвиток автоматизованих інформаційних систем різного роду сповіщення на урбанізованих територіях, зокрема, розробка мобільних інформаційних додатків урбанізованих територій.

Наступним напрямом, що сприятиме економічному розвитку урбанізованих територій є **розвиток територіальної інфраструктури, що відповідає вимогам екологічності та енергоефективності, орієнтованої на інклюзивність та інноваційність**, що включає в себе комплекс завдань:

- відновлення та розвиток критичної інфраструктури, зокрема енергетичних об'єктів, електро-, водо- та газопостачання;

- розвиток логістичного забезпечення, зокрема відновлення доріг, мостів, аеропортів, залізничної інфраструктури;

- відбудова та розвиток соціальних об'єктів, зокрема закладів освіти, закладів охорони здоров'я, закладів культури.

Відбудова та розвиток інфраструктури повинен бути спрямований на:

- забезпечення транспортного сполучення між урбанізованими територіями, центрами економічного розвитку, населеними пунктами агломерацій тощо, що, в свою чергу, забезпечить трудову міграцію та рух товарів;

- рівномірний розвиток житлово-комунальної сфери;

- рівномірний розвиток соціальної сфери.

При цьому, при відбудові інфраструктури, необхідно враховувати реальну потребу у відповідних об'єктах на кожній урбанізованій території

Удосконалення *правового механізму* передбачає необхідність у розробці програм стимулювання використання відновлюваних джерел енергії на різних рівнях; розробці програм підтримки та розвитку «зеленої» інфраструктури; розробці ефективних схем теплопостачання урбанізованих територій; розробці програм комплексного розвитку об'єктів інфраструктури.

В контексті *організаційного механізму* запропоновано: створення суб'єктів управління на різних рівнях з метою розвитку територіальної інфраструктури (утворити шляхом реорганізації комітет з питань розвитку територій, містобудування та міської інфраструктури ВРУ та Агентство з відновлення та розвитку територій України), або як альтернатива – розподіл відповідних функцій між існуючими суб'єктами управління.

Однією із складових організаційного механізму є формування комплексу заходів, що будуть спрямовані на відбудову та розвиток територіальної інфраструктури урбанізованих територій, зокрема до них слід віднести: впровадження сучасних технологій для підвищення енергоефективності; децентралізацію критичної інфраструктури, з орієнтацією на об'єднання різних джерел енергії; забезпечення транспортного зв'язку між центрами економічного зростання; розвиток системи індивідуального теплопостачання; розробку проєктів спрямованих на розвиток та відновлення інфраструктурних об'єктів.

В розрізі *економічного механізму* визначено джерела фінансування: з державного та місцевих бюджетів, цільових фондів, інвестицій (зовнішні та внутрішні), міжнародної технічної допомоги, репарацій. Запропоновано використання наступних економічних інструментів: «зелений» тариф; податкові та митні пільги, пільги і кредити для інфраструктурних проєктів.

В контексті удосконалення *інформаційного механізму* необхідність вбачаємо у забезпеченні моніторингу за станом інфраструктурних об'єктів, шляхом формування методики збору, обробки та поширення інформації; створення та розвитку автоматизованих систем інформування щодо територіальної інфраструктури; створення та розвитку автоматизованих

систем інформування про пошкоджену або знищену інфраструктуру (в тому числі в грошовій формі); налагодження комунікації між бізнесом, владою та громадськістю в процесі відновлення та розвитку територіальної інфраструктури.

Наступним напрямом, що є особливо актуальним в умовах сьогодення є **розвиток сфери містобудування, відбудова та розвиток житлового фонду**, що включає в себе комплекс завдань:

- удосконалення планування та забудови територій;
- оновлення ветхого та аварійного фонду житла;
- забезпечення тимчасовим житлом внутрішньо-переміщених осіб;
- відбудова пошкоджених в результаті військової агресії та будівництво нових житлових будинків із забезпеченням інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури.

Щодо відбудови, оновлення та розвитку житлового фонду, то вже було створено ряд ефективних інструментів, зокрема запроваджена програма «Доступна іпотека» [52] для людей, які потребують житла, але при цьому мають особливі умови, зокрема це військові, правоохоронці, педагоги, медики, яка передбачає пільгові кредити від 3% на 20 років з початковим внеском в розмірі 20% для купівлі житла. Слід зазначити, що починаючи з 2023 року планується, що пільговий кредит будуть надавати всім охочим з відсотковою ставкою 7%. Також було прийнято за основу закон «Про внесення змін до Податкового кодексу щодо оподаткування операцій з об'єктами нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому», у якому було прийнято зміни порядку оподаткування операцій, пов'язаних зі створенням і постачанням житлової нерухомості.

Пріоритетними заходами, що спрямовані на розвиток сфери містобудування, відбудови та розвитку житлового фонду є: створення програм, що будуть стимулювати розвиток будівельної галузі; запровадження спрощеної системи відведення ділянок та будівництва; розвиток фондів соціального та тимчасового житла; створення ряду реєстрів.

Правовий механізм: узгодження нормативно-правових актів, що регулюють сферу містобудування (затвердження Містобудівного кодексу); створення програм, що будуть стимулювати розвиток будівельної галузі; розробка програм комплексного відновлення урбанізованих територій; створення планів просторового розвитку.

В контексті *організаційного механізму* запропоновано: створення суб'єктів управління на різних рівнях з метою розвитку містобудування та житлової політики (утворити Агентство з відновлення та розвитку територій України), або як альтернатива – розподіл відповідних функцій між існуючими суб'єктами управління.

Наступним напрямом удосконалення організаційного механізму є розвиток фондів соціального та тимчасового житла, а також розвиток механізмів розселення з ветхого та аварійного житла.

В контексті удосконалення *економічного механізму* визначено джерела фінансування: з державного та місцевих бюджетів, фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва, цільових фондів, залучення міжнародної та донорської допомоги на відбудову житлового фонду, кошти інвесторів, репарації, конфісковані російські активи та запропоновано ряд економічних інструментів: компенсації, іпотечне кредитування, податкові пільги, субсидії на будівництво та ремонт житла, субсидії на купівлю житла.

В контексті удосконалення *інформаційного механізму* необхідність вбачаємо у створенні та розвитку автоматизованих систем інформування про стану містобудування та житлового фонду; забезпеченні моніторингу шляхом формування методики збору, обробки та поширення інформації про об'єкти житлового фонду, про використання коштів, що виділені на відновлення житлового фонду; налагодження комунікації між владою та громадськістю в процесі розвитку сфери містобудування, відбудови та розвитку житлового фонду; створенні ряду реєстрів, зокрема: реєстру соціального та тимчасового житла; єдиного реєстру громадян, що втратили житло, в результаті війни; реєстру об'єктів культурної спадщини.

Таблиця 3.10

Комплексний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій

НАПРЯМ: Розвиток економічного потенціалу та конкурентних переваг урбанізованих територій				
ЗАВДАННЯ	ЗАХОДИ			
-формування центрів економічного розвитку	Правовий механізм	Організаційний механізм	Економічний механізм	Інформаційний механізм
	прийняття закону «Про агломерації»	створення консультативно-дорадчого органу при Міністерстві розвитку громад, територій та інфраструктури України – Ради агломерацій України	використання джерел фінансування з державного та місцевих бюджетів, власних джерел фінансування, міжнародна технічна та фінансова допомоги	створення та розвиток автоматизованих систем інформування про центри економічного розвитку на місцевому та державному рівнях
	прийняття закону по урегулюванню питання створення та управління кластерами, технопарками та бізнес-інкубаторами	створення міських агломерацій як форм міжтериторіального співробітництва	використання економічних інструментів: міжбюджетні трансферти, податкові та кредитні пільги, пільгові орендні ставки, митні пільги. Зокрема, ведення для малорозвинених урбанізованих територій та тих, що зазнали сильних пошкоджень, спеціальних економічних зон особливих податкового, митного та інших режимів з метою сприяння їх економічного розвитку	налагодження діалогу між бізнесом, владою та громадськістю в процесі формування та управління центрами економічного розвитку
	розробка програм розвитку кластерів, технопарків та бізнес-інкубаторів	розподіл функцій та повноважень між різними суб'єктами в частині створення та управління агломераціями, кластерами, технопарками та бізнес-інкубаторами		забезпечення моніторингу шляхом формування методики збору, обробки та поширення інформації про центри економічного розвитку
	розробка схем територіального планування агломерацій			
розробка планів та програм економічного розвитку агломерацій	релокація бізнесу, з метою формування центрів економічного розвитку			

Продовження табл.3.10

ЗАВДАННЯ	ЗАХОДИ			
- розвиток цифрових технологій та інновацій	Правовий механізм	Організаційний механізм	Економічний механізм	Інформаційний механізм
	розробка державної програми спрямованої на цифровий та інноваційний розвиток урбанізованих територій	створення/визначення суб'єктів управління на центральному рівні з метою розвитку цифрових технологій та інновацій на урбанізованих територіях	використання джерел фінансування з державного та місцевих бюджетів, власних ресурсів підприємств, міжнародної технічної та донорської допомоги, кредитів міжнародних фінансових організацій	забезпечення моніторингу шляхом формування методики збору, обробки та поширення інформації про цифрові технології та інновації на урбанізованих територіях
	розробка програм спрямованих на цифровий та інноваційний розвиток урбанізованих територій на місцевому рівні	створення/визначення суб'єктів відповідальних за розвиток цифрових технологій та інновацій урбанізованої території на місцевому рівні	використання економічних інструментів: міжбюджетні трансферти, податкові та кредитні пільги, пільгові орендні ставки, митні пільги. Зокрема, ведення для малорозвинених урбанізованих територій та тих, що зазнали сильних пошкоджень, спеціальних економічних зон, з метою сприяння їх інноваційному розвитку	створення та розвиток автоматизованих інформаційних систем різного роду сповіщення на урбанізованих територіях. Зокрема, розробка мобільних інформаційних додатків урбанізованих територій
	розробка концепцій smart-city на урбанізованих територіях	розподіл функцій між різними суб'єктами управління	створення фонду розвитку цифрових технологій	промоція інноваційного потенціалу урбанізованої території створення державної платформи для проведення курсів, семінарів та тренінгів щодо розвитку цифрових технологій та інновацій

Продовження табл.3.10

ЗАВДАННЯ	ЗАХОДИ			
- розвиток малого та середнього бізнесу	Правовий механізм	Організаційний механізм	Економічний механізм	Інформаційний механізм
	внесення змін до закону «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» в частині полегшення ведення бізнесу на малорозвинених, середньорозвинених та тих територій, що зазнали сильних пошкоджень	створення/визначення суб'єктів відповідальних за розвиток малого та середнього бізнесу на центральному рівні	використання джерел фінансування з державного та місцевих бюджетів, цільових фондів, власних ресурсів підприємств	забезпечення моніторингу шляхом формування методики збору, обробки та поширення інформації про малий та середній бізнес
	розробка стратегії та програм розвитку малого та середнього бізнесу	створення/визначення суб'єктів відповідальних за розвиток малого та середнього бізнесу на місцевому рівні	використання економічних інструментів: пільгові орендні ставки; пільгові кредити; податкові пільги (зокрема, протягом першого року діяльності, а також у разі розміщення підприємства в малорозвинених, деокупованих або сильно пошкоджених в результаті війни територіях)	створення та розвиток автоматизованих систем інформування про малий та середній бізнес в розрізі урбанізованих територій
- розвиток пріоритетних галузей економіки та переробної промисловості відповідно до потенціалу урбанізованих територій: будівельна, сільськогосподарська, металургійна, електротехнічна та військово-промислова	розробка державної стратегії розвитку пріоритетних галузей економіки	створення/визначення суб'єктів відповідальних за розвиток пріоритетних галузей економіки на центральному рівні	використання джерел фінансування з державного та місцевих бюджетів, цільових фондів, власних ресурсів підприємств	забезпечення моніторингу шляхом формування методики збору, обробки та поширення інформації про галузі економіки
	розробка програм розвитку пріоритетних галузей економіки на місцевому рівні відповідно до потенціалу урбанізованих територій	створення/визначення суб'єктів відповідальних за розвиток пріоритетних галузей економіки на місцевому рівні	використання економічних інструментів: пільгові орендні ставки; пільгові кредити; податкові пільги (зокрема, для суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність у пріоритетних галузях економіки, а також у разі їх розміщення в малорозвинених, деокупованих або сильно пошкоджених в результаті війни територіях)	створення та розвиток автоматизованих систем інформування про стан розвитку галузей економіки в розрізі урбанізованих територій
	внесення змін до законодавства в частині спрощення ведення господарської діяльності для пріоритетних галузей економіки	забезпечення умов релокації виробничих потужностей та бізнесу	впровадження заходів щодо спрощення ведення господарської діяльності для пріоритетних галузей економіки	

Продовження табл.3.10

НАПРЯМ: Відбудова та розвиток територіальної інфраструктури , що відповідає вимогам екологічності та енергоефективності, орієнтованої на інклюзивність та інноваційність					
ЗАВДАННЯ	ЗАХОДИ				
	Правовий механізм	Організаційний механізм	Економічний механізм	Інформаційний механізм	
- розвиток критичної інфраструктури, зокрема енергетичних об'єктів, електро-, водо- та газопостачання; - логістичне забезпечення, зокрема відновлення доріг, мостів, аеропортів, залізничної інфраструктури - відбудова та розвиток соціальних об'єктів, зокрема закладів освіти, закладів охорони здоров'я, закладів культури	розробка програм стимулювання використання відновлюваних джерел енергії на різних рівнях	створення/визначення суб'єктів відповідальних за розвиток територіальної інфраструктури на центральному рівні	використання джерел фінансування з державного та місцевих бюджетів, цільових фондів, інвестицій (зовнішні та внутрішні), міжнародної технічної та донорської допомоги, репарацій, конфісковані російські активи	забезпечення моніторингу шляхом формування методики збору, обробки та поширення інформації про інфраструктурні об'єкти; про використання коштів, що виділені на відновлення інфраструктури	
	розробка програм комплексного розвитку об'єктів інфраструктури	створення/визначення суб'єктів відповідальних за розвиток територіальної інфраструктури на місцевому рівні			створення та розвиток автоматизованих систем інформування про стан територіальної інфраструктури
		розподіл функцій між різними суб'єктами управління	використання економічних інструментів: «зелений» тариф; податкові та митні пільги, пільги і кредити для інфраструктурних проектів		
	розробка програм підтримки та розвитку «зеленої» інфраструктури	децентралізація критичної інфраструктури, з орієнтацією на об'єднання різних джерел енергії	розвиток системи індивідуального теплопостачання		створення та розвиток автоматизованих систем інформування про пошкоджену або знищену інфраструктуру (в тому числі в грошовій формі)
	розробка ефективних схем теплопостачання урбанізованих територій		забезпечення транспортного зв'язку між центрами економічного зростання.		налагодження комунікації між бізнесом, владою та громадськістю в процесі відновлення та розвитку територіальної інфраструктури
			розробка проектів спрямованих на розвиток та відновлення інфраструктурних об'єктів		

Продовження табл.3.10

НАПРЯМ: Розвиток сфери містобудування, відбудова та розвиток житлового фонду				
ЗАВДАННЯ	ЗАХОДИ			
<p>- удосконалення планування та забудови територій; - оновлення ветхого та аварійного фонду житла; - забезпечення тимчасовим житлом внутрішньо-переміщених осіб - відбудова пошкоджених в результаті військової агресії та будівництво нових житлових будинків із забезпеченням інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури</p>	Правовий механізм	Організаційний механізм	Економічний механізм	Інформаційний механізм
	узгодження нормативно-правових актів, що регулюють сферу містобудування (затвердження Містобудівного кодексу);	створення/визначення суб'єктів відповідальних за розвиток сфери містобудування та відбудови та розвитку житлового фонду на центральному рівні	використання джерел фінансування з державного та місцевих бюджетів, фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва, цільових фондів, залучення міжнародної та донорської допомоги на відбудову житлового фонду, кошти інвесторів, репарації, конфісковані російські активи	створення ряду реєстрів, зокрема: -реєстру соціального та тимчасового житла; - єдиного реєстру громадян, що втратили житло, в результаті війни; - реєстру об'єктів культурної спадщини.
		створення/визначення суб'єктів відповідальних за розвиток сфери містобудування та відбудови та розвитку житлового фонду на місцевому рівні		створення та розвиток автоматизованих систем інформування про стан містобудування та житлового фонду
	створення програм, що будуть стимулювати розвиток будівельної галузі	розподіл функцій між різними суб'єктами управління	використання економічних інструментів: компенсації, іпотечне кредитування, податкові пільги, субсидії на будівництво та ремонт житла, субсидії на купівлю житла	створення та розвиток автоматизованих систем інформування про пошкоджений або знищений житловий фонд (в тому числі в грошовій формі)
	розробка програм комплексного відновлення урбанізованих територій	розвиток фондів соціального та тимчасового житла.	створення фондів по ліквідації наслідків збройної російської агресії	забезпечення моніторингу шляхом формування методики збору, обробки та поширення інформації про об'єкти житлового фонду; про використання коштів, що виділені на відновлення житлового фонду
оновлення/ розробка планів просторового розвитку	розвиток механізмів розселення з ветхого та аварійного житла		налагодження комунікації між владою та громадськістю в процесі розвитку сфери містобудування, відбудови та розвитку житлового фонду	

Джерело: розроблено автором.

Отже, в результаті дослідження комплексного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, було визначено напрями розвитку урбанізованих територій, зокрема: розвиток економічного потенціалу та конкурентних переваг урбанізованих територій, шляхом створення центрів економічного розвитку, формування агломерацій, створення кластерів, технополісів, технопарків та бізнес-інкубаторів; розвитку цифрових технологій та інновацій на урбанізованих територіях; створенню нових робочих місць, через розвиток малого та середнього бізнесу; розвитку переробної промисловості: перехід від торгівлі сировиною до торгівлі товарів з високою доданою вартістю; визначення пріоритетних галузей, що слід розвивати відповідно до потенціалу урбанізованих територій: будівельна, сільськогосподарська, металургійна, електротехнічна та військово-промислова; відбудова та розвиток інфраструктури, що відповідає вимогам екологічності та енергоефективності, орієнтованої на інклюзивність та інноваційність; розвиток сфери містобудування, відбудова та розвиток житлового фонду. Запропоновано комплекс заходів в розрізі правового, організаційного, економічного та інформаційного механізмів, які будуть актуальні в умовах воєнного стану, післявоєнного відновлення та сприятимуть економічному розвитку урбанізованих територій.

Таким чином, запропоновані напрями розвитку комплексного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій сприятимуть: подоланню наслідків російсько-української війни на урбанізованих територіях; забезпеченню пропорційного розвитку урбанізованих територій; покращенню співробітництва між територіями, позитивно вплинуть на економічний розвиток: зростання валового продукту, створення нових виробництв, робочих місць та зростання рівня доходів населення; регулюванню міграційних процесів, шляхом створення умов для повернення населення з закордону.

Висновки до розділу 3

В ході проведеного дослідження нами проаналізовано та визначено напрями удосконалення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, що дозволило зробити наступні висновки:

1. Проаналізовано підходи науковців ідентифікації окремих положень публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, в результаті чого уточнено мету, яка полягає у створенні необхідних умов для економічного зростання урбанізованих територій, на основі розробленої органами публічної влади ефективної політики, що спрямована на зміни в економіці, стале функціонування урбанізованих територій та зростання добробуту їх населення.

2. Визначено завдання публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, які включають в себе сприяння зменшенню економічних диспропорцій між урбанізованими територіями, шляхом створення умов для розвитку галузей економіки та формування центрів економічного зростання на урбанізованих територіях, враховуючи конкурентні переваги кожної з них; сприяння ефективному використанню наявних ресурсів та потенціалу урбанізованих територій; сприяння ефективному плануванню, управлінню земельними ресурсами, будівництву та розвитку інфраструктури урбанізованих територій; підвищення економічної стійкості за забезпечення безпеки урбанізованих територій; сприяння ефективному управлінню міграційними процесами.

3. Запропоновано принципи публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій: науковості, цілісності та комплексності, збалансованості, відкритості та прозорості, функціональності, повноти територіального охоплення, соціальної справедливості та доступності, безпеки та комфортності середовища, економічності, екологічності.

4. Проведений аналіз складових механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, зокрема правового,

організаційного, економічного, інформаційного механізмів, дозволив виявити основні напрями його розвитку. В розрізі кожного механізму визначено мету, завдання, заходи, інструменти та очікувані результати. Розроблений комплексний підхід до механізмів сприятиме ефективній координації та оптимізації процесів публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

5. Аналіз нормативного регулювання розвитку урбанізованих територій, дозволив сформулювати правовий механізм, що спрямований на ефективне нормативно-правове забезпечення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, що можливе за рахунок виконання наступних завдань: удосконалення нормативно-правового забезпечення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, в тому числі в умовах воєнного стану та побудови нормативно-правового забезпечення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в умовах післявоєнної відбудови. З метою удосконалення нормативного регулювання економічного розвитку урбанізованих територій запропоновано ряд заходів: утвердження в нормативно-правовій сфері понятійно-категоріального апарату публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій та класифікатора урбанізованих територій для цілей публічного управління; узгодження та приведення у відповідність до міжнародних стандартів та нових умов існуючого нормативно-правового забезпечення економічного розвитку урбанізованих територій, зокрема його адаптація до вимог законодавства ЄС; узгодження нормативно-правового забезпечення щодо економічного розвитку, відбудови територій, управління постраждалими територіями тощо, в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення; побудова нормативно-правового забезпечення інституційної системи та інформаційного простору публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

6. Аналіз та оцінка існуючого організаційного механізму підтвердила необхідність його удосконалення, в результаті чого було визначено, що метою

організаційного механізму є координація дій суб'єктів та регулювання функціонування організаційних структур, задіяних у публічному управлінні, що сприятиме відновленню та економічному розвитку урбанізованих територій в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Для досягнення вищезазначеної мети запропоновано варіативні заходи, зокрема: створення нових суб'єктів управління, завданнями яких буде відновлювати та економічно розвивати урбанізовані території; розподіл функцій, завдань та повноважень між існуючими органами публічної влади; вдосконалення механізмів співпраці органів публічної влади.

7. Оцінка існуючої інституційної системи публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій підтвердила необхідність її удосконалення, в результаті чого розроблено інституційну модель публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, яка ґрунтується на змінах в структурі органів публічної влади: запропоновано переглянути питання відання комітетів Верховної Ради України, зокрема виокремити Комітет з питань розвитку територій, містобудування та міської інфраструктури та створити підкомітет з питань розвитку та відновлення деокупованих та постраждалих територій; обґрунтовано необхідність створення Агентства з відновлення та розвитку територій України; запропоновано урегулювати питання створення, управління і розвитку агломерацій, шляхом створення Ради агломерацій України, як консультативно-дорадчого органу при Міністерстві розвитку громад, територій та інфраструктури України та визначено завдання, які вона має виконувати.

8. Метою економічного механізму публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій визначено формування ефективної система фінансового забезпечення, економічного стимулювання публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Визначено ряд заходів в розрізі класифікаційних ознак територій, зокрема для територій, що зазнали сильних

пошкоджень та територій, що зазнали незначних пошкоджень необхідним є удосконалення механізмів фінансування відбудови та економічного розвитку та розвиток економічних інструментів підтримки функціонування та стимулювання відбудови та економічного розвитку; для відбудованих територій та територій, що не зазнали пошкоджень – удосконалення механізмів фінансування економічного розвитку та розвиток економічних інструментів підтримки функціонування та стимулювання економічного розвитку. Визначено, що відбудова територій України має відбуватися за рахунок репарацій, конфіскованих активів російської федерації, міжнародної фінансової допомоги, інвестицій внутрішніх та зовнішніх, бюджетних коштів, внесків країн-донорів, кредитів міжнародних фінансових організацій, інших джерел фінансування.

9. В контексті удосконалення інформаційного механізму визначено, що метою є формування ефективного та доступного (у законодавчо встановленому порядку) інформаційного простору публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Враховуючи вищезазначену мету, запропоновано заходи, що полягають у: побудові системи централізованих інформаційних ресурсів, які акумулюють та передають інформацію щодо відновлення урбанізованих територій для різних груп стейкхолдерів; побудові системи централізованих інформаційних ресурсів, які акумулюють та передають інформацію щодо економічного розвитку урбанізованих територій для різних груп стейкхолдерів; інформаційному стимулюванні економічної свідомості бізнесу, населення, посадових осіб органів публічної влади щодо відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій. Визначено типи систем централізованих інформаційних ресурсів (1 тип – системи централізованих інформаційних ресурсів з необмеженим доступом; 2 тип – системи централізованих інформаційних ресурсів для органів публічної влади; 3 тип – системи централізованих інформаційних ресурсів з обмеженим доступом) та інформацію, яку дані системи повинні акумулювати.

10. Розроблено комплексний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в контексті правової, організаційної, економічної та інформаційної складових та виявлені напрями його розвитку, що полягають у необхідності: 1. розвитку економічного потенціалу та конкурентних переваг урбанізованих територій, шляхом: створення центрів економічного розвитку, шляхом формування агломерацій, створення кластерів, технополісів, технопарків та бізнес-інкубаторів; розвитку цифрових технологій та інновацій на урбанізованих територіях; створення нових робочих місць, через розвиток малого та середнього бізнесу; розвитку переробної промисловості: перехід від торгівлі сировиною до торгівлі товарів з високою з доданою вартістю; визначення пріоритетних галузей, що слід розвивати відповідно до потенціалу урбанізованих територій: будівельна, сільськогосподарська, металургійна, електротехнічна та військово-промислова; 2. відбудові та розвитку інфраструктури, що відповідає вимогам екологічності та енергоефективності, орієнтованої на інклюзивність та інноваційність, шляхом: відновлення критичної інфраструктури, зокрема енергетичних об'єктів, електро-, водо- та газопостачання; розвитку логістичного забезпечення, зокрема відновлення доріг, мостів, аеропортів, залізничної інфраструктури; відбудові та розвитку соціальних об'єктів, зокрема закладів освіти, закладів охорони здоров'я, закладів культури. 3. розвитку сфери містобудування, відбудові та розвитку житлового фонду із забезпеченням інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури, шляхом: удосконалення планування та забудови територій; оновлення ветзого та аварійного фонду житла; забезпечення тимчасовим житлом ВПО; відбудові пошкоджених в результаті військової агресії та будівництву нових житлових будинків. В розрізі визначених завдань запропоновано комплекс заходів правового, організаційного, економічного та інформаційного впливу, що сприятимуть подоланню наслідків російсько-української війни та їх подальшому економічному розвитку.

ВИСНОВКИ

У дослідженні запропоновано вирішення актуальної проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретичних та методичних положень, а також формуванні напрямів удосконалення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій. На підставі отриманих наукових, теоретичних положень та практичних результатів сформульовано наступні висновки.

1. На основі вивчення публікаційної активності щодо питань публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій визначено періоди розвитку урбанізаційних процесів у світі, зокрема: доіндустріальний урбанізм, індустріальний урбанізм, постіндустріальний урбанізм. Ідентифіковано та охарактеризовано концепції та теорії на кожному з визначених етапів. Встановлено, що дослідження питань економічного розвитку урбанізованих територій з кожним роком набувають все більшого поширення в наукових колах. За допомогою бібліометричного аналізу у наукометричній базі даних Scopus та використання програми VOSviewer виокремлено три етапи розвитку наукової думки (1949-1994; 1995-2006; 2007-до т.ч.), що дозволило сформувати картограми ключових слів та виявити основні тенденції, характерні для різних періодів. Проведений бібліометричний аналіз поняття «місцева економічна політика» дозволив визначити основні дослідницькі напрями в даній сфері, зокрема: питання утворення міських громад; формування політик та стратегій розвитку міст; глобалізація та утворення світових, глобальних міст; творчі та розумні міста; питання екології; питання міської політики щодо економічного розвитку урбанізованих територій; міська економічна політика і розвиток земельних питань, житла та міської інфраструктури; питання різноманітності міст. Це стало основою для формування проблемного поля публічного управління щодо економічного розвитку урбанізованих територій, що в свою чергу,

дозволило виявити актуальні проблеми системи публічного управління та сформулювати подальші завдання для їх наукового розв'язання.

2. Проведений аналіз понятійно-категоріального апарату публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій дозволив виявити розбіжності у підходах науковців щодо ідентифікації сутності ряду понять, в результаті чого було запропоновано авторський понятійний апарат публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, що має комплексний характер та дозволяє законодавчо узгодити їх єдине розуміння різними групами стейкхолдерів – органами публічної влади, бізнесом, громадськістю. Запропоновано авторські підходи до побудови понятійного апарату, з огляду на предмет даного дослідження та із врахуванням ідентифікованих характеристик урбанізованих територій: *урбанізація* – глобальний процес, що характеризується підвищенням ролі міст у розвитку суспільства, який впливає на природне середовище, сільські поселення, розвиток країни, соціально-економічні відносини та спосіб життя людей; *місто* – населений пункт, якому присвоєно адміністративні права, з кількістю населення понад 10 тис. осіб, що представляє собою складну соціально-економічну та культурну структуру; *агломерація* – територіальне утворення, яке виникло на основі співробітництва територіальних громад, що включає в себе скупчення населених пунктів, центром якого є місто, або декілька міст, яке характеризується інтенсивними економічними, виробничими, господарськими, логістичними, соціальними та іншими зв'язками; *мегаполіс* – сукупність агломерацій, які об'єдналися та функціонують як єдине ціле; виступає найбільшим центром соціально-економічного розвитку; *публічне управління економічним розвитком урбанізованих територій* – здійснення органами публічної влади цілеспрямованого впливу на економічну сферу міського суспільного життя, з метою забезпечення інтенсивного та екстенсивного розвитку економіки урбанізованої території та підвищення рівня життя населення.

3. У процесі дослідження підходів науковців до класифікації урбанізованих територій, виявлено розбіжності в класифікаційних ознаках. Враховуючи виклики сьогодення та зважаючи на специфіку урбанізованих територій, запропоновано авторську модель класифікації урбанізованих територій для цілей публічного управління: за формою територіального поселення, планувальною структурою, густотою населення, рівнем містобудівного освоєння, функціями, які вона виконує, за екологічним станом, а також рівнем економічного та соціального розвитку відповідної території, рівнем пошкоджень та рівнем безпеки. Запропонована класифікація дозволяє ідентифікувати властивості урбанізованих територій та відповідно враховувати їх при формуванні та реалізації державної політики, стратегій та прийнятті публічно-управлінських рішень щодо економічного розвитку урбанізованих територій.

4. В результаті аналізу рейтингів країн, що характеризують демографічні та урбанізаційні процеси (рівень урбанізації; темпи зростання населення; густота населення; глобалізація міст; комфортність міст) та рейтингів, що характеризують економічний розвиток країни (розмір валового внутрішнього продукту, рівень прямих іноземних інвестицій, рівень зайнятості, індекс процвітання країн світу, індекс щастя) здійснено оцінку сучасного стану економічного розвитку урбанізованих територій України, що свідчить про наступне: 1. за рівнем урбанізації Україна є високоурбанізованою, проте показник урбанізації в Україні не відповідає аналогічним показникам економічно розвинутих країн; 2. показник темпів урбанізації є від'ємним, що обумовлено кризою депопуляції населення; 3. показник густоти населення свідчить про значне відставання України від економічно розвинутих країн світу, що свідчить про неефективне використання міських територій; 4. індекс глобалізації міст свідчить про відсутність в Україні міста глобального значення; 5. у 2022 році, в Україні зафіксовано негативну тенденцію до зниження позицій, зокрема жодне із міст України не потрапило до рейтингу найкомфортніших міст світу, що зумовлено російською військовою агресією;

б. до початку повномасштабного вторгнення в Україні спостерігалася тенденція до зростання економічних показників, про що свідчать рейтинги країн світу за розміром валового внутрішнього продукту, рівнем прямих іноземних інвестицій, рівнем зайнятості, індексом процвітання країн світу, індексом щастя.

5. Проблеми, ідентифіковані в результаті оцінки сучасного стану економічного розвитку урбанізованих територій, обумовили необхідність проведення ґрунтовного аналізу економічних процесів на урбанізованих територіях та визначення взаємозв'язку між процесами урбанізації та економічними показниками, що здійснено за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. В результаті чого побудовано кореляційно-регресійну модель та визначено економічні фактори (ВВП, рівень зайнятості, інвестиції, рівень безробіття, середня заробітна плата, інфляція), які мають взаємозв'язки з рівнем урбанізації. Кореляційно-регресійний аналіз підтвердив тісні взаємозв'язки між економічними показниками, зокрема ВВП на душу населення, середньою заробітною платою, капітальними інвестиціями та рівнем урбанізації. Теоретичний метод досліджень підтвердив також наявність взаємозв'язків рівня урбанізації з рівнем безробіття, зайнятості та бідності. Вищезазначене актуалізує необхідність формування та реалізації державної політики, щодо управління урбанізаційними процесами загалом та урбанізованими територіями зокрема, їх економічним розвитком з фокусуванням на стимулюванні останнього через міську концентрацію, агломераційну економіку, розширення територій забудови, а також підвищення інвестиційної привабливості урбанізованих територій.

б. На основі вивчення підходів науковців до ідентифікації проблем розвитку урбанізованих територій, а також в результаті аналізу сучасного стану економічного розвитку урбанізованих територій в умовах воєнного стану, визначено наступні проблеми: диспропорції в розвитку урбанізованих територій; низький рівень співробітництва між територіями; застарілі підходи щодо містобудівного планування, що призводить до розповзання міст та

хаотичної забудови; незбалансована житлова політика; не відповідність міської інфраструктури сучасним вимогам. Російська військова агресія зумовила ряд проблем на урбанізованих територіях: 1. руйнація та/або пошкодження житлового фонду, інфраструктури та соціальної сфери; 2. загострила проблеми дисбалансів у економічному розвитку, через окупацію територій, активні бойові дії, що призвели до пошкодження та/або знищення промисловості та бізнесу, високого рівня зовнішньої та внутрішньої міграції, високого рівня безробіття та загалом погіршення економічного розвитку країни. Усі ідентифіковані проблеми потребують негайного вирішення, шляхом формування та реалізації ефективних публічно-управлінських рішень.

7. Проблеми, ідентифіковані внаслідок аналізу наукових праць, а також оцінки сучасного стану економічного розвитку урбанізованих територій, зумовили необхідність удосконалення системи публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, що особливо актуалізується в умовах російсько-української війни. З огляду на це, запропоновано вихідні положення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій через *визначення мети* (створення необхідних умов для економічного зростання урбанізованих територій, на основі розробленої органами публічної влади ефективної політики, що спрямована на зміни в економіці, стале функціонування урбанізованих територій та зростання добробуту їх населення); *уточнення завдань* (1.сприяння зменшенню економічних диспропорцій між урбанізованими територіями, шляхом створення умов для розвитку галузей економіки та формування центрів економічного зростання на урбанізованих територіях, враховуючи конкурентні переваги кожної з них; 2. сприяння ефективному використанню наявних ресурсів та потенціалу урбанізованих територій; 3. сприяння ефективному плануванню, управлінню земельними ресурсами, будівництву та розвитку інфраструктури урбанізованих територій; 4. підвищення економічної стійкості за забезпечення безпеки урбанізованих територій; 5. сприяння ефективному управлінню міграційними процесами); *ідентифікацію принципів*

(науковості, цілісності та комплексності, збалансованості, відкритості та прозорості, функціональності, повноти територіального охоплення, соціальної справедливості та доступності, безпеки та комфортності середовища, економічності, екологічності), що дозволяє в комплексі підійти до вирішення нагальних проблем та сприяє формуванню ефективних публічно-управлінських рішень з питань економічного розвитку урбанізованих територій.

8. Зважаючи на запропоновані вихідні положення публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій та враховуючи вивчення правового, організаційного, економічного та інформаційного механізмів, ідентифіковано напрями їх удосконалення. У розрізі кожного механізму визначено мету, завдання, інструменти, очікувані результати та запропоновано заходи, зокрема з позиції:

- *правового механізму*: утвердження в нормативно-правовій сфері понятійно-категоріального апарату публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій та класифікатора урбанізованих територій для цілей публічного управління; узгодження та приведення у відповідність до міжнародних стандартів та нових умов існуючого нормативно-правового забезпечення економічного розвитку урбанізованих територій; узгодження нормативно-правового забезпечення щодо економічного розвитку, відбудови територій, управління постраждалими територіями тощо в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення; побудова нормативно-правового забезпечення інституційної системи та інформаційного простору публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

- *організаційного механізму*: створення нових суб'єктів управління, завданнями яких буде відновлювати та економічно розвивати урбанізовані території; розподіл функцій, завдань та повноважень між існуючими органами публічної влади; вдосконалення механізмів співпраці органів публічної влади.

- *економічного механізму*: удосконалення механізмів фінансування відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій; розвиток

економічних інструментів підтримки функціонування та стимулювання відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій.

- *інформаційного механізму*: побудова системи централізованих інформаційних ресурсів, які акумулюють та передають інформацію щодо відновлення урбанізованих територій для різних груп стейкхолдерів; побудова системи централізованих інформаційних ресурсів, які акумулюють та передають інформацію щодо економічного розвитку урбанізованих територій для різних груп стейкхолдерів; інформаційне стимулювання економічної свідомості бізнесу, населення, посадових осіб органів публічної влади щодо відбудови та економічного розвитку урбанізованих територій.

Таким чином, запропонований підхід до удосконалення механізмів публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій дозволить скоординувати та оптимізувати процеси формування та реалізації публічної політики, спрямованої на економічний розвиток урбанізованих територій.

9. Удосконалено інституційну модель публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, відповідно до розробленого організаційного механізму, шляхом реорганізації та перегляду сфер відання комітетів Верховної ради України – виокремлення Комітету з питань розвитку територій, містобудування та міської інфраструктури та створення підкомітету з питань розвитку та відновлення деокупованих та постраждалих територій; створення Агентства з відновлення та розвитку територій України та урегулювання питання створення, управління і розвитку агломерацій, шляхом створення Ради агломерацій України, як консультативно-дорадчого органу при Міністерстві розвитку громад, територій та інфраструктури України, що в свою чергу, сприяє узгодженості та ефективному розподілу завдань та повноважень, вирішенню проблем економічного розвитку урбанізованих територій.

10. Розроблено комплексний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій, який включає сукупність напрямів, а також завдань, що спрямовані на їх забезпечення, зокрема:

- *розвиток економічного потенціалу та конкурентних переваг урбанізованих територій*, що перш за все, означає перехід до інноваційного типу розвитку, розвитку найбільших міських агломерацій як центрів економічного зростання, що передбачає досягнення наступних завдань: створення центрів економічного розвитку, шляхом формування агломерацій, створення кластерів, технополісів, технопарків та бізнес-інкубаторів; розвиток переробної промисловості: перехід від торгівлі сировиною до торгівлі товарів з високою доданою вартістю; створення нових робочих місць, через розвиток малого та середнього бізнесу; визначення пріоритетних галузей, що слід розвивати відповідно до потенціалу урбанізованих територій;

- *відбудова та розвиток інфраструктури, що відповідає вимогам екологічності та енергоефективності, орієнтованої на інклюзивність та інноваційність*, в розрізі чого визначено наступні завдання: відновлення критичної інфраструктури, зокрема енергетичних об'єктів, електро-, водо- та газопостачання; розвиток логістичного забезпечення, зокрема відновлення доріг, мостів, аеропортів, залізничної інфраструктури; відбудова та розвиток соціальних об'єктів, зокрема закладів освіти, закладів охорони здоров'я, закладів культури);

- *розвиток сфери містобудування, відбудова та розвиток житлового фонду*, що включає в себе комплекс завдань, спрямованих на: удосконалення планування та забудови територій; оновлення ветхого та аварійного фонду житла; забезпечення тимчасовим житлом внутрішньо-переміщених осіб; відбудову пошкоджених в результаті військової агресії та будівництво нових житлових будинків із забезпеченням інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури.

Для забезпечення досягнення окреслених вище завдань в розрізі ідентифікованих напрямів, визначено перелік заходів правового,

організаційного, економічного та інформаційного впливу, що повинні бути націлені на відновлення та економічний розвиток урбанізованих територій.

В цілому запропонований комплексний механізм сприятиме подоланню наслідків російсько-української війни на урбанізованих територіях та їх подальшому економічному розвитку, що в свою чергу сприятиме реконструкції та модернізації країни, побудові нової моделі економіки, а також дозволить Україні стати високорозвиненою європейською державою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Державне управління в Україні : навч. посіб. Київ, 1999. 266 с.
2. Аверкина М. Ф. Вплив урбанізації на стійкий розвиток міста. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer29/1252.pdf>
3. Агломерації. Аналітична записка. Частина перша. URL: <https://www.csi.org.ua/publications/aglomeratsiyi-analitychna-zapyska/>
4. Алфьоров М. А. Урбанізаційні процеси в Україні в 1945—1991 рр: Монографія. Донецьк: Донецьке відділення НТШ ім. Шевченка, ТОВ «Східний видавничий дім», 2012. 552 с.
5. Асташенко К. О. Управління сучасним містом: принципи та механізми. Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Україна. С. 139
6. Бабаєв В. М. Практика муніципального управління: навч. посіб. Харків: ХДАМГ, 2002.
7. Бабаєв В. М. Управління великим містом: теоретичні і прикладні аспекти: монографія. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2010. 307 с.
8. Бабець І. Г. Удосконалення методики оцінки економічної безпеки на регіональному рівні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна: збірник наукових праць; головний ред. Р. І. Тринько. Львів: ЛьвДУВС, 2012. Вип. 1. 292 с.
9. Бакалова Л. Структурно-функціональна типологія міст як ефективний інструмент управління розвитком міста. Управління сучасним містом, 2007. № 1 (12 (25—28)). С. 181-191.
10. Балужева О.В. Урбанізаційні процеси: аналіз світових тенденцій. Економіка та держава, 2011. № 6. С. 53-56.
11. Безверхнюк Т.М. Ресурсне забезпечення регіонального управління: теоретико-методологічні засади : монографія. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2009. 318 с.

12. Безлюбченко О.С., Гордієнко С.М., Завальний О.В. Планування міст і транспорт: навчальний посібник. Харків: ХНАМГ, 2006.

13. Блейклі Е. Дж. Планування місцевого економічного розвитку. Вид 2-е / Пер. з англ. Львів. 2002. 416 с.

14. Богдан Т. Післявоєнна відбудова: уроки з досвіду Балкан. Бізнес Цензор. URL:
https://biz.censor.net/columns/3330248/pislyavoyenna_vidbudova_uroky_z_dosvidu_balkan.

15. Бойко-Бойчук О. В. Місто. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / [Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін.]. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. Т. 5 : Територіальне управління / [наук.-ред. колегія : О. Ю. Амосов (співголова), О. С. Ігнатенко (співголова) та ін. ; за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова]. 408 с.

16. Бойко-Бойчук О. Категорія «місто»: сутність, визначення. Упр. совр. городом, 2005. № 3–4/7–12 (19–20). С.47–60. URL:
https://concept.at.ua/_ld/0/25___25-03-07.pdf.

17. Бойченко В. С., Томчук О. В. Класифікація міст як інструмент вибору моделі управління людським потенціалом території. Actual problems of economics, 2019. № 11 (221). С. 96–112.

18. Буряченко А.Є. Урбанізація в контексті фінансового, демографічного та соціального розвитку. Вчені записки : зб. наук. праць ; редкол.: А.Ф. Павленко (відп. ред.) [та ін.]. Київ : КНЕУ, 2013. Вип. 15. С. 84–95.

19. Вакуленко В.М., Гринчук Н.М., Ярощук В.І. Зростаюче значення крупних міст та мегаполісів: Дилеми та досвід прийняття політичних рішень. Управління сучасним містом, 2009. № 1-12 (33-36). С.202-213.

20. Вебер М. Історія господарства. Місто, 2001. 576 с.

21. Велика українська енциклопедія. URL:
<https://vue.gov.ua/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%>

D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0.

22. Величко В.В. Розвиток та особливості урбанізації в Китаї. Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм, 2011/ Том 2, № 4. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/3227>.

23. Верменич Я. В. Теоретико-методологічні проблеми історії урбаністики. Український історичний журнал, 2004. №3. с.21-37.

24. Вишиванюк М. В. Механізми державного управління сталим розвитком регіонів. Державне управління: удосконалення та розвиток, 2011. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=473>.

25. ВІЙНА-2022: лінія фронту (ОНОВЛЮЄТЬСЯ). URL: https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=10n5IOLu0m7G1jSSKxLXgXPznoGjn7MMO&hl=en_US&ll=50.12804918741922%2C34.28616079342457&z=5.

26. Влах М.Р. Географія населення: словник-довідник. Львів: Вид. Центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. 241 с.

27. Войціцька К.М. Вплив урбанізації на економічне зростання країни. Тези ІІІ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ», 19 листопада 2019 р. Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. С.99-101.

28. Войціцька К.М. Вплив урбанізації на соціально-економічний розвиток регіонів України. Сучасна парадигма публічного управління : Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції. За наук. ред. к.е.н., доцента Стасишина А.В. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 17–18 жовтня 2019 р. Львів, 2019. 629 с. С.199-201.

29. Войціцька К.М. Економічний розвиток урбанізованих територій як наукове дослідження в сфері публічного управління. Економіка, управління та адміністрування. 2022. Вип.3 (101). С.41-47.

30. Войціцька К.М. Понятійно-категоріальний апарат публічного управління урбанізованими територіями: проблеми визначення. Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 07 грудня 2021 р., 2021. С. 70-72.

31. Войціцька К.М. Публічне управління економічним розвитком урбанізованих територій: зарубіжний досвід для України. Розвиток компетентності в публічному секторі: європейські стандарти та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 30 вересня 2021 р. Івано-Франківськ, 2021. С. 152-154.

32. Войціцька К.М. Публічне управління урбанізованими територіями. Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю), м. Полтава, 08 грудня 2020 року. За заг. ред. Т.М. Лозинської, О.В. Дорофєєва. Полтава : ПДАА, 2020. 204 с. С.140-142.

33. Войціцька К.М. Трансформація системи публічного управління урбанізованими територіями. Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2021. № 1 (71). С. 176-184. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2021/29.pdf.

34. Войціцька К.М., Пожарко Я.В. Місцевий економічний розвиток . Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки, 11-15 травня 2020 року. Житомир : Житомирська політехніка, 2020. С.706.

35. Габрель М.М. Містобудівні механізми регулювання процесів урбанізації в гірських ландшафтах Карпат. Науковий вісник НЛТУ України, 2011. №21.16. С. 28–35.

36. Гаврилюк О. К. Аналіз підходів оцінки рівня урбанізації: кейс Північно-Східного макрорегіону України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Географічні науки, 2018. Вип. 8. С. 21-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ksuhsgs_2018_8_5.

37. Галямар В. О. Урбанізація: сутність та вплив на економічне зростання. Вісник Житомирського державного технологічного університету, 2017. № 4. С. 72-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2017_4_15.
38. Глуха Г. Я. Система показників економічного зростання. Академічний огляд, 2013. № 2. С. 5-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2013_2_2.
39. Головне управління статистики у м.Києві. URL: <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=1123%26lang=1>.
40. Гончар О. М Сутність урбанізації як глобального економічного процесу. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/2_ukr/10.pdf.
41. Городяненко В.Г. Соціологія: посібник з соціології. К., 2008. 430 с. URL: <http://readbookz.com/book/195/7414.html>.
42. Гукалова І. В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація. К. : Ін-т географії Національної академії наук України, 2009. 346 с.
43. Гукалова І.В. Омельченко Н.В. Категорія «урбанізація» у понятійній площині соціальної географії та інших наук. Вісник Одеського національного університету. Серія : Географічні та геологічні науки, 2015. Т. 20, Вип. 2 (25). 190 с.
44. Гуляк Р.Е. Соціально-економічна сутність та визначення поняття «місто». Науково-технічний збірник №82. Харківська національна академія міського господарства. URL: http://eprints.kname.edu.ua/5824/1/126-131_Гуляк_РЕ.pdf
45. ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій». URL: <https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2019/07/DBN-B22-12-2019.pdf>
46. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
47. Державна служба статистики України. Юридична енциклопедія. ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 2 : Д-Й. 744 с.
48. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова КМУ від 5 серпня 2020 р. № 695.

49. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: Постанова КМУ від 13 січня 2023 р. № 29.

50. Дзюбановський П. Стратегічні напрямки розвитку периферійних територій країн ЄС: досвід для України. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (11 квітня, 2022 р.) Тернопіль, 2022. 182 с.

51. Долгошея Н. О. Страхування в запитаннях та відповідях : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 316 с.

52. Доступна іпотека для українських захисників, медиків і педагогів стартує в жовтні, – Юлія Свириденко. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dostupna-ipoteka-dlia-ukrainskykh-zakhysnykiv-medykiv-i-pedahohiv-startuie-v-zhovtni-iuliia-svyrydenko>.

53. Жеребкін В.Є. Логіка: Підручник. 9-те вид., стер. К.: Т-во “Знання”, КОО, 2006. 255 с.

54. Жук Ю. І. Креативне місто: концепція та перспективи її впровадження в малих містах Львівської області. Охорона довкілля: зб. наук. статей XI Всеукраїнських наукових Таліївських читань. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 29-35. URL: https://www.researchgate.net/publication/312627732_Kreativne_misto_Koncepcia_ta_perspektivi_ii_vprovadzenna_v_malih_mistah_Lvivskoi_oblasti.

55. Засадко В. В. Роль урбанізації в контексті економічної безпеки та глобалізації: теоретичний зріз. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент, 2015. Вип. 11. С. 12-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_11_5.

56. Засадко В.В. Економічна безпека урбанізованих територій України: Монографія. Київ: НІСД. Видавництво ННБК «АТБ», 2016. 360 с

57. Заставецький Т.Б. Система міських поселень агропромислового регіону в умовах трансформації суспільства : монографія. Тернопіль, 2005. 180 с.

58. Заставний Ф. Д. Географія України. Львів: Світ, 1990. 360с.

59. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.docx.pdf.

60. Зінченко Т. Є. Управління землекористуванням міських агломерацій. Інноваційна економіка, 2012. №6 (32). С. 52–56.

61. Ілларіонов О. Ю., Склярчук І. С. Державно-приватне партнерство у вугільній галузі України: господарсько-правовий аспект. Вісник ІЕПД НАН України, 2011. № 1. С.104–111.

62. Ільченко В. М., Горященко Ю. Г. Удосконалення підходів до стратегування та маркетингового планування сталого розвитку регіону. Східна Європа: економіка, бізнес та управління, 2019. Випуск 4 (21). С. 381-389.

63. Інвестиційний клімат в Україні. За ред. П. Гайдуцького. Київ : Нора-друк, 2002. 246 с.

64. Інфляційний звіт, липень 2022 року: Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-lipen-2022-roku>.

65. Кайс З. В. Залучення соціальних інститутів до графіті-дискурсу як шлях подолання вандалізму. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць, 2013. № 1(37). С. 32–39.

66. Карлова О. А. Управління містом, орієнтоване на потреби майбутнього розвитку. Економіка та право, 2015. № 3(42). С. 94–99.

67. Кваша І. М. Якість життя в регіонах України. Посткризовий зріз. МЦПД. URL www.auc.org.ua/Quality_of_life_WeeklyUA.

68. Київська школа економіки. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zadokumentovanih-zbitkiv-zrosla-do-108-3-mlrd-minimalni-potrebi-u-vidnovlenni-zruynovanih-aktiviv-185-mlrd/>.

69. Ковальчук В. Г. Удосконалення механізму державного управління сталим розвитком регіону. Публічне адміністрування: теорія та практика, 2013. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2013_1_31.

70. Комарницька Г.О., Шіпуліна Ю.С., Ілляшенко Н.С. Вплив урбанізації на інноваційний розвиток регіонів України. Маркетинг і менеджмент інновацій, 2017. № 3. С. 336-345, с. 337.

71. Корецький Л. М. Мегалополіс. Українська радянська енциклопедія : у 12 т. гол. ред. М. П. Бажан ; редкол.: О. К. Антонов та ін. 2-ге вид. К. : Головна редакція УРЕ, 1974–1985.

72. Коркуна О.І., Цільник О.Я. Роль об'єднаних територіальних громад і міських агломерацій у розвитку економіки держави: зарубіжний досвід. Причорноморські економічні студії, 2018. №35. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/36_2_2018/8.pdf.

73. Кравченко О. К. Проблеми класифікації малих міст Харківської області. Людина та довкілля. Проблеми неоекології, 2013. № 3-4. С. 88-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ltd_2013_3-4_15.

74. Кузьменко Д.М. Дефініція поняття «урбанізація» в суспільній географії. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/7706.doc>.

75. Кузьменко Д.М. Соціально-економічне становище регіонів України. Державна служба статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sestr.htm.

76. Куйбіда В. Муніципальне управління. Аспект інформатизації. К.: Знання, 2004. 360 с.

77. Кушнірецька О.В., Демидюк О.М. Теоретичні піходи до визначення суті організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону.

78. Лазор О.Д. Великі міста України: теорія та практика. Ефективність державного управління: Збірник наукових праць. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2004. Вип. 5. С. 381-388.

79. Лазор О.Д., Лазор О.Я., Чемерис А.О. Територіальна організація влади в Україні : навч. посіб. К. : Дакор, 2007. 576 с.

80. Лесечко М. Управління великими містами в Україні. Науковий вісник, 2009. Вип. 3. «Демократичне самоврядування». URL: // <http://www.nbuv.gov.ua>.

81. Лесечко М.Д., Блащук Л.В. Механізм управління великими містами в Україні. Інвестиції: практика та досвід, 2011. № 22. С. 121-125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_22_33.

82. Лукін С.Ю. Публічний простір: структура та складові, їх ознаки та принципи. Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2020. Вип. 1(68). С.33-42.

83. Любарський Р.Є. Проектування міських транспортних систем. К.: будівельник, 1984. 93 с.

84. Ляшенко О. С. Засоби табличного процесу Microsoft Excel для прогнозування економічних процесів. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука", 2019. №8.

85. Малес Л. В., Серeda В. В., Соболевська М. О., Сорока Ю. Г. та ін. Соціологія міста. Навчальний посібник. Донецьк: вид-во «Ноулідж» , 2010. 464 с.

86. Марченко О. В. Соціально-економічний розвиток міста як об'єкт управлінської діяльності. Бізнес Інформ. 2014. №5. С. 80–85.

87. Мельник Л.Г., Дегтярьова І.Б., Попов В.С. Сестейновий розвиток урбанізованих територій в умовах третьої та четвертої промислових революцій: досвід ЄС: Сучасні тренди розвитку урбанізованих територій: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22-24 травня 2019 року). Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2019. С. 51–52.

88. Мельниченко О.А. Концептуальні засади стратегії післявоєнної відбудови України. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/30691/2/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20-%20%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2%20-%20%D0%BD%D0%BF%D0%BA%20-%2015-28.04.2022%20%3D%20137-40.doc>.

89. Мережа глобалізації та світових досліджень міст. Globalization and World Cities Research Network. URL:

https://uk.hrvwiki.net/wiki/globalization_and_world_cities_research_network#GaWC_city_classification.

90. Мінфін. Середня заробітна плата. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2022/>

91. Міста 2030: модернізуйся або вимирай. Український інститут майбутнього. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text><https://www.slideshare.net/ZubkoGennadiy/book2030cityinfuture>.

92. Міста в Україні. URL: <https://www.csi.org.ua/news/mista-v-ukrayini/>

93. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/800/10.01.2022.pdf>

94. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2021 рік. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/rejtyngova-oczinka-za-2021-rik-prezentacijni-materialy.pdf>

95. Мороз В. Теорія суспільного вибору: компетенція політичного та економічного механізмів в системі трудових можливостей суспільства. Вісник Національного університету цивільного захисту України, 2018. Вип. 1 (8). С. 163-173.

96. Мужанова Т.М. "Розумне місто" як інноваційна модель управління. Економіка. Менеджмент. Бізнес, 2017. № 2. с. 116-122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esmebi_2017_2_19.

97. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-realizatsiyi-prohramy-relokatsiyi-pidpruyemstv-v-ukrayini>.

98. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Словник термінів та понять з економічної і соціальної географії України. Харків, 2011. 58 с.

99. Огляд стану адаптації законодавства України до *acquis communautaire*. Безручко Ю., Зеркаль О. та ін. — К.: ТОВ "Ніка Принт", 2006. 516 с.

100. Олешко А. А. Трансформація державної урбанізаційної політики України. Стратегія розвитку України. 2020. №1. С. 18 - 23.

101. Олешко А.А., Павленко А.О. Стратегічні напрями державної урбанізаційної політики України. URL: <https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/17142/3/Part-2-Conference-Results-2020-pages-176-177.pdf>.
102. Панухник О. Мале місто в системі регіональних відносин: теоретико-методологічні підходи до дослідження. Управління сучасним містом. К., 2005. № 1 (2/1). С. 28-36.
103. Першочергові кроки щодо мінімізації корупційних ризиків під час відновлення України. URL: <https://izi.institute/pershochergovi-kroky-shhodo-minimizacziyi-korupczijnyh-ryzykiv-pid-chas-vidnovlennya-ukrayiny/>.
104. Підтримка бізнесу в умовах війни. URL: <https://business.diia.gov.ua/wartime>.
105. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>.
106. Платформа по релокації бізнесу в безпечні регіони. URL: https://prozorro.sale/marketplace_landing-page.
107. Подчос Д. О. Мельник Е. А. Мегаполіс та його значення у розвитку сучасного суспільства. Місто. Культура. Цивілізація: виклики сучасності : матеріали міжнар. наук.-теорет. інтернет-конф., Харків, 2021 р. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова, 2021. URL: https://science.kname.edu.ua/images/dok/konferentsii/2021/_kviten_2021_.pdf#page=74.
108. Положення про Державну інспекцію архітектури та містобудування України: Постанова КМУ від 23 грудня 2020 р. № 1340.
109. Положення про Національну раду з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21 квітня 2022 року № 266/2022.
110. Поручинський В.І., Сосницька Я.С. Класифікація і типологія міських поселень України. Часопис соціально-економічної географії: між регіон. зб. наук. праць. Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. Вип. 18 (1). С. 98-101.

111. Потенціал розвитку територій: методологічні засади формування і нарощення : монографія. О. Ю. Бобровська, Т. А. Крушельницька, М. А. Латинін [та ін.]; за заг. ред. д. держ. упр., проф. О. Ю. Бобровської. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 362 с.

112. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій: Закон України № 2389–IX від 09.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text>.

113. Про Генеральну схему планування території України: Закон України. N 3059-III від 07.02 2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14#Text>.

114. Про затвердження Положення про Міністерство розвитку громад розвитку громад, територій та інфраструктури України: Постанова Каб. Міністрів України від 17.12.2022 р. № 11400 :

115. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 04.05.2022р № 13 Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.

116. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України № 3038-VI від 17.02.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>.

117. Прохорова М.С. Актуальні аспекти муніципального менеджменту. Регіональні перспективи, 2003. № 2-3. С. 9-10.

118. Прохорова М.С. Пошук оптимальної моделі управління містом: вітчизняний та зарубіжний досвід. Ефективність державного управління в контексті європейської інтеграції: Матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2004. С. 67—71.

119. Рейтинг країн світу за рівнем валового внутрішнього продукту. URL: <http://www.worldbank.org/>.

120. Рейтинг країн світу за рівнем зайнятості URL: <https://ilostat.ilo.org/data/>.

121. Рейтинг країн світу за рівнем процвітання. URL: <http://www.prosperity.com/>.
122. Рейтинг країн світу за рівнем прямих іноземних інвестицій. URL: <http://worldbank.org/>.
123. Рейтинг країн світу за рівнем урбанізації. URL: <https://www.un.org/development/desa/pd/>.
124. Рейтинг країн світу за рівнем щастя. URL: <https://worldhappiness.report/>.
125. Рейтинг країн світу за рівнем густоти населення. URL: <https://www.un.org/>.
126. Рейтинг країн світу за темпами зростання населення. URL: <https://www.un.org/>.
127. Рейтинг міст світу за рівнем глобалізації за версією AT Kearney URL: <https://www.kearney.com/global-cities/2021>.
128. Рішення Правління Національного банку України від 21 липня 2022 року №365-рш "Про схвалення Інфляційного звіту".: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q3.pdf.
129. Рогач І. Ф., Сендзюк М. А., Антонюк В. А. Інформаційні системи у фінансово-кредитних установах: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 1999. 216 с.
130. Родченко В. Б. Міські комплекси України: чинники та умови організації регулювання соціально-економічного розвитку : моногр. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2012. 404 с.
131. Романовська Ю. А. Місто як об'єкт соціально-економічної безпеки. Проблеми економіки, 2019. № 3 (41). С. 171-177.
132. Салій І.М. Українські міста: питання власності і муніципального управління : навч. посіб. К. 2001. 415 с.
133. Сергієнко Л.В. Державна політика гарантування безпеки урбанізованих територій: монографія. Житомир: ТОВ «Видавничий дім “Бук-Друк”». 2022. 432 с.

134. Сергієнко Л.В. Розвиток понятійного апарату державного управління безпекою урбанізованих територій. Право та державне управління. 2021. № 2. С.315-324.
135. Сергієнко Л.В., Войціцька К.М. Сутність, особливості та стадії розвитку урбанізації. Економіка, управління та адміністрування, 2019. № 4 (90). С. 207-213.
136. Сіройч З., Новіков В.М. Розвиток сучасних китайських мегаполісів. Демографія та соціальна економіка, 2020. 3(41). С. 59-75. URL: <https://doi.org/10.15407/dse2020.03.059>.
137. Сіройч З.С. Демографічні та соціально-економічні проблеми розвитку міських агломерацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика». Київ, 2009. URL: <http://dissertation.org.ua/080007/09szsd/>.
138. Сергієнко І. Г., Ксендзук В.В., Войціцька К. М., Орел В. Р. Публічне управління містом в контексті інклюзивного розвитку. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 12. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1554>.
139. Статут Місцевої асоціації органів місцевого самоврядування "Київська агломерація". URL: <http://www.kyivaglomeracia.org.ua/dokumenty/>.
140. Стеценко Т. О., Тищенко О. П. Управління регіональною економікою : навч. посіб. ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". К. : КНЕУ, 2009. 471 с.
141. Тенденції та світовий досвід розвитку міських поселень. URL: <https://www.prostir.ua/?news=tendentsiji-ta-svitovyj-dosvid-rozvytku-miskyh-poselen>
142. Типове положення про агенцію регіонального розвитку, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 р. № 258. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/258-2016-%D0%BF>.

143. Ткачук Л. М., Калугаряну Т. К. Організаційно-правові аспекти державного управління регіональним розвитком. Ефективна економіка № 12, 2012. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1664>.
144. Топчієв О. Г. Географічна енциклопедія України: в 3 т. Київ: Українська радянська енциклопедія, 1993. Т. 3 : П Я.
145. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики. Одеса : Астропринт, 2005. 632 с.
146. Тур О.В. Концепція розумного міста як основа забезпечення сталого розвитку територій. Східна Європа: економіка, бізнес та управління, 2018. Вип. 4 (15) С.397-300.
147. Україна: огляд урбанізації. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/787061473856627628/pdf/ACS15060-REVISED-PUBLIC-UKRANIAN-ukr-web-text-cover.pdf>.
148. Управління мегаполісом. URL: <https://magneticonemt.com/m1gis-upravlinnya-megapolisom/>.
149. Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців. URL: <https://www.unhcr.org/ua/>.
150. Федорчак О.В. Класифікація механізмів державного управління. Демократичне врядування. 2008. № 1. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeVr/2008-01/O_Fedorchak.pdf.
151. Чувікіна Н. Організаційний підхід у міському управлінні. Схід. 2014, № 1. С. 108-113.
152. Чухно І. А. Основні напрями державного управління регіональним розвитком на засадах сталості. Інвестиції: практика та досвід : журнал, 2015. № 6. С. 136-140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_6_30.
153. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії. Львів, 2003. 444 с.
154. Шалій О.І. Соціально-економічна географія України: [навч. посіб.]. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Львів: Світ, 2000. 680 с.

155. Шевчук І. В. Загрози економічній безпеці України в умовах політико-економічних реалій. Університетські наукові записки, 2018. № 1. С. 175-185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2018_1_17.
156. Шелудько Л. В. Урбанізація як виклик продовольчій безпеці країни. Економічний вісник університету, 2018. Вип. 39. С. 121-128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2018_39_18.
157. Шкабаро В.М. Місто в системі адміністративно-територіального устрою України. Держава і право. Серія «Юридичні і політичні науки» : збірник наук. Праць, 2002. Вип. 18. С. 115–118.
158. Штефан В.С. Правовий статус міських населених пунктів в Україні : дис. канд. юрид. наук. Харків, 2017. 206 с.
159. Шушулков С. Д. Дисертація. Еколого-економічні засади рекреаційного землекористування урбанізованих територій. URL: http://www.lnau.edu.ua/lnau/attachments/6815_dis.pdf.
160. Щербакова, О. Л. Соціально-економічний розвиток міста як об'єкт управління. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_du/2010_4/files/DU410_31.pdf.
161. Яровенко Т.С., Дон О.Д., Федоров Г.А. Урбанізація та агломерація як сучасні світові процеси економічного розвитку. Східна Європа: економіка, бізнес та управління, 2022. Випуск 1 (24). С. 38-45.
162. Ярощук В. І. Формування державної політики розвитку високоурбанізованих територій. Державне управління: удосконалення та розвиток, 2012. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=406>.
163. Adolphson M. New urban settlements in a perspective of public and private interests. Case study: A Swedish municipality within the hinterland of the Stockholm city. *Journal of Geographical Systems*, 2008. 10(4). pp. 345-367.
164. Álvarez I.C., Prieto Á.M., Zofio J.L. Cost Efficiency, Urban Patterns and Population Density When Providing Public Infrastructure: A Stochastic Frontier Approach. *European Planning Studies*, 2014. 22(6). pp. 1235-1258.

165. Amin A., Thrift N. Cultural-economy and cities. *Progress in Human Geography*, 2007. Vol. 31 (2). pp. 143-161.
166. Amjad R. Urban planning and employment generation in the Asian megalopolis. *Employment challenges for the 90s*, 1990, pp. 123-140.
167. Anas A. A probabilistic approach to the structure of rental housing markets. *Journal of Urban Economics*, 1980. 7(2), pp. 225-247.
168. Anas A. Discrete choice theory and the general equilibrium of employment, housing, and travel networks in a Lowry-type model of the urban economy. *Environment & Planning A*, 1984. 16(11). pp. 1489-1502.
169. Anas A., Kim I. Income distribution and the residential density gradient. *Journal of Urban Economics*, 1992. 31(2). pp. 164-180.
170. Angelidou M. Smart cities: A conjuncture of four forces. *Cities*, 2015. №47. pp. 95-106.
171. Audretsch D.B., Belitski M., Desai S. Entrepreneurship and economic development in cities. *Annals of Regional Science*, 2015. 55(1). pp. 33-60.
172. Auroseau, Marcel. *Highway into Spain*. New York: A. H. King, 1931, pp. 66.
173. Badcock B. Urban and regional restructuring and spatial transfers of housing wealth. *Progress in Human Geography*, 1944. 18 (3). pp. 279-297.
174. Balbo M. Urban planning and the fragmented city of developing countries. *Third World Planning Review*, 1993. 15(1). pp. 23-35.
175. Baten Joerg. Creating Firms for a New Century: Determinants of Firm Creation around 1900. *European Review of Economic History*, 2003. 7 (3). pp. 301–329.
176. Bauman Z. The city of fears, the city of hopes. *Logos*, 2008. No 3 (66). pp. 24-53.
177. Bertrand N., Rousier N. Agriculture versus economic development: An unequal fight or a question of new policies for the peri-urban area. *Revue de Geographie Alpine*, 2003. 91(4). pp. 93-104.

178. Bonitz M. Scientometrie, Bibliometrie, Informetrie. Zbl. Bibliotheksw. 1982. T. 98. №1. P. 19-24.
179. Borén T., Young C. Getting creative with the 'creative city'? Towards new perspectives on creativity in urban policy. *International Journal of Urban and Regional Research*, 2013. 37(5). pp. 1799-1815.
180. Bradford N. Economic ideas and development strategy: The case of London, Ontario. *Canadian Journal of Urban Research*, 2010. 19(1 SUPPL.). pp. 1-22.
181. Brander L.M., Koetse M.J. The value of urban open space: Meta-analyses of contingent valuation and hedonic pricing results. *Journal of Environmental Management*, 2011. 92(10). pp. 2763-2773.
182. Bray D. Building 'community': New strategies of governance in urban China. *Economy and Society*, 2006. 35 (4). pp. 530-549.
183. Brueckner J.K. Elements of an ideal urban policy. *Korean Economic Review*, 2013. 29(1). pp. 5-22.
184. Büscher K. Urban Governance Beyond the State: Practices of Informal Urban Regulation in the City of Goma, Eastern D.R. Congo. *Urban Forum*, 2012. 23(4). pp. 483-499.
185. Chen Tian. A preliminary analysis of the system of influence regions of China's urban economy. *Acta Geographica Sinica*, 1987. 42(4). pp. 308-318.
186. Child Hill R., Kim J.W. Global cities and developmental states: New York, Tokyo and Seoul. *Urban Studies*, 2000. 37(12). pp. 2167-2195.
187. Christophers B. Wild Dragons in the city: Urban political economy, affordable housing development and the performative world-making of economic models. *International Journal of Urban and Regional Research*, 2014. 38(1). pp. 79-97.
188. Cohen M.A. Urban policy and economic development: an agenda for the 1990. *Urban policy and economic development: an agenda for the 1990s*. 1991.
189. Cost to Ukraine of Conflict with Russia. URL: <https://cebr.com/reports/cost-to-ukraine-of-conflict-with-russia/>

190. Crecine J.P. Financing the metropolis: Public Policy in Urban Economies. *Public Finance Review*, 1973. 1(1) pp. 197–217.
191. Crecine J.P. The Urban Economy: Public and Private. *Urban Affairs Review*, 1966. 1(4). pp. 85-90.
192. Curran W. Gentrification and the nature of work: Exploring the links in Williamsburg, Brooklyn. *Environment and Planning*, 2004. 36(7). pp. 1243-1258.
193. Curran W., Hanson S. Getting globalized: Urban policy and industrial displacement in Williamsburg, Brooklyn, *Urban Geography*, 2005. 26(6). pp. 461-482.
194. Douglass M. Mega-urban regions and world city formation: Globalisation, the economic crisis and urban policy issues in Pacific Asia. *Urban Studies*, 2000. 37 (12). pp. 2315-2335.
195. Dr Manzoor Hussain. Urbanization concepts, dimensions and factors. 2018. URL : https://www.researchgate.net/publication/330564226_URBANIZATION_CONCEPTS_DIMENSIONS_AND_FACTORS.
196. Duranton G., Turner M.A. Urban growth and transportation. *Review of Economic Studies*, 2012. 79(4). pp. 1407-1440.
197. Evans G. Creative cities, creative spaces and urban policy. *Urban Studies*, 2009. 46 (5-6). pp. 1003-1040.
198. Fallah B.N., Partridge M. The elusive inequality-economic growth relationship: Are there differences between cities and the countryside? *Annals of Regional Science*, 2007. 41(2). pp. 375-400.
199. Feler L., Henderson J. V. Exclusionary policies in urban development: Under-servicing migrant households in Brazilian cities. *Journal of Urban Economics*, 2011. 69(3). pp. 253–272.
200. Fielder W.; Feeney Georgiana (1976). *Inquiring about Cities: Student text*. Holt, Rinehart and Winston. pp. 193, 299.
201. Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua/>.

202. Freeman L., Braconi F. Gentrification and displacement new york city in the 1990s. *Journal of the American Planning Association*, 2004. 70(1). pp. 39-52.
203. Friedmann J. The World City Hypothesis, *Development and Change*, 1986. Vol. 17, Issue 1, pp. 69-83.
204. Friedrichs J., Cologne. A. Creative City. *European Planning Studies*, 1995. 3(4). pp. 441-463.
205. Gilbert A. Urbanization and Security. *Urbanization, Population, Environment, and Security. A Report of the Comparative Urban Studies Project*. pp. 73–94. URL: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnacq621.pdf#page=77.
206. Global population growth hits lowest rate since 1950. URL: <https://www.ft.com/content/6b131d91-1834-4243-bb8b-dc49060b1450>.
207. Gordon McGranahan and David Satterthwaite. Urbanisation concepts and trends. IIED Working Paper. IIED, 2014. London. URL : <http://pubs.iied.org/10709IIED>.
208. Grant J.L., Perrott K. Producing diversity in a new urbanism community: Policy and practice. *Planning Review*, 2009. 80(3). pp. 267-289..
209. Grodach C. Cultural economy planning in creative cities: Discourse and practice. *International Journal of Urban and Regional Research*, 2013. 37(5). pp. 1747-1765.
210. Gu Chaolin, Chen Tian, Ding Jinhong, Yu Wei. The study of the urban fringes in Chinese megalopolises. *Acta Geographica Sinica*, 1993. 48(4). pp. 317-328.
211. Haapio A. Towards sustainable urban communities. *Environmental Impact Assessment Review*, 2013. 32 (1). pp. 165-169.
212. He J. , Wang S. , Liu Y. , Ma H. , Liu Q. Examining the relationship between urbanization and the eco-environment using a coupling analysis: Case study of Shanghai, China. *Ecological Indicators*, 2017. 77. pp. 185-193.
213. Henderson, J. V. Cities and development. *Journal of Regional Science*, 2010. 50(1). pp. 515–540.

214. Hepworth M.E. Planning for the information city: the challenge and response. *Urban Studies*, 1990. 27(4). pp. 537-558.
215. Holgersen S. Economic crisis, (Creative) destruction, and the current urban condition. *Antipode*, 2015. 47(3). pp. 689-707.
216. Holgersen S. Urban responses to the economic crisis: Confirmation of urban policies as crisis management in Malmö. *International Journal of Urban and Regional Research*, 2014. 38(1). pp. 285-301.
217. Indergaard M. What to make of New York's new economy? The politics of the creative field. *Urban Studies*, 2009. 46(5-6). pp. 1063-1093.
218. Ivaldi E., Penco L., Isola G., Musso E. Smart Sustainable Cities and the Urban Knowledge-Based Economy: A NUTS3 Level Analysis. *Social Indicators Research*, 2020. 150(1). pp. 45-72.
219. Jacobs. J. *The Death and Life of Great American Cities*. 1989. 458 p.
220. Jones C., Leishman C., MacDonald C. Sustainable urban form and residential development viability. *Environment and Planning*, 2009. 41(7). pp. 1667-1690.
221. Kannappan S. Urban labor markets and development. *World Bank Research Observer*, 1988. 3(2). pp. 189-206.
222. Knight J.B., Sabot R.H. Labor market discrimination in a poor urban economy. *Unfair advantage: labor market discrimination in developing countries*, 1991, pp. 55-74.
223. Krugman P., Livas Elizondo R. Trade policy and the Third World metropolis. *Journal of Development Economics*, 1996. 49(1). pp. 137-150.
224. Ksendzuk V., Voitsitska K., Sergiienko I. *Public Management of Socio-Economic Development of Inclusive Cities*. Association agreement: driving integrational changes. Chicago: Accent Graphics Communications. Edited by: M. Dei, O. Rudenko, V. Lunov, 2020. P. 77-88.
225. Kunzmann K.R. *Smart Cities After Covid-19: Ten Narratives*. *DISP*, 2020. 56(2). pp. 20-31.

226. Landry Ch. *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*. 2008. London: Routledge. 352 p.
227. Lees L. A reappraisal of gentrification: Towards a 'geography of gentrification'. *Progress in Human Geography*, 2000. 24(3). pp. 389-408.
228. Li H., Long R., Chen H. Economic transition policies in Chinese resource-based cities: An overview of government efforts. *Energy Policy*, 2013. 55. pp. 251-260.
229. Lindauer D.L., Sabot R.H. The public/private wage differential in a poor urban economy. *Journal of Development Economics*, 1983. 12(1-2), pp. 137-152.
230. Littig B. Social sustainability: a catchword between political pragmatism and social theory. *International Journal of Sustainable Development*, 2005.
231. Liu T. Urban renewal and development of shanghai city. *Chinese Geographical Science*, 1994. 4(3). pp. 219-231.
232. Liu T.-Y., Su C.W., Jiang X.-Z. Is economic growth improving urbanisation? A cross-regional study of China. *Urban Studies*, 2015. 52(10). pp. 1883-1898.
233. Lorenzen M. Social capital and localised learning: Proximity and place in technological and institutional dynamics. *Urban Studies*, 2007. 44 (4). pp. 799-817.
234. Ma W., de Jong, M., Hoppe T., de Bruijne M. From city promotion via city marketing to city branding: Examining urban strategies in 23 Chinese cities. *Cities*, 2021. 116,103269. URL: https://pure.tudelft.nl/ws/portalfiles/portal/93906136/1_s2.0_S0264275121001694_main.pdf.
235. MacLeod G., Goodwin M. Space, scale and state strategy: Rethinking urban and regional governance. *Progress in Human Geography*, 1999. 23(4). pp. 503-527.

236. Marcel Arousseau, 1957, *The Rendering of Geographical Names*, London, Hutchinson, pp. 2–3, and; Kelsey B. Harder, 1996, "The term", in: Ernst Eichler & Walter de Gruyter (eds), *Namenforschung/Name Studies/Les noms propres*. 2. Halbband+Registerband, Berlin, Walter de Gruyter, p. 1012.
237. Markusen A. Creative cities: A 10-year research agenda. *Journal of Urban Affairs*, 2014. 36(SUPPL.2). pp. 567-589.
238. Martinez-Fernandez C., Audirac I., Fol S., Cunningham-Sabot E. *Shrinking Cities: Urban Challenges of Globalization*. *International Journal of Urban and Regional Research*, 2012. 36 (2). pp. 213-225.
239. Mattingly, M, 1994, "The Meaning of Urban Management", *Cities*, Vol 11, No 3, Oxford.
240. Maunier R. The Definition of the city. *American Journal of Sociology*, 1910. Vol. 15, No 4, pp. 536-548. URL: <http://www.jstor.org/stable/2762461>.
241. McCarthy L. European Integration, Urban Economic Change, and Public Policy Responses. *Professional Geographer*, 2002. 52(2). pp. 193-205.
242. Miyao T. The golden rule of urban transportation investment. *Journal of Urban Economics*, 1977. 4(4). pp. 448-458.
243. Mohanty P.K., Mishra A.K. Cities and agglomeration externalities: Lessons for urban public policy in Asian countries. *Environment and Urbanization Asia*, 2014. 5(2). pp. 235-251.
244. Moomaw RL, Shatter AM. Urbanization and economic development: a bias toward large cities? *Journal of Urban Economics*, 1996. 40, pp.13–37.
245. Mrinska O. Ukrainian cities: Adjusting to realities of market economy. *Quaestiones Geographicae*, (26), pp. 27 36.
246. Mumford L. What is a city? *Architectural Record*, 1962. Vol. 32. pp. 92-96. URL: http://www.contemporaryurbananthropology.com/pdfs/Mumford,%20What%20is%20a%20City_.pdf.
247. Mumford, Lewis. *The City in History: Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects*. New York: Harcourt, Brace & World. 1961.

248. Muñoz-Gielen D. Urban governance, property rights, land readjustment and public value capturing. *European Urban and Regional Studies*, 2014.21(1). pp. 60-78.
249. Neirotti P., De Marco A. , Cagliano AC , Mangano G. , Scorrano F. Current trends in smart city initiatives: Some stylised facts. *Cities*, 2014. 38. pp. 25-36.
250. Newman M., March E.P. Rural areas in an urban economy. *American Journal of Agricultural Economics*. 1969. 51(5). pp. 1097-1109.
251. Ozan Kamaran. Towards a new vocabulary of urbanisation processes: A comparative approach. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0042098017739750>.
252. Pannell C.W. Employment structure and the Chinese urban economy. *Urbanization in Asia*, 1989 pp. 285-308.
253. Park Robert E. *The City: Suggestions for the Study of Human Nature in the Urban Environment*. University of Chicago Press, 1925.
254. Roy S., Pickering C., Byrne J. A systematic quantitative review of urban tree benefits, costs, and assessment methods across cities in different climatic zones. *Urban Forestry and Urban Greening*, 2012. 11 (4). pp. 351-363.
255. Rozenblat C., Bohan C., Benet G. Networks of multinational firms and the attractiveness of central European cities | [Les réseaux d'entreprises multinationales et l'attractivité des villes d'Europe Centrale]. *Annales de Géographie*, 2008. 117(664). pp. 70-84.
256. Sassen S. Locating cities on global circuits. *Environment and Urbanization*, 2002. 14(1), pp. 13-30.
257. Scopus. URL: <https://www.scopus.com>.
258. Scott A.J. Globalization and the rise of city-regions. *European Planning Studies*, 2001. 9(7). pp. 813-826.
259. Scott A.J. Creative cities: Conceptual issues and policy questions. *Journal of Urban Affairs*, 2006. 28(1). pp. 1-17.

260. Sellers J.M The nation-state and urban governance: Toward multilevel analysis. *Urban Affairs Review*, 2002. 37 (5), pp. 611-641.
261. Shelton T., Zook M., Wiig A. The 'actually existing smart city'. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 2015. 8(1). pp. 13-25.
262. Siemiatycki E. A smooth ride? From industrial to creative urbanism in Oshawa, Ontario. *International Journal of Urban and Regional Research*, 2013. 37(5). pp. 1766-1784.
263. Smart A., Smart J. Urbanization and the global perspective. *Annual Review of Anthropology*, 2003. №32. pp. 263-285.
264. Syrett S., Sepulveda L. Urban governance and economic development in the diverse city. *European Urban and Regional Studies*, 2012. 19(3). pp. 238-253.
265. Tang B.-S., Ho W.K.O. Land-use planning and market adjustment under de-industrialization: Restructuring of industrial space in Hong Kong. *Land Use Policy*, 2015. 43. pp. 28-36.
266. Taylor P.J. "Extraordinary Cities I: Early 'City-ness' and the Invention of Agriculture"; *International Journal of Urban and Regional Research*, 2012. 36(3).
267. Tello R., Martinez S. Tertiarisation and increase of housing costs in Barcelona. *Finisterra*, 1994. 29(57). pp. 61-77.
268. Tower W.S. The Geography of American Cities, *Bull Amer. Geogr. Soc*, 1905. Vol 37. pp 577-588.
269. Turok Ivan, Mcgranahan Gordon. Urbanization and economic growth: The arguments and evidence for Africa and Asia. *Environment and Urbanization*, 2013. 25(2). pp. 465-482.
270. United Nations. URL: <https://www.un.org/en>.
271. United24. URL: <https://u24.gov.ua/uk>.
272. USAID LINC. Territorial development in Ukraine: agglomerations and sub-regions development. (2012). USAID LINC. Kyiv. [In Ukrainian].
273. Van Eck N. J., Waltman L. Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping scientometrics, 2010. Vol. 84. №. 2. P. 523-538.

274. Venables A.J. Spatial disparities in developing countries: Cities, regions, and international trade. *Journal of Economic Geography*, 2005. 5(1). pp. 3-21.
275. W. van Winden, L. van den Berg, P. Pol. European cities in the knowledge economy: Towards a typology. *Urban Studies*, 2007. 44(3). pp. 525-549.
276. Wadhams C. Housing and local economic development - an agenda for low income urban neighbourhoods? *Community Development Journal*, 1993. 28(4). pp. 321-333.
277. Wang H., Gu C.-L. Challenges and problems: China's urban governance Chinese. *Geographical Science*, 2002. 12(2). pp. 152-156.
278. Watts K. National urban development policies and strategies: a review of country experience. *Third World Planning Review*, 1992. 14(2). pp. 113-130.
279. Weber M. *The City*. 1921.
280. White G. Urban government and market reforms in China. *Public Administration and Development*, 1991. 11(2). pp. 149-170.
281. Wiig A. The empty rhetoric of the smart city: from digital inclusion to economic promotion in Philadelphia. *Urban Geography*, 2016. 37(4). pp. 535-553.
282. Winger A.R. Supply oriented urban economic models. *Journal of the American Planning Association*. 1969. 35(1), pp. 30-34.
283. Wirth L. *The Heritage of Sociology*, 1964.
284. Wirth L. *Urbanism as a way of life*. M.: Strelka Press, 2016. 108 p.
285. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/>.
286. World Economic Situation and Prospects 2023. URL: <https://desapublications.un.org/publications/world-economic-situation-and-prospects-2023>.
287. Worldometer. URL: <https://www.worldometers.info/demographics/world-demographics/#urb>.
288. Xie, Y., Costa, F.J. The impact of economic reforms on the urban economy of the people's Republic Of China. *Professional Geographer*, 1991. 43(3). pp. 318-335.

289. Young G. Urban informal economies in peacebuilding: competing perspectives and implications for theory and praxis. *Third World Quarterly*, 2020. 41(11). pp. 1937-1956.
290. Yusuf S., Nabeshima, K. Creative industries in East Asia. *Cities*, 2005. 22(2). pp. 109-122.
291. Zhou Deci. Objectives and strategies of urban planning in China in the 1980s. *Prospect* 1, 1989. pp. 2-5.
292. Zygiaris S. Smart City Reference Model: Assisting Planners to Conceptualize the Building of Smart City Innovation Ecosystems. *Journal of the Knowledge Economy*, 2013. 4(2). pp. 217-231.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертації

Монографії:

1. Ksendzuk V., Voitsitska K., Sergiienko I. Public Management of Socio-Economic Development of Inclusive Cities. *Association agreement: driving integrational changes*. Chicago: Accent Graphics Communications. Edited by: M. Dei, O. Rudenko, V. Lunov. 2020. P. 77-88. *Особистий внесок здобувача: визначено сутність поняття «місто», проаналізовано вплив економічного розвитку на інклюзивність міста.*

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Сергієнко Л.В., Войціцька К.М. Сутність, особливості та стадії розвитку урбанізації. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 4 (90). С. 207-213. *Особистий внесок здобувача: ідентифіковано сутність поняття «урбанізація» та проаналізовано особливості її розвитку.*

3. Ксєндзук В.В., Войціцька К. М., Орел В. Р., Сергієнко І. Г. Публічне управління містом в контексті інклюзивного розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 12. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1554>. *Особистий внесок здобувача: визначено функціонально-організаційну модель публічного управління інклюзивним містом.*

4. Войціцька К.М. Трансформація системи публічного управління урбанізованими територіями. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2021. № 1 (71). С. 176-184. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2021/29.pdf.

5. Войціцька К.М. Економічний розвиток урбанізованих територій як наукове дослідження в сфері публічного управління. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. Вип.3 (101). С.41-47.

Публікації у збірниках матеріалів конференцій:

6. Войціцька К.М. Вплив урбанізації на соціально-економічний розвиток регіонів України. *Сучасна парадигма публічного управління* : Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. За наук. ред. к.е.н., доцента Сташишина А.В. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 17–18 жовтня 2019 р. Львів, 2019. 629 с. С.199-201.

7. Войціцька К.М. Вплив урбанізації на економічне зростання країни. *Тези III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ»*, 19 листопада 2019 р. Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. С.99-101.

8. Войціцька К.М., Пожарко Я.В. Місцевий економічний розвиток . *Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки, 11-15 травня 2020 року*. Житомир : Житомирська політехніка, 2020. С.706 *Особистий внесок здобувача: визначено компоненти політики місцевого економічного розвитку*.

9. Войціцька К.М. Публічне управління урбанізованими територіями. *Міське самоврядування в Україні: теорія та практика* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю), м. Полтава, 08 грудня 2020 року. За заг. ред. Т.М. Лозинської, О.В. Дорофєєва. Полтава : ПДАА, 2020. 204 с.С.140-142.

10. Войціцька К.М. Публічне управління економічним розвитком урбанізованих територій: зарубіжний досвід для України. *Розвиток компетентності в публічному секторі: європейські стандарти та перспективи*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 30 вересня 2021 р. Івано-Франківськ, 2021. С. 152-154.

11. Войціцька К.М. Понятійно-категоріальний апарат публічного управління урбанізованими територіями: проблеми визначення. *Міське самоврядування в Україні: теорія та практика* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 07 грудня 2021 р., 2021. С. 70-72.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
 Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr Polytechnic State University

вул. Чуднівська, 103, м. Житомир, 10005
 103, Chudnivska Str., Zhytomyr, Ukraine, 10005
 Phone/fax: (0412) 24-14-22, 24-14-23, e-mail: rector@ztu.edu.ua, https://ztu.edu.ua, код ЄДРПОУ 05407870

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВІДПОВІДАЄ ДСТУ ISO 9001:2015
 QUALITY MANAGEMENT SYSTEM ISO 9001:2015

Від 05 вересня 2022 № 44-02.02/1844
 На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів наукового дослідження
 ВОЙЦІЦЬКОЇ Катерини Миколаївни в освітній процес
 Державного університету «Житомирська політехніка»**

Засвідчую, що науково-практичні результати дисертаційного дослідження ВОЙЦІЦЬКОЇ К.М., що полягають в удосконаленні публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій використовуються в освітньому процесі Державного університету «Житомирська політехніка» при підготовці фахівців за освітніми ступенями «бакалавр» та «магістр» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Пропозиції впроваджено в освітній процес для удосконалення структури та змісту навчально-методичного забезпечення таких навчальних дисциплін, як: «Урбанізація», «Державне регулювання економіки та економічна політика», «Публічна політика», «Основи публічного управління», «Брендинг та конкурентоспроможність міста».

Висновки, наведені в дисертації, сприяють удосконаленню освітнього процесу, підвищенню якості підготовки фахівців з публічного управління та адміністрування в частині отримання ними теоретичних і практичних знань в сфері публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій.

Використання результатів дослідження ВОЙЦІЦЬКОЇ К.М. свідчить про їх завершеність, реальність і можливість впровадження в освітній процес закладів вищої освіти.

Довідка видана для представлення до Спеціалізованої вченої ради.

Перший проректор

Оксана ОЛІЙНИК

Україна
ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА РАДА

майдан ім. С. П. Корольова, 1 м. Житомир, 10014, тел.: (0412) 43-21-21, 43-21-38, факс: (0412) 47-22-26, e-mail: post@zr.gov.ua
код ЄДРПОУ 13576948

10.02.2022 № Р-5-22/189/1
на № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів
дисертаційного дослідження Войцицької Катерини Миколаївни
в сфері публічного управління економічним розвитком урбанізованих
територій**

Дана довідка підтверджує, що під час розробки Програми економічного і соціального розвитку Житомирської області на 2022 рік використано результати в сфері удосконалення механізмів публічного управління розвитком урбанізованих територій, які отримані здобувачем вищої освіти ступеня доктора філософії Державного університету «Житомирська політехніка» Войцицькою Катериною Миколаївною. Зокрема, застосовано пропозиції щодо: формування напрямів розвитку території з акцентом на сталий розвиток, механізмів фінансової підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва та напрямів розвитку інформаційного простору. Апробація результатів дослідження Войцицької К.М. свідчить про їх реальність та результативність використання в діяльності органів місцевого самоврядування.

Перший заступник голови
Житомирської обласної ради

Олег Дзюбенко